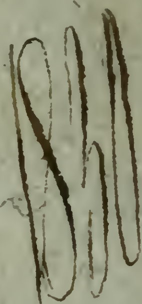

3 1761 06584445 8

329

O: D: Rosenørn Lehm.

O: D: Ro

Jeg har Mandr.

GRAMMATICA LATINA

[redacted]

det er

Anviisning til det latinske Sprog

udgivet

til Skolernes Brug i Danmark

[redacted]

ved

Mag. Jacob Baden,

Professor Eloquentiæ ved Kjøbenhavns Universitet.

Sjette Udgave

med Forandringer og Tillæg

ved

Nikolai Fogtmann,

Licentiat i Theologien og Lector ved Sorøe Academie.

[redacted]

Kjøbenhavn, 1804.

Med Kongelig allernaadigst Privilegium og Forfatterens Afstaaelse trykt paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag, hos Directeur Jens Hostrup Schultz, Kongelig og Universitets-Bogtrykker.

Fortale.

Grammatica latina eller den latinske Sproglære er en vigtigere Bog i vor Opdragelse, end den synes ved første Diekast at være. Det er lidet, at den baner os Veien til et Sprogs Kundskab, som er dyrket ved de herligste Skrifter. Men vigtigt er det: at det er den første Bog, som giver den Unge Anledning til at gjøre sig selv Rede for hvad han taler; til at indsee den nøie Forbindelse, som er imellem Ord og Tanker; til at opløse Talen i sine Bestanddele, og dømme om deres Forskjellighed; til at eftertænke Ideernes Baand, deres Orden, deres Følge, deres Forskjel; med et Ord: til at tænke. Den latinske Grammatik er Ungdommens første Logik eller Fornuftlære.

Modersmaalet lære vi mekanisk. Vi tale, førend vi formaae at tænke; og det kommer an paa vor første Omgang, paa dem, vi først lærde vort Sprog af, hvor rigtigt, hvor ordentligt, hvor smukt vi tale. Ikke alle Mødre ligne Gracchernes *); og faa Tjenestefolk ere som de, Quinctilian ønsker de nyefødte Børn **). Men hvad som er forsømt i den allerførste Opdragelse i Henseende til Modersmaalet, kan gjøres godt igjen ved en fornuftig Underviisning i det latinske Sprog; thi de Regler, hvorefter Mennesket ordner og forbinder sine Ideer, ere de samme i alle Sprog.

Jeg vil ikke undersøge, om ikke Landets Sprog fortjente at være det første, vi skulde have en paa Regler

*) See Cicero Brut. c. 58.
**) Instit. Orat. 1, 1.

grundet Kundskab om. Nok er det, vi lære ikke vort Modersmaal grammatikalsk, og savne hidindtil en Anviisning, hvorefter Børn kunne i Tide anføres til at kjende deres Modersmaal efter Regler. Den studerende Ungdom faaer ikke at vide, hvad Grammatik er, førend den kommer til det latinske Sprog, og andre, naar de ikke lære fremmede levende Sprog efter Regler, blive i en bestandig Uvidenhed derom. Den studerende Ungdom taber vel mindst ved denne skjødesløse Omgang med Modersmaalet; thi den store Møie, det forvolder, og den længere Tid, det koster, at lære Grammatiken i et fremmed Sprog, end i sit eget, i et dødt, end i et levende, erstattes rigelig ved den store Fuldstændighed og Nøiagtighed, hvormed den latinske Grammatik er bleven behandlet af saa mange lærde og skarpsindige Mænd, og ved den langt større Forraad af frugtbare Betragtninger over Ideernes Forbindelse og Skatteringer, som det latinske Sprogs Kundskab giver Anledning til, end noget levende Sprog i Europa.

Men skal da den latinske Sproglære anvise den studerende Ungdom til at tænke, saa bør den ogsaa forfattes med denne Hensigt, og foredrages saaledes, at den kan befordre samme. Man bør give de Unge klare og tilstrækkelige Begreber om enhver Talens Deel; de bør have rigtige Forestillinger om tempora og modi, og begges rette Følge; de bør kjende Sætninger, og vide, hvad der hører til Subjektet, hvad der hører ttl Prædikatet; de bør forstaae at omgaaes med de participialske Talemaader m. m. Denne Kundskab kræver ikke, som det kunde synes, megen philosophisk Abstraction, og overgaaer ikke Børns Fatteevne, naar man allene søger at bibringe den mere ved Exempler end ved Regler mere ved Øvelse end ved Grunde, og i Førstningen lader sig nøie med en **klar**, uden at kræve en **tydelig** Kundskab.

Men den voxnere Ungdom maa bringes endnu videre. Den bør ikke allene have en tydelig Forestilling, saa vidt det lader sig gjøre, om alt det omtalte, og indsee Grunden til Taledelenes Sammenhæng i Begrebernes Forhold, men fornemmelig anføres til at faae det rette Begreb om det latinske Sprogs Ziirlighed, hvilken er saa ilde forstaaet af mange, endog store, Humanister. Man pleier i de latinske Grammatiker, under Navn af Syntaxis ornata, at anføre endeel Ord, Talemaader, Vendinger og Variationer, hvilke man tillægger en besynderlig Ziirlighed frem for andre, uafhængende af de Ideer, som de udtrykke. Saaledes siger man f. Ex. at amore teneri er ziirligere end amare, mortem oppetere end mori, vitam trahere end vivere, colophonem addere end finem imponere, Herculis fortitudini resistere end Herculi resistere, quid est quod end cur, quod si end si, rana rupto iacuit corpore, end rupta est, o. s. v. Dette ubestemte Begreb om det latinske Sprogs Ziirlighed har gjort, at Ungdommen har jaget efter saadanne for ziirligere udgivne Phraser og Talemaader, og anvendt dem allevegne, uden at undersøge, om Tanken og Materien allevegne taalede dem: det har forvoldet, at mange have anseet og endnu ansee det latinske Sprogs Kundskab som et blot Hukommelsesværk, som en blot Verbalkundskab, hvorved Forstand og Smag har intet at gjøre; og i denne Tanke ere de maaskee ikke lidet bestyrkede, naar de have seet store Humanister, saa snart de skreve i deres Modersmaal, at gjøre sig latterlige ved Platheder, tossevorne Lignelser og væmmelige Figurer *). Er Ungdommen deri-

*) Jeg vil ikkun nævne den ypperlige Heineccius, der i sine Fundamenta stili cultioris viser saa megen god Kundskab om det latinske Sprog. Det er ham, den kongelige Forfatter af Skriftet: de la literature allemande, gjør sig saa lystig over, fordi han i en Dedikation kalder Dronningen af Preussen en Karfunkel, der skinner paa Tidens

mod anført til at søge Ordenes og Udtrykkets Skjønhed og Ziirlighed i Tankerne og Materien selv; saa lærer den at indsee, at Forstandens Dyrkelse gaaer parallel med Sprogets, og at man maa tænke rigtigt, for at kunne tale smukt; saa lærer den at veie og vælge Ord og Talemaader, og faaer det rette Begreb om **Veltalenhed**, hvorom nogle hos os, til Skam for vor Fremgang i de skjønne Videnskaber, have endnu saa falsk en Forestilling, at de sætte Grundighed imod Veltalenhed, og kalde Stymperen veltalende, der, uden at være sin Materie voxen, skraber en Hoben Figurer og saa kaldte ziirlige Talemaader sammen, uden Skjønsomhed og Valg. Saadanne Domme kunne ikke have deres Grund i andet end i en fordærvet Underviisning i det latinske Sprog, da man ikke i Tide har gjort dem opmærksomme paa Ords og Talemaaders Forbindelse med Tankerne.

At Smagen i dette Stykke er bleven renset, det maa man især takke nogle nyere Philologer for, f. Ex. **Geßner**, i hans Institutiones rei scholasticæ, og hans Tillæg og Anmærkninger til Heineccii *Fundamenta stili cultioris*: **Ernesti**, denne Tydsklands anden almindelige Lærer *), i den herlige Tilskrift, som staaer foran hans første Udgave af Cicero's Værker, i hans Initia rhetorica, i hans Forelæsninger og Anmærknin-

finger; og slutter derfra til hans Tiders slette Smag. Første Udgave.

Det er mig kjært, at jeg nu kan berette, at det ikke er den i mange Henseender værdige Heineccius, som har gjort Dronningen denne tossede Compliment, men en vis Ebert. S. Trallers Schreiben von der deutschen Sprache und Litteratur. Tillæg til anden Udgave.

*) Jeg troer at kunne kalde ham saa med Rette, i Henseende til den luttrede Smag, som han har indført i den latinske Literatur, naar jeg betragter, at de største Skolelærere og Philologer i Tydskland ere udgangne fra denne Mands Skole, og at den Ernestiske Underviisningsmethode i det latinske Sprog begynder at blive den herskende i Tydskland.

ger over de latinske Skribenter o. s. v.; men frem for andre Rector Scheller, i hans ypperlige *Præcepta stili bene latini, inprimis Ciceroniani*, den bedste Anviisning til det latinske Sprog, som endnu er udkommen *).

Dog! som det gemeenlig gaaer, naar man med Heftighed tager sig endog af en god Sag, at man gaaer for vidt; saa er det ogsaa vederfaret den gode **Scheller**. Fordi al en Tankes Skjønhed, d. e. Rigtighed, Behagelighed, Styrke, beroer paa dens Sammenhæng med andre Tanker, derfor maae Ordene slet ingen Skjønhed have, uden den, de laane af Tankerne; og han vil ikke tilstaae, at noget Ord er smukkere end det andet, men laster idelig **Geßner** og **Ernesti**, paa hvis Skuldre han dog staaer, naar han i visse Stykker seer videre end de, fordi de ofte have talet saaledes, som om de tillagde Ordene for sig selv nogen Skjønhed og Ziirlighed. Deri kan jeg ikke give **Scheller** Bifald. Visselig have Ordene deres egen Skjønhed, som er uafhængende af Tanken, 1) af deres Lyd og Mekanismus, da nogle ere kortere, andre længere, nogle blødere, andre haardere o. s. v. 2) af det, at nogle Ord tale meer til Sandserne end andre, og male os Tingene for Øine. F. Ex. hvo finder ikke det Tillægsord tremulus smukt, naar det bruges om Maanens Skin paa Vandet, AEn. VII. 9., eller serpere, naar det bruges om Ilden? 3) deraf, at nogle Ord have været meer i Brug end andre hos Folk, der have talet Sproget bedst, det er, hos Folk af den bedste Smag og Opdragelse. Man synes at føres i disse

*) Jeg vil her anføre den Dom, som Bibliotheca Critica, der udgives i Amsterdam, fælder over dette Skrift: "Hunce Schellerianum librum omnibus aliis stili latini compendiis longe longeque anteponimus. Ne vero, lægge de viseligen til, lætentur homines ignavi, suæque ignaviæ præsidium hocce libello paratum esse sperent, sciant, nemini eum prodesse, nisi qui ipsorum usu scriptorum aliquam latinitatis scientiam adsecutus sit."

fine Folks Selskab og Omgang, naar man hører deres Ord. Derpaa beroer for en stor Deel det Fortrin, man med Rette tillægger den saa kaldte **gyldne Alders** Skribenter, om hvilke **Scheller** heller ikke synes mig at have det rigtigste Begreb. Vi ville derfor i dette Stykke heller holde os til **Quinctilian**, end til **Scheller**. Omne verbum, siger hiin store Sproglærer Inſtit. Orat. VIII, 3. 55. quod neque intellectum adiuvat, neque NB. *ornatum*, vitioſum dici poteſt. Men det bør altid vel mærkes, at Stilens Prydelse maa være som den vil, saa bør den stedse tjene til at gjøre Tanken selv tydeligere, eller til at skaffe den desto bedre Indgang; og at al den Prydelse er spildt, som paa ingen Maade tjener til dette Øiemeed.

Med disse Tanker om en latinsk Sproglæres Nytte til at opvække Forstanden og danne Smagen hos de Unge, tog jeg fat paa dette Arbeide. Hvorledes jeg derved er gaaet til Værks, og hvad Forgængere jeg fornemmelig har fulgt, vil jeg nu gjøre Rede for.

I den saa kaldte **etymologiske**, rettere **paradigmatiske** Deel, har jeg, saa vidt det lod sig gjøre, fulgt **Anchersen**. Dog har jeg allevegne gjort nogle, som jeg troer, nyttige Tillæg eller Forandringer. F. Ex. i det Stykke om **Orthographien** har jeg tilføiet de fornemste Forkortelsestegn eller Abbreviaturer, som forekomme i de Gamles Skrifter, ogsaa nogle af de Nyeres, som daglig møde. Som Mønstere i den første Deklination, har jeg, i Stedet for Epitome og Tiaras, valgt *Grammatice* og *Andreas*, deels, fordi disse Ord oftere forefalde end de første, deels, fordi jeg vilde vænne Børn med det samme til at declinere disse Ord i deres danske Former. Men derved er begaaet den Trykfeil, at Accenten er udeladt over Grammatik i Dansken, saa vel i ſingulari ſom plurali; thi jeg holder det for rig=

tigst, at sætte den over den sidste Stavelse, og sige Grammatik, Grammatiker. Det samme gjelder ogsaa om Logik, Physik og andre. — I den tredie Deklination har jeg just ikke anført paradigma efter nominativi Endelse, men dog Exempler nok til at øve de Unge i at declinere Ord af forskjellige Endelser. Thi da alting dog beroer paa Genitivet, om hvis Dannelse gives særdeles Regler, saa holdt jeg det for overflødigt at hyppe paradigmata, allerhelst da man dog gjør bedst i at holde Børn til strax at lære Genitivet tillige med Nominativet i Ord, som gaar efter denne Deklination, efterdi dog ingen faste og visse Regler kunne gives for dets Dannelse. Imidlertid har jeg efter mine Forgængeres Viis anført de fleste Forandringer af denne casus, men ikke bragt dem i Regler og Undtagelser; thi dertil finder jeg ikke Grund nok. Hvad Ret, f. Ex., have de Ord paa Os, hvis genitivus er *oris*, til at staae i Hovedregel, naar de, som have i genit. *otis*, maae staae som Undtagelser? Eller de paa Us, i genit. oris, til at staae i Hovedregel, naar de paa eris, utis, maae ansees for Undtagelser? Er det ikke nok her, at man allene viser Begyndere de adskillige Forandringer, som et Ord af den eller den Endelse er underkastet, og holder dem til at raadføre sig, naar saadant et Ord forekommer, med deres Grammatik, eller, ifald Ordet ikke findes der, med et Lexicon? I det mindste seer jeg, at Scheller har været af samme Tanker, og jeg har ikke taget i Betænkning at følge ham i dette, som i mange andre Stykker. — I Henseende til Genera Nominum har jeg fundet det baade kortere og mindre vildsomt, at ordne de Ord, hvis genus skal kjendes af Endelsen, efter Declinationerne tillige, end efter de blotte Endelser. — Ved *Verbum* har jeg: 1) igjenkaldet den langt rigtigere Inddeling af verbum i *transitivum* og *intransitivum*, end i acti-

vum og passivum, og givet bestemte Begreb om begge. 2) har jeg banet Vei til temporum rigtige Brug, ved en tydelig Forklaring over deres naturlige Bemærkelser, hvorom dog mere forekommer i Syntaxis.. 3) har jeg søgt at lette temporum Dannelse for Begyndere, ved en fuldstændig Formations-Tabelle. Denne har jeg villet gjøre saa simpel som mueligt, og derfor udledet alle tempora umiddelbar af de tre Hoved-Temporer: Præsens Perfectum og Supinum. Jeg veed vel, at imperfectum conjunctivi rettere dannes af præsens infinitivi; men, da baade den og præsens infinitivi selv ogsaa kan i alle Ord udledes af præsens indicativi, naar man allene iagttager, hvad jeg har sagt om Vocalernes Bortkastelse; saa har jeg holdet det for simplere og fatteligere, at lade disse tempora danne af præsens indicativi, end at gjøre præsens infinitivi til det fjerde Hoved-tempus. Det kommer her ikke an paa, hvad der er rigtigst, men hvad der er lettest for Begyndere. I Conjugationerne har jeg allevegne tilføiet Futurum Exactum, hvilket tempus urigtig af mange Grammatici blandes med futurum conjunctivi, da dog Geßner for længe siden har anviist det sin rette Plads i indicativo. Vi Danske burde saa meget mindre miskjende dette tempus, som vi have det i vort Modersmaal. De afvigende Præterita og Supina har jeg ikke anført efter Endelserne i præsens, hvoraf jeg ingen Nytte seer, men efter den alphabetiske Orden, i hvilken man lettest kan finde dem, naar Behov gjøres.

Den Syntaktiske Deel er bleven ganske omarbeidet. Da jeg har holdet det for umueligt, at tyde en Autor tilgavns, d. e. at forklare Sammenhængen i hans Tale, naar man ikke veed, hvad en Sætning er, og hvad Dele den bestaaer af; saa har jeg forudskikket de vigtigste Stykker af denne logikalske Lærdom, hvilke i det mundtlige Fo-

redrag lettelig kunne sættes i et større Lys ved flere Exempler. For Resten har jeg i Syntaxen holdet mig fornemmelig til **Scheller**, hvis latinske Grammatik giver den bedste Veiviisning, jeg kjender, til at studere det latinske Sprog med Smag. Alligevel befrygter jeg ikke, naar man vil sammenligne vort Arbeide, at man med Rette skal kunne beskylde mig enten for at have oversat eller compileret ham; med hvilken Beskyldning Magelighed og Misgunst saa let ere færdige, naar tvende gjøre det samme, hvilket dog ikke altid er det samme. Thi baade **Schellers** Foredrag, som paa mange Steder er vildsomt og urede, har jeg søgt at gjøre fatteligere og ordentligere, og hans Regler selv har jeg ofte givet større Bestemthed, Korthed og Rigtighed, og fornemmelig søgt at indrette, saa meget det lod sig gjøre, efter vort Modersmaals Natur. I dette sidste Stykke har jeg især havt stor Nytte af **en vis fornemme Mands** Haandskrift, hvis Ungdomslyst de Gamles Studium har været, af hvis Læsning han nu høster de værdigste Frugter i den høie Post, han beklæder; og ligesom hans eget Exempel er den kraftigste Bestyrkelse paa den gamle Literaturs mægtige Hjelp til at danne den oplyste Statsmand og Fædrenelandsven, saa troer han ikke at kunne vise sig erkjendtligere for den Nytte, den har forskaffet ham, end ved at gjøre baade offentlig og privat alt sit til, at give den sin tabte Glands hos os tilbageigjen.

I nogle vigtige Stykker, saasom i Henseende til Indicativi og conjunctivi Brug, Sætningernes Sammentrækning ved Hjelp af Participier, deres Forvandling fra den aktiviske Form til den passiviske, o. a. m., har Ihre været min Veileder, dog saaledes, at jeg hverken har fulgt ham eller nogen blindt hen, men brugt den Frihed, som jeg troede at skylde mig selv. Ikke at betjene sig af andres Indsigter, røber Vankundighed eller Hovmod; og

Utaknemmelighed er det, at skjule hvad man skylder dem; men at antage alting uden Prøvelse og Valg, er Dovenskab eller Overtroe.

Prosodien har jeg beholdet af Anchersen med liden Forandring. De tillagte Øvelser i paradigmata syntes mig nyttige for de første Begyndere*). Jeg havde ønsket endnu at tilføie nogle syntaktiske Øvelser, og en liden Chrestomathie til Brug i den private Underviisning. Men da det var en Skolebog, jeg skrev til Brug i de offentlige Skoler, har jeg ikke derved villet gjøre Bogen dyrere for fattige Skoleborn. Maaskee jeg med det første udgiver et lidet Anhang, hvilket da enhver kan forskaffe sig efter eget Behag.

I det øvrige ønsker jeg, at ogsaa denne liden Bog maa blive et Middel til at studere de Gamle med Smag, d. e. saaledes, at deres Læsning kan tjene til at oplyse Forstanden, og til at udbrede en ædel og liberal Tænkemaade i det borgerlige Liv.

(Skrevet i Aaret 1782).

*) Disse paradigmatiske Øvelser ere udeladte i sjette, ligesom tilforn i fjerde og femte Udgave.

Forerindring

ved sjette Udgave.

Det overraskede mig for et Aars Tid siden at høre, at femte Udgave af Sal. Prof. J. Badens latinske Grammatik, som jeg besørgede 1820, var for det meste udsolgt. I saa kort en Tid er neppe noget af de ældre Oplag blevet udsolgt. Endskjøndt nu dette fornøiede mig, tilskriver jeg dog ingenlunde Bogen selv alene, endnu mindre mine Forandringer ved Bogen, i og for sig selv betragtede, denne hurtige Afsætning. Thi jeg veed vel, at denne er kommen deels deraf, at Forandringerne i bemeldte femte Oplag vare saa mange og saadanne, at de fleste, som brugte latinsk Grammatik, endog de, som havde de ældre Udgaver, kjøbte den nye, fordi den gamle ikke vel lod sig bruge ved Siden af den; deels deraf, at flere unge Mennesker ere blevne holdte til Studeringer i de sidste Aar, ret ligesom Lysten tiltog med Vanskeligheden; og deels deraf, at Landcadetterne nu lære Latin og bruge denne Grammatik; og endelig deels deraf, at Brøders Grammatik, som engang havde begyndt at fortrænge Badens, er nu bleven næsten ganske fortrængt af Badens, i det mindste i Danmark; thi saavidt jeg veed, bruges Brøders almindeligen i de lærde Skoler i Norge.

Endskjøndt nu dette forholder sig saaledes, tør jeg dog paa den anden Side mene, at denne hurtige Afsætning, og navnlig sammes sidst angivne Aarsag er et ikke ubetydeligt Beviis for Bogens fortrinlige Brugbarhed. Dette vilde jeg have anseet for en overflødig Bemærkning, dersom ikke Adskillige, hvis Mening ikke kan være mig ganske ligegyldig, havde yttret andre Tanker og tildeels fraraadet mig at besørge denne sjette Udgave. Ligesom jeg har svaret disse mundtlig, saaledes erklærer jeg herved offentlig, at jeg vedbliver at udgive Prof. Badens latinske Grammatik, saa længe den ærede Forlægger betroer mig dette Arbeide, og saa længe Bogen finder Bifald og Afsætning, eller — indtil vi faae en bedre latinsk Skolegrammatik. Thi skjøndt jeg kjender en Deel latinske Grammatiker, og deriblandt flere, som have store Fortrin for Badens; og

skjøndt jeg ikke er ubekjendt med Manglerne ved Badens Grammatik, ikke engang med de Mangler, som jeg ikke har kunnet afhjelpe: saa tør jeg dog endnu, ligesom jeg allerede paastod i Forerindringen til femte Udgave, ligefrem paastaae og erklære, at jeg ikke kjender nogen latinsk Skolegrammatik, som jeg i det Hele vilde foretrække for denne. Med de nye latinske Grammatiker, som flere berømte og fortjente Lærde i Tydskland have udgivet i de sidste Aar, gaaer det næsten som med de græske Grammatiker i samme Land: "man kan ikke see Skoven for Træerne" Man kan ikke lære Sproget for Sproglæren.

I øvrigt har jeg kun lidet at erindre ved denne Udgave; thi jeg anseer det for unyttigt og upassende at omtale alle de smaa eller større Forandringer, som jeg har foretaget overalt, hvor det behøvedes, og de ikke faa, men heller ikke betydelige Tillæg, som jeg hist og her holdt det for rigtigt og tjenligt at tilføie. Jeg har deri handlet efter bedste Skjønnende, og fulgt egen og andres Erfaring som Veileder. Og ved denne Leilighed maa jeg sige Recensenten af femte Udgave, Herr Dr. Philosophiæ Krarup oprigtig Tak for de mange lærerige Vink og for de betydelige Berigtigelser, som han i sin Recension har givet mig, og som jeg for en Deel har fulgt og benyttet i denne Udgave. At jeg ikke altid har taget Hensyn til hans Bemærkninger, kommer tildeels deraf, at de ikke kunde følges uden at forandre Bogens Plan, hvortil jeg hverken anseer mig for beføiet eller skikket; deels deraf, at de ikke forekom mig grundede eller rigtige. Enkelte af hans Bemærkninger vare endog aabenbar urigtige. Saaledes havde Recensenten dadlet, at forsan var brugt i et prosaisk Exempel, da han meente, dette Ord skulde være poetisk; men Livius bruger det ogsaa i ganske prosaisk Stiil, S. Liv. III, 47. Ligeledes meente Rec., at Prof. Grotefend var Auctor til det Exempel: prærupta videntes vertigo sequitur; men disse Ord findes, paa det nær, at der staaer cernentes for videntes, hos Seneca, de Ira, II, 2. Ogsaa Ovidius bruger sequi for occupare, og det ikke blot for Versets Skyld, hvilket han ikke behøvede. Jeg anfører ikke dette, fordi det i sig selv er vigtigt; men fordi jeg holder det for vigtigt at gjøre opmærksom paa, at man i et saa usikkert Kundskabsfag, som Philologien er, især bør være forsigtig i sine Yttringer og Paastande.

Uagtet jeg har gjort mig temmelig nøie bekjendt med de bedste og nyeste Arbeider, henhørende til den latinske Grammatik, vil man dog finde, at Meget af dette Nye er ikke benyttet; men det er for det meste skeet af ovenfor omtalte Aarsager. Men hvad jeg ansaae for rigtigt i sig selv og for passende med Badens Grammatik, det har jeg benyttet, saa godt jeg kunde. Og jeg bør i den Henseende med Erkjendtlighed nævne især Rudimanni Institutiones, udgivne af Stalbaum, en Bog, der er saa lidet bekjendt, at den vel kan regnes blandt de nye; fremdeles K. L. Schneiders ausführliche Grammatik, Prof. Grotefends lateinische Grammatik, 3te Aufl., Prof. Zumpts lateinische Grammatik, 3te Aufl., Dr. K. L. Struve über die lateinische Declination und Conjugation, og J. Ph. Krebs's Anlei-

tung zum Lateinschreiben *). Hvad jeg skylder enhver af disse store Grammatikere, kan jeg ikke nøie angive; men dem tilhører det Meste af mine Forandringer og Tillæg. Noget skriver sig dog ogsaa fra min egen Læsning i Classikerne: og Noget, som ovenfor er sagt, fra min egen og andres Erfaring ved at undervise efter nærværende Bog, den ærede Recensents Bemærkninger ikke at forglemme.

Een Omstændighed ved denne Udgave maa jeg endnu omtale. Det gjør mig virkelig ondt, at Forandringerne ere saa mange og af den Beskaffenhed, at de kunne forvolde nogen Uleilighed, naar denne Udgave skal bruges i Skolerne ved Siden af den forrige, eller ved Siden af de ældre. Men jeg ansaae disse Forandringer for nødvendige, og maatte altsaa gjøre dem. Det gjør mig alligevel ondt, at jeg ikke kunde gjøre dem allerede i femte Udgave; men det kunde jeg ikke, deels af Mangel paa Tid, deels af Mangel paa Kundskab. Hvorledes kan nu denne Uleilighed hæves? Skolebøgernes Mængde er saa stor, deres Priis saa høi, at man bør omhyggelig vogte sig for at forøge denne for Mange trykkende Udgift. (Ved denne Leilighed maa jeg dog bemærke, at nærværende Bogs brave Forlægger sælger de Skolebøger, som ere hans Forlagsskrifter, til en saare billig Priis; og jeg kunde vist med Rette have anført denne Bogs billige Priis blandt de Aarsager, som have befordret femte Oplags uventet hurtige Afsætning). Jeg mener nu, at de, som have den forrige, eller de ældre Udgaver, kunne paa een af tvende Maader forskaanes for unødvendig Udgift. Enten kunne vedkommende Lærere tilholde deres Discipler at tilskrive i Randen eller paa indskudte Blade de betydeligste Forandringer og Tillæg; eller de kunne sørge for, at den samme Udgave alene brugtes i samme Classe, hvilket vel kunde opnaaes ved Omtuskning af Bøgerne mellem Disciplerne i de forskjellige Classer. En tredie Udvei har en ung indsigtsfuld Skolemand foreslaget mig, og een af vore meest fortjente Videnskabsmænd har siden tilraadet mig det samme. De meente nemlig, at jeg kunde særskilt udgive Forandringerne og Tillæggene med stadig Henviisning til femte Udgave. I Førstningen syntes jeg godt om dette Forslag, og jeg tænkte paa at følge det. Men siden har jeg betænkt, og andre have gjort mig opmærksom paa, hvor meget det forvirrer især Begyndere at skulle eftersee og læse noget paa tvende Steder, og hvor vanskeligt det vilde falde dem at forbinde det ene med det andet og at beholde det Rigtige. Derfor har jeg igjen opgivet denne Tanke. Udførelsen deraf vilde ogsaa blive mere vanskelig, end det ved første Øiekast kunde synes. (I det Hele er et grammatikalskt Arbeide til Skolebrug ligesaa vanskeligt, som det forekommer Mange, der ikke have prøvet derpaa, ubetydeligt). Ogsaa mener jeg, at de tvende af mig foreslagne Udveie kunne være tilstrækkelige. Skulde imidlertid flere Skolemænd ønske et saadant særskilt Aftryk af For=

*) Ramshorns lateinische Grammatik, Leipzig 1824, har jeg ikke synderlig kunnet benytte, fordi jeg for sildig fik den ihænde. Endnu sildigere fik jeg Prof. Krebs's lateinische Schulgrammatik, 2te Ausg. Giessen 1824.

andringer og Tillæg, er baade Forlæggeren og jeg villig til at besørge det.

Jeg kan ikke slutte denne Forerindring uden at bevidne de ikke faa kyndige og duelige Skolemænd, som have skjænket femte Udgave deres opmuntrende Bifald, min Taknemmelighed; ligesom jeg beder, at man vil modtage sjette Udgave med samme Velvillie og Overbærelse. Endelig haaber jeg, at ingen vil tiltroe mig den Ukyndighed eller Ubeskedenhed, at jeg nu skulde ansee denne Grammatik for et feilfrit, eller nærværende Udgave for et fortjenstligt Arbeide. Det er mig nok, naar kyndige og upartiske Mænd finde, at de foretagne Forandringer og de indskudte Tillæg ere hensigtsmæssige, og at Bogen har vundet noget i sin allerede erkjendte Brugbarhed. Bemærkninger og Berigtigelser udbeder jeg mig fremdeles, og jeg modtager dem med Fornøielse og Erkjendtlighed, fra hvem de end komme. Thi dersom Omstændighederne fordre og tillade det, er jeg endnu villig til at besørge en syvende Udgave af denne Bog.

Skrevet i Kjøbenhavn, den 5te August 1824.

N. Fogtmann.

Indledning.

§. 1,

Den latinske Sproglære er en Anviisning til at forstaae det latinske Sprog saaledes, at man, ved Hjelp af den fornødne Kundskab om de Ting, som forekomme hos de gamle latinske Skribenter, kan forstaae disse Skribenter selv, dømme om dem og efterligne dem.

Mærk. Det latinske Sprog læres bedst af de Gamle selv. Sproglæren kan ikkun foredrage almindelige Jagttagelser over Sproget, og er altsaa ikkun et Middel til at lette dets Kundskab.

§. 2.

Sproglæren har at gjøre 1) med enkelte Ord, i Henseende til deres Udtale, deres Retskrivning, og fornemmelig deres forskjellige Former og Forandringer. Denne Deel pleier ofte at kaldes **Etymologie.** 2) med Ordene i deres indbyrdes Sammensætning, hvilken Deel kaldes **Syntaxis.** Dertil kommer **Prosodien** eller Versekonsten, som giver Regler for Stavelsernes Qvantitet, d. e. Korthed eller Længde.

Om Bogstaverne og deres Udtale.

§. 3.

I det latinske Sprog har man 24 Bogstaver, hvilke kunne skrives med store eller smaae Figurer saaledes:

A. B. C. D. E. F. G. H. I. (J.) K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. U. V. X. Y. Z.

a. b. c. d. e. f. g. h. i. (j). k. l. m. n. o. p. q. r. ſ. (s). t. u. v. x. (y. z. i Ord af det Græſke.)

§. 4.

Disse Bogſtaver inddeles i **ſelvlydende** *(Vocales* ſc. *literae)* og **medlydende** *(Conſonantes* ſc. *literae).*

De Selvlydende eller Vokalerne kunne for ſig ſelv udtales, uden at ſætte et andet Bogſtav dertil; ſom: a, e, i, &c.

De Medlydende eller Conſonanterne kunne ei udtales, uden ved Hjelp af en Vokal, ſom: be, de, ge, &c.

§. 5.

De Selvlydende ere enten **enkelte** (ſimplices) eller **ſammenſatte** (compoſitæ).

§. 6.

De enkelte ere 5: a, e, i, o, u, hvortil kommer og y i de Ord, ſom komme af Græſken.

Mærk. 1. De tvende Vokaler i og u bruges ſom Conſonanter, naar de ſtaae forved en anden Vokal i ſamme Stavelſe, og da kaldes de jod (j) og ve (v), ſom: ianua (læs: ja nu a, ikke i-an-va), maior (læs: major), uenio (læs: ve-ni-o). iuuo (læs: ju-vo). Dog bruger man nu hellere i og u blot ſom Vokaler; men derimod ſkriver man j og v, naar de ere Conſonanter.

Mærk. 2. Ventelig have Romerne ofte ladt den ene Vokal i Udtalen nærme ſig mere eller mindre til en anden med den beſlægtet, og f. Ex. ofte udtalt a næſten ſom e, eller e ſom i, o, u, &c.; f. Ex. vertex og vortex; faciendum og faciundum: derfor feci af facio; egi af ago; adimo af emo, &c. Saaledes udtale vi e i Menneſke med en Lyd mellem e og i; u i tung med en Lyd mellem o og u; derfor ogſaa: tung, Tyngde; graver, grov; ſidder, ſad; ſætter, ſatte.

§. 7.

De ſammenſatte Vokaler ere ae (æ), oe (œ), au, ai, ei, eu, oi, ui. Som: Aetas, poena, aura, Aiax, eiulo, euge, hui.

Af disse ere de, hvori man adskiller tvende Vokalers Lyd, **Dobbeltlydende** eller Diphthonger. Som: ai, au, ei, eu, oi og ui.

Mærk. Vi udtale de sammensatte Vokaler i Latinen ligesom i Dansken; men œ udtale vi som ö.

§. 8.

De medlydende Bogstaver eller Konsonanterne ere 18; b, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, q, r, ſ, (s), t, v, x, z.

Mærk. 1. c læses næst for ved a, o, u, som k; f. Ex. amica, amico, amicus, som amika, amiko, amikus. Men næst for ved e, i, y, æ, œ, læses det som s; f. Ex. cerno, cibus, Cicero, som ſerno, ſibus, Siſero. Romerne udtalede efter al Rimelighed c allevegne som k, og altsaa kerno (κρινω), kibus, Kikero, proſikiſkeris.

Mærk. 2. ph læses og udtales som f; f. Ex. Phaedrus, Faedrus.

Mærk. 3. qu blev af de Gamle udtalet som k; f. Ex. coquus som cokus, neque som neke, hvoraf nec.

Mærk. 4. t næst for ved i, naar der følger en Vokal næst efter samme i, bliver næsten læst som et ts eller s; f. Ex. gratia Naade, doctior lærdere, som graſia eller gratſia, doktſior. Men det bliver udtalet som et t, naar det (a) staaer i Begyndelsen af et Ord, som tiara, en Persisk Hat, (b) naar det kommer af Græsken, som politia, Politie, Miltiades, (c) naar der gaaer s eller x foran, som juſtior, retfærdigere, mixtio, Blanding, (d) i infinitivo paragogico, som mittier, for mitti, at sendes.

§. 9.

Af disse medlydende Bogstaver ere nogle **stumme** (mutae), nogle **flydende** (liquidae), nogle **dobbelte** (duplices).

§. 10.

De **stumme** Bogstaver ere ni: b, c, d, f, g, k, p, q, t.

§. 11.

De **flydende** eller **bløde** ere fire: l, m, n, r.

§. 12.

De dobbelte ere to: x og z. X staaer i Stedet for cs eller gs; som pax, rex (for pacs, regs). Z forekommer ikkun i udenlandske Ord, og staaer for ts eller ss, endskiondt vi i Begyndelsen af Ord udtale det ikkun som s; f. Ex. zephyrus som sephyrus; patrizo som patrisso.

Mærk. Liquidae tilligemed s, x og z kaldes ogsaa semivocales (Halvvokaler).

Om Ordenes Retskrivning eller Orthographie.

§. 13.

Eftersom vi ikke mere have de Gamles egenhændige Skrifter tilovers, og de heller ikke selv have skrevet alle paa een Maade; saa kan det ikke være andet, end at de latinske Ords Retskrivning maa i mange Tilfælde være uvis, i nogle ligegyldig.

Uvis er den f. Ex. i følgende Ord: alucinari og halucinari; caerimonia og ceremonia; causa og caussa; caelebs og coelebs; commissari og commessari; litus og littus; nuncius og nuntius; satira og satyra &c. Ligegyldig: locutus og loquutus; cum (baade naar og da) og quum, vicesimus, tricesimus &c. og vigesimus, trigesimus &c.

§. 14.

Den sikkreste Regel for Retskrivningen er Etymologien eller Ordenes Oprindelse, naar samme er bekjendt.

Tilforladelig rigtigere skriver man derfor: ancora end anchora; assimilo, dissimilo, end assimulo, dissimulo &c.; benevolus end benivolus; Bacchus end Bachus; Bosporus end Bosphorus; ceteri end cæteri eller coeteri; deliciae end delitiae; emtus end emptus; exspecto, exsto, exsisto, exsul, exsilium, &c., end expecto, exto, existo, exul, exilium, &c.; genitrix end genetrix, inclytus end inclitus; in dies, in primis, end indies, imprimis; lapicidina end lapidicina; Museum end Musaeum; pomoerium end pomerium; Ptolemeus end Ptolomeus; quidquid, quidquam, end quicquid, quicquam; scena end scaena; sepulcrum, simulacrum, end sepulchrum, simulachrum; strategema end stratagema; suboles end soboles; sumsi, sumtum, end sumpsi, sumptum

taeda end teda; tiro, torus, end tyro, thorus; tropaeum end trophaeum; vâlitudo end valetudo, &c.

Anm. Af samme Grund var det vel ogsaa rigtigere, at skrive adcipio, adgredior, conligo, conmeo, &c.; men da Velklangen i ethvert Sprog fordrer slige Forandringer, er det vel bedst at lade det blive ved accipio, aggredior, colligo, &c.

§. 15.

Foruden Etymologien, kan ogsaa Ordenes Analogie eller Liighed tjene til at bestemme Retskrivningen. F. Ex. som ferocia skrives, saa bør audacia skrives; som sapientia, saa og prudentia; som auditio, saa og institutio, conditio, o. s. v.

§. 16.

Hvad Ordenes Adskillelse og Deelning i Skrivningen angaaer, hvorom de Lærde ikke ere enige, er det bedst at iagttage følgende Regler:

1) En Consonant, som staaer imellem to Vokaler, hører til samme Stavelse, som den sidste af disse Vokaler staaer i, ikke som den første, som a-mo, jeg elsker, ikke am-o.

2) Naar tvende Consonanter staae sammen i et Ord, midt imellem tvende Vokaler, deles de saaledes i Stavelserne, at den første lægges til den foregaaende, og den anden til den efterfolgende Vokal, som: lar-gus, ikke larg-us, gavmild.

Men et stumt og flydende Bogstav kunne staae sammen, og skilles ikke ad, men lægges til den sidste Vokal, som: pa-tris, Faders ikke pat-ris.

3) I de Ord, som ere sammensatte, maa ethvert Bogstav altid sættes til den Stavelse, som det hører til, naar Ordene staae hvert for sig uden for Sammensætningen, som: ab-igo, jeg bortdriver, abs-traho, fradrager, sic-ut, ligesom, et-iam, ogsaa, de-struo, nedbryder, &c.

§. 17.

Med store Begyndelsesbogstaver pleier man at skrive: 1) Ordene efter Punctum; 2) nomina propria og gentilia; 3) Værdighedsnavne; 4) Maaneders og Festdages Navne; 5) adskillige Kunstord. F. Ex. Cicero, Romanus, Imperator, Aprilis, Saturnalia, Declinatio, &c.

§. 18.

Man finder i latinske Skrifter adskillige **Abbreviaturer** eller **Ordforkortninger**, deels i Fornavne og deels i andre Ord. I **Fornavne** ere følgende de mærkeligste:

A. *Aulus*; Ap. *Appius*; C. *Cajus*; Cl. *Claudius*; Cn. *Cneius*; D. *Decimus*; K. *Kæso*; L. *Lucius*; M. *Marcus*; M'. *Manius*; P. *Publius*; Q. *Quintus*; S *Sextus*; Ser. *Servius*; Sp. *Spurius*; T. *Titus*; Ti. eller Tib. *Tiberius*.

§. 19.

I andre Ord ere følgende Forkortninger at mærke:

A. d. *ante diem*. A. U. C. *anno urbis conditae*.

Cos. *Consul*. Coss. *Consules*. C. D. *Consul designatus*.

D. O. M. *Deus optimus maximus*. (Egentlig om Jupiter, I. O. M.).

D. D. *dono dedit*. D. D. D. *dat, donat, dedicat*. D. M. *Diis manibus*.

F. *filius*, f. Ex. F. M. *Marci filius*.

H. S. *sestertius* eller *sestertium*, baade i Sing. og Plur.

Id. *Idus*. Imp. *Imperator*.

Kal. eller Cal. *Kalendæ* i alle Kasus.

N. *nepos*. Non. *Nonæ* i alle Kasus.

P. *posuit*. P. M. *Pontifex Maximus*.

P. C. *Patres conscripti*. P. R. *populus Romanus*.

R. P. *Respublica*.

S. *Salutem* (i Breve). S. D. *salutem dicit*.

S. P. D. *salutem plurimam dicit*.

S. P. Q. R. *Senatus populusque Romanus*.

S. C. *Senatus consultum*.

S. V. B. E. *Si vales, bene est*. S. V. B. E. E. V. *Si vales, bene est, ego valeo*.

Tr. Pl. *Tribuni plebis*.

Mærk. Disse ere de Abbreviaturer, som bruges meest i Skrift og i trykte Bøger; men der findes langt flere baade i de Gamles Indskrifter og i de Nyeres, især Munkenes, Haandskrifter.

Om Distinctions-Tegnene.

§. 20.

De Tegn, hvorved man afdeler en Tale, ere: Comma (,) Colon (:) Semicolon (;) Punctum (.) Paragraphus (§). De, hvormed man gjør Forskjel paa Talen, ere: **Spørgsmaals-Tegn** (Signum Interrogationis (?) **Udraabs-Tegn** (Signum Exclamationis eller Admirationis (!).

Adskillelses-Tegn Signum Divisionis (=) som, ved Enden af Linien, giver tilkjende, at Ordet er skilt ad, som prae-clarus.

Binde-Tegn (Hyphen), en **Tver-Streg**, hvormed man binder tvende Ord tilsammen (-), som Gallo-Graecus.

Indslutnings-Tegn (Signum Parentheseos), hvormed man imellem tvende Streger, eller Hager, indslutter og indfatter nogle Ord af en Tale (). Man har endnu et andet Indslutningstegn [], som Kritici betjene sig af i de Gamles Skrifter, naar de ville give tilkjende, at de ikke holde eet eller flere Ord for ægte.

Udeladelses-Tegn, Apostrophus, naar et Bogstav mangler; som: egon' for egone.

Signum Diaereseos, **tvende Prikker**, som sættes over den sidste af tvende Vokaler, for at vise, at de ikke skulle udtales som een Stavelse, men gjøre to Stavelser, som Poëta, **en Poet**, aëris af aër, for at adskille det fra aeris af aes.

Citations-Tegn ("), naar man anfører Nogens egne Ord, som: Praeclare Cicero: "haec studia adolescentiam alunt &c."

Signum Quantitatis, Tegn, at Stavelsen er lang (-), eller kort (˘).

Om Talens Dele eller partes orationis.

§. 21.

De Ord, hvoraf en Tale bestaaer, ere otte Slags: (Partes orationis Grammaticae), Nomen, Pronomen, Verbum, Participium, Adverbium, Praepositio, Conjunctio, Interjectio.

Her spørges da, hvad Taledeel (cuius partis orationis?) et Ord er? De otte Talens Dele indeholdes i dette Hexameter:
Væ tibi ridenti, quia mox post gaudia flebis.

§. 22.

Af disse Taledele ere de fire første foranderlige (Flexibiles), fordi de i Enden mestendeels kunne forandres, d. e. deklineres eller conjugeres.

De fire sidste particulæ ere uforanderlige (Inflexibiles), da de hverken deklineres eller conjugeres.

§. 23.

Ethvert Ord er enten et Primitivum, Stamord (vox primitiva), eller Derivativum, afledet Ord (vox derivata eller derivativa).

Primitivum er det Ord, som ikke har sin Oprindelse af noget andet Ord i samme Sprog, som: nox, Nat, clamo, jeg raaber.

Derivativum er det, som har sin Oprindelse af et andet Ord i sit eget Sprog, som: nocturnus, natlig, clamito, raaber paa, raaber idelig.

§. 24.

Videre er ethvert Ord enten Simplex (enkelt, ikke sammensat, vox simplex), eller Compositum (sammensat, vox composita).

Simplex er det Ord, som ikke er sammensat af flere Ord, eller ikke kan deles i flere Ord, som: doctus, lærd, ego, jeg, tu, du, lego, jeg læser.

Compositum, som er sammensat af flere Ord, som: in-doctus, ulærd, ego-met, jeg selv, per-lego, gjennemlæser, læser til Ende.

Mærk. Decompositum kaldes et Ord som er sammensat af et Compositum og et Ord til, som præcognosco af præ og cognosco.

§. 25.

Ved de Ord, som kunne flecteres, det er: lade sig deklinere eller conjugere, er at mærke: Analogie, Anomalie, Tal, (numerus), Person (persona).

§. 26.

Analogie (Analogia) er, naar Ordene rette sig efter de almindelige Regler om at deklinere og conjugere. F. Ex. som mensa, mensae, (et Bord), saa deklineres penna, pennae (en Fjeder): som liber, libri (en Bog), saa ager, agri (en Ager): som amo, *avi*, *atum*, elsker, gaaer og culpo, *avi*, *atum*, laster, laudo, *avi*, *atum*, berømmer, &c.

§. 27.

Anomalie (Anomalia) er, naar Ordene vige af fra de almindelige Regler om at deklinere og conjugere, som: tartarus, pl. tartara, Helvede, locus, pl. loci og loca, et Sted, iuvo, *iuvi*, *iutum*, *iuvare*, jeg hjelper, fero, *tuli*, *latum*, *ferre*, fører, bærer, &c.

§. 28.

Tallet (Numerus) er tvende Slags:

Singularis, Enkelttallet, som taler om een eller eet, som: homo, et Menneske, dominus, en Herre, Herren, ego, jeg, lego, jeg læser.

Pluralis, Fleertallet, som taler om to eller mange, som: homines, Menneskene, domini, Herrerne, nos, vi, legimus, vi læse.

Ord, som i Singulari Numero give en Mængde tilkjende, som coetus, en Forsamling, exercitus, en Krigshær: kaldes *Collectiva*, (Samlings = Ord).

Der findes ogsaa Ord, som ere Pluralis Numeri, og dog ikke betyde nogen Mængde, som nuptiae, et Bryllup, nundinae, et Marked, &c.

§ 29.

Personerne i en Tale ere **tre:** Prima (Persona, den første) er den, som taler, og hvortil man kan lægge de Pronomina **Jeg** og **vi**, som doceo, **jeg lærer**, docemus, **vi lære.**

Secunda (den **anden**) er den, som tales til, og hvortil man kan lægge de Pronomina **Du** og **I**, som: doces, **du lærer**, docetis, **I lære.**

Tertia (den **tredie**) er den, som der tales om, og hvortil man kan sætte de Pronomina **han**, **hun**, **det**, **de**, som: docet, **han** eller **hun lærer**, docent, **de lære.**

Om Nomen eller Benævningsordet.

§. 30.

Nomen eller Benævningsordet er et Ord, som er bestemt til at nævne eller betegne en Person eller Ting eller Egenskab, uden Hensyn til Tidsforandringen; som: Peder, Bord, god, Petrus, mensa, bonus.

§. 31.

Et Nomen er enten *substantivum* eller *adjectivum*.

Nomen substantivum eller **Hovedordet**, er det Ord, som betegner en Gjenstand eller et Begreb, der kan tænkes for sig selv uden nogen Tidsbestemmelse eller andet Tillæg. Disse Ord kunne for det meste kjendes derpaa, at man i Dan=

sken ikke kan lægge til dem **Mand, Qvinde, Ting**, men derimod Artiklen en, et o. s. v.; som pater, Fader; mensa, Bord; homo, Menneske; eqvus, Hest.

Nomen adjectivum eller **Tillægsordet** er det Ord, som betegner en Egenskab eller Beskaffenhed ved en Gjenstand eller ved et Begreb, og som ikke kan tænkes alene for sig selv. Dette Slags Ord kunne for det meste kjendes deraf, at man kan i Dansken lægge dem til **Mand, Qvinde, Ting**; som: bonus, god (Mand, Qvinde, Ting); albus, hvid; niger, sort, ꝛc.

§. 32.

Nomen substantivum er enten *proprium* (et Navneord eller Eiendomsnavn) eller *appellativum* (et Fælledsnavn).

Nomen proprium er en vis Persons, et vist Steds eller andre Tings egentlige Navn, hvilket det ikke har tilfælleds med alle andre af samme Slags; som: Petrus, Peder; Haunia, Kjøbenhavn; Dania, Dannemark; Tiberis, Tiberfloden; Bucephalus, Alexander den Stores Hest.

Appellativum er et Ord, som er fælleds for alle de Ting, der ere af samme Slags; som: homo, et Menneske; urbs, en Hovedstad; regnum, et Rige; fluvius, en Flod; eqvus, en Hest.

Mærk. Personers Eiendomsnavne ere tre Slags: 1. Prænomen (Fornavn; 2. nomen (Familienavn); 3. cognomen (Tilnavn), hvilket adskiller de forskjellige Grene af samme Familie. Saasom: Frederik Danneskjold Samsøe, eller Marcus Tullius Cicero; Frederik og Marcus ere *prænomina;* Danneskjold og Tullius *nomina;* Samsøe og Cicero *cognomina.*

§. 33.

Endnu mærke man sig følgende Slags Benævningsord:

1) Nomen patronymicum, et Navn, som er dannet af en Persons Eiendomsnavn, for at tilkjendegive en Nedstammelse fra ham. F. Ex. Anchisiades, Anchises s Søn;

Pelides, Peleus's Søn; Dardanidae, Trojanerne (fra Dardanus); Cecropidae, Athenienserne (fra Cecrops), 2c.

2) gentile et Navn, som tilkjendegiver, af hvilket Folk eller fra hvilket Land man er, f. Ex. Danus, en Dansk; Sellandus, en Sællandsfar; Hauniensis, en Kjøbenhavner.

3) deminutivum (Formindskelsesnavn); f. Ex. paterculus, Farlille; matercula, Morlille; parvulus.

4) possessivum, som tilkjendegiver, hvem noget tilhører; som: paternus, patrius, faderlig; regalis, regius, kongelig; humanus, menneskelig.

5) verbale, som kommer af et verbum eller af dets supinum og participium; som; vigilantia, Aarvaagenhed (af vigilans, Participium af vigilo, vaager); auditus, Hørelse, (af audio, hører); sensus, Følelse, (af sensum, Supinum af sentio, føler); actio, Handling, (af actum, Supinum af ago, handler); laudabilis, roesværdig (af laudo, roser); tenax, paaholdende, fastholdende (af teneo, holder).

§. 34.

Ved ethvert nomen, saa vel adjectivum som substantivum, er at mærke dets *casus*, *declinatio* og *genus*.

Om Casibus eller Forholdsendelserne.

§. 35.

Casus er den Forandring, som et nomen, pronomen og participium faaer i Endelsen, for at betegne dets Forhold til et andet Ord.

§. 36.

Benævningsordenes casus (casus nominum) ere 6: *nominativus* eller subjectivus, *genitivus* eller possessivus, *dativus* eller respectivus, *accusativus* eller objectivus, *vocativus*, *ablativus* eller instrumentalis.

Af disse kaldes nominativus og vocativus casus *recti*, men genitivus, dativus, accusativus og ablativus casus *obliqui*.

Om Deklinationen.

§. 37.

Deklination er et Ords Forandring i Endelsen ved casus som: pater, Fader; liber patris, Faderens Bog.

§. 38.

Paa genitivus beroer Ordenes Forandring ved Declination; og da genitivus i de latinske Ord endes paa fem forskjellige Maader, saa gives der og fem Deklinationer, d. e. fem Maader at forandre nomina paa ved casus.

Den første Deklination har i genitivo ae eller es; som: mensa, mensae; Grammatice, Grammatices.

Den anden har i genitivo i, som servus, servi.

Den tredie har i genitivo is, som virtus, virtutis.

Den fjerde har i genitivo us eller u: som: manus, *gen.* manus; cornu; *gen.* cornu.

Den femte har i genitivo ei; som: dies, diei.

§. 39.

For at lette sig Deklineringen, mærke man følgende:

1. Nominativus og vocativus ere sædvanlig hinanden lige i begge numeri eller Tal.
2. Nominativus, accusativus og vocativus pluralis ere hinanden lige i 3die, 4de og 5te Deklination.
3. Neutra have i begge numeri tre lige casus: nominativus, accusativus og vocativus, hvilke endes i plurali paa a. Neutra findes kun i 2den, 3die og 4de Deklin.
4. Genitivus dannes i alle Deklinationer af nominativus, men de andre casus af genitivus.
5. Dativus og ablativus pluralis ere hinanden altid lige.

6. Genitivus pluralis endes i alle Deklinationer paa um, og lider ofte en syncope eller Forkortelse; som: Deûm for Deorum.

7. I de nomina, som ere sammensatte af tvende casus recti, deklineres begge Parter; som: jusjurandum, jurisjurandi, jurijurando, Eed; respublica, reipublicæ, rempublicam, Land og Folk, Republik, ꝛc. **Undtag:** alteruter, een af tvende, alterutrius, alterutri &c.

Men i dem, som ere sammensatte af en casus rectus og en obliquus, deklineres ikkun den Part, som staaer i casu recto; som: paterfamilias, en Huusfader, patrisfamilias, patrifamilias, patremfamilias: duumvir, een af et Kollegium, som bestaaer af to Mænd, duumviri, duumviro, duumvirum &c. Det samme skeer med Adjectiver; som: omnipotens, almægtig, omnipotentis, omnipotenti &c.

Endelig de, som ere sammensatte af tvende casus obliqui, deklineres ikke, men beholde samme Endelse allevegne; som: huiusmodi, af dette Slags ꝛc.

8. Følgende Tabel indeholder alle fem Deklinationers Endelser; dog mangle de græske Ord, neutra, nominativus singularis og Afvigelserne:

	I.	II.	III.	IV.	V.
	Sing.	—	—	—	—
N.	—	—	—	—	—
G.	ae	i	is	us	ei
D.	ae	o	i	ui	ei
Acc.	am	um	em	um	em
V.	som Nom.	som Nom.	som Nom.	som Nom.	som Nom.
Abl.	a	o	e	u	e
	Plur.	—	—	—	—
N.	ae	i	es	us	es
G.	arum	orum	um	uum	erum
D.	is	is	ibus	ibus	ebus
Acc.	as	os	es	us	es
V.	ae	i	es	us	es
Abl	is	is	ibus	ibus	ebus

Om den første Deklination.

§. 40.

Den første Deklination har een latinsk Endelse a, og tre græske e, as, es. Paa enhver følger et Paradigma eller Exempel:

Paradigma eller Exempel.

paa a.	paa e.
Singularis.	*Singularis.*
N. Mensa, Bord.	N. Grammatice, Grammatik.
G. Mensae, Bords.	G. Grammatices, Grammatiks.
D. Mensae, Bord.	D. Grammaticæ, Grammatik.
Acc. Mensam, Bord.	Ac. Grammaticen, Grammatik.
V. Mensa! Bord!	V. Grammatice! Grammatik!
Abl. Mensa, (af, i, paa, med 2c.) Bord.	Abl. Grammatice, (af, i, paa, med 2c.) Grammatik.
Pluralis.	*Pluralis.*
N. Mensae, Borde.	N. Grammaticae, Grammatiker.
G. Mensarum, Bordes.	G. Grammaticarum, Grammatikers.
D. Mensis, Borde.	D. Grammaticis, Grammatiker.
Acc. Mensas, Borde.	Acc. Grammaticas, Grammatiker.
V. Mensae! Borde!	V. Grammaticæ, Grammatiker.
Abl. Mensis, (af, i, paa, med 2c.) Borde.	Abl. Grammaticis, (af, i, paa, med 2c.) Grammatiker.

Som *Mensa* gaae og

Ala, en Vinge.	Fistŭla, Pibe.
Alauda, en Lærke.	Flamma, Ildslue.
Alea, Bredtspil.	Fossa, Grav.
Aqua, Vand.	Hora, en Time.
Arēna, Sand.	Ianua, Dør.
Avēna, Havre.	Lingva, Tunge.
Aula, Hof.	Medulla, Marv.
Aura, Luft.	Norma, Rettesnor, Regel.
Candēla, et Lys.	Olla, Leerpotte.
Cella, en Kjelder.	Pecunia, Penge.
Cerevisia, Øl.	Pila, en Bold.

Cicāda, Græshoppe.
Cura, Sorg, Omsorg.
Curia, Raadhuus.
Faba, Bønne.
Farīna, Meel.
Favilla, Emmer, gloende Aske.
Fenestra, Vindue.
Iusta causa, en retfærdig Sag.
Lata area, en bred Plads.

Rana, en Frø, Padde.
Rosa, en Rose.
Rota, et Hjul.
Tilia, en Lind.
Via, en Vej.
Docta epistola, et lærdt Brev.
Flava cera, guult Vox.
Magna coena, et stort Maaltid.
Nova schola, en ny Skole.

Som *Grammatice* gaae og

Crambe, Kaal.
Epitome, kort Udtog.
Isagoge, Anviisning.

Musice, Syngekonsten.
Pentecoste, Pintsefest.
Rhetorice, Talekonsten.

Paradigmata eller Exempler

paa as.

Singularis.

N. Andreas, Andrees.
G. Andreae, Andre'ses.
D. Andreae, Andrees.
Acc. Andream og an, Andrees.
V. Andrea! Andrees!
Abl. Andrea, (af, rc.) Andrees.

Pluralis.

N. Andreae, Andre'ser.
G. Andrearum, Andre'sers.
D. Andreïs, Andre'ser.
Acc. Andreas, Andre'ser.
V. Andreae! Andre'ser.
Abl. Andreïs, (af, rc.) Andre'ser.

paa es.

Singularis.

N. Dynastes, Overherre.
G. Dynastae, Overherres.
D. Dynastae, Overherre.
Acc. Dynasten, Overherre.
V. Dynaste! Overherre!
Abl. Dynaste, (af, rc.) Overherre.

Pluralis.

N. Dynastae, Overherrer.
G. Dynastarum, Overherrers.
D. Dynastis, Overherrer.
Acc. Dynastas, Overherrer.
V. Dynastae! Overherrer!
Abl. Dynastis, (af, rc.) Overherrer.

Saaledes gaae og

AEnēas, een af Troja's Fyrster.
Borĕas, Nordenvind.
Anchises, AEneas's Fader.

Anagnostes, en Forelæser.
Pyrītes, en Fyrsteen.
Priamïdes, Priamus's Søn.

Mærk. Nogle Nomina deklineres kun i Pluralis, endskjøndt de i Danskеn bruges i Singularis; saasom:

Pluralis.

N. Divitiae, Rigdom.	Acc. Divitias, Rigdom.
G. Divitiarum, Rigdoms.	V. Divitiae! Rigdom.
D. Divitiis, Rigdom.	Abl. Divitiis, (af rc.) Rigdom.

Saa og

Cunae, en Bugge.	Nuptiae, et Bryllup.
Literae, et Brev.	Scopae, en Feie-Kost.
Nundinae, et Marked.	Thermae, et varmt Bad.
Gratae literae, et kjært Brev.	Faustae nuptiae, et lykkeligt Giftermaal.

Besynderlige Anmærkninger ved den første Deklination.

1. De Ord paa e og es findes ogsaa i nom. sing. med Endelsen a; som: grammatice og grammatica; syncope og syncopa; Anchises og Anchisa &c., og deklineres da ogsaa igjennem alle casus som mensa. F. Ex. *Voc.* Anchisa! *Abl.* Anchisa.

2. Den gamle Form af Genitiv i 1 Deklination har været ai, som endnu findes hos Digterne, f. Ex. aulai, aquai; og i nogle Ord as, f. Ex. familia, familias, hvoraf paterfamilias.

3. Patronymica paa *des* have undertiden i acc. *dem*, som: Scipiadem, Scipio's Søn: ogsaa *dam* og *dan*: som: Scipiadam og Scipiadan, af nom. Scipiada og Scipiadas. De hebraiske Ord, som: Messias, Satanas &c., have i Almindelighed ikkun *am*.

4. Nogle Ord danne undertiden dat. og abl. pl. paa *abus*, som filia, en Datter, Dea, en Gudinde, equa, en Hoppe, serva, en Trælqvinde, anima, en Sjel, og nogle flere; for at adskille dem fra masculina af den anden Deklination. Men, hvor denne Forskjel desuden er tydelig, kan man gjerne deklinere ogsaa i foeminio: filiis, Diis, equis &c. Og denne sidste Deklinationsmaade er den sædvanligste. Derimod hedder dat. og abl. plur. fem. gen. af ambo og duo, altid ambabus og duabus. Men af de andre finder man sædvanlig kun deabus og filiabus, og det naar ellers diis og filiis kunde være tvetydigt eller utydeligt. Saaledes siger man diis deabusque, og filiis & filiabus.

Om den anden Deklination.

§. 41.

Den anden Deklination har fem latinske Endelser, nemlig: *er, ir, ur, us, um*, og tre græske: *eus, os* og *on*. Nu følge Paradigmata eller Exempler paa hver:

Paradigmata eller Exempler paa *er*.

Singularis.	*Singularis.*
N. Liber, Bog.	N. Puer, Barn, Dreng.
G. Libri, Bogs.	G. Pueri, Barns, Drengs.
D. Libro, Bog.	D. Puero, Barn, Dreng.
Acc Librum, Bog.	Acc. Puerum, Barn, Dreng.
V. Liber! Bog!	V. Puer! Barn! Dreng!
Abl. Libro, (af, ꝛc.) Bog.	Abl. Puero, (af ꝛc.) Barn, Dreng.
Pluralis.	*Pluralis.*
N. Libri, Bøger.	N. Pueri, Børn, Drenge.
G. Librorum, Bøgers.	G. Puerorum, Børns.
D. Libris, Bøger.	D. Pueris, Børn, Drenge.
Acc. Libros, Bøger.	Acc. Pueros, Børn, Drenge.
V. Libri! Bøger!	V. Pueri! Børn! Drenge!
Abl. Libris, (af ꝛc.) Bøger.	Abl. Pueris, (af ꝛc.) Børn, Drenge.
Som *liber* gaae	Som *puer* gaae
Ager, en Ager.	Armiger, en Vaabendrager.
Cancer, en Krebs, Krabbe.	Adulter, en Hoerkarl.
Culter, en Kniv.	Gener, en Svigersøn.
Faber, en Smed.	Socer, en Svigerfader.
Magister, en Mester.	Signifer, en Fanefører.

Mærk. De Ord, som endes paa er, tage i til sig i genit., som: puer, pueri; gener, generi; miser, miseri; men gaaer et stumt Bogstav for ved Endelsen, forandres er til ri i genit., som liber, en Bog, genit. libri; ager, g. agri; aper, et Vildsviin, g. apri.

Dog undtages: 1) Liber for Bacchus; socer, en Svigerfader; adulter, en Hoerkarl, presbyter, en Olding, Celtiber, en Celtiberier; gibber, skutrygget; liberi, liberorum, Børn; iligemaade 2) de adjectiva: liber, fri; asper, hvas; lacer, reven; prosper, lykkelig; og composita af gero og fero, som: armiger, Vaabendrager; frugifer, frugtbringende; hvilke have i genitiv. Liberi, soceri, adulteri &c., liberi, asperi, laceri &c. Dexter, paa høire Haand, it. lykkelig, har dextri og dexteri.

Exempler paa ir og ur:

Singularis.	*Singularis.*
N. Vir, en Mand.	N. Satur, mæt.
G. Viri, en Mands.	G. Saturi.
D. Viro.	D. Saturo.

Acc. Virum.
V. Vir!
Abl. Viro.

Pluralis.

N. Viri, Mænd.
G. Virorum, Mænds.
D. Viris.
Acc. Viros.
V. Viri!
Abl. Viris.

Acc. Saturum.
V. Satur.
Abl. Saturo.

Pluralis.

N. Saturi, mætte.
G. Saturorum.
D. Saturis.
Acc. Saturos.
V. Saturi.
Abl. Saturis.

Mærk. 1. Efter vir gaae: Levir, Mands Broder, Semivir, en Halvmand it. Qvindagtig, og andre Composita af vir, som Duumvir, Triumvir &c. een af et Collegium, som bestaaer af 2, 3 Mænd ꝛc. Paa *ur* har man ingen Exempler, uden adject. *satur.*

Mærk. 2. Derfor har den anden Deklination egentlig kun Endelserne us og um; thi vir med sine Composita og Adjectivum satur kunne ansees for 2 Afvigelser; og Endelsen er er venteslig opstaaet af Endelser paa us ved en Bortkastelse, f. Ex. socer, af socerus (det græske *ἑκυρος*), og ager af agrus (det græske *αγρος*).

Exempler paa us og um:

Singularis.

N. Dominus, Herren.
G. Domini, Herrens.
D. Domino, Herren.
Acc. Dominum, Herren.
V. Domine! Herre!
Abl. Domino, (af) Herren.

Pluralis.

N. Domini, Herrerne.
G. Dominorum, Herrernes.
D. Dominis, Herrerne.
Acc. Dominos, Herrerne.
V. Domini! Herrer!
Abl. Dominis, (af) Herrerne.

Singularis.

N. Ovum, Ægget.
G. Ovi, Æggets.
D. Ovo, Ægget.
Acc. Ovum, Ægget.
V. Ovum! Ægget!
Abl. Ovo, (af) Ægget.

Pluralis.

N. Ova, Æggene.
G. Ovorum, Æggenes.
D. Ovis, Æggene.
Acc. Ova, Æggene.
V. Ova! Æggene!
Abl. Ovis, (af) Æggene.

Saa og

Acervus, Dynge, Hob.
Eqvus, en Hest.
Globus, en Kugle, Klode.
Hortus, en Have.

Folium, et Blad.
Gaudium, Glæde.
Malum, et Æble.
Lignum, Ved, Brænde.

Murus, en Muur.
Servus, en Tjener.
Ventus, Blæst, Vind.
Aduncus nasus, en krum Næse.
Periculosus morbus, en farlig Sygdom.
Palātum, en Gane.
Proelium, et Feldtslag.
Scamnum, en Bænk.
Templum, et Tempel.
Diuturnum bellum, en langvarig Krig.

Nogle deklineres ikkun i Plurali.

Plural. Mascul.	*Plural. Neutr.*
N. Fasti, Dagregister, Kalender.	N. Castra, en Leir.
G. Fastorum, Kalenders.	G. Castrorum, Leirs.
D. Fastis, Kalender.	D. Castris, Leir.
Acc. Fastos, Kalender.	Acc. Castra, Leir.
V. Fasti! Kalender!	V. Castra! Leir!
Abl. Fastis, (af) Kalender.	Abl. Castris, (af) Leir.

Saa og

Cancelli, Sprinkelværk.
Cani, graae Haar.
Liberi, Børn.
Loculi, Pung, Taske.
Posteri, Efterkommere.
Arma, Vaaben.
Bellaria, Confect.
Comitia, Valgmøde.
Incunabula, Vuggeklæder.
Munia, Bestilling.

Mærk. 1. De 9 adjectiva: unus, ullus, nullus, solus, totus, alius, alter, uter, neuter, tilligemed deres composita, have i gen. sing. ius og i dat i, i alle genera; men i de andre casus gaae de efter Paradigma, som: unus, una, unum, Genit. *unius*, Dat. *uni;* uter, utra, utrum, Gen. *utrius*, Dat. *utri*, o. s. v. Alle disse Genitiva paa ius have et langt *i*, undtagen *alterius*, Genitiv af alter.

Mærk. 2. Nomina, især propria, paa ius, og ligeledes nomina paa ium, have istedet for *ii* havt *i* i Genitiv hos de bedste Skribenter; som Antonius, Antoni; tugurium, en Hytte, tuguri. Dog er den sildigere Skrivebrug med dobbelt *i* meest almindelig antaget.

Mærk. 3. Nomina paa us have i Vocat. *e;* som lupus, en Ulv, lupe. **Undtagen.**

a) Deus, Gud, har i Vocativo Deus!
b) Nomina propria paa *ius* kaste *us* bort i Vocativo, som Virgilius, Virgĭli; Pompeius, Pompēi; Caius, Caï

Ligesaa har Filius, en Søn, i Vocativo *Fili*, meus min, Voc. *mi;* og genius, Skytsaand, har *geni*.

Men Nomina Appellativa og Adjectiva paa *ius*, saavelsom de Adjectiva, der komme af Nomina Propria, beholde *e* i Vocativo, som: fluvius, en Flod, fluvie; pius, gudfrygtig, pie; Saturnius, Saturnisk, Saturnie; Rhodius, Rhodisk, Rhodie.

Mærk. 4. I Plurali afvige *Deus*, *ambo* og *duo* noget fra den sædvanlige Deklination.

N. Dei og Dii, Dî.
G. Deorum, Deûm.
D. Deis og Diis, Dis.
Acc. Deos.
V. Dei og Dii, Di.
Abl. Deis og Diis, Dis.

N. Ambo, ambae, ambo.
G. Amborum, ambarum, amborum.
D. Ambobus, ambabus, ambobus.
Acc. Ambos, eller ambo, ambas, ambo.
V. Ambo, ambae, ambo.
Abl. Ambobus, ambabus, ambobus.

Ligesom ambo gaaer ogsaa duo, duae, duo.

Exempler paa *eus*, *os* og *on*.

Singularis.

N. Orphĕus.
G. Orphëi, Orphî, Orpheos.
D. Orpheo, Orphëi, ei, i.
Acc. Orpheum, Orphea, eon.
V. Orpheu.
Abl. Orpheo.

Saa og

Achilleus.
Perseus.

Phalerĕus, en fra Phaleros.
Piraeus. en fra Piræus.

Singularis.

N. Arctos, Norden.
C. Arcti.
D. Arcto.
Acc. Arcton.
V. Arcte.
Abl. Arcto.

Singularis.

N. Androgĕos.
G. Androgeo.
D. Androgeo.
Acc. Androgeon.
V. Androgeos.
Abl. Androgeo.

Salus, Velfærd.

Senectus, Alderdom.

Servitus, Trældom.

Color, Farve.
Dolor, Smerte.
Furor, Raserie.
Humor, Vædske.
Labor, Arbeide.

Marmor.

Singularis.

N. marmor, en Marmor.
G. marmoris, en Marmors.
D. marmori, en Marmor.
Acc. marmor, en Marmor.
V. marmor! en Marmor!
Abl. marmore, (af,) en Marmor.

Pluralis.

N. marmora Marmorer.
G. marmorum, Marmorers.
D. marmoribus, Marmorer.
Acc. marmora, Marmorer.
V. marmora! Marmorer.
Abl. marmoribus, (af,) Marmorer.

Mons.

Singularis.

N. mons, et Bjerg.
G. montis, et Bjergs.
D. monti, et Bjerg.
Acc. montem, et Bjerg.
V. mons! et Bjerg!
Abl. monte, (af,) et Bjerg.

Pluralis.

N. montes, Bjerge.
G. montium, Bjerges.
D. montibus, Bjerge.
Acc. montes, Bjerge.
V. montes! Bjerge!
Abl. montibus, (af,) Bjerge.

Saa og

Aequor, ŏris, Havet, it. jevn og slet Mark.
Cor, Hjerte, Sind, Mod, it. Forstand, har i *gen.* cordis

Fons, en Kilde.
Dens, en Tand.
Orĭens, Østen.
Pons, en Bro.
Torrens, en rindende Bæk.

Nubes.

Singularis.

N. nubes, en Sky.
G. nubis, en Skyes.
D. nubi, en Sky.
Acc. nubem, en Sky.
V. nubes! Sky!
Abl. nube, (af,) en Sky.

Avis.

Singularis.

N. avis, en Fugl.
G. avis, en Fugls.
D. avi, en Fugl.
Acc. avem, en Fugl.
V. avis! Fugl!
Abl. ave, (af,) en Fugl.

Pluralis.	*Pluralis.*
N. nubes, Skyer.	N. aves, Fugle.
G. nubium, Skyers.	G. avium, Fugles.
D. nubibus, Skyer.	D. avibus, Fugle.
Acc. nubes, Skyer.	Acc. aves, Fugle.
V. nubes! Skyer!	V. aves! Fugle!
Abl. nubibus, (af,) Skyer.	Abl. avibus, (af) Fugle.

Saa og

Aedes, Tempel; pl.	Auris, et Øre.
Apes, en Bi..	Classis, en Flaade.
Caedes, et Mord, Manddrab.	Clavis, en Nøgel.
Clades, Nederlag (i Krig).	Corbis, en Kurv.
Rupes, en Klippe.	Ovis, et Faar,
Sedes, et Sæde.	Pellis, et Skind.
Sepes, et Gjærde.	Turris, et Taarn.
Vulpes, en Ræv.	Vallis, en Dal.

Aetas.	*Iudex.*
Singularis.	*Singularis.*
N. aetas, en Alder.	N. iudex, en Dommer.
G. aetatis, en Alders.	G. iudĭcis, en Dommers.
D. aetati, en Alder.	D. iudici, en Dommer.
Acc. aetatem, en Alder.	Acc. iudicem, en Dommer.
V. aetas! Alder!	V. iudex! en Dommer!
Abl. aetate, (af,) en Alder.	Abl. iudice, (af,) en Dommer.
Pluralis.	*Pluralis.*
N. aetates, Aldere.	N. iudices, Dommere.
G. aetatum, Alderes.	G. iudicum, Dommeres.
D. aetatibus, Aldere.	D. iudicibus, Dommere.
Acc. aetates, Aldere.	Acc. iudices, Dommere.
V. aetates! Aldere!	V. iudices! Dommere!
Ab. aetatibus, (af,) Aldere.	Abl. iudicibus, (af,) Dommere.

Saa og

Aestas, ātis, en Sommer.	Apex, ĭcis, en Spids, Top.
Bonĭtas, Godhed.	Artĭfex, en Konstner.
Calamĭtas, Elendighed.	Caudex, Bul paa et Træ.
Facultas, Evne, Formue.	Codex, en Bog.
Paupertas, Fattigdom.	Frutex, en Busk, Busketræ.

Potestas, Magt.
Voluntas, Villie.

Imbrex, en Tagsteen.
Pollex, en Tommelfinger.

Corpus.

Singularis.

N. corpus, et Legeme.
G. corporis, et Legemes.
D. corpori, et Legeme.
Acc. corpus, et Legeme.
V. corpus! Legeme!
Abl. corpore, (af,) et Legeme.

Pluralis.

N. corpora, Legemer.
G. corporum, Legemers.
D. corporibus, Legemer.
Acc. corpora, Legemer.
V. corpora! Legemer!
Abl. corporibus, (af,) Legemer.

Nomen.

Singularis.

N. nomen, et Navn.
G. nominis, et Navns.
D. nomini, et Navn.
Acc. nomen, et Navn.
V. nomen! Navn!
Abl. nomine, (af,) et Navn.

Pluralis.

N. nomina, Navne,
G. nominum, Navnes.
D. nominibus, Navne.
Acc. nomina, Navne.
V. nomina! Navne!
Abl. nominibus, (af,) Navne.

Saa og

Decus, ŏris, Zirat, Ære.
Facĭnus, Gjerning, Bedrift.
Foenus, Rente, Aager.
Frigus, Kulde, Frost.
Litus, Strandside, Havbred.
Nemus, Lystskov, Lund.
Pectus, Bryst, Hjerte, Sind.
Pecus, Fæ, Qvæg.
Pignus, ŏris og ĕris, Pant.
Stercus, Skarn, Møg.
Tempus, Tid.

Agmen, en Hær.
Bitūmen, et Slags Liim.
Cacūmen, Spids, Top, Hoide.
Carmen, Vers, Sang, Vise.
Certāmen, Strid, Kamp.
Crimen, Brøde, Forseelse.
Flumen, en Flod.
Forāmen, et Hul.
Lumen, et Lys, Skin.
Semen, en Sæd, et Frø.
Volūmen, en Bog.

Mare.

Singularis.

N. mare, et Hav.
G. maris, et Havs.
D. mari, et Hav.
Acc. mare, et Hav.
V. mare! Hav!
Abl. mari, (af,) et Hav.

Exemplar.

Singularis.

N. exemplar, et Mønster.
G. exemplāris, et Mønsters.
D. exemplari, et Mønster.
Acc. exemplar, et Mønster.
V. exemplar! et Mønster!
Abl. exemplari, (af,) et Mønster.

Pluralis.	*Pluralis.*
N. maria, Have.	N. exemplaria, Monstere.
G. marium, Haves.	G. exemplarium, Monsteres.
D. maribus, Have.	D. exemplaribus, Monstere.
Acc. maria, Have.	Acc. exemplaria, Monstere.
V. maria! Have!	V. exemplaria! Monstere!
Abl. maribus, (af,) Have.	Abl. exemplaribus, (af,) Monstere.

Saa og

Cubīle, is, en Seng.
Rete, et Garn.
Calcar, āris, en Spore.
Pulvīnar, en Pude.

Arx.	*Vox.*
Singularis.	*Singularis.*
N. arx, et Slot.	N. vox, en Stemme.
G. arcis, et Slots.	G. vocis, en Stemmes.
D. arci, et Slot.	D. voci, en Stemme.
Acc. arcem, et Slot.	Acc. vocem, en Stemme.
V. arx! Slot!	V. vox! Stemme!
Abl. arce, (af,) et Slot.	Abl. voce, (af,) en Stemme.
Plūralis.	*Pluralis.*
N. arces, Slotte.	N. voces, Stemmer.
G. arcium, Slottes.	G. vocum, Stemmers.
D. arcibus, Slotte.	D. vocibus, Stemmer.
Acc. arces, Slotte.	Acc. voces, Stemmer.
V. arces! Slotte!	V. voces! Stemmer!
Abl. arcibus, (af,) Slotte.	Abl. vocibus, (af,) Stemmer.

Saa og

Calx, Kalk, item en Hæl.
Falx, en Segel, Lee.
Pax, en Fred.
Crux, ucis, (p. l.) en Galge, item et Kors.
Lux, et Lys.

Exempler af græske Endelser.

Poëma.	*Haeresis.*
Singularis.	*Singularis.*
N. poēma, et Digt.	N. haerĕsis. et Kjetterie.
G. poëmătis, et Digts.	G. haeresis, (ios, eos) et Kjetteries.

D. poëmati, et Digt.
Acc. poëma, et Digt.
V. poëma! Digt!
Abl. poëmate, (af,) et Digt.

Pluralis.
N. poëmata, Digte.
G. poëmatum, Digtes.
D. poëmatibus, Digte.
Acc. poëmata, Digte.
V. poëmata! Digte.
Abl. poëmatibus, (af,) Digte.

D. haereſi, et Kjetterie.
Acc. haereſim, in, et Kjetterie
V. haereſis (i)! Kjetterie!
Abl. haereſi, (af,) et Kjetterie

Pluralis.
N. haereſes, Kjetterier.
G. haereſium, Kjetteriers.
D. haereſibus, Kjetterier.
Acc. haereſes, Kjetterier.
V. haereſes! Kjetterier!
Abl. haereſibus, (af,) Kjetterier.

Saa og

Arōma, ătis, et Krydderie.
Aenigma, en mørk Tale.
Diadēma, et kongeligt Hovedſmykke.
Numisma, en Penge, Mynt.
Dioecēſis, et Stift.
Eclipſis, en Formørkelſe.
Hypocrĭſis, Hykleri.
Metropŏlis, en Hovedſtad.

Aenëis.

Singularis.
N. Aenēis.
G. Aeneĭdos (idis).
D. Aeneidi.
Acc. Aeneida (dem).
V. Aeneis!
Abl. Aeneide.

Erinnys.

Singularis.
N. Erinnys, en Plage-Gudinde.
G. Erinnyos.
D. Erinnyi.
Acc. Erinnya (ym, yn).
V. Erinny!
Abl. Erinny.

Pluralis.
N. Erinnyes.
G. Erinnyum.
D. Erinnybus (Erinnyſi).
Acc. Erinnyes (Erinnyas).
V. Erinnyes!
Abl. Erinnybus (Erinnyſi).

Saa og

Briſēis, ĭdos (idis).
Chryſēis.
Chelys, yos, en Luth.
Tethys.

Mærk. 1. Til de græske Endelser hører endnu Ordet echo, Gjenlyd, og en Deel græske Fruentimmernavne, som Dido, Sappho &c. Disse have ligesom echo, i Genitiv us, men i de andre Casus samme Endelse, som de have i Nominativ, f. Ex. Dido, *Didus*, Ino, *Inus*. Undertiden findes de deklinerede som latinske Ord i Dat. og Acc.

Mærk. 2. De græske Neutra paa os, som chaos, epos og melos forekomme kun i de 3 Casus, Nom., Acc. og Vocat. Dog findes Abl. af chaos, *chao*. Disse Neutra beholde i Pluralis den græske Endelse (η) e, som cete, Hvalfisk, mele, Sange; men de bruges kun i Nom. og Acc.

Besynderlige Anmærkninger om Genitivus Singularis.

Genitivus singularis endes vel paa *is* i alle latinske Ord af denne Deklination; men den er tillige saa mange Forandringer underkastet i de forskjellige Ord, at man derom ikke kan give almindelige Regler. Man gjør derfor bedst i at lære genitivus tilligemed nominativus. Derhos gjøre man sig imidlertid følgende Anmærkninger vel bekjendte:

De Ord, som endes

paa A, have i genit. *atis*, med et kort *a*, som Dogma, Dogmătis, **en Lærdom**; Schema, Schemătis, **Gestalt.**

Mærk. Hos de ældste latinske Skribenter findes disse Ord ogsaa deklinerede efter den første Deklination, hvilket dog ikke maa efterlignes.

paa E, forandre *e* til *is*, som: Cubile, cubilis, **en Seng**; mare, maris, **Hav.**

paa I og Y, deklineres ikke.

Undt. Sinăpi har sinăpis; ligeledes findes ogsaa nogle paa y med Genit. yos eller yis, f. Ex. Misy, en vis Jordvært; men da disse Ord ere alle græske og komme sjeldent for, ere de mindre vigtige.

paa O, have *onis*, med et langt *o*, som: Sermo, sermōnis, **Sprog, Tale**, leo, ōnis, **en Løve.**

Mærk. 1. De paa *do* og *go*, have *inis*, med et kort i; som hirundo, hirundĭnis, en Svale, imago, gĭnis, et Billede; saa og homo, et Menneske, nemo, Ingen, turbo, Hvirvelvind. Dog have nogle Ord paa do og go i Genitiv onis med et langt o, f. Ex. prædo, prædonis, en Røver; spado, spadonis, en Gilding; mango, mangonis, en Pranger; ligo, ligonis, en Spade.

Mærk. 2. Caro har i genitivo *Carnis*, Kjød; Pondo, *neutrum*, er indeclinabile, Pund, Punds-Vægt. Floden Anio har Aniēnis.

Mærk. 3. De græske Ord paa *ω* (et langt o) have *us*, som Sappho, Dido &c. Dog kan man og sige Didonis.

Mærk. 4. De græske Ord paa *ων*, som i Latinen endes paa o, have regelret onis i Genitiv, som: Plato, Platōnis. Dog har Macedo, Macedŏnis, og Apollo har Apollĭnis.

paa *C* og *D*, lægge is til; som halec, en Sild, g. halecis (p. l.), David, Davidis, (p. l.). Lac, Melk, har lactis, hvis ældre Nominativus har været lacte.

paa L, lægge *is* til, som: Animal, animalis (p. l.) et Dyr, Sal, salis, Salt, Fel, Galde, har fellis, og mangler plur.; mel, Honning, har mellis, og i plur. mella, mellium (hos Poeterne).

paa An, In, Yn, lægge og *is* til, som: Titan, Titanis, p. l. Solen. Delphin, Delphinis, p. l. et Marsvin. Phorcyn, Phorcynis, p. l. *Medusae* Fader; men Pan har Panos (p. l.)

paa En, have *inis*, som: Lumen, luminis, p. b. Lys, Numen, Numinis, p. b. en Guddom.

Men ren, Nyre, har renis. Saa og attagen, genis, p. l. en vis Fugl, lien, splen, Milt, o. a. fl. Hymen, Bryllups-Gud, har Hymenis, *e* kort.

paa On (hvilke alle ere græske) have *onis*, som: Canon, Canonis, p. b. en Regel, Daemon, Daemonis, p. b. en Aand, Conon, onis, p. l. Helicon, onis, p. l. Men mange græske Nomina propria, især de paa phon, leon og oon, have i Genitiv ontis, som Xenophon, Xenophontis; Timoleon, Timoleontis; Laocoon, Laocoontis.

paa *Ar*, have *aris*, som calcar, aris, p. l. en Spore, Caesar, aris (p. b.), nectar, Nectar, Gudernes Drik, jubar, aris (p. b.) &c. Dog har far, Korn, farris, og hepar, Leveren, har hepatis (p. b.)

paa As, have atis (p. l.), som aetas, aetatis, en Alder; bonitas, bonitatis, Godhed. Kun anas, en And, har anatis (p. b.); mas, en Mandsperson, har maris; vas, en Forlover, har vadis; vas, et Kar, har vasis, og i plur. vasa, vasorum; og as, en vis romersk Mynt og Vægt, har assis. De græske Ord paa as have 1) antis, naar de ere Masculina, som Pallas, Pallantis; 2) adis (p. b.) naar de ere Foeminina, som: Pallas, Palladis; 3) atis (p. b.), naar de ere Neutra, som: erysipelas, Rosen (en vis Sygdom).

paa Er, sætte is til, snart med et langt e, som ver, veris, Foraar, crater, crateris, en Skaal; snart med et kort e, som mulier, mulieris, en Qvinde; cadaver, cadaveris, et dødt Legeme; aër, aëris, Luften; carcer, carceris, et Fængsel. Nogle kaste e bort, som: imber, imbris, Plaskregn, fornemmelig de paa ter, som: pater, patris, en Fader; mater, matris, en Moder; dog har later, en Teglsteen, i Genitiv lateris. Ogsaa adjectiva: acer, heftig, virksom, acris, alacer (p. b.) alacris, rask, hurtig; October (sc. mensis) Octobris, October. Men celer, hastig, har celĕris; og pauper, fattig, har paupĕris, o. fl. d. Iter, en Reise, Vei, har itinĕris af det gamle itiner; Jupiter har Jovis.

paa Or have oris med et langt o; som amor, amoris, Kjerlighed; soror, sororis, en Søster; undtagen arbor, et Træe; æquor, Hav, og marmor, Marmor, hvilke have oris med et kort o. Ligeledes Adjectivum memor, og græske Ord paa *or*, som rhetor, Castor, Hector. Cor, Hjerte, har cordis.

paa Ur har uris med et kort u; som: fulgur, fulguris, Lynild; murmur, murmuris, Brusen, Rislen; dog har fur, en Tyv, furis med et langt u; og de fire Neutra: ebur, Elphenbeen; femur, et Laar; jecur, Lever, og robur, Styrke, have oris med et kort o; og jecur har ogsaa i Genitiv jecinoris, (p. b.)

paa Es, omskifte es 1) til is; som: fames, famis, Hunger; nubes, nubis, en Sky; 2) til etis (p. l.); som: quies, quietis, Hvile; magnes, magnetis, en Magnet; locuples, locupletis, rig. De græske Navne have is og etis; som Chremes, Dares, Thales ꝛc. 3) til etis (p. b.), som: aries, arietis, en Vædder; paries, parietis, en Væg, et Skillerum; interpres, interpretis, en Tolk. 4) til edis (p. l.), nemlig de tvende: heres, heredis, en Arving; merces, mercedis, en Belønning. Men pes, en Fod, har pedis med et kort e, ligesom dets composita: bipes, tofødet, bipĕdis; compes, en Fodlænke, compĕdis, &c. De tvende Substantiver obses, et Gidsel, og præses, en Formand, have idis med et kort i, som: obses, obsidis, ligeledes Adjectiverne deses og reses, hvilke fire Ord ere derivata af sedeo, sidder. 5) til itis (p. b.), som: comes, comitis, en Ledsager, Følgesvend; eqves, eqvitis, en Rytter, Ridder; miles, militis, en Krigsmand. Bes, ⅔ af as, *assis*, har bessis; aes, Metal, har aeris; praes, Borgen, Forlover i Pengesager, har praedis; Gudinden Ceres har Cerĕris.

paa Is, a.) naar de ere latinske, have 1) is, som: avis, en Fugl, cassis, et Jægergarn, o. s. v.; 2) idis, (p. b.) som lapis, lapidis, en Steen; cassis, cassidis, en Hjelm; 3) itis (p. l.) som: lis, litis, en Trette, Samnis, Samnitis, en fra Samnium; 4) eris (p. b.) som cinis, cineris, Aske; pulvis, pulveris, Et

cucumis har cucumis, men oftere cucumĕris af cucumer; 5) inis (p. b.), som: pollis, pollinis, (af pollen) Støvmeel; sanguis, sanguinis, Blod. Dog har exsangvis, adj., blodløs, bleg, i *gen.* exsangvis. Semis, en halv As, har semissis. Glis, en Rotte, har gliris. b) De græske Ord have is, eos eller ios, (p. b.) som poësis, Digtekonst; Genesis, Fødsel; haeresis, Kjetterie &c.; andre idos og idis, (p. b.) som: Aenëis, Æneiden; aspis, en Otterslange; Iris, Regnbuen; ogsaa de fleste nomina propria, patronymica og gentilia foeminina; som Paris, Eris, Thetis, Brisëis. Tigris (en Flod) har is og idis; Tiberis, Tiberstrømmen har is. Salamis (en Øe) har Salaminis; Simois (en Flod) har Simoëntis. Charis, en Gratie, har Charitis.

paa Os, have 1) oris (p. l.); som: os, oris, Munden; flos, floris, et Blomster. Men arbos for arbor har oris (p. b.) et Træ. 2) otis, (p. l.) som: sacerdos, sacerdotis, en Præst; nepos, en Sønnesøn eller Dattersøn. Men custos, en Vogter, har custōdis; og de Adjectiva compos, mægtig, deelagtig, og impos, ikke mægtig, have ŏtis, f. Ex. compŏtis. Ós, et Been, en Knokkel, har ossis. Bos, en Oxe, har bovis, og i plur. *n.* boves, *g.* boum, *d.* og *abl.* bobus og bubus, *acc.* boves. Nogle græske Ord, som: heros, en Halvgud, og Tros, en Trojaner, og Minos, have ōis, f. Ex. heros, herōis.

paa Us, have 1) eris (p. b.) som: foedus, foederis, et Forbund, og andre neutra, som: genus, generis, en Slægt; onus, oneris, en Byrde; latus, lateris, en Side. Adjectivum vetus har ligeledes vetĕris, og Gudinden Venus, Venĕris. 2) oris (p. b.), som: lepus, leporis, en Hare; corpus, corporis, et Lege-

me; og andre neutra, som: frigus, frigoris, Kulde; tempus, temporis, Tid. Saaledes har og pecus, Fæ, Qvæg, naar det er neutr., pecoris. Comparativi neutr. gen. have et langt o, som melius, melioris, bedre. 3) uris (p. l.), som: tellus, telluris, Jorden; crus, cruris, et Skinnebeen. Saaledes ogsaa jus, juris, Ret; mus, muris, en Muus; rus, ruris, en Landsbye. 4) utis (p. l.) som salus, salutis, Velfærd; virtus, virtutis, Dyden. Intercus, det som sidder imellem Huden og Kjødet, har intercutis (p. b). De 2 Ord sus, et Sviin, og grus, en Trane, have uis, som sus, suis. De 2 Ord incus, en Ambolt, og palus, en Sumpe, have udis (p. l.), som incus, incudis; men pecus, naar det er foemin., har pecudis, (p. b.) Nogle græske Steders Navne have untis, f. Ex., Amathus og Trapezus. Men de græske Composita af πους have ŏdis, f. Ex. antipus, antipŏdis. Dog har polypus, et vist Dyr, i efter den anden Deklin., og Oedipus, en Mands Navn, har baade i efter den anden, og ŏdis efter den tredie Deklination.

paa Aus, have audis; nemlig: laus, laudis, Roes; fraus, fraudis, Svig.

paa Ys, have deels yis eller yos, som Erinnys, en Plagegudinde; Tethys, Neptuns Gemalinde, chelys, en Luth; deels ydis og ydos (p.b.); som chlamys, en Reisekappe.

paa Bs, have bis (p. b.), som Arabs, Arabis, en Araber; chalybs, chalybis, Staal. Men coelebs, ugift, (om en Mandsperson) har coelibis (p. b.) og plebs, Almue, har plebis (p. l.)

paa Ls, findes kun det ene Ord puls, Grød, som har pultis; og paa Ms, det ene Ord hiems (eller hyems), som har hiemis, Vinter, Uveir.

paa Ns, have *tis*, som: frons, frontis, Panden; lens, lentis, Lindse. Saaledes ogsaa participia og adjectiva, som: amans, amantis, elskende, sapiens, sapientis, viis. Dog har iens, af eo, med sine compositis, euntis, undtagen ambiens, som har i *gen.* ambientis. Men frons, Løv, har frondis; og glans, Agern, har glandis; ligesom juglans, en Valnød, har juglandis.

paa Ps, have pis (p. b.) som: Aethiops, Aethiopis, en Æthiopier. Dog er o langt i Cyclops, en Cyclop, og hydrops, Vattersot. Stirps, en Stamme; Bul paa Træ, har stirpis. De, som endes paa eps, have ipis, (p. b.), som: princeps, den Ypperste, principis; forceps, en Tang, forcipis. Auceps, en Fuglefænger, har aucupis (p. b.) De, som komme af caput, have ipĭtis, f. Ex.: anceps, tveegget, item tvivlsom, ancipitis; praeceps, hovedkulds, ubetænksom, praecipitis.

paa Rs, have tis, som ars, artis, Konst. Composita af cor, cordis, have dis, f. Ex: concors, samdrægtig, concordis.

paa Ut, have itis (p. b.), nemlig: caput, capitis, Hoved, og de tvende composita deraf: occiput, Baghoved, og sinciput, Forhoved. Ingen flere Nomina endes paa t.

paa Ax, have acis (p. l.), som pax, pacis, Fred; fornax, fornacis, en Ovn; Aiax, Aiacis. Fax, en Fakkel, har facis med et kort a. Græske Mandsnavne paa nax (af *ἄναξ*) have actis, som: Astyanax, Astyanactis.

paa Ex, have icis (p. b.), som judex, judicis, en Dommer; vertex, verticis, Isse; artifex, artificis, en Konstner. Dog har vibex, en Strible, vibĭcis (p.

1.) De 2 Ord: lex, en Lov, og rex, en Konge, have egis (p. l.), som lex, legis; men grex, en Hjord, har grĕgis; og aquilex, en Vandleder, en Brøndsætter, aquilĕgis (p. b.) De 3 Ord: fex, Bærme, halex, Sild, og vervex, en Vede, have ecis (p. l.): men nex, Drab, har nĕcis (p. b.). Remex, en Roerkarl, har remĭgis. Senex, en Gammel, har senis. Supellex, Boskab, har Supellectilis.

paa Ix, have 1) icis (p. l.), som radix, en Rod, radicis, cornix, en Krage, cornicis; ligeledes verbalia og adjectiva paa ix, som: ultrix, Hevnerinde, ultricis; nutrix, Fostermoder; felix, lykkelig. 2) icis (p. b.) som calix, Skaal, calicis; appendix, Tillæg, appendicis. Mastix, Pidsk, Svøbe, har igis (p. l.); nix, Snee, har nivis; strix, Rifle paa Piller, strigis (p. b.)

paa Ox, have ocis, med et langt o, som vox, vocis, Røst; velox, velōcis, hastig. Men Cappadox, en Kappadocier, og Adjectivum præcox, moden før Tiden, have ŏcis (p. b.) Nox, Nat, har noctis; og Allobrox, en Allobroger, har Allobrŏgis.

paa Ux, have ucis (p. b.), som: crux, et Kors; nux, en Nød; dux, en Anfører, med sine composita. Men lux, Lys, og Pollux, have ūcis (p. l.). Conjux, Ægtefælle, har conjugis (p. b.)

paa Yx, have 1) ycis (p. l.), som: bombyx, Silkeorm, Silke, bombycis; sandyx, Minie (et Slags Farve), sandycis; 2) ygis (p. b.), som Phryx, Phrygis, japyx, Nordvestvind, japygis. 3) ychis og ychos, (p. b.), som onyx, sardonyx, Stene saa kaldte. Alle Ordene paa yx ere græske.

paa Lx, nx, rx, forandre x til cis; som: calx, en Hæl, item Kalk, calcis; lanx, et stort Fad, item en Vægt-

skaal, lancis, arx, et Slot, arcis; merx, en Vare, mercis; falx, en Segel, falcis. De græske Ord have gis, som phalanx, en macedonisk Slagordning, phalangis; Sphinx (et Dyrs Navn), Sphingis &c.

Mærk. Alle de Ord af den tredie Deklination, som i Genitiv have flere Stavelser end i Nominativ og forandre Nominativets Vokal, have denne forandrede Vokal kort, som robur, robŏris; comes, comĭtis; pulvis, pulvĕris; onus, onĕris; judex, judĭcis. Dog undtages herfra vibex, vibīcis; og Genitivus af Comparativernes Neutrum paa us, hvilken har oris med langt o, ligesom i com. gen., f. Ex. melius, meliōris.

Besynderlige Anmærkninger til de øvrige Casus i den tredie Deklination.

I. *Accusativus singularis* endes ordentlig paa em; dog have nogle im allene; andre im og em tillige.

Im faciunt 1) *Albis*, 2) *buris*, 3) *sitis*, atqve 4) *Charybdis*,
5) *Tussis*, 6) *vis*, 7) *pelvis*, 8) *cucumis*, 9) *præsepis*
10) *amussis*,
Et 11) *ravis*, 12) *Tigris*, 13) *Syrtis*, 14) *Tyberisque*,
15) *Sinapis*,
Sic 16) *Araris*, 17) *Fabaris*; ceu Graeca, & propria plura.

1) Elben, en Flod i Tydskland, 2) en Ploug-Stjert, 3) Tørst, 4) et farligt Sted i Havet, imellem *Italien* og *Sicilien*, 5) Hoste, 6) Magt, 7) et Bækken, 8) Agurke, 9) Krybbe, 10) Rette-Snor, 11) Hæshed, 12) en Flod i Asien, 13) et farligt Sted i Havet, med Sand og Banker, 14) *Tiber*-Floden ved *Rom*, 15) Senep, 16) *Saone*, en Flod i Frankrige, 17) en Flod i Italien, som og kaldes *Farfarus*. (Ligesom græske Ord, og flere nomina propria paa *is*).

Saepius *em*: 1) *febris*, 2) *clavisqve* & 3) *navis*, 4) *aqualis*.
Saepius im: 5) *puppis*, 6) *turris*, 7) *restisque*, 8) *securis*.

Oftere *em*: 1) Koldesyge, 2) en Nøgel, 3) et Skib, 4) Vandkrukke, Haandbækken.

Oftere *im*: 5) Bagstavn, 6) et Taarn, 7) et Reeb, 8) en Øxe.

Mærk. Hvorledes de græske Ord danne deres Accus. sees af Exemplerne. De paa is, som i Gen. have is, have i Acc. im.

Aër, aether, crater, delphin, heros, Hector, Lácedæmon, lebes, o. fl. have hyppigen a i Acc. s. istedet for em. f. Ex. Aëra, Hectora. Pan (Guden) har altid Pana, for at skilles fra panem, Brød.

II. *Nomina propria* af det Græske i 3 Declin. paa as, es, is, us, ys, ere i Voc. s. enten ligesom i Nom. eller de kaste s bort, f. Ex. Socrates! og te! Daphni! Oedipû! Gudinden Pallas har Pallas! Helten Pallas har Palla! Aen. X. 411.

III. *Ablativus singularis* endes sædvanlig paa *e*, som: pater, patre. Men nogle Ord have i Ablativo *i* allene, nogle *e* og *i* tillige:

I allene have

1) Neutra paa *e*, *al* og *ar*, som rete, et Garn, reti; vectigal, p. l. vectigali, p. l. Told, Skat: calcar, calcari, p. l. en Spore. Par, *substantivum*, har pari, et Par. Undtag: sal, Salt, hvilket Ord for det meste er masc. gen.: far, alt Slags haardt Korn, som Hvede, Rug, Byg; jubar, Glands; nectar, Nektar (Gudernes Drik); hepar, Leveren; baccar, en vis Urt, (Virg. ecl. IV. 19), hvilke have *e*, som sale, farre &c. Ligeledes de Italienske Stæders Navne paa e, som: Reate og Prænelte, hvilke beholde e i Ablativ.

2) De Ord, som have *im* eller *in* i Accusativo, som: sitis, Tørst, sitim, siti; poësis, Digtning, Poesie, poësin, poësi.

3) Adjectiva af 2 eller 3 Endelser paa *is* og *er*, hvis Neutrum endes paa e, som: fortis, forte, stærk, Abl. *forti*; celer, celeris, (p. b.) hastig, Abl. *celeri*; ogsaa naar de staae som substant. f. Ex. natalis, sodalis, triremis, pleie de at have *i*. Derhen hører ogsaa memor, ihukommende, hvis gamle nominat. har været memoris.

4) Maanedernes Navne paa *is* og *er* (hvilke egentlig ere Adjectiva) som: Aprilis, (p. l.) Aprili; December, Decembri.

5) I har og canalis, p. l., en Vandrende, mugilis, (p. b.) en vis Fisk, strigilis, (p. b.) en Skrabe. Iligemaade par, lige, med dets Composita, som: dispar og impar; og vigil, vaagen.

E og I islæng have

1) Adjectiva der ikkun have een Endelse, som: felix, lykkelig, felice og felici. p. l., sapiens, viis, sapiente og sapienti. vetus, gammel, vetere og veteri, p. b., amans,

elskende, amante og amanti. Hid høre ogsaa de tvende verbalia, *victrix*, seierrig, og *ultrix*, hævnende, hvilke have victrice og victrici, p. l., ultrice og ultrici, p. l. naar de bruges som Adjectiva. Dog have *e* allene: pauper, fattig, hospes, Gjest, item Vert, sospes, uskadt, compos, som har i sin Magt, impos, som har en Ting ikke i sin Magt, bipes, som har to Fødder, tripes, som har tre Fødder, puber, mandvoxen, impuber, ikke fuldvoxen; som paupere &c.

2) Comparativi paa *or* og *us*, have baade *e* og *i*, som: doctior, doctius, lærdere, Abl. doctiore og doctiori, p. l. Dog er Endelsen *e* den almindelige og meest brugelige i Comparativus, ligesom i Participia paa *ans* og *ens*.

3) De Ord, hvis Accusativus singularis endes paa *em* og *im*, have *e* og *i*, som: navis, Acc. navem, navim, Abl. nave, navi, et Skib, saa og clavis, febris, puppis, &c.

4) Amnis, angvis, avis, cannabis, civis, classis, fustis, ignis, imber, ovis, pars, postis, pugil, supellex, tridens, vectis, ungvis have undertiden *i* oftere *e*.

5) Finis har baade *e* og *i*. Ea fini, Gell. 7. 3. Ligeledes har rus, Landet, Landsbye, baade rure og ruri.

IIII. *Nominativus pluralis* endes i Masculino og Foeminino paa *es*, i Neutro paa *a*, som patres, **Fædre**, aves, **Fugle**, tempora, **Tider**.

Undtag:

ia have de Neutra, som endes i Ablativo singulari paa *i*, eller paa *e* og *i* tillige; som: mare, i, Havet, maria; felix, lykkelig, felice, ci, felicia.

Dog have Comparativi, og nogle Adjectiva af een Endelse, *a*, som: doctiora p. l. lærdere, degener p. b., vanslægtet, degenera p. b. vetus, gammel, vetera p. b.

Plus, mere, har *plura*, fordum *pluria;* men Compositum deraf complures, mange, har baade complura og compluria.

V. *Genitivus pluralis* har sædvanligen *um*, som: pater, en Fader, patrum; poëma, (p. l) et Digt, poëmatum, p. b. Men ogsaa ofte *ium*, hvilket dog undertiden sammendrages til *um*, som serpentum for serpentium.

Ium i Genitivo plurali have

1) De Ord, som endes i Ablativo singulari paa *i*, eller

paa *e* og *i* tillige, f. Ex. felix, lykkelig, felice, ci, felicium; rete, et Garn, reti, retium.

Mærk. *Um* beholde comparativi (undtagen plures, som har plurium) og nogle adjectiva af een Endelse: som: dives, memor, celer, degener, vigil, inops, supplex, vetus, coelebs, particeps, princeps; men de Adjectiva paa ceps, som faae to Stavelser mere i Genitivo sing. have *ium* i Genitivo plurali, som: anceps, præceps, biceps, f. Ex. *ancipitium* &c. Derimod *divitum, principum,* etc.

2) De Ord, som ei have flere Stavelser i Genitivo, end i Nominativo *(Parisyllaba)* som: nubes, en Sky, nubis, nubium; avis, en Fugl, avis, avium; imber, Pladskregn, imbris, imbrium. (Hertil maa caro, carnis, ogsaa henføres, hvilket har carnium).

Mærk. *Um* beholde

1) Accipiter. 2) mater. 3) mugilis. 4) juvenis*qve.* 5) senex*qve.*
6) *Et cum* vate. 7) canis. 8) strigilis. 9) frater*qve.* 10) pater*qve.*
11) Panis.

1) En Høg. 2) Moder. 3) en vis Fisk. 4) ung. 5) gammel. 6) Spaamand. 7) en Hund. 8) en Skrabe. 9) Broder. 10) Fader. 11) Brød.

Mærk. apis, en Bie, har sædvanlig apum; ligeledes har volucris, en Fugl, oftere volucrum.

3) De Eenstavelses-Ord, som endes i Nominativo singulari paa *s* eller *x* med en Consonant foran, som: pars, en Deel, urbs, en Bye, mons, et Bjerg, arx, en Borg, merx, Kramvare, hvilke i Genitivo plurali hedde partium, urbium, montium, arcium, mercium.

Mærk. um beholde lynx, en Los, sphinx, Sphinx, gryps, en Grif, hvilke alle 3 ere græske Ord.

4) Af de Eenstavelses-Ord, som endes paa een Consonant eller blot paa *x*, have følgende *ium:* mas, os (ossis), vis, lis, glis, nox, nix, mus, lar, og undertiden fraus.

Mærk. De øvrige Genstavelses-Ord, som flos, en Blomst, mos, en Skik, lex, en Lov, rex, en Konge, jus, Ret, crus, Skinnebeen, o. s. v. have alle *um* i Genit. plurali. Bos, en Oxe, har boum.

5) Pluralia som: manes, manium, **de Afdødes Sjele, Gjenfærd,** moenia, **Volde,** nares, **Næseboer,** nates, **Artsbalde,** Penates, p. l., **Huus-Guder,** sales, **Skjemt,** fauces, **Svælg, Gab,** faucium, &c.

Mærk. 1. *Um* beholde: ambages, p. l. ambagum, Omsvøb, coelites p. b., Himmelboerne, opes, Gods, Formue, preces, Bøn, proceres, p. b., de Store i Landet; men optimates har baade optimatum og optimatium.

Mærk. 2. *Ium* og *orum*, have Festernes Navne; som: Saturnalia, Saturni-Fest; Bacchanalia, Bacchus-Fest, Bacchanalium og orum. Saaledes og sponsalia, Trolovelse, vectigalia, Told, Skat, ancilia, et Slags Skjolde, exemplaria, Exempler, Mønstre. De tre sidste Ord ere dog ikke pluralia alene; thi de bruges ogsaa i Singularis, vectigal, ancile, exemplar.

Mærk. 3. Nogle Ord, især Tostavelsesord paa *ns* og *rs*, saa og Participia paa *ns*, der bruges som Substantiva, og Fleerstavelsesord paa *as*, findes baade med Endelsen *ium* og *um*; f. Ex. cliens, cohors, adolescens, parens, ætas, civitas. Alle de øvrige Ord af tredie Deklination, som ikke ere indbefattede under disse Regler, have *um* i Genitivo Pl., og Endelsen *ium*, hvor den forekommer, bør ansees for en Undtagelse, der ikke maa efterlignes.

Nogle græske Ord beholde undertiden den græske Endelse eon, f. Ex. metamorphoseon, af metamorphosis, Forvandling.

VI. Dativus og Ablativus pluralis komme af Dativo singulari paa *i*, naar *bus* lægges til, som patri, patribus.

Undtag:

a) Bos, en Oxe, har bobus og bubus; sus, et Sviin, subus og suibus p. b.

b) De græske Neutra paa *ma*, som have i Dativo og Ablativo plurali baade *bus* og *tis*; som poëma, p. l. et Digt, poëmatis, p. b. og poëmatibus.

VII. Efter den ældre Udtale forekommer ofte eis eller is istedet for es i acc. plur. F. Ex. omneis for omnes; Sardis for Sardes.

Om den fjerde Deklination.

§. 43.

Den fjerde Deklination har i gen. sing. *us*, i dativ. ui. I nominat. har den to Endelser: *us* og *u*. De, som endes paa *u*, deklineres ikke i singulari.

Dens Typus og Form er denne:

Singularis. M. F.	Neutr.	*Pluralis.* M. F.	Neutr.
N. us	u	N. us	a
G. us	u	G. uum	uum
D. ui	u	D. ibus . nogle . .	ubus
Acc. um	u	Acc. us	a
V. us	u	V. us	a
Abl. u	u	Abl. ibus . nogle . .	ubus

Paradigmata eller Exempler:

Singularis.	*Singularis.*
N. Fructus, en Frugt, Frugten.	N. Cornu, et Horn, Hornet.
G. Fructus, Frugtens.	G. Cornu, et Horns, Hornets.
D. Fructui, Frugten, en Frugt.	D. Cornu, et Horn, Hornet.
Acc, Fructum, Frugten.	Acc. Cornu, Hornet, et Horn.
V. Fructus! Frugt!	V. Cornu! Horn!
Abl. Fructu, af, med Frugt.	Abl. Cornu, af, med Hornet.
Pluralis.	*Pluràlis.*
N. Fructus, Frugterne.	N. Cornua, Hornene.
G. Fructuum,, Frugternes.	G. Cornuum, Hornenes.
D. Fructibus, Frugterne.	D. Cornibus, Hornene.
Acc. Fructus, Frugterne.	Acc. Cornua, Hornene.
V. Fructus! Frugter!	V. Cornua! Horn!
Abl. Fructibus, af, Frugter.	Abl. Cornibus, af, med, Horn.

Saa og:

Mascul.	*Neutr.*
Casus, et Fald, en Hændelse.	Gelu, Frost, Kulde, (findes ikke i Plurali.)
Currus, Vogn.	
Foetus, Foster.	Genu, Knæ.
Gradus, Trin, Trappe.	Tonitru, Torden.
Sensus, Sands, Følelse, Sind.	Veru, Spid, Stegespid.
Usus, Brug, Nytte, Øvelse.	

Anmærkninger til den fjerde Deklination.

1. De Gamle ende undertiden genit. sing. paa *i;* som: ornati, tumulti; (hos Sallust); undertiden paa uis, som: fructuis, anuis. Saa ende de og dativ sing. paa u, som: senatu for senatui.
2. Ord paa us, som deriveres af verba, gaae gemeenlig efter den fjerde Deklination, som: visus, Synet; sensus, Følelsen; auditus, Hørelsen ꝛc., af video, sentio, audio &c.
3. Genit. plur. contraheres undertiden hos Poeterne; som: currum for curruum.
4. Dativ. og Abl. plur. have sædvanligen ibus, som fructibus, cornibus; dog have ubus, efter Verset:

1) Arcus, 2) acus, 3) portus, 4) quercus, 5) ficus, 6) lacus, 7) artus,
Et 8) tribus *et* 9) partus, 10) specus, *adde* 11) veru*qve*, 12) pecu*qve*.

1) en Bue, 2) en Naal, 3) en Havn, 4) en Eeg, 5) Figen eller Figentræ, 6) en Søe, 7) Ledemod, 8) en Rode, Stamme, 9) Fødsel, 10) Hule i Jorden, 11) et Stegespid, 12) Qvæg.

Mærk. Portus, en Havn, har baade portibus og portubus. Ficus deklineres i Dat. og Abl. plur. rigtigst efter den 2den Declination.

5. Nogle Ord gaae igjennem alle casus saa vel efter anden som fjerde Deklination. Som: ficus, et Figentræ, en Figen; laurus, et Laurbærtræ; pinus, et Grantræ.
6. Domus, et Huus, deklineres deels efter 2den deels efter 4de Declin., som Verset lyder:

Tolle *me, mi, mu, mis,*
Si declinare *domus* vis.

D. e.

Tag me, mi, mu, mis bort (nemlig af den anden og fjerde Deklination), naar du vil deklinere domus.

Domus.

Singularis.	*Pluralis.*
N. Domus, et Huus.	N. Domus, Huse.
G. Domus, et Huses.	G. Domuum, (domorum).
D. Domui, (domo) et Huus.	D. Domibus, Huse.
Acc. Domum, et Huus.	Acc. Domus, (domos) Huse.
V. Domus! et Huus!	V. Domus! Huse!
Abl. Domo, (af) et Huus.	Abl. Domibus, Huse.

Not. Genitivus *domi* bemærker hjemme eller til Huse, ikke Husets, og bruges kun som et Adverbium.

7. Det Ord Jesus deklineres efter det Græske saaledes:

N. Jesus.	Acc. Jesum.
G. Jesu.	V. Jesu!
D. Jesu.	Abl. Jesu.

Om den Femte Deklination.

§. 44.

Den femte Deklination har i nominat. sing. den eneste Endelse *es;* genit. og dativ sing. endes paa *ei* (af to Stavelser).

Dens Typus og Form er denne:

Singularis.	*Pluralis.*
N. es.	N. es.
G. ei.	G. erum.
D. ei.	D. ebus.
Acc. em.	Acc. es.
V. es.	V. es.
Abl. e.	Abl. ebus.

Paradigmata eller Exempler:

Singularis.	*Singularis.*
N. Dies, en Dag.	N. Res, en Ting.
G. Diēi, en Dags.	G. Rĕi, en Tings.
D. Diei, en Dag.	D. Rei, en Ting.
Acc. Diem, en Dag.	Acc. Rem, en Ting.
V. Dies! Dag!	V. Res! en Ting!
Abl. Die, (af), en Dag.	Abl. Re, (af), en Ting.

Pluralis.	*Pluralis.*
N. Dies, Dage.	N. Res, Ting.
G. Dierum, Dages.	G. Rerum, Tings.
D. Diebus, Dage.	D. Rebus, Ting.
Acc. Dies, Dage.	Acc. Res, Ting.
V. Dies! Dage!	V. Res! Ting!
Abl. Diebus, (af,) Dage.	Abl. Rebus, (af,) Ting.

Saa og:

Caries, Ormestik.
Effigies, Billede, Afbildning.
Fides, Tro, Credit.
Glacies, Iis.
Ingluvies, Fuglekroe.
Maceries, et Steengjerde.
Rabies, Galenskab.
Series, en Rad, Orden.

Anmærkninger til den femte Deklination.

1) Genitiv. og Dativ sing. have ei (med et langt e), naar en Vokal gaaer foran, som: dies, en Dag, diēi; facies, Ansigt, Skikkelse, faciēi; men ĕi (med et kort e), naar en Consonant gaaer foran; som: fides, Troskab, fidĕi.

2) De Gamle have i genit. og dat. ofte udeladt i og deklineret: die for diei, fide for fidei; undertiden finder man og i for ei, som: pernicii for perniciei.

3) De Gamle have deklineret mange Ord, som nu blot gaae efter den tredie Deklination, ogsaa efter den femte. Som plebes, plebei og plebis.

4) De fleste Ord i den femte Deklination deklineres kun i singulari, undtagen disse 7:

1) acies, 2) facies, 3) species, 4) res, 5) spes, 6) dies, 7) superficies.

1) Odde. 2) Ansigt. 3) Syn, item Slags. 4) Sag, Ting. 5) Haab. 6) Dag. 7) yderste Skikkelse og Form, Overflade. Dog have kun dies, res alle casus i plurali; de øvrige 5 bruges af de bedste Skribenter ikkun i Nominat., Accusat, og Vocativo Plurali.

Om Substantivernes grammaticalske Kjøn (genus substantivorum).

§. 45.

Hos Latinerne ere **tre** grammatikalske Kjøn eller genera: masculinum, foemininum og neutrum (Hankjøn, Hunkjøn og Intetkjøn); hvortil kommer endnu *commune* (Fælleskjøn), som indbefatter masculinum og foemininum; og *omne* (Alkjøn), som indbefatter alle tre Genera.

§. 46.

Kjønnet kjendes fornemmelig paa tvende Maader: 1) af Substantivernes **Bemærkelse**; 2) af deres **Endelse**.

I.

Om Substantivernes Kjøn i Henseende til Bemærkelsen.

§. 47.

1 **Regel.** *Masculina* ere Mandspersoners, Maaneders, Vindes, Nationers og Floders Navne; som: Andreas, Anders, Rex, Konge, Ianuarius, Januarmaaned, Aprilis, Aprilmaaned, Eurus, Østenvind, Aquilo, p. b., Nordostvind, Persa, en Perser, Danus, en Dansk, Albis, Elben, Euphrates, p. l., Euphrat, en Flod i Asien.

Mærk. Styx og Lethe, Floder i Underverden, ere Foem. gen.; og adskillige andre Floders Navne paa *a* bruges undertiden som Foeminina, f. Ex. Allia og Matrona; men de ældste og bedste Skribenter bruge dem som Masculina.

2 **Regel.** *Foeminina* ere Qvinders, Træers, Stæders, Landskabers og Øers Navne; som: Eva; virgo, en Jomfrue, Quercus, Eeg, Corinthus, Corinthen i Grækenland, AEgyptus, Ægypten, Cyprus, en Øe i det Middellandske Hav, Cypern.

Mærk. 1. Træers Navne paa aſter af 2den Declin., og nogle paa us er maſc. De paa er og ur af 3die ere neutra.

Mærk. 2. Nogle Stæders Navne paa o og pluralia paa i ere maſcul, f. Ex. Hippo, Delphi; de paa e og ur af 3die Decl.; paa on og um, og plur. paa a af 2den Decl., ligeſom Landes og Øers Navne paa um og a (plur.) ere neutr. f. Ex. Tusculum, Ilium, Reate, Tibur, Ecbatana.

3 Regel. *Neutra* ere: 1) indeclinabilia, d. e. Subſtantiva, ſom ikke deklineres. Som: fas, Ret, gummi, Gummi, &c. 2) Bogſtavernes Navne, ſom: hoc a, dette a; græcum o, det græſke o. 3) Ord, naar de ſættes materialiter, d. e. betragtes alene efter Bogſtaverne, hvoraf de beſtaae; ſom: *pater* eſt diſſyllabum, det Ord pater beſtaaer af to Stavelſer; *ad* eſt delendum, ad maa udſlettes. 4) alle infinitivi, imperativi og Partikler, naar de ſtaae ſom Subſtantiva, ſom: *ſcire* tuum, din Kundſkab; triſte *vale*, et bedrøvet Farvel; clarum *mane*, klar Morgen. 5) Metallernes Navne, f. Ex. aurum, Guld; ferrum, Jern; æs, Kobber, Metal. Undt. Det græſke Ord chalybs, Staal, ſom er Maſculinum.

4 Regel. *Communia*, d. e. ſaadanne, ſom bruges baade om Han- og Hunkjønnet, ere:

1) Antiſtes, 2) vates, 3) adoleſcens, 4) autor *et* 5) augur, 6) Dux, 7) judex, 8) cuſtos, 9) teſtis, 10) civis*que*, 11) ſacerdos,
12) Municipi *adde*, 13) parens, 14) patruelis, 15) affinis *et* 16) hoſtis,
17) Bos, 18) canis, 19) interpres, 20) par, 21) conjux, 22) miles *et* 23) haeres,
24) Sus, 25) juvenis, 26) martyr, 27) comes, 28) infans, 29) familiaris,
30) Hoſpes, 31) nemo, 32) opifex, 33) index *cum* 34) principe, 35) vindex.

1) Forſtander, Forſtanderſke for Gudstjeneſten, 2) Spaamand, Spaaqvinde, 3) ung Perſon, Dreng eller Pige, 4) Stifter, 5) en Spaamand efter Fugleſkrig, 6) en Anfører, 7) Dommer eller Dommerſke, 8) Vogter, Vogterſke, 9) Vidne, 10) Borger, eller en Borgers Huſtrue eller Datter, 11) en Præſt,

eller Forstanderske for Gudstjenesten, 12) Medborger, Medborgerske, 13) Fader, Moder, 14) Farbroders Barn, 15) Svoger, Svigerinde, 16) Fiende, 17) Oxe eller Koe, 18) Han-Hund eller Tispe, 19) en Tolk, 20) en Mage, 21) en Ægtefælle, Mand eller Hustrue, 22) Soldat eller stridbar Qvinde, 23) Arving, 24) et Svin, 25) en ung Person, 26) en Martyr, 27) Medfølger, Medfølgerske, 28) spædt Barn, 29) Ven eller Veninde, 30) Gjest, it. Vert, Vertinde, 31) Ingen, 32) en Haandværksmand, 33) en Angiver eller Angiverske, 34) Fyrste, Fyrstinde, Anfører, 35) Hevner, Hevnerske.

Mærk. 1. I de substantiva, som ere generis communis, maa genus adskilles ved det tilføiede adjectivum eller pronomen, eller ved Sammenhængen; som: hic parens, denne Fader; hæc parens, denne Moder; tres sorores erant sacerdotes, tre Søstre vare Præstinder.

Mærk. 2. Fra communia adskiller man *epicoena* (ἐπίκοινα). Disse ere nogle Dyrs Navne, som tilkjendegive begge naturlige Kjøn ved samme Endelse og genus. F. Ex. passer, en Spurre; mus, en Muus; pulex, en Loppe; corvus, en Ravn o. fl., hvilke stedse bruges i masculino; derimod vulpes, en Ræv; aquila, en Ørn; alauda, en Lærke o. fl. blive stedse foeminina, saavel om Han- som Hunkjønnet. Vil man adskille saavel de sidste som de første, sætter man til: mas eller masculus, for at betegne Hankjøn, og foemina, for at betegne Hunkjøn; f. Ex. vulpes mas, en Hanræv; vulpes foemina, en Hunræv.

Mærk. 3. Mange Ord, som, endskjøndt de ogsaa kunne siges om Hunkjønnet, dog gemeenligen tillægges Mandspersoner, blive altid masculina; som: fur, en Tyv, latro, Røver, vigil, en Vægter, eques, en Rytter, exul, landflygtig, homicida, en Morder, perfuga, en Overløber. Dog ere mancipium, en kjøbt Træl, monstrum, en Vanskabning, prostibulum, en almindelig Skjøge, scortum, en Hore, altid neutra.

II.

Om Substantivernes Kjøn i Henseende til Endelsen.

§. 48.

1 Regel. I den første Deklination ere de Ord, som endes paa a og e, og pluralia paa æ, foeminina; de paa as og es, masculina.

Undt. Saadanne Ord, som meest bruges om Mandspersoner, beholde det naturlige Kjøn, som: advena, en Fremmed, au-

riga, en Kudsk, poëta, en Digter o. s. v. ere mascul. gen. Ligesaa Adria, det Adriatiske Hav. cf. §. 47. 1.

2 Regel. I den anden Deklination ere *masculina* de Ord paa er, ir, ur, us; *neutra* de paa um.

Undt. Paa us ere *foeminina*: alvus, Bug, Mave, humus, Jord, vannus, Kasteskovl; Stæders, Landes og Øers Navne; de græske Ord, som i Græsken ere foemin., f. Ex. Exŏdus, anden Mose Bog, methŏdus, Methode, periŏdus, Periode, videre: Arctus, Norden, antidŏtus, Modgift, byssus, fiint Lærred, dialectus, Dialect, diphthongus, Diphthong, lecythus, Oliekrukke, Malerkrukke, diametrus, Diameter, Tværlinie; endelig Planterne: biblus og papyrus, Papiirplanten, costus, en vis vellugtende Urt, hyssopus, Isop, nardus, en vellugtende Plante, og Ædelstenene, amethystus, cristallus, sapphirus. Ogsaa ere oftere foeminina: cytĭsus, Smorurt, colus, Spinderok, carbasus, Linned, Skibsseil, atomus, et Atom, og abyssus, Afgrund.

Paa us ere *neutra:* pelagus, Havet, og virus, slem Lugt. Vulgus, Almue, den gemene Mand, er masc. og neutr.

3 Regel. I den tredie Deklination ere:

A. *Masculina* de, som endes paa o, or, os, er, og paa den Stavelse es, naar dette es voxer i genit. Som: sermo, daglig Tale, honor, Ære, flos, Blomst, carcer, Fængsel, pes, pedis, en Fod; honor magnus, pes longus, flores caduci.

Undt. 1. Paa o ere *foeminina:* a) caro, Kjød, echo, Gjen[illegible] Argo, Skibet Argo; og de paa do og go, undtagen [illegible], Orden, cardo, Hængsel, ligo, Spade, harpago, [illegible]bshage, margo, en Rand, hvilke ere masc.; cupīdo, [illegible] Begjerlighed, er com. gen. At prædo, en Røver, og [illegible]go, en Pranger ere masc., følger af Bemærkelsen. b) [illegible]er[illegible] paa io, som: *lectio*, Læsning, actio, Handling &c., [illegible]ia: communio, Samqvem, consortio, Samqvem, di[illegible] Herskab, legio, en Legion, perduellio, Fædrelands[illegible]derie, portio, Deel, proportio, Forhold, regio, en[illegible] [illegible]talio, Gjengjeldelse: de øvrige paa io ere masculina; [illegible] unio, en Perle, pugio, en Dolk, o. s. v.

Paa or ere *neutra:* cor, Hjerte, marmor, Mar[illegible] æqvor, Hav. Arbor, et Træ, er foemin.

Paa os ere *foeminina:* cos, en Slibesteen, dos, [illegible]ift, glos, Mands Søster, Svigerinde; *Neutra* ere: [illegible]ris, Munden; os, ossis, et Been, og de græske Ord: [illegible], epos, melos, en Sang.

Undt. 4. Paa er ere neutra: cadaver, et dødt Legeme, iter, en Reise, spinther, et Armbaand eller Spænde, ver, Foraar, verber, et Riis, en Pidsk (deraf verbera i plurali), tuber, en vis Jordfrugt eller en Hævelse, uber, Yver, og nogle Træers og Planters Navne, som: acer, Valbirk, papaver, Vålmue, o. s. v. Linter, en Baad, er com. gen., og oftere foemin.

Undt. 5. Paa *es*, med en Stavelse meer i genit. end i nomin., ere *foeminina*, seges, Korn, som voxer, teges, Rørmatte, compes, Fodlænke, merges, Neeg, merces, Belønning, quies, Roe, requies, Hvile, inquies, Uro. Ales, en Fugl, er com. gen.

B. *Foeminina* ere de, som endes paa as, is, ys, aus, x, iligemaade paa s, med en Consonant foran, ogsaa paa den Stavelse es, naar genit. ikke voxer. Som: castitas, Kydskhed, avis, en Fugl, chlamys, græsk Kappe, fraus, Svig, pax, Fred, hyems, Vinter, nubes, *nubis;* pax longa, hyems frigida, nubes densæ.

Undt. 1. Paa as ere *masculina*: as, assis, en vis Mynt, adamas, *antis*, en Demant, elephas, en Elephant, Gigas, en Kjæmpe, Atlas, (en Mands og et Bjergs Navn), Acragas, et Bjerg i Sicilien. *Neutra* ere: vas, *vasis*, et Kar, fas, (uden Gen.) Ret, nefas, (uden Gen.) Uret, Artocreas, en vis Ret af Brød og Kjød, Erysipelas, Rosen (en Sygdom).

Undt. 2. Paa is ere masculina: 1) Derivata paa *is* af as, assis, f. Ex. semissis, en halv, decussis, ti As, o. s. v. 2) de Ord, som indeholdes i følgende Vers:

Mascula sunt 1) torris, 2) lapis, 3) orbis, 4) vectis, 5) aqualis,
6) Glis, 7) collis, 8) follis, 9) pollis, *cum* 10) caulis, 11) sodalis,
12) Mugilis *et* 13) cucumis, *tum* 14) vermis, 15) vomis *et* 16) ignis,
Tum 17) panis, 18) penis, *tum* 19) piscis. 20) fascis *et* 21) axis,
Tum 22) postis, 23) fustis, *tum* 24) cossis, 25) mensis *et* 26) ensis,
Præterea 27) cassis, 28) sentis, *tum* 29) sangvis *et* 30) angvis,
Et 31) corbis, 32) torquis, 33) cinis, 34) amnis, 35) crinis et 36) ungvis,
Tum 37) finis, 38) funis, 39) pulvis, *cum* 40) calle, 41) canalis,

1) en Brand, 2) en Steen, 3) en Kreds, 4) en Løftestang, 5) en Vandkrukke, 6) en Rotte, 7) en Høi, 8) en Blæsebælg,

9) Meel, 10) en Stilk, Stængel, 11) en Kamerad, 12) en vis Fisk, 13) en Jordfrugt, 14) en Orm, 15) et Plovjern, 16) Ild, 17) Brød, 18) en Hale, 19) en Fisk, 20) et Knippe, 21) en Vognaxel, 22) en Dørstolpe, 23) en Stok, Prygel, 24) en Træorm, 25) en Maaned, 26) et Sværd, en Klinge, 27) et Jægergarn, (men cassis, cassidis, en Hjelm, er foem.) 28) Tjørn, 29) Blod, 30) en Snog, 31) en Kurv, 32) en Kjæde, 33) Aske, 34) en Aae, en Flod, 35) Haar, 36) en Negl, 37) Ende, 38) et Reeb, 39) Støv, 40) Stie, 41) en Vand-Rende.

Dog forekomme nogle af disse undertiden i foemin., som: amnis, angvis, callis, crinis, pulvis, finis, torquis.

Undt. 3. Paa x ere masculina: 1) De græske Ord paa ax, som thorax, Brystharnisk; corax, en Ravn. 2) mange Ord paa ex, nemlig: apex, Spidse; caudex, Træbul; codex, en Bog; cimex, Væggeluus; culex, en Myg; murex, Purpursnekke; podex, Rumpe; pollex, Tommelfinger; pulex, en Loppe; ramex, Brok; sorex, en Spidsmuus; vertex, Top, Isse, og vortex, en Hvirvel. Ligeledes er grex, en Hjord, masc.; og cortex, Bark, frutex, Buskvæxt, latex, Vædske, pumex, Pimpsteen, og silex, en Flintsteen, bruges meest og sikkrest som masculina. Imbrex, en Tagsteen, og obex, Skaade for Dør, ere com. gen. 3) nogle Ord paa ix, nemlig calix, en Skaal, et Bæger; fornix, en Hvælving; phoenix, Fuglen Phønix. Ligeledes er varix, en Blodaare, meest masc.; men larix, Lærketræe, er meest foemin. gen. 4) De græske Ord paa yx, som: calyx, et Blomsterbæger, ogsaa Frugtskal; coccyx, Gjøgen; bombyx, en Silkeorm (men bombyx, Silke, er com. gen., dog sikkrest foem. gen.); men onyx, en Steenart, er com. gen. 5) Ordene paa unx, som betegne visse Tolvtedele af en As, som: quincunx, $\frac{5}{12}$ As; septunx, $\frac{7}{12}$ As; o. s. v. Endelig er calx, en Hæl, com. gen.; dog meest foem., og calx, Kalk, er altid foemin. Lynx, en Los, bruges sjelden som masc.; men bedst som foem.

Undt. 4. Paa s, med en Consonant foran, ere 1) *masculina* mons, et Bjerg, pons, en Broe, fons, en Kilde, dens, en Tand, med composita: bidens, en tvegrenet Fork, og tridens, Trefork, ligeledes gryps, en Grib, hydrops, Vattersot, rudens, Skibstoug; videre: oriens, Østen, occidens, Vesten, torrens, en rindende Bæk, confluens, Strøm, hvor tvende Vande løbe sammen, disse sidste ere egentlig participia, hvorved sol og amnis ere at forstaae. 2) *Communia* ere: scrobs, Grøft, adeps, Fedt, stirps, Stamme, ogsaa serpens, Slange, Snog. Dog er scrobs og adeps meest masc.; men serpens og stirps meest foem.; og naar det betyder Afkom, altid foem. gen. 3) *Neutra* ere de philosophiske Ord ens, *entis*, en Ting, accidens, en tilfældig Egenskab ved en Ting, antecedens, Forsætning, Prodosis,

consequens, Eftersætning, Apodosis. Animans, et levende Dyr, er foemin. og neutr.; ligesom man forstaaer bestia eller animal under; man finder det ogsaa i masculino, og da er homo at forstaae under.

Undt. 5. Paa es, med lige mange Stavelse i genit., ere *masculina:* verres, en Orne, acinaces, en Sabel; *communia* ere: palumbes, en Skovdue, vepres, Tjørne, torqves, Kjæde. *Neutra* ere de græske, som: cacoethes, et Slags Skurv, it. ond Vane. (*το κακόηθες.*)

C. *Neutra* ere de, som endes paa a, e, c, l, n, t, ar, ur, us; som poëma, et Digt, Poesie, mare, Hav, lac, Melk, animal, Dyr, nomen, Navn, caput, Hoved, calcar, Spore, fulgur, Lynild, corpus, Legeme. Videre de Ord paa i og y, og de pluralia paa a og e, f. Ex. moenia, Muur, it. Bye, Tempe, en deilig Egn i Thessalien; mare vastum, corpus sanum, moenia alta.

Undt. 1. Paa l ere sol, Sol, sal, Salt, og mugil, et Slags Fisk, masculina; dog staaer sal undertiden i singul. som neutrum; men i plural. er det alene masculin.

Undt. 2. Paa n ere masculina: 1) De tre latinske Ord: ren, Nyren, lien, Milten, og pecten, en Kam. 2) følgende græske Ord: attagen, en Agerhøne, lichen, et Slags Mos, ogsaa et Slags Udslet, splen, Milten; fremdeles delphin, et Marsviin, canon, en Regel, agon, en Kampleeg, horizon (Genit. *ontis),* Synskredsen, og pæan, en Sang til Apollos Ære. Foeminina ere: aëdon, Nattergalen, alcyon eller halcyon, Iisfuglen, icon, et Billede, sindon, fiint Linned eller Lærred. Paa *ar* er lar, en Husgud, masc.

Undt. 3. Paa ur ere masculina: fur, en Tyv, turtur, en Turteldue, vultur, en Grib, furfur, Klid.

Undt. 4. Paa us ere: a) masculina: lepus, en Hare, mus, en Muus; ogsaa tripus, *odis,* en Trefod; b) foeminina ere: de Ord af to eller flere Stavelser som beholde u langt i genit. som: salus, Velfærd, virtus, Dyd, juventus, Ungdom, senectus, Alderdom (alle i Genit. ū*tis),* palus, ū*dis,* Kjær, incus, ū*dis,* Ambolt, tellus, *uris,* Jorden, ogsaa pecus, Qvæg, *genit. pecudis* (p. b.); dog findes pecus ikke i nominativo sing. som foemininum, men kun i genitivo og i de øvrige casus sing., og i hele Pluralis. Fremdeles er det græske Ord lagōpus, Gen. ŏdis, en Fugl, og en vis Plante foem., ligeledes de latinske Ord grus, en Trane, og sus, et Sviin; dog forekomme grus og sus undertiden som masculina.

4 Regel. I den fjerde Deklination ere de paa us masculina, som fructus; de paa u neutra, som cornu.

Undt. Foeminina ere: acus, en Naal, manus, en Haand, tribus, en Stamme, porticus, en Buegang, domus, et Huus, og plur. Idus, *genit. iduum*, den 13de eller 15de i hver Maaned. Ogsaa er ficus, baade naar det bemærker et Figentræe og en Figen, foem. gen.; men penus, Forraad, og specus, en Hule, ere com. gen., dog er penus meest foem., og specus meest masc. Sexus, Kjøn, som efter Reglen er masc., bruges undertiden som neutrum.

5 Regel. I den femte Deklination er den eneste Endelse es, som er generis foemin.; undtagen meridies, Middag, mascul., og dies, en Dag, som i sing. er masc. og foem., og i plur. masc.

Mærk. Dies i singul. bruges egentlig kun i to Tilfælde som foemininum: 1) naar det betegner Tid i Almindelighed; og 2) naar det betegner en vis bestemt Dag eller Termin; dog bruges det selv i disse Tilfælde ofte som masculin.

Almindelig Anmærkning. Endnu kunde man tilføie Derivationen som en tredie Ting, hvoraf man undertiden kan kjende et Ords genus. Thi 1) have deminutiva for det meste samme genus som deres Stamord; f. Ex. libellus, en lille Bog, af liber, en Bog; tigillum, en lille Bjelke, af tignum, en Bjelke. 2) beholde græske Ord, der bruges i Latinen, deres oprindelige Kjøn; f. Ex. methodus, af *ἡ μεθοδος*. 3) ere verbalia paa *io* foeminina; f. Ex. actio, Handling, af ago; lectio, Læsning, af lego. 4) ere verbalia paa *us*, som alle gaae efter den 4de Deklin., masculina, f. Ex. sensus, Følelse, af sentio, questus, Klagen, af queror. Hertil kan endnu lægges Ellipse; thi 5) have Adjectiva, der bruges som Substantiva, det Kjøn, som Ordet har, hvilket egentlig ved dem er udeladt og maa underforstaaes; f. Ex. natalis, en Fødselsdag, er masc., fordi dies underforstaaes; annales, Aarbøger, er masc., fordi libri maa underforstaaes.

Om Nomen Adjectivum og dets Forandringer.

§. 49.

Et nomen adjectivum kan bruges i alle tre grammatikalske genera, og være enten *masculinum* eller *foemini-*

num eller *neutrum*, men under forskjellige Endelser, snart tre, snart to, snart een.

§. 50.

Adjectiva af tre Endelser ere af et dobbelt Slags:

1) have de i masculino *us* eller *er*, i foeminino *a*, i neutro *um*, og gaae i foemin. efter den første, men i masc. og neutr. efter den anden Deklination; som doctus, docta, doctum, lærd; pulcher, pulchra, pulchrum, smuk.

2) have de i masculino *er*, i foemin. *is*, og i neutr. *e*, og gaae i alle Endelser efter den tredie Deklination, som acer, acris, acre, skarp.

Adjectiva af 3 Endelser, som henhøre til den første og anden Deklination, gaae saaledes:

Paa *Us*:

Singularis.

N Bonus, god, (vir)	bona (mater)	bonum (tempus)
G. Boni	bonae	boni
D. Bono	bonae	bono
Acc. Bonum	bonam	bonum
V. Bone	bona	bonum
Abl. Bono	bona	bono

Pluralis.

N. Boni	bonae	bona
G. Bonorum	bonarum	bonorum
D. Bonis	bonis	bonis
Acc. Bonos	bonas	bona
V. Boni	bonae	bona
Abl. Bonis	bonis	bonis

Saaledes og:

Albus, hvid.
Altus, høi.
Canus, graa.
Castus, kydsk.
Densus, tyk, tæt.
Malus, ond.
Novus, nye.
Obscurus, p. l. mørk.
Parvus, liden.
Pius, gudfrygtig.

Ferus, vild.
Frigidus, p. b., kold.
Gratus, taknemmelig.
Juſtus, retfærdig.
Laetus, glad.
Magnus, ſtor.
Sanctus, hellig.
Sanus, ſund, friſk.
Sedulus, p. b. flittig.
Tardus, langſom.
Tutus, ſikker.
Vanus, forfængelig.

Iligemaade alle ſuperlativa; doctisſimus, miſerrimus &c.

Herhid hører ogſaa ſatur, ſatura p. b. ſaturum: men alius har alia, aliud.

Paa *Er*:

Singularis.

N. Miſer	miſera, p. b.	miſerum, elendig.
G. Miſeri	miſerae	miſeri.
D. Miſero	miſerae	miſero
Acc. Miſerum	miſeram	miſerum
V. Miſer	miſera	miſerum
Abl. Miſero	miſera	miſero.

Pluralis.

N. Miſeri	miſerae	miſera
G. Miſerorum	miſerarum	miſerorum
D. Miſeris	miſeris	miſeris
Acc. Miſeros	miſeras	miſera
V. Miſeri	miſerae	miſera
Abl. Miſeris	miſeris	miſeris.

Saaledes og:

Lacer, a, um, reven, pjaltet.
Liber, a, um, fri, fribaaren.
Niger, gra, grum, ſort.
Pucher, chra, chrum, ſmuk.
Tener, a, um, ſpæd, tynd.
Thurifer, a, um, ſom har og bærer Røgelſe.
Umbrifer, a, um, ſkyggefuld.

Adjectiva af tre Endelſer, ſom henhøre til den tredie Deklination, gaae ſaaledes:

Singularis.	*Pluralis.*
N. acer, acris, acre, ſkarp,	N. acres, acres, acria.
G. acris igjennem alle gen.	G. acrium igjennem alle gen.
D. acri igjennem alle gen	D. acribus igjennem alle gen.
Acc. acrem, acrem, acre.	Acc. acres, acres, acria.
V. acer, acris, acre.	V. acres, acres, acria.
Abl. acri igjennem alle gen.	Abl. acribus igjenn. alle gen.

Pulcher

Saaledes gaae og alacer, (p. b.), alacris, alacre, modig, frrig; celeber, navnkundig; celer, celeris (p. b.), celere, hastig, snar, campester, stris, stre, som hører til Mark; eqvester, stris, stre, som hører til Hest; pedester, stris, stre, som hører til Fods; paluster, stris, stre, sumpig, moradsig, saluber, bris, bre, (p. b), sund, nyttig; sylvester, stris, stre, som hører til Skov; volucer (p. b.), cris, cre, flyvende.

Mærk. 1. Alle disse Adjectiver ere Communia i Endelsen is, hvorfor de baade kunne regnes til Adjectiva af 2 Endelser, og til Adjectiva af 3 Endelser, som: celebris, celebre, og celeber, celebris, celebre. Dog bruges celer ikke i Endelsen is, som Masculinum; og i det Hele er Endelsen is meest brugelig som foemin.

Mærk. 2. Ved celer er desuden at mærke, at dette er det eneste af disse Adjectiva paa er af 3 Endelser, som beholder Vokalen e foran r i alle genera og casus; thi de andre Adjektiva af 3 Endelser i den 3die Deklination kaster dette e allevegne bort udenfor Nominat. Sing. Mascul.

§. 51.

Adjectiva af to Endelser gaae i alle tre genera efter den 3die Deklination, og endes i masculino og foeminino paa *is*, paa *e* i neutro: eller, om de ere comparativa paa *or* i masculino og foeminino, paa *us* i neutro, som communis p. l., communis, commune, tilfælles, føielig; communior, communius, mere tilfælles, føieligere.

Adjectiva af to Endelser, paa *is* og *e*, gaae saaledes:

	Singularis.			*Pluralis.*	
Masc. og *Foem.*		*Neutr.*	*Masc.* og *Foem.*		*Neutr.*
N. Fortis,	stærk,	forte	fortes	—	fortia
G. Fortis	—	—	fortium	—	—
D. Forti	—	—	fortibus	—	—
Acc. Fortem,	—	forte	fortes	—	fortia
V. Fortis,	—	forte	fortes	—	fortia
Abl. Forti	—	—	fortibus	—	—

Saaledes og:

AEqualis, e, p. l. lig, ligemed. Borealis, e, nordlig.
Anilis, e, p. l. kjærlingagtig. Brevis, kort, stakket.

Australis, e, p. l. sydlig.
Comis, venlig, høflig.
Crudelis, grum, haard.
Dulcis, sød, angenem.
Extorris, landflygtig.
Coelestis, e, himmelsk.
Fidelis, tro, oprigtig.
Grandis, stor, tung.
Gravis, tung, vigtig.
Nobilis, ædel.

Comparativa paa *or*, *us*, gaae saaledes:

	Singularis.		*Pluralis.*	
	Masc. og *Foem.*	*Neutr.*	*Masc.* og *Foem.*	*Neutr.*
N.	Melior, bedre,	melius.	meliores, —	meliora.
G.	Melioris —	—	meliorum —	—
D.	Meliori —	—	melioribus —	—
Acc.	Meliorem, —	melius.	meliores, —	meliora.
V.	Melior, —	melius.	meliores, —	meliora.
Abl.	Meliori, e. —	—	melioribus —	—

Saaledes og:

Acerbior, us, beeskere.
AEquior, us, billigere.
Amoenior, us, yndigere.
Amplior, us, videre, større.
Subtilior, us, finere, tyndere.
Tristior, us, mere bedrøvet.
Turpior, us, slemmere.
Vilior, us, ringere.

Mærk. Nogle Adjectiva, især de, som ere dannede af Substantiva, have en dobbelt Form og tillige to og tre Endelser; som:

Exanimis, e, (p. b.) og exanimus, a, um, død, livløs.
Imbecillis, e, og imbecillus, a, um, skrøbelig.
Inermis, e, og inermus, a, um, værgeløs.
Infrēnis, *e*, og infrenus, a, um, utæmmet, tøilesløs.

§. 52.

Af **een Endelse** ere alle Adjectiva i den tredie Deklination, undtagen de anførte paa er, som have 3 Endelser, og de paa is, som alle have 2 Endelser, f. Ex. pauper, peris p. b., fattig; uber, beris p. b., overflødig; vetus, teris p. b., gammel.

Dog have disse Adjectiva af een Endelse to Endelser i Accusativo Singul. og i Nominativo, Accusativo og Vocativo Plurali, i hvilke Casus der er en særskilt Endelse for Neutrum.

Exempler paa Adjectiva af een Endelse:

Singularis.	*Singularis.*
N. Felix, lykkelig.	Sapiens, viis.

G. Felicis, p. l,	Sapientis.
D. Felici.	Sapienti.
Acc. Felicem, *Neutr.* felix.	Sapientem, *Neutr.* Sapiens.
V. Felix.	Sapiens.
Abl. Felice, ci.	Sapiente, ti.
Pluralis.	*Pluralis.*
N. Felices, *Neutr.* felicia.	Sapientes, *Neutr.* Sapientia.
G. Felicium.	Sapientium.
D. Felicibus.	Sapientibus.
Acc. Felices, *Neutr.* felicia.	Sapientes, *Neutr.* Sapientia.
V. Felices, *Neutr.* felicia.	Sapientes, *Neutr.* Sapientia.
Abl. Felicibus.	Sapientibus.

Mærk. *Plus*, mere, bruges egentlig i Singulari som et Substantivum Neutrius Generis, men i Plurali er det et Adjectivum; det deklineres saaledes:

Singularis.	*Pluralis.*
N. Plus, mere.	N. Plures, *Neutr.* Plura, flere.
G. Pluris.	G. Plurium.
D. fattes.	D. Pluribus.
Acc. Plus.	Acc. Plures, *Neutr.* Plura.
V. fattes.	V. Plures, *Neutr.* Plura.
Abl. fattes.	Abl. Pluribus.

Mærk. De Adjektiva paa trix, som ere dannede af Substantiva paa tor, fornemmelig ultrix, hævnende, og victrix, seierrig, ere i Singul. kun foem. gen., men i Pluralis have de ogsaa Neutrum, f. Ex. arma victricia.

Om Adjectivorum Comparation.

§. 53.

Adjectiverne betegne Gjenstandenes Egenskaber; men disse findes ei hos alle i lige Grad. Denne Forskjellighed findes ved Sammenligning (comparatio) og udtrykkes ogsaa ved Adjectivernes Forandring i de 3 saa kaldte gradus comparationis: Positivus, Comparativus og Superlativus; som: doctus, lærd, doctior, lærdere, doctissimus, lærdest eller meget lærd.

§. 54.

Positivus tillægger Gjenstanden en Egenskab uden Sammenligning; som: doctus, lærd; pulcher, smuk. *Com-*

parativus ligner den med en anden bestemt Ting eller Person; som: doctior, lærdere; pulchrior, smukkere. *Superlativus* foretrækker den deels for alle andre af samme Slags, som doctissimus, den lærdeste, pulcherrimus, den smukkeste; deels udtrykker den ikkun en høi Grad deraf, som: doctissimus, meget lærd, pulcherrimus, meget smuk.

§. 55.

Comparationen kan udtrykkes enten ved Endelser, eller ved at sætte foran Positivus det Ord *magis* i Comparativo, og *maxime* i Superlativo, som: magis doctus, mere lærd eller lærdere; maxime doctus, meest lærd eller lærdest.

§. 56.

Naar Comparationen skeer ved Endelser, saa har Comparativus to Endelser, nemlig *or* i masc. og foem., og us i neutr.; som: albior, albius, hvidere, af albus, hvid; nigrior, nigrius, sortere, af niger, sort; dulcior, dulcius, sødere, af dulcis, sød; felicior, felicius, lykkeligere, af felix, lykkelig.

§. 57.

Superlativus har tre Endelser: us, a, um: albissimus, a, um, hvidest eller meget hvid; nigerrimus, a, um, sortest eller meget sort; felicissimus, a, um, lykkeligst eller meget lykkelig.

§. 58.

Regelmæssig dannes Comparativus af den casus i Positivo, som endes paa i, ved at lægge or til i masc. og foem., og us i neutro. Som: af genit. sing. albi kommer albior og albius; af nigri kommer nigrior og nigrius; af dat. sing. dulci kommer dulcior og dulcius; af felici kommer felicior og felicius.

Mærk. Dog har dexter, høire, som i Genitiv baade har dexteri og dextri, i Comparativ ikkun dexterior; og sinister, venstre, Genit. sinistri, har i Comp. sinisterior, ikke sinistrior.

§. 59.

Superlativus dannes regelmæssig af den casu i Positivo, som endes paa is, ved at lægge simus til; som: lenis, *superl.* lenissimus; audax, gen. audacis, *superl.* audacissimus; doctus, dat. pl. doctis, *superl.* doctissimus.

Mærk. 1. Positivus paa *er* danner sin Superlativus ved at lægge *rimus* til *Nominativus singularis*, som: niger, sort, nigerrimus, sortest, pauper, pauperrimus, fattigst, saa og: acer, alacer, celeber, saluber, som: alacerrimus, modigst, fyrigst. Saa har og vetus, gammel, veterrimus af den gamle Positivus *Veter*, og nuperus, nyelig, har nuperrimus.

Mærk. 2. Fire Adjectiva paa *ilis* p. b. have i Superlativo *illimus*, nemlig: facilis, p. b. let, gracilis, tynd, humilis, lav, similis, liig, med deres Compositis: difficilis, vanskelig, dissimilis, ulig, som: facillimus, gracillimus, dissimillimus. Saa og, imbecillis, svag, skrøbelig, imbecillimus, (imbecillissimus findes og). Men de øvrige Adjectiva paa *ilis* have den sædvanlige Superlativ-Endelse, f. Ex. utilis, nyttig, Superl. utilissimus, o. s. v.

Mærk. 3. Adjectiva paa *dicus, volus, ficus*, af Verbis: *dico, volo, facio*, have i Comparativo *entior*, i Superlativo *entissimus*, af deres gamle Positivus, præs. part. paa ns, som: maledicus, (p. b) som taler ilde om, maledicentior, maledicentissimus, af *maledicens*. p. l.; benevolus, velvillig, benevolentior, benevolentissimus, af *benevolens* p. b.; *magnificus*, prægtig, magnificentior, magnificentissimus, af *magnificens*, p. b. &c.

Mærk. 4. Adjectiva, som i Positivo have en Vocal foran *us*, danne deres Comparativus, ved at lægge det Ord *magis*, (mere) til Positivo, og deres Superlativus ved at lægge det Ord *maxime* (meest) dertil, som: Idoneus, beqvem, *magis* idoneus, *maxime* idoneus. Industrius, flittig, *magis* industrius, *maxime* industrius. Dog forekomme enkelte Undtagelser, f. Ex. strenuior &c.

§. 60.

Nogle Adjectiva danne deres Comparativus og Superlativus uregelmæssigen. Disse ere omtrent de samme i alle Sprog, saasom:

Posit.	Comp.	Superl.
Bonus, god.	Melior, bedre.	Optimus, bedst.
Malus, ond.	Pejor, værre.	Pessimus, værst.
Magnus, stor.	Major, større.	Maximus, størst.
Parvus, liden.	Minor, mindre.	Minimus, mindst.
Neqvam, slet.	Neqvior.	Nequissimus.
Multus, a, megen.	— —	Plurimus, a, meest.
Multum, meget.	Plus, mere.	Plurimum, meest.

§. 61.

Nogle have en dobbelt Superlativus, som:

Exterus, p. b.	exterior,	extremus, og extimus.
fremmed, udenfor.	mere uden for.	yderst, sidst.
Inferus,	inferior,	infimus, og imus.
som er neden til.	nedrigere, ringere.	allernederst.
Superus,	superior,	supremus og summus.
som er oven til.	højere.	øverst, højest.
Posterus,	posterior,	postremus og postumus eller postimus.
efterfølgende.	yngre, sildigere.	sidst, bagest.
Maturus, p. l.	maturior.	maturissimus og maturrimus (af *matur.*)
moden.	mere moden.	

§. 62.

Nogle have ingen Positivus, som:

Deterior, slettere, ringere.	deterrimus, slettest.
Citerior, den som ligger nærmere hid.	citimus eller citumus, som ligger næst.
Interior, inderligere.	intimus, inderst.
Ulterior, fjernere,	ultimus, yderst, fjernest.
Ocior, snarere, hurtigere.	ocissimus, hurtigst.
Potior, bedre, fortrinligere.	potissimus, fortrinligst.
Prior, som er før.	primus, først, øverst.
Propior, nærmere.	proximus, nærmest, næst.

§. 63.

Nogle have ingen Comparativus, som:

Falsus, falsk, falsissimus. Dog finder man ogsaa falsior

Inclytus, p. b., berømt, inclytissimus.
Invictus, uovervindelig, invictissimus.
Meritus, fortjent, meritissimus.
Novus, nye, novissimus, (ikke nyest, men sidst).
Nuperus, nyelig, nuperrimus, af det gl. nuper.
Pius, from, piissimus og pientissimus (i Inscript.)
Sacer, hellig, forbandet, sacerrimus.

Mærk. Af Vetus, gammel, findes ogsaa sjelden Comparat. veterior; men i dets Sted bruges hellere vetustior, Comparat. af vetustus, gammel.

§. 64.

Nogle have ingen Superlativus, som:
Adolescens, ung, i Opvext, adolescentior.
Cæcus, blind, caecior.
Declivis, heldende ned ad, brat, declivior.
Infinitus, uendelig, infinitior.
Juvenis p. b., ung, juvenior eller junior.
Longinqvus, langt fraværende, longinqvior.
Propinqvus, nær ved, propinqvior.
Proclivis, heldende fremad, proclivior.
Senex, gammel, senior.
Supinus, baglends, supinior.
Satur, mæt, saturior.
Silvester, som hører til Skov, silvestrior.
Dexter, paa høire Side, lykkelig, dexterior.
Sinister, venstre, ulykkelig, sinisterior.
Tremebundus, skjelvende, tremebundior.
Salutaris, nyttig, gavnlig, salutarior.

Mærk. 1. Superlativ mangle ogsaa 1) de fleste Adject. verbalia paa *bilis*, som: flebilis, begrædelig, flebilior; 2) Adjektiva paa *ilis* (p. l.), som: exilis, ringe, exilior; 3) Adjektiva paa *alis*, som: regalis, kongelig, regalior.

Mærk. 2. Af tvende Adjectiva findes ikkun Comparativus, nemlig: anterior, som er fortil eller foran; og sequior, ringere.

§. 65.

Nogle Adjektiva have hverken Comparativ eller Superlativ. Disse ere: 1) de, i hvis Bemærkelse ingen Grader finde Sted, f. Ex. nocturnus, natlig, maritimus, ved Havet liggende. 2) de, som ere sammensatte af Nomina eller Verba, f. Ex. versicolor, spraglet, broget, tardigradus, langsom i Gang, degener, vanartet, letifer, dødelig, innumerus, utallig, o. s. v. 3) de, som ere sammensatte med Præpositionerne per og præ og et Adjektivum, f. Ex. pergratus, meget behagelig, præpotens, saare mægtig, overmægtig. Dog har præclarus, herlig, baade Comparat. og Superlativ. 4) adskillige Endelser, som: ĭcus (p. b.), imus, og orus, f. Ex. famelĭcus, hungrig, legitĭmus, lovlig, canorus syngende. 5) adskillige Adjektiva, som ikke findes comparerede hos de gamle Skribenter, som: memor, erindrende, mirus, forunderlig, egenus, trængende, o. fl. 6) Verbalia paa undus, som: errabundus, vildfarende, o. s. v. Dog har tremebundus, skjælvende, tremebundior.

Om Nominum Anomalie.

§. 66.

Nogle Nomina afvige fra den almindelige Form, enten i Henseende til Deklinationen, eller genus, numerus eller casus, og kaldes anomala eller uregelmæssige.

Saadanne Anomala ere:

§. 67.

1) Indeclinabilia, d. e. de Nomina, som have ikkun een Endelse i alle Casus, og saadanne ere:

a) Nogle Nomina Substantiva, som: pondo, Pund, Pundsvægt, gummi, Gummi.
b) Disse Adjectiva: tot, saa mange, totidem, p. b.), ligesaa mange, quot, hvor mange, aliquot, p. b., nogle, quot-

cunque, quotquot, ihvormange. Saa og Numeralia Cardinalia fra quatuor, fire, til centum, hundrede, og mille, tusinde (Adjectivum). Adjektivet nequam, slet, er ogsaa indeclinabile.

c) Bogstavers Navne, som: Alpha, Beta, og fremmede Ord, naar de ei have latinske Endelser, som: Adam, Abraham, Jerusalem.

§. 68.

2) Abundantia, d. e. de Nomina, som i een og samme Deklination have adskillige Endelser, og dog kun een Bemærkelse. Saadanne ere:

a) I den første Declination: Grammatica og Grammatice, Musica, ce, Rhetorica, ce.

b) I den anden: baculus, p. b. og um, en Kjæp, cubitus, p. b. og tum, en Albue.

c) I den tredie: arbor og arbos, et Træ, honor og honos, Ære, vomer og vomis, et Plovjern.

d) I den fjerde: hoc specu, hic specus, en Hule, hoc tonitru, hic tonitrus, Torden.

§. 69.

3) Heteroclita, d. e. Nomina, som deklineres i to eller flere Deklinationer, som:

a) I den første og anden Deklination, menda, mendum, Vildelse, Feil, vespera, ae, og vesperus, i, p. b. Aften.

b) I den første og tredie, hebdomada, ae, p. b. og hebdomas, p. b. adis, en Uge, juventa, ae, og juventus, tutis, Ungdom, senecta, ae, og senectus, tutis, Alderdom.

c) I den anden og tredie, baptismus, i, og baptisma, atis, Daab, elephantus, i, og elephas, p. b. antis, en Elefant, lanius, ii, og lanio, onis, en Slagter, vas, vasis har i plur. vasa, vasorum, hvis gl. sing. vasum findes hos Plaut. Hertil hører ogsaa *jugerum*, en Dags Pløieland, som deklineres saaledes: Sing. N. jugerum, G jugeri og jugeris, D. jugero, Acc. jugerum, Abl. jugero og jugere. Plur. N. jugera, G. jugerorum og jugerum, Dat. og Abl. jugeris og jugeribus, Acc. jugera.

d) I den anden og fjerde, colus, *Genit.* coli og colus, en Rok, ficus, i og us, Figentræe, Figen.

e) I den tredie og fjerde, hoc pecus, oris og hoc pecu, hujus pecu.

f) I den tredie og femte, requies, requietis, p. l. og requies, requiēi, Hvile, Ro; plebs, plebis og plebes, plebĕi, Almue.

g) I den første og femte, luxuria, ae, og luxuries, ēi, Overdaadighed, materia, ae, og materies, ēi, Materie.

h) I den anden, tredie og femte, diluvium, ii, diluvio, onis, og diluvies, ēi, Vandflod, Oversvømmelse.

§. 70.

4) Heterogenea, d. e. Nomina, som have et andet Genus i Plurali end i Singulari, og med Genus undertiden forandre ogsaa Deklinationen, saa at de blive tillige Heteroclita, som: jocus, joci og ca, Skjemt; locus, loci og loca, et Sted, (loci librorum, sed loca terrarum); coelum, Himmel, hi coeli; epulum, p. b. Gjestebud, hae epulae, supellex, Boehave, supellectilia; frenum, Bidsel, Tømme, freni og frena; balneum, Bad, balnea og balneæ, o. fl.

Mærk. Nogle Ord have en anden Bemærkelse i Pluralis end i Singularis, f. Ex.: Sing. ædes, et Tempel, Plur. ædes, et Huus, aqua, Vand, aquæ, en Sundhedsbrønd, auxilium, Hjelp, auxilia, Hjelpetropper, bonum, et Gode, bona, Gods, castrum, et Kastel, castra, en Leier, copia, Forraad, copiæ, Tropper, facultas, Evne, facultates, Midler, Formue, fortuna, Lykke, fortunæ, Velstand, littera, Bogstav, litteræ, et Brev, opera, Arbeide, operæ, Arbeidsfolk o. s. v.

§. 71.

5) Defectiva Numero, d. e. de, som have kun eet Numerus, enten

a) Alene Singularis, saasom: Nomina Propria: Socrates, Hector, Havnia, Kjøbenhavn, Albis, Elben, Dyders og Lasters Navne, som og de fleste Sygdommes og Alderes Navne, som: pietas, Gudfrygtighed, justitia, Retfærdighed, podagra, Podagra, pueritia, Barndom, senium, Alderdom. Ligeledes ver, Foraar, o. a. fl.

Mærk. Naar man giver tilkjende, at flere have havt det samme Navn, eller at der har været en Lighed imellem dem, k Nomina Propria ogsaa bruges i Plurali; f. Ex. plur crates, multi Hectores, paucæ Veneres,

b) Eller alene Pluralis, som: Festers, Steders, og nogle Bøgers Navne, som: Bacchanalia, orum, Bacchi Høitid, Olympia, orum, de olympiske Lege, Comitia, orum, Folkeforsamling, chronica, orum, Krønike ꝛc. Og desforuden andre Ord, som: posteri, Efterkommere, nuptiae, Bryllup, arma, Vaaben, moenia, Volde, o. s. v.

§. 72.

6) Defectiva Casibus, d. e. de Nomina, som ikke have alle Casus, og de ere:

a) Monoptota, p. l. som have ikkun een Casus, som: dicis, (paa Skrømt, til Skin) hvilket altid har causa hos sig. Despicatui, til Foragt, inficias, Nægten, ingratiis, imod sin Villie, jussu, efter Befaling, oratu, efter Begjering, hortatu, efter Tilskyndelse, sponte, med Villie, o. s. v.

b) Diptota, p. l. som have ikkun to Casus, som: Nominat. vesper, Aften, Abl. vespere, p. b. Nominativ. Pluralis, suppetiæ, Hjelp, Bistand, Acc. suppetias. Ligeledes: fas, Ret, nefas, Uret, hvilke bruges kun i Nom. og Acc. sing. Repetundarum, repetundis, Underslæb, kun i genit. og abl. pl.

c) Triptota, p. l. som have tre Casus, som: Nominat. arbitratus, egen Villie, Tykke, Acc. arbitratum, Abl. arbitratu. Vis, Kraft, Vold, er i Sing. et triptotum, og har i Acc. vim, i Ablat. vi; men i Plur. hedder det vires, virium, og har alle Casus.

d) Tetraptota, p. l. som have fire Casus, som: Nomin. Plur. grates, Tak, Dat. gratibus, Acc. grates, Abl. gratibus.

e) Pentaptota, mange Ord mangle saaledes genit. plural. f. Ex. as, en vis Penge, cor, Hjerte, cos, en Slibesteen, far, Korn, fel, Galde, glos, en Svigerinde, lux, Lys, mel, Honning, nex, Drab, os (oris), Mund, par en Mage, et Par, pax, Fred, pix, Beeg, præs, en Cautionist, ros, Dug, rus, Landsbye, sal, Salt, sol, Soel, thus, Røgelse, og vas, (vadis) en Forlover. Ligesaa Vocat. f. Ex. nemo, Ingen.

Om Numeralia eller Talordene.

§. 73.

n- Numeralia eller Talordene ere:

e) I de ..rdinalia, eller Hovedtallene, naar der spørges: Qvot, jus pe.. mange?

Qui, han som, Quis, hvo? hvilken? Ni ere Derivata (afledede pronomina), som: Meus, min, Tuus, din, Suus, sin, Noster, vor, vores, Vester, eders, Nostras, af vort Land og Egn, Vestras, af eders Folk, Cujus, hvis? og Cujas, af hvad Land og Folk?

Mærk. Nogle Pronomina staae altid substantive, og kaldes derfor *Pronomina substantiva*, som: ego, tu, sui, quid med sine compositis: aliquid, ecquid, quidpiam, quiddam. Alle de øvrige ere *Adjectiva*, der dog i neutrum kunne staae substantive.

§. 76.

Pronomina ere, i Henseende til deres Bemærkelse, 6 Slags:

a) *Demonstrativa*, hvormed man betegner, eller viser en Person eller Ting, som: ego, tu, hic, iste, ille, illic, (for ille hic), istic (for iste hic).

b) *Relativa*, som henvise til foregaaende nomen eller Sætning, som: qui, og undertiden ille, ipse, is, idem, hic, iste.

c) *Reflexiva*, som vise tilbage igjen til den foregaaende 3die Person, der enten staaer i samme Sætning, ellev og i næste Sætning foran som Subject, som: sui og suus.

d) *Interrogativa*, hvormed man spørger, som: quis eller qui, med deres Compositis: ecquis, quisnam, ecquisnam, numquis? Saa og: cujus, a, um, og cujas?

e) *Possessiva*, hvormed man tilkjendegiver, hvem Tingen hører til, eller hvem noget er at tilskrive, som: meus, tuus, suus, noster, vester.

f) *Gentilia*, som give tilkjende, hvorfra, af hvad Folk, Slægt, Art og Sect, en kan være, som: cujas? hvorfra? af hvad Land og Folk? nostras, en af vort Folk, af vort Land og Egn, vestras, af eders Folk.

§. 77.

Pronomina bruges i alle tre genera, og have enten een Endelse, som: ego, tu, sui, nostras, cujas, eller tre Endelser, som de øvrige, for Ex. ille, illa, illud; hic, haec, hoc &c.

§. 78.

Især tjene Pronomina til at udtrykke de grammaticalske Personer. I Sing. er ego den første, tu den anden Person; de øvrige Pronomina i nom. sing. høre til den tredie Person. I Plur. er nos den første, vos den anden; de øvrige, som hi, illi, &c. høre til den tredie Person. Disse kaldes derfor ogsaa Pronomina personalia.

§. 79.

Pronomina have, ligesom nomina, to numeri, Singularis og Pluralis. De deklineres ogsaa igjennem alle casus, ligesom disse. Dog have de ingen vocativus, undtagen tu, meus, og undertiden noster, nostras.

§. 80.

Pronomina Derivata, som ere deels Possesiva deels Gentilia, deklineres regelmæssig, ligesom nomina, efter den første, anden eller tredie Deklination; men Pronomina Primitiva afvige fra Regelen og have deres egne Deklinationer.

A. Paradigmata eller Exempler paa de regelmæssige Pronomina.

I. Meus, mea, meum, min, mit.

Singularis.	*Pluralis.*
N. Meus, mea, meum,	Mei, meae, mea.
G. Mei, meae, mei,	Meorum, mearum, meorum.
D. Meo, meae, meo,	Meis, — —
Acc. Meum, meam, meum,	Meos, meas, mea.
V. Mi, mea, meum,	Mei, meae, mea.
Abl. Meo, mea, meo,	Meis, — —

Saaledes gaae og: Tuus, a, um, din, dit, suus, a, um, sin, sit, eller hans, hendes; undtagen at de have ingen Vocativum. Cujus, a, um, gaaer ogsaa paa samme Maade; men det har ikke alle Casus og forekommer kun sjelden.

Mærk. Ablativerne af disse Pronomina, især de foeminine mea, tua og sua, faae undertiden Endetillægget pte for Eftertryks Skyld, som: meapte, suapte, f. Ex. manu. Man finder ogsaa meopte, suopte &c.

II. Noster, Nostra, Nostrum, vor, vort, vores.

	Singularis.	*Pluralis.*
N.	Noster, nostra, nostrum,	Nostri, nostrae, nostra.
G.	Nostri, nostrae, nostri,	Nostrorum, nostrarum, nostrorum.
D.	Nostro, nostrae, nostro,	Nostris, — —
Acc.	Nostrum, nostram, nostrum,	Nostros, nostras, nostra.
V.	Noster, nostra, nostrum,	Nostri, nostrae, nostra.
Abl.	Nostro, nostra, nostro,	Nostris, — —

Saaledes deklineres og Vester, a, um, eders; undtagen at det har ingen Vocativum.

III. Nostras, en af vort Folk, af vort Land og Egn.

	Singularis.	*Pluralis.*
N.	Nostras, i alle Genera,	Nostrates, *Neutr.* nostratia.
G.	Nostratis,	Nostratum, ell. nostratium.
D.	Nostrati,	Nostratibus.
Acc.	Nostratem, *Neutr.* nostras,	Nostrates, Nostratia.
V.	Nostras,	Nostrates, nostratia.
Abl.	Nostrate og nostrati i alle Genera.	Nostratibus.

Saaledes deklineres og Vestras, den som er af eders Folk, Land eller Egn, item cujas, hvorfra? af hvad Folk? ꝛc. undtagen at de have ingen Vocativum.

B. Paradigmata eller Exempler paa de uregelmæssige Pronomina.

I. Ego, jeg.

	Singularis.		*Pluralis.*
N.	Ego, jeg.	N.	Nos, vi.
G.	Mei, mig, over mig, til mig.	G.	Nostri, til os, imod os, Nostrum, af ell. iblandt os.

D. Mihi, mig.	D. Nobis, os.
Acc. Me, mig.	Acc. Nos, os.
V. mangler.	V. mangler.
Abl. Me, mig.	Abl. Nobis, os.

II. Tu, du.

Singularis.	*Pluralis.*
N. Tu, du.	N. Vos, I.
G. Tui, dig, (over, imod, til dig).	G. Vestri, til eder, imod eder, vestrum, iblandt eder.
D. Tibi, dig.	D. Vobis, eder.
Acc. Te, dig.	Acc. Vos, eder.
V. Tu, o! du.	V. Vos, I!
Abl. Te, dig.	Abl. Vobis, eder.

III. Sui, sig.

Singularis og *Pluralis.*

N. mangler.
G. Sui, sig, imod sig.
D. Sibi, sig.
Acc. Se, sig, (eller sese).
V. mangler.
Abl. Se, (eller sese) (af) sig.

Mærk. Stavelsen met lægges undertiden til de Pronomina ego, tu og sui i alle Casus, for at lægge mere Eftertryk derpaa, f. Ex. egomet, meimet, mihimet, tuimet, suimet, nosmet, vosmet, &c. Dog siger man ikke tumet; men i dets Sted enten tute eller tutemet.

IV. Hic, Haec, Hoc, denne, dette.

Singularis.

Mascul.	*Foem.*	*Neutr.*
N. Hic, denne,	Haec, denne,	Hoc, dette.
G. Hujus, dennes,	— —	— dettes.
D. Huic, denne,	— —	— dette.
Acc. Hunc, denne,	Hanc, denne,	Hoc, dette.
Abl. Hoc, denne,	Hac, denne,	Hoc, dette.

Pluralis.

Mascul.	*Foem.*	*Neutr.*
N. Hi,	Hae,	Haec, disse.
G. Horum,	Harum,	Horum, disses.

D. His,	—	—, disse,
Acc. Hos,	Has,	Haec, disse.
Abl. His,	—	— disse.

Mærk. Dette Pronomen faaer undertiden Endestavelsen ce, som forstærker dets Betydning, f. Ex. hicce, hæcce, hocce. Og naar det staaer spørgende, sættes ofte cine til, dog sædvanlig kun til de Casus, som endes paa c, som: hiccine, hæccine, hoccine? hunccine, hanccine, hoccine? o. s. v.

V. Ille, Illa, Illud, den, hiin, det, hiint.

Singularis.

Mascul.	*Foem.*	*Neutr.*
N. Ille, han, hiin,	Illa, hun, hiin,	Illud, det, hiint.
G. Illius, hans,	hendes, dens,	hiints, dets.
D. Illi, ham,	hende,	det, hiint.
Acc. illum, ham,	Illam, hende, den,	Illud, det, hiint.
Abl. Illo, ham.	Illa, hende,	Illo, hiint, det.

Pluralis.

Mascul.	*Foem.*	*Neutr.*
N. Illi, de, hine,	Illae, de, hine,	Illa, de, hine.
G. Illorum, deres,	Illarum,	Illorum.
D. Illis, dem, hine,	—	—
Acc. Illos, dem, hine,	Illas,	Illa,
Abl. Illis, dem, hine,	—	—

Saaledes gaaer og: iste, ista, istud, han, hun, det it. hiin, hiint, item denne, dette. Saa og: ipse, ipsa, ipsum, selv, han selv, hun selv, det selv samme; undtagen at det har i Neutro Singulari, *um*, og ikke *ud*.

VI. Is, ea, id, han, hun, det.

Singularis.

Mascul.	*Foem.*	*Neutr.*
N. Is, han, den,	Ea, hun, den,	Id, det.
G. Eius, hans, dens,	— hendes,	— dets.
D. Ei, ham, den,	— hende, den,	— det.
Acc. Eum, ham, den,	Eam, hende, den,	Id, det.
Abl. Eo, ham, den,	Ea, hende, den,	Eo, det.

Pluralis.

Mascul.	*Foem.*	*Neutr.*
N. Ii, de, hine,	Eae, de, hine,	Ea, de, hine.
G. Eorum, deres,	Earum, deres,	Eorum, deres.

D. Eis og Iis, dem,	—	—
Acc. Eos, dem,	Eas,	Ea.
Abl. Eis og Iis, dem,	—	—

Efter is gaaer *idem* (for isdem) eadem, idem (for iddem) den selvsamme, den samme, det samme: kuns at dem hænges bag ved, som: Gen. ejusdem, D. eidem, &c. Dog er det brugeligere at sige eundem, eandem, for eumdem, eamdem; ligesaa eorundem, earundem, for eorumdem, earumdem. Ligesaa er *iis* i dat. og abl. plur. mere brugeligt end *eis* baade af is og af idem.

VII. Qui, quae, quod, hvilken, der, som, hvilket, som.

Singularis.

	Mascul.	*Foem.*	*Neutr.*
N.	Qui, hvilken, som, der,	Quae,	Quod, hvilket, som.
G.	Cujus, hvis,	—	— hvis.
D.	Cui, hvilken, som,	—	— hvilket.
Acc.	Quem, hvilken, som,	Quam,	Quod, hvilket, som.
Abl.	Quo, hvilken, som,	Qua,	Quo, hvilket, som.

Pluralis.

	Mascul.	*Foem.*	*Neutr.*
N.	Qui, hvilke, som, der,	Quae,	Quae.
G.	Quorum, hvis,	Quarum,	Quorum.
D.	Quibus, hvilke,	(eller quîs, queîs.)	
Acc.	Quos, hvilke, som,	Quas,	Quae.
Abl.	Quibus, hvilke,	(eller quîs, queîs.)	

Mærk. 1. Efter qui deklineres og dets Composita: Quicunque, hvilken som helst, quidam, nogen, quilibet, quivis, enhver; kuns at de Stavelser og Ord, som ere hængte bag ved, blive uforandrede, som: cujuscunque, cuicunque, quemcunque, cujuslibet, cuilibet, quemlibet, cujusvis, cuivis, quemvis, cujusdam, cuidam, quoddam, quendam for quemdam; saa og quandam, quorundam, quarundam.

2. Quicunque har i Neutro allene quodcunque, de andre 3 Composita have baade quid og quod: som: quiddam og quoddam, quidlibet og quodlibet, quidvis og quodvis.

3. I Stedet for Ablativo, quo, qua, quo, bruges hos de Gamle qui i alle 3 Genera.

VIII. Quis eller qui, quae, quid eller quod, hvo? hvilken? hvad?

Gaaer ligesom relativum qui, quæ, quod, kun at

det i Nomin. mascul. har baade qui? og quis? og i neutr. quid? eller quod?

Mærk. 1. Quid staaer altid substantive, og Quod adjective. F. Ex. quid habes? hvad har du? men: quod negotium, eller quid negotii habes?

2. Som Quis gaaer og dets Composita: aliquis, nogen, ecquis, hvad for nogen? quisque, enhver, quisquam, quispiam, nogen; kuns at de Stavelser og Ord, som ere hængte for eller bag ved dem, blive uforandrede, som: *ali*cujus, *ali*cui, *ec*cujus, *ec*cui, cujus*que*, cui*que*, quem*que*, cujus*quam*, cui*quam*, cujus*piam*, cui*piam*, &c.

3. Aliquis, nogen, ligesom ecquis, mon nogen, har ikke æ men a i Foem. Sing og i Neutr. Plur. F. Ex. aliqua fortuna, nogen Lykke eller Hændelse, aliqua damna, eet eller andet Tab. Det samme gjelder ogsaa, naar aliquis mister Stavelserne ali efter ne, num, si, nisi, quo og nogle flere Partikler, f. Ex. nequa, numqua, si qua, &c., ikke ne quæ, si quæ, &c.

4. Unusquisque, enhver, deklineres saaledes:

Singularis.

N. Unusquisque, Unaquaeque, Unumquidque og Unumquodque.
G. Uniuscujusque.
D. Unicuique.
Acc. Unumquemque, Unamquamque, Unumquodque og Unumquidque.
Abl. Unoquoque, Unaquaque, Unoquoque.

Det har ingen Pluralis.

5. Quisquam, nogen, er i Singulari Generis Communis, og har ei noget i foeminino, men i neutro: quicquam, eller quidquam. Det har intet i Plurali.

6. Quispiam, nogen, har i Singulari Foeminino: quaepiam, i Neutro: quidpiam eller quippiam, og quodpiam; i Plurali Neutro: quaepiam.

7. Quisquis, enhver, i hvo det er, deklineres saaledes:

Singularis.	*Pluralis.*
N. Quisquis — quidquid v. quicquid.	N. Quiqui.
Acc. Quemquem — quidquid v. quicquid.	D. Quibusquibus.
Abl. Quoquo.	

8. Flere Pronomina Composita ere Defectiva, og have kun visse Casus, som:

a) *Illic* (sammensat af *ille* og *hic*).

Singularis.

	M.	F.	N.
N.	Illic,	Illæc,	Illoc og Illuc.
Acc.	Illunc,	Illanc,	Illoc og Illuc.
Abl.	Illoc,	Illac,	Illoc.

b) *Istic* (eller *Isthic*) sammensat af *iste* og *hic*.

Singularis.

	M.	F.	N.
N.	Istic,	Istæc,	Istoc og Istuc.
Acc.	Istunc,	Istanc,	Istoc og Istuc.
Abl.	Istoc,	Istac,	Istoc.

Plural. Istæc i *Neutro* allene.

c) Ecquisnam, ecquænam, ecquodnam, hvem dog? hvad dog?

NB. Ecquidnam bruges substantive.

Mærk. Til Pronomina kan man ogsaa regne alius, en anden, alter, den anden, ullus, nogen, nullus, ingen, uter, hvem af to, neuter, ingen af to; thi disse Adjektiva ligne Pronomina baade i Betydning og Deklination, da de i Genitiv have *ius* og i Dat. *i* i alle genera, ligesom adskillige Pronomina. Ligesom disse 6 ubestemte Pronomina gaaer ogsaa Talordet unus, een, og Adjektiverne, solus, ene, og totus, heel. See herom ovenfor: §. 41, Mærk 1.

Om Verbum eller Gjerningsordet.

§. 81.

Verbum, Gjerningsordet er et Ord, som giver tilkjende, at noget **er**, **gjør** eller **lider**; og kan have i Danskens for eller bag sig disse Ord: **jeg**, **du**, **han**, (**hun**), **vi**, **I**, **de**, **det**, **der**, **man**, **at**; saasom: sum, jeg er; moneo, jeg paaminder; moneor, jeg bliver paamindet, paamindes; clamo, jeg raaber, clamas, du raaber, clamat, han raaber, abit? gaaer han? clamare, at raabe.

Mærk. At noget lider, bemærker ikke andet, end at der skeer en Forandring, hvilkensomhelst, i dets Tilstand, eller, at der gjøres noget ved det af en anden Person eller Ting. F. Ex. jeg paaminder, jeg paamindes; i det første Tilfælde

gjør jeg noget ved en anden; i det sidste gjør en anden noget ved mig; jeg blegner eller bliver bleg; jeg bleger eller gjør bleg; i det første Tilfælde foregaaer en Forandring hos mig; i det sidste gjør jeg en Forandring i en anden Ting. Dog behøver denne anden Person eller Ting ikke at være virkelig, men kun i Tanken, forskjellig fra den Lidende selv, f. Ex. mutavit voluntatem suam er en activisk Sætning, fordi Villien tænkes forskjellig fra den, der forandrer den.

§. 82.

Verbum er, i Henseende til sin Bemærkelse, to Slags: transitivum og intransitivum.

I. Transitivum tilkjendegiver, at En (Person eller Ting, Subjectet) gjør noget ved en anden, og kan altsaa ikke forstaaes, uden at tænke sig tvende Ting: den, der gjør, og den, noget gjøres ved. F. Ex. jeg kaster Stenen, og Stenen kastes af mig: i begge Tilfælde er jeg den, der gjør, og Stenen den, noget gjøres ved, eller den, der lider.

Transitivum har derfor en dobbelt Form: a) formam activam (transitivum activum), i hvilken Subjectet er den handlende Person. Som: jeg kaster Stenen. b) formam passivam (transitivum passivum), hvori Subjectet er den, Handlingen gaaer paa, eller den, der lider ved Handlingen, den, noget gjøres ved. Som: Stenen kastes af mig.

Mærk. Transitivum har sit Navn deraf, at den Handling, som det tilkjendegiver, gaaer over (transit) til, gaaer ud paa en anden Person eller Ting; eller: at man ikke kan tænke sig Handlingen og den Handlende, uden tillige at tænke sig en anden Person eller Ting, som Handlingen gaaer paa. F. Ex. naar jeg siger: jeg paaminder, jeg læser, jeg hører; saa maa der tillige nødvendigen tænkes nogen, jeg paaminder, noget, jeg læser, noget, jeg hører. Derimod naar jeg siger: jeg gaaer, jeg staaer; saa er Handlingen indskrænket til mig selv, og jeg behøver ikke at tænke paa nogen anden Ting, for at forstaae, hvad jeg gjør, naar jeg gaaer, naar jeg staaer.

II. Intransitivum eller Neutrum tilkjendegiver, at Subjectet er, eller kommer i en vis Tilstand, eller at det foretager sig en vis Handling, som ikke gaaer ud paa nogen Gjen-

stand, f. Ex. eo, jeg gaaer, sto, jeg staaer, venio, jeg kommer, albeo, jeg er hvid, vapulo, jeg prygles.

Disse Verba kunne igjen efter deres Bemærkelse betragtes *a)* som intransitiva activa, hvilke tilkjendegive en intransitiv Handling, f. Ex. eo, gaaer, venio, kommer; *b)* som intransitiva passiva, hvilke betegne en vis Liden, f. Ex. fio, gjøres til eller bliver til noget, vapulo, prygles, veneo, sælges.

§. 83.

I Latinen endes transitiva activa paa o, og danne deres passivum paa or; som: amo, jeg elsker; amor, jeg elskes; moneo, jeg paaminder: moneor, jeg paamindes.

Ogsaa de fleste intransitiva endes paa o; som: eo, jeg gaaer, sto, jeg staaer, venio, jeg kommer; men danne intet passivum paa or, undtagen impersonaliter, d. e. den tredie pers. sing. num. bruges, men uden noget bestemt Subject, og det igjennem alle modi og tempora. Som: itur, der gaaes, man gaaer; statur, der staaes; ventum est, man er kommen; cum perventum esset, etc. Det samme gjelder om alle Verba, der ei styre Accusativ i Activ.

Mærk. Nogle intransitiva, som kaldes neutro-passiva, gaae i nogle tempora som activa, i andre som passiva; som: gaudeo, jeg glæder mig, gavisus sum, gaudere; soleo, jeg pleier, solitus sum, solere &c. Ligeledes audeo, vover, ausus sum, audere, skjøndt det ogsaa er et transitivt Verbum.

§. 84.

De Verba, som endes paa or og conjugeres som passiva, men have en activisk Bemærkelse, kaldes *deponentia.* Disse ere for det meste i Dansken activa. Saasom: hortor jeg raader, sequor jeg følger, blandior jeg smigrer, loqvor jeg taler, nascor, fødes.

Mærk. 1. Nogle deponentia ere transitiva. Som: hortor, loquor &c., andre intransitiva, som: labor, jeg falder, vagor, jeg vanker.

Mærk. 2. Participia paa dus af deponentia kunne bruges passive, naar disse styre Accusativum. Saasom: seqvendus, som skal eller bør følges, imitandus, som bør efterlignes rc.

§. 85.

Verbum *personale* kaldes det, som har alle tre Personer. Som: amo, amas, amat, jeg elsker, du elsker, han elsker. *Impersonale*, som conjugeres ikkun i den tredie Person i sing. i alle tempora, men uden personligt Subject. Som: decet me, det sømmer sig for mig, decebat, decuit, decuerat, decebit me, &c. Vivitur, der leves, man lever, vivebatur &c.

Videre ere verba deels *primitiva* eller Stam-verba, som: fugio, lego; deels *derivata* (afledede) som: fugito, lectito.

Derivata ere atter:

a) *Inchoativa*, som endes paa *sco*, tilkjendegive en Begyndelse af det, som deres Primitiva betegne, som: calesco, jeg begynder at blive varm (af *caleo*), frigesco, bliver kold, begynder at fryse (af *frigeo*), labasco, begynder at falde (af *labo*).

Alle *Inchoativa* ere Tertiæ Conjugationis; men alle Verba paa sco ere ikke inchoativa, f. Ex. disco, lærer, posco, fordrer.

b) *Freqventativa*, som betegne en gjentaget eller forstærket Handling; og de endes paa *So*, *To*, *Xo*, og undertiden paa *Co*, som: pulso, banker ideligen, cursito (p. b.,) løber tit og ofte, nexo, knytter tit og vel, vellico (p. b.) plukker ideligen.

En lignende Betydning have de verba paa esso: arcesso, lader komme, henter, capesso, tager fat paa, griber, facesso, udretter, forvolder, lacesso, udæsker, hvilke fire Verba vel gaae efter den 3die Conjugation, men danne Perfectum og Supinum efter den 4de Conjugation, f. Ex. arcesso, arcessivi, arcessitum, arcessere, o. s. v.

Af Deponentibus komme *Deponentia Freqventativa*, som: minitor (p. b.) bliver ved at true, lector, følger ideligen.

Freqventativa ere Primæ Conjugationis. Dog maa erindres, at viso, seer til, som ligner et Freqventativum af video, seer, gaaer efter den 3die Conj.

c) *Desiderativa* (eller *Meditativa*) endes paa *urio* (med et kort *u*), og tilkjendegive en Attraae efter noget, som: esu-

rio, hungrer, begjerer at æde, petiturio, vil bede om noget, ꝛc.

Alle *Desiderativa* ere Quartæ Conjugationis.

d) *Deminutiva* endes paa *illo*, og formindske deres Primitivi Bemærkelse, som: cantillo, smaasynger, sorbillo, smaasøber, drikker smaat.

Alle *Deminutiva* ere Primæ Conjugationis.

Et verbum er ligeledes enten *simplex*, som: amo, eller *compositum*, som: adamo.

Om Modis Verborum.

§. 86.

Verbum har fire modos (Maader) d. e. den Handling, som verbum udtrykker, kan paa fire Maader omtales, hvilke kaldes: modus indicativus, conjunctivus, imperativus og infinitivus.

§. 87.

Indicativus (af indico, tilkjendegiver) bruges, naar man siger noget eller spørger om noget ligefrem. Som: moneo jeg paaminder, monui jeg har paamindet, num habes? har du?

§. 88.

Conjunctivus (af conjungo, forbinder) taler om en Handling som betinget, uvis, eller muelig. F. Ex. amem jeg gad elske, amer jeg gad elskes, etsi amarem endskjøndt jeg kunde (skulde, vilde, maatte) elske, amarer jeg kunde (skulde, vilde, maatte) elskes, eller elskedes: tu si hic sis, aliter sentias, var du i mit Sted, tænkte du anderledes.

Mærk. Eftersom denne Modus forestiller Handlingen til, kaldes den snart optativus, naar man ønsker noget, som: utinam vivat, gid han maa leve! snart potentialis, naar man taler om noget, som kunde skee, men derfor ei skeer eller er skeet; som: roget qvis, ifald nogen spørger; snart concessivus eller permissivus, naar man ligesom tillader noget, eller giver sit Minde til noget; som: habeat illam; vivat cum illa, lad ham have hende, leve med hende (subjunctivus, dubitativus, adhortativus).

§. 89.

Imperativus (af impero, befaler) bruges, naar man tilskynder En til at gjøre noget, det være ved Bøn eller Befaling; som: lege læs! veni kom! audi hør!

Mærk. 1. Imperativus har 2 Former: den ene udtrykker en mildere, den anden en strængere Befaling; hiin kaldes rigtigst det første Imperativ (Imperativus primus), denne det andet Imperativ (Imperativus secundus); thi det sidste har ikke mere noget Begreb af Futurum i sig end det første, f. Ex. veni, kom, venito, du skal komme! audi, hør, audito, hør du!

Mærk. 2. Indicativus, Imperativus og Conjunctivus kaldes modi finiti, og verbum finitum er det, som conjugeres i disse tre modi ved visse numeri og personæ. Verbum infinitum er det, som har ingen visse numeri og personæ, og staaer i infinitivi modo.

§. 90.

Infinitivus (af infinitus, ubestemt) er den Modus, som giver hverken en vis Person eller et vist Tal tilkjende, som: legere, at læse.

Til Infinitivus høre:

a) Gerundium (af gero, udfører, forretter) som er et Slags Nomen verbale paa dum, og deklineres kun i Singulari, i alle Casus, uden i Vocativo, som: Nom. legendum, Gen. legendi, Dat. legendo, Acc. legendum, Abl. legendo, til, i, med eller ved, at læse.

b) Supinum, som ogsaa er et Slags nomen verbale, har tvende Endelser, og Infinitivi Bemærkelse. Nemlig det første Supinum paa *um*, har gemeenlig Infinitivi activi Bemærkelse; det andet paa *u* Infinitivi passivi, f. Ex. venio spectatum, for venio spectare; digna res auditu, for audiri, cf. §. 165.

§. 91.

Foruden disse fire modi, er endnu participium (Mellemord, af particeps, deelagtig) at mærke, som egentlig er et Adjectivum, der kommer af Verbum og har dettes Bemærkelse. Ved Hjelp af Participier bliver Udtrykket kortere. Som: amans deum, for: qui deum amat.

Om Tempora Verborum.

§. 92.

Enhver Handling forudsætter en Tid, hvori den enten skeer, eller er skeet, eller skal skee. Tempora verborum ere derfor egentligen tre, nemlig *præsens* (sc. tempus) **den nærværende Tid**, som: lego, jeg læser; *præteritum* (sc. tempus) den **forbigangne Tid**, som: legi, jeg har læst; og *futurum* (sc. tempus) den **tilkommende Tid**, som: legam, jeg skal, eller vil læse.

Men præteritum er atter tre Slags: 1) *præteritum perfectum*, den **fuldkommen forbigangne** Tid, som ligefrem giver tilkjende, at en Handling er skeet. Som: legi, jeg har læst. 2) *præteritum imperfectum*, den **ufuldkommen forbigangne** Tid, som giver tilkjende, at en Handling er begyndt, uden at bestemme, om den er fuldendt, f. Ex. legebam, jeg læste. 3) *præteritum plusquamperfectum*, den **meer end fuldbragte** Tid, som giver tilkjende, at en Handling har allerede været fuldbyrdet, da en anden fulgte derpaa. F. Ex. da han havde sagt dette, taug han. Den Handling, at sige, er ei alene forbi, men en anden, at tie, er fulgt paa den.

Futurum er ligeledes to Slags: 1) *Futurum simplex*, som ligefrem giver tilkjende, at en Handling skal skee, som: legam, jeg skal læse. 2) *Futurum exactum* eller *perfectum*, der taler om en tilkommende Handling, som om den var skeet. Som: legero, jeg faaer læst. F. Ex. naar jeg faaer læst, vil jeg skrive. Begge Handlinger, at læse og at skrive, ere tilkommende; men den første forestilles som forbigangen i Henseende til den sidste. Dette Tempus hører til Indicativus, og maa ikke blandes med Futurum conjunctivi.

Mærk. Man kan ogsaa passende forestille sig de 6 Tempora saaledes: En Handling tænkes enten som ufuldendt eller som

fuldendt. Den ufuldendte Handling kan igjen tænkes 1) i den nærværende Tid ɔ: *præsens*, f. Ex. lego, jeg læser; 2) i den forbigangne Tid, ɔ: *imperfectum*, f. Ex. legebam, jeg læste; 3) i den tilkommende Tid, ɔ: *futurum*, f. Ex. legam, jeg skal læse. Ligeledes kan den fuldendte Handling være: 1) i den nærværende Tid, ɔ: perfecinm, f. Ex. legi, jeg har læst; 2) i den forbigangne Tid ɔ: plusquamperfectum; f. Ex. legeram, jeg havde læst; 3) i den tilkommende Tid, ɔ: futurum exactum eller perfectum, f. Ex. legero, jeg faaer læst. Da enhver Handling saaledes kan tænkes enten som ufuldendt eller som fuldendt i de 3 forskjellige Tidsforhold, er det naturligt, at Gjerningsordene have 6 Tempora.

Om Temporum Formation.

§. 93.

Ved Temporum Dannelse har man fornemmelig at agte paa præsens og perfectum indicativi activi, og supinum, efterdi alle de andre tempora i alle modis i activo og passivo komme af disse. Nemlig:

A. Af Præsente indicativi activi kommer umiddelbar.

a) Præs. conj. act. ved at forandre *o* til *em* i den første Conj. og til *am* i de øvrige. Som: amo, am*em*, moneo, mone*am*, lego, leg*am*, audio, audi*am*.

b) Præs. ind. pass. *o* til *or*, amo, am*or*; moneo, mone*or*; lego, leg*or*; audio, audi*or*.

c) Præs. conj. pass. *o* til *er* i den første Conjug. og til *ar* i de andre: amo, am*er*; moneo, mone*ar*; lego, leg*ar*; audio, audi*ar*.

d) Præs. particip. act. *o* til *ans* i den første, som: amo, am*ans*; til *ens* i de øvrige, som: moneo, mon*ens*, lego, leg*ens*, audio, audi*ens*.

Af præs. part. act. kommer atter futurum particip. pass., ved at forandre *s* til *dus*; som: aman*s*, aman*dus*, monen*s*, monen*dus*, legen*s*, legen*dus*, audien*s*, audien*dus*, og Gerundium, *s* til *dum*.

e) Imperf. indicat. act. ved at forandre *o* til *abam* i den første, og til *ebam* i de øvrige. Som: amo, ama*bam*, moneo, mone*bam*, lego, lege*bam*, audio, audie*bam*.

A. Af Præsente indicativi activi kommer umiddelbar.

f) Imperfect. indic. pass. o til *abar* i den første, til *ebar* i de øvrige. Som: amo, ama*bar*; moneo, *ebar;* lego, *ebar;* audio, *ebar.*
g) Futurum indic. act. o til *ābo* i den første, til *ēbo* i den anden, til *am* i den tredie og fjerde, som: amo, ama*bo;* moneo, mon*ebo*; lego, leg*am*; audio, audi*am.*
h) Futur. indic. pass. *o* til *ābor* i den første, til *ēbor* i den anden, til *ar* i den tredie og fjerde; som: amo, ama*bor;* moneo, mon*ebor;* lego, leg*ar*; audio, audi*ar.*
i) Præs. Infin. Act. ved at forandre Endelsen *o* til *āre* i den første, *ĕo* til *ēre* i den anden, *o* eller *io* til *ĕre* i den tredie, og *io* til *īre* i den fjerde Conjugation, amāre, monēre, legĕre, rapĕre, audīre. Saaledes er og Præs. imperat. pass.

A. Af Præs. ind act. kommer middelbar.

Af Præs. infin. activ. kommer igjen:
a) Præs. imperat. Activ. ved at kaste *re* bort, ama, mone, lege, audi.
b) Præs. Infin. pass. ved at forandre *ĕre* til *i* i den tredie, men *re* til *ri* i de andre; amare, amari; monere, moneri; legĕre, legi; audire, audiri.
c) Imperfect. conj. act. ved at lægge *m* til præs. inf. act. amāre*m*, monēre*m*, legĕrem, rapĕrem, audīrem.
d) Imperfect. conj. pass. ved at lægge *r* til præs. inf. act. amārer, monērer, legĕrer, rapĕrer, audīrer.

Verba paa *io* af 3 conj. kaste altsaa deres *i* bort i præs. inf. act. og i alle deraf udledede tempora, og i det Hele kaste de *i* bort, naar dette skulde staae foran *er* med kort *e*. Som: capio, capĕre, cape, capĕrem, capĕris (2 pers. præs. ind. pass.) De 4 Verba dico, duco, facio og fero kaste i Imper. Endevokalen *e* bort. (See §. 109).

Mærk. Verba af den anden Conjugation kaste det *e*, som de i Præs. Ind. act. have foran *o* bort, naar der i de afledede tempora endnu et *e* kommer til i Endelsen; som: moneo, mone*bam*, mone*bo*, ikke mone*ebam*, mone*ebo*.

B. Af Perfect. ind. act. kommer umiddelbar.

a) Perf. conjunct. activi, ved at forandre *i* til *erim* (med et kort *e*) som: amavi, amavĕrim; monui, monuĕrim; legi, legĕrim; audivi, audivĕrim.

b) Perfect. infinit. act. *i* til *isse*: amavi, amavisse; monui, monuisse; legi, legisse; audivi, andivisse.

c) Plusqvamperf. indic. act. *i* til *ĕram* (med kort *e*), amavi, amavĕram; monui, monuĕram; legi, legĕram; audivi, audivĕram.

d) Plusqvamperfect. conjunct. act. *i* til *issem*: amavi, amavissem; monui, monuissem; legi, legissem; audivi, audivissem.

e) Futurum exactum *i* til *ero* (med kort *e*): amavi, amavĕro; monui, monuero (p. b.); legi, legero (p. b.); audivi, audivero (p. b.).

C. Af Supin. kommer umiddelbar.

a) Futur. particip. act., ved at forandre *um* til *ūrus*, som: amatum, amatūrus; monitum, moniturus; lectum, lectūrus; auditum, auditūrus. Nogle Verba danne dette Tempus uregelmæssigt; af disse ere følgende især at mærke: morior, døer, mortuus sum, *moriturus*; nascor, fødes, natus sum, *nasciturus*; orior, oprinder, ortus sum, *oriturus*; pario, føder, pepĕri, partum, *pariturus*.

Naar man til dette particip. lægger *sim, sis, sit*, &c., saa har man futurum conjunct. activi, som: amaturus, a, um, sim; moniturus, a, um, sim; lecturus, a, um, sim; auditurus, a, um, sim &c. Lægger man til dette participium *esse*, saa har man futurum infinitivi activi, som: esse amaturus, a, um, at skulle eller ville elske; esse moniturus, a, um, at skulle eller ville paaminde; esse lecturus, a, um, at skulle eller ville læse; esse auditurus, a, um, at skulle eller ville høre.

b) Perfect. particip. pass. *um* forandres til *us*, som: amatum, amātus; monitum, monĭtus; lectum, lectus; auditum, audītus.

c) Futurum infinit. pass. Man sætter *iri*, er præs. infinit. pass. af *eo*, til supinum ere). *um*, som: amatum iri, at skulle elskes; nitum iri, at skulle paamindes; lectum ii skulle læses; auditum iri, at skulle høres.

Mærk. 1. De Verba, som fattes præsens, præter. perf. indicat. eller supinum, mangle ogsaa de fra disse nedstammende tempora. F. Ex. memini; odi; furo, ere; posco, poposci, poscere.

Mærk. 2. Paa Præsens, Imperfectum og Futurum simplex nær dannes de øvrige Tempora i passivo ved Hjelp af perf. particip. pass., ved at sætte til dette sum, sim, eram, essem, ero, esse, eller fui, fuerim, fueram, fuero, fuissem, fuisse. Som: perfect. ind. amatus sum eller fui; perfect. conj. amatus sim eller fuerim; plusqvamp. indic. amatus eram eller fueram &c.

Om Verborum Conjugation.

§. 94.

At conjugere, er at forandre et Verbum efter sine modi, tempora, numeri og personæ.

§. 95.

Man har fire Conjugationsmaader eller Conjugationer, hvilke fornemmeligen adskille sig ved deres infinitivi; nemlig:

Den første har i infinitivo et langt *a* for ved *re*, som: amāre. Den endes sædvanlig i Præs. indicat. paa *o*, sjeldnere paa eo eller io.

Den anden har i infinitivo et langt *e* for ved *re*, som: monēre. Endes altid i Præs. indicat. paa eo.

Den tredie har i infinitivo et kort *e* for ved *re*, som: legere (p. b.). Endes sædvanlig i Præs. indicat. paa *o*, undertiden paa io.

Den fjerde har i infinitivo et langt *i* for ved *re*, som: audīre. Endes altid i Præs. indicat. paa io.

Mærk. 1. Følgende Schema viser Persons-Endelserne i alle Conjugationer.

Activum.	*Passivum.*
Sing. I. pers. *o*, *i* eller *m*.	*Sing.* I. pers. *or*, *er*, *ar*. (ellers periphrastisk.)
II. pers. *s*. } (undt. perf.	II. pers. *ris* eller *re*. } undt.
III. pers. *t*. } og imper.)	III. pers. *tur*. } sec. imperat.
Plur. I. pers. *mus*.	*Plur.* I. pers. *mur*.
II. pers. *tis*.	II. pers. *mini*. } undt.
III. pers. *nt*. (Perf. og saa *re* for *runt*.)	III. pers. *ntur*. } sec. imp.

Mærk. 2. Verba Compoſita conjugeres ſædvanlig ſom deres Simplicia, ſom: redamo, p. b., elſker igjen, ligeſom amo; perlego, p. b., gjennemlæſer, ſom, lego, &c. Men herved er at mærke, at de Verba, ſom have Reduplication eller Fordobling i Perfect., tabe denne Fordobling i Compoſita. F. Ex. pello, driver, har pepuli; men repello, tilbagedriver, har repuli i Perfect. Dog beholde Compoſita af de 2 Verba diſco, lærer, og posco, fordrer, Reduplicationen i Perf. F. Ex. diſco, *didici*; addiſco, *addidici*; poſco, *popoſci*; repoſco, *repopoſci*. Ogſaa beholde nogle Compoſita af curro, løber, Fordoblingen i Perf., ſom: curro, *cucurri*; accurro, *accucurri*; men de bruges ogſaa, og det almindeligere, uden denne Fordobling, ſom: accurro, *accurri*. Composita af do og sto beholde ogſaa en Slags Fordobling i perf.

Mærk. 3. Neutra conjugeres ſom Activa, og have meſtendeels ingen Supina, fornemmeligen i den anden Conjugation, ſom: albeo, ui, ere, er hvid.

Mærk. 4. Deponentia conjugeres ſom Pasſiva, undtagen at de have Gerundium, ſupinum, præſ. og fut. partic. act. og danne altſaa fut. conj. og futur. infin. ſom activa; f. Ex. hortor, hortandum eſt, hortatum og hortatu, hortans, hortaturus, hortaturus ſim, hortaturum eſſe, at ſkulle opmuntre (ikke hortatum iri).

Mærk. 5. Til Lettelſe ved Conjugationen kan endnu bemærkes, at *præterita perfecta* og *plusqvamperfecta* og *futura exacta*, have eensdanne Endelſer i alle Conjugationer eller følge een Conjugation, hvorfor de ere lette at huſke; men i *Præſens*, *Imperfectum* og *Futurum ſimplex* er der mere Forſkjellighed, hvilken vel maa indprentes i Hukommelſen.

§. 96.

Førend man kan conjugere verba efter disſe fire Maader, maa man førſt vide at conjugere verbum *ſum*, efterdi adſkillige tempora i Conjugationerne dannes ved Hjelp af dette, hvilket derfor ligeſom vort **er**, **vil**, **kan** o. fl. kaldes *verbum auxiliare*, (Hjelpeverbum).

§. 97.

Paradigma verbi *ſum*, **jeg er.**

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præsens.	
Singularis.	Singularis.
Sum, jeg er.	Sim, jeg er, (maa, kan være).
Es, du er.	Sis, du er.
Eſt, han (hun, det) er.	Sit, han (hun, det) er.

Pluralis.	Pluralis.
Sŭmus, vi ere.	Sīmus, vi ere.
Eſtis, I ere.	Sitis, I ere.
Sunt, de ere.	Sint, de ere.

Imperfectum.

Singularis.	Singularis.
Eram, jeg var.	Eſſem, jeg var (maatte være).
Eras, du var.	Eſſes, du var.
Erat, han var.	Eſſet, han var.
Pluralis.	Pluralis.
Erāmus, vi vare.	Eſſēmus, vi vare.
Erātis, I vare.	Eſſetis, I vare.
Erant, de vare.	Eſſent, de vare.

Perfectum.

Singularis.	Singularis.
Fui, jeg har været.	Fuerim, (p. b.) jeg har været.
Fuiſti, du har været.	Fueris, du har været.
Fuit, han har været.	Fuerit, han har været.
Pluralis.	Pluralis.
Fuĭmus, vi have været.	Fuerĭmus, vi have været.
Fuiſtis, I have været.	Fuerĭtis, I have været.
Fuērunt (fuēre) de have været.	Fuerint, de have været.

Plusquamperfectum.

Singularis.	Singularis.
Fuĕram, jeg havde været.	Fuiſſem, jeg havde været.
Fueras, du havde været.	Fuiſſes, du havde været.
Fuerat, han havde været.	Fuiſſet, han havde været.
Pluralis.	Pluralis.
Fuerāmus, vi havde været.	Fuiſſēmus, vi havde været.
Fueratis, I havde været.	Fuiſſetis, I havde været.
Fuerant, (p. b.) de havde været.	Fuiſſent, de havde været.

Futurum.

Singularis.	Singularis.
Ero, jeg ſkal, vil være.	Futūrus, a, um, { ſim, jeg ſkal være.
Eris, du ſkal, vil være.	ſis, du ſkal være.
Erit, han ſkal, vil være.	ſit, han ſkal være.
Pluralis.	Pluralis.
Erĭmus, vi ſkulle være.	Futuri, æ, a, { ſimus, vi ſkal være.
Eritis, I ſkulle være.	ſitis, I ſkal være.
Erŭnt, de ſkulle være.	ſint, de ſkal være.

Futurum exactum indicativi.

Singularis.	Pluralis.
Fuĕro, jeg faaer været.	Fuerĭmus, vi faae været.
Fueris, du faaer været.	Fuerĭtis, I faae været.
Fuerit, han faaer været.	Fuĕrint, de faae været.

Imperativus.

	Singularis.	Pluralis.
Prim.	Ės, vær (du)!	Este, værer (I)!
Secund.	Esto, du skal være.	Estote, I skulle være (værer)!
	Esto, han skal være.	Sunto, de skulle være.

Infinitivus.

Præsens. Esse, at være.

Perf. & Plusquamperf. Fuisse, at have været.

Fut. Futurus, a, um, esse. *Acc.* Futurum, am, um, esse. *Plur.* Futuri, æ, a, esse. *Acc.* Futuros, as, a, esse, at skulle være.

Participium.

Præsens. Ens, en Ting, det som er.

Futur. Futurus, a, um, den eller det, som skal være.

Mærk. 1. Efter sum conjugeres og dets Composita: adsum, absum, desum, insum, intersum, præsum, prosum, supersum, og en stor Deel af possum; men, naar der i prosum, jeg gavner, følger en Vocal næst efter *pro*, sættes der *d* imellem, som: prodes, prodest &c. ikke proës &c.

Mærk. 2. Participium ens bruges kun som et Substantivum, og det ikkun i det philosophiske Sprog. Composita af sum have intet præsens participii, undtagen *absum*, som har absens, fraværende, og *præsum*, som har præsens, nærværende.

Mærk. 3. Istedetfor sim, sis, sit, sint, findes hos de Gamle siem, sies, siet, sient. Ogsaa finder man fuat for sit, nemlig af det gamle Verbum fuo, (det græske φυω) hvoraf Verbum sum har laant alle de Tempora, som begynde med Stavelsen fu.

Første Conjugation.

§. 98.

I. *Activum.*

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præsens.	
Singularis.	Singularis (*o* til *em*).
Amo, jeg elsker.	Amem, jeg elsker (maa, kan, skal elske).

Am*as*, du elsker. Am*at*, han elsker.

Pluralis.

Am*āmus*, vi elske. Am*atis*, I elske. Am*ant*, de elske.

Am*es*, du elsker. Am*et*, han elsker.

Pluralis.

Am*ēmus*, vi elske. Am*etis*, I elske. Am*ent*, de elske.

Imperfectum.

Singularis (*o* til ā*bam*).

Am*ābam*, jeg elskede. Am*abas*, du elskede. Am*abat*, han elskede.

Pluralis.

Am*abāmus*, vi elskede. Am*abatis*, I elskede. Am*abant*, de elskede.

Singularis (*o* til ā*rem*).

Am*ārem*, jeg elskede. Am*ares*, du elskede. Am*aret*, han elskede. (eller maatte, kunde, skulde, vilde, elske.)

Pluralis.

Am*arēmus*, vi elskede. Am*aretis*, I elskede. Am*arent*, de elskede (eller maatte, kunde, skulde, vilde, elske.)

Perfectum.

Singularis.

Amāv*i*, jeg har elsket. Amav*isti*, du har elsket. Amav*it*, han har elsket.

Pluralis.

Amav*ĭmus*, vi have elsket. Amav*istis*, I have elsket. Amav*ĕrunt*, (v*ēre*) de have elsket.

Singularis (*i* til ĕ*rim*).

Amav*ĕrim*, jeg har elsket. Amav*eris*, du har elsket. Amav*erit*, han har elsket.

Pluralis.

Amav*erĭmus*, vi have elsket. Amav*eritis*, I have elsket. Amav*ērint*, de have elsket.

Plusqvamperfectum.

Singularis (*i* til ĕ*ram*).

Amav*ĕram*, jeg havde elsket. Amav*eras*, du havde elsket. Amav*erat*, han havde elsket.

Pluralis.

Amav*erāmus*, vi havde elsket. Amav*eratis*, I havde elsket. Amav*ĕrant*, de havde elsket.

Singularis (*i* til *issem*).

Amav*issem*, jeg havde lelsket, eller skulde have elsket. Amav*isses*, du havde elsket. Amav*isset*, han havde elsket.

Pluralis.

Amav*issemus*, vi havde elsket. Amav*issetis*, I havde elsket. Amav*issent*, de havde elsket.

Futurum.

Singularis. (*o* til ā*bo*.)

Am*ābo*, jeg skal, eller vil elske. Am*abis*, du skal eller vil elske.

Singularis. (*sim* med particip. paa *rus*).

Amaturus, a, um, { sim, jeg skal (vil) elske. sis, du skal (vil) elske.

Am*abit*, han ſkal, eller vil elſke.	Amaturus, a, um, { ſit, han ſkal (vil) elſke.
Pluralis.	Pluralis.
Ama*bĭmus*, vi ſkal, eller vil elſke.	Amaturi, æ, a, { ſimus, vi ſkal (vil) elſke.
Am*abitis*, I ſkal, eller vil elſke.	ſitis, I ſkal (vil) elſke.
Amā*bunt*, de ſkal, eller vil elſke.	ſint, de ſkal (vil) elſke.

Futurum exactum indicativi.

Singularis (*i* til *ĕro*).	Pluralis.
Amav*ĕro*, jeg faaer elſket.	Amav*erĭmus*, vi faae elſket.
Amav*eris*, du faaer elſket.	Amav*eritis*, I faae elſket.
Amav*erit*, han faaer elſket.	Amav*ĕrint*, de faae elſket.

Imperativus.

Singularis.	Pluralis.
Prim. Am*a*, elſk (du)!	Amā*te*, elſker (I)!
Sec. Am*ato*, (elſk) du ſkal elſke.	Am*atōte*, (elſker) I ſkulle elſke.
Am*ato*, han ſkal elſke.	Am*anto*, de ſkulle elſke.

Infinitivus.

Præſens og Imperfectum. Amā*re*, at elſke.

Perfect. og Plusquamperf. Amav*iſſe*, at have elſket.

Futurum: Amaturus, a, um, eſſe. *Acc.* um, am, um, eſſe. *Plur.* i, æ, a. *Acc.* os, as, a, eſſe, at ſkulle eller ville elſke.

Gerundia: N. Aman*dum*, (eſt) man ſkal eller maa elſke.
G. Amandi, at elſke, eller til, efter, at elſke.
D. Amando, til at elſke.
Acc. *(ad)* Amandum, til at elſke.
Abl. Amando, i, ved, af ɩc. at elſke.

Supina: Acc. Amat*um*, for at elſke.
Abl. Amat*u*, at elſke (f. Ex. facile, let).

Participium.

Præſens og Imperf. Am*ans*, tis, elſkende, den ſom elſker eller elſkede.

Futurum: Amat*urus*, a, um, den ſom ſkal eller vil elſke.

II. *Paſſivum.*

Indicativus.	*Conjunctivus.*
	Præſens.
Singularis (*o* til *or*).	Singularis (*o* til *er*).
Am*or*, jeg elſkes, (bliver elſket).	Am*er*, jeg elſkes, (bliver elſket).
Am*āris (amāre)*, du elſkes.	Am*ēris (amēre)*, du elſkes.
Am*atur*, han, (hun, det) elſkes.	Am*etur*, han, (hun, det) elſkes.
Pluralis.	Pluralis.
Am*amur*, vi elſkes.	Am*emur*, vi elſkes.
Am*amĭni*, I elſkes.	Am*emĭni*, I elſkes.
Am*antur*, de elſkes.	Am*entur*, de elſkes.
	Imperfectum.
Singularis (*o* til *ābar*).	Singularis (*o* til *ārer*).
Am*ābar*, jeg elſkedes (blev elſket).	Am*arer*, jeg elſkedes (blev elſket).
Am*abāris (amabāre)*, du elſkedes.	Am*arēris (rere)*, du elſkedes.
Am*abatur*, han elſkedes.	Am*aretur*, han elſkedes.
Pluralis.	Pluralis.
Am*abamur*, vi elſkedes.	Am*aremur*, vi elſkedes.
Am*abamĭni*, I elſkedes.	Am*aremĭni*, I elſkedes.
Am*abantur*, de elſkedes.	Am*arentur*, de elſkedes.

Perfectum.

(*ſum* og *ſim* med perf. part. paſſ.)

Singularis.		Singularis.	
Amatus, a, um,	ſum, jeg er (har været, er bleven) elſket.	Amatus, a, um,	ſim, jeg er (har været, er bleven) elſket.
	es, du er elſket.		ſis, du er elſket.
	eſt, han (hun, det) er elſket.		ſit, han (hun, det) er elſket.
Pluralis.		Pluralis.	
Amati, æ, a,	ſumus, vi ere (have været, ere blevne) elſkede.	Amati, æ, a,	ſimus, vi ere (have været, ere blevne) elſkede.
	eſtis, I ere elſkede.		ſitis, I ere elſkede.
	ſunt, de ere elſkede.		ſint, de ere elſkede.

Plusquamperfectum.

(*eram* og *essem* med perf. part. pass.)

Singularis.

Amatus, a, um, eram, jeg var (havde været, var bleven) elsket.
eras, du var elsket.
erat, han var elsket.

Pluralis.

Amati, æ, a, eramus, vi vare elskede.
eratis, I vare elskede.
erant, de vare elskede.

Singularis.

Amatus, a, um, essem, jeg var (havde været, var bleven) elsket.
esses, du var elsket.
esset, han var elsket.

Pluralis.

Amati, æ, a, essemus, vi vare elskede.
essetis, I vare elskede.
essent, de vare elskede.

Futur. Indicativi.

(*o* til *ābor*).

Singularis.

Am*abor*, jeg skal eller vil elskes.
Am*abĕris* (*ĕre*), du skal eller vil elskes.
Am*abitur*, han skal eller vil elskes.

Pluralis.

Am*abimur*, vi skulle eller ville elskes.
Am*abimĭni*, I skulle eller ville elskes.
Am*abuntur*, de skulle eller ville elskes.

Fut. exact. indic.

(*fuero* med perf. part. pass.

Singularis.

Amatus, a, um, fuero, jeg faaer været elsket.
fueris, du faaer været elsket.
fuerit, han faaer været elsket.

Pluralis.

Amati, æ, a, fuerimus, vi faae været elskede.
fueritis, I faae været elskede.
fuerint, de faae været elskede.

Mærk. Passivum har intet Futur. Conjunctivi.

Imperativus.

	Singularis.	Pluralis.
Prim.	Am*are*, lad dig elskes.	Am*amĭni*, lader eder elskes.
Sec.	Am*ator*, du skal elskes.	Am*aminor*, I skulle elskes.
	Am*ator*, han skal elskes.	Am*antor*, de skulle elskes.

Infinitivus.

Præs. og Imperf. Am*ari*, at elskes.

Perf. og Plusqu. Amatus, a, um, *Acc.* um, am, um, *Plur.* i, æ, a, *Acc.* os, as, a, esse, at være eller have været elsket.
Futur. Amatum iri, at skulle elskes.
(Dette Futurum er uforanderligt.)

Participium.

Perf. & Plusq. Ama*tus*, a, um, den som er (var, blev) elsket.
Futur. Aman*dus*, a, um, den som skal, eller bør elskes.

III. DEPONENS.

Primæ Conjugationis.

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præs. Hortor, jeg formaner.	Horter, jeg formaner.
Imperf. Hortabar, jeg formanede.	Hortarer, jeg formanede.
Perf. Hortatus, a, um, sum, jeg har formanet.	Hortatus, a, um, sim, jeg har formanet.
Plusqu. Hortatus, a, um, eram, jeg havde formanet.	Hortatus, a, um, essem, jeg havde formanet.
Fut. simpl. Hortabor, jeg skal eller vil formane.	Hortaturus, a, um, sim, jeg skal eller vil formane.
Fut. exact. Hortatus, a, um, fuero, jeg faaer formanet.	

Imperativus.

Singularis.	Pluralis.
Prim. Hortare, forman (du).	Hortamini, formaner (I).
Sec. Hortator, du skal formane.	Hortaminor, I skulle formane.
Hortator, han skal formane.	Hortantor, de skulle formane.

Infinitivus.

Præs. & Imperf. Hortari, at formane.
Perf. & Plusqu. Hortatus, a, um, *Acc.* um, am, um, *Plur.* i, æ, a, *Acc.* os, as, a, esse, at have formanet.
Fut. Hortaturus, a, um, *Acc.* um, am, um, *Plur.* i, æ, a, *Acc.* os, as, a, esse, at skulle formane.

Gerund. N. Hortandum (est) man skal eller maa formane (der maa formanes).
G. Hortandi, til, efter, at formane.
D. Hortando, til at formane.
Acc. (ad) Hortandum, til at formane.
Abl. Hortando, ved, af, at formane.
Supina: Acc. Hortatum, for at formane.
Abl. Hortatu, at formane.

Participium.

Præs. og Imperf. Hortans, formanende, den som formaner eller formanede.
Perf. og Plusqu. Hortatus, a, um, den som har eller havde formanet.
Fut. Act. Hortaturus, a, um, den som skal eller vil formane.
Fut. Pass. Hortandus, a, um, den som skal eller vil formanes.

Anden Conjugation.

§. 99.

I. *Activum.*

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præsens.	
Singularis.	Singularis (*o* til am).
Mon*eo*, jeg paaminder.	Moně*am*, jeg paaminder.
Mon*es*, du paaminder.	Mon*eas*, du paaminder.
Mon*et*, han paaminder.	Mon*eat*, han paaminder.
Pluralis.	Pluralis.
Mon*ēmus*, vi paaminde.	Mone*āmus*, vi paaminde.
Mon*etis*, I paaminde.	Mon*eatis*, I paaminde.
Mon*ent*, de paaminde.	Mon*eant*! de paaminde.
Imperfectum.	
Singularis (*o* til *ēbam*).	Singularis (*o* til *ērem*).
Mon*ebam*, jeg paamindte.	Mon*erem*, jeg paamindte.
Mon*ebas*, du paamindte.	Mon*eres*, du paamindte.
Mon*ebat*, han paamindte.	Mon*eret*, han paamindte.
Pluralis.	Pluralis.
Mon*ebāmus*, vi paamindte.	Mon*erēmus*, vi paamindte.
Mon*ebatis*, I paamindte.	Mon*eretis*, I paamindte.
Mon*ebant*, de paamindte.	Mon*ērent*, de paamindte.

Perfectum.

Singularis.	Singularis (*i* til *ĕrim.*)
Mon*ui*, jeg har paamindet.	Mon*uerim*, jeg har paamindet.
Mon*uiſti*, du har paamindet.	Mon*ueris*, du har paamindet.
Mon*uit*, han har paamindet.	Mon*uerit*, han har paamindet.
Pluralis.	Pluralis.
Monu*ĭmus*, vi have paamindet.	Monue*rĭmus*, vi have paamindet.
Mon*uiſtis*, I have paamindet.	Monue*ritis*, I have paamindet.
Monue*runt* (*ēre*) de have paamindet.	Monu*ĕrint*, de have paamindet.

Plusquamperfectum.

Singularis (*e* til *ĕram*).	Singularis (*i* til *iſſem*).
Monu*eram*, jeg havde paamindet.	Mon*uiſſem*, jeg havde (ſkulde have) paamindet.
Monu*eras*, du havde paamindet.	Mon*uiſſes*, du havde paamindet.
Monu*erat*, han havde paamindet.	Mon*uiſſet*, han havde paamindet.
Pluralis.	Pluralis.
Monu*erāmus*, vi havde paamindet.	Mon*uiſſemus*, vi havde paamindet.
Monu*eratis*, I havde paamindet.	Mon*uiſſetis*, I havde paamindet.
Monu*ĕrant*, de havde paamindet.	Mon*uiſſent*, de havde paamindet.

Futurum.

(*o* til *ēbo*). Singularis.	(*ſim* med particip. paa *rus*). Singularis
Mon*ebo*, jeg ſkal, eller vil paaminde.	Monitu-rus, a, um, ſim, jeg ſkal (vil) paaminde.
Mon*ebis*, du ſkal, eller vil paaminde.	ſis, du ſkal (vil) paaminde.
Mon*ebit*; han ſkal, eller vil paaminde.	ſit, han ſkal (vil) paaminde.

Pluralis.		Pluralis.
Mone*bĭmus*, vi skulle, eller ville paaminde.	Monituri, æ, a,	simus, vi skulle (ville) paaminde.
Mone*bitis*, I skulle, eller ville paaminde.		sitis, I skulle (ville) paaminde.
Mone*bunt*, de skulle, eller ville paaminde.		sint, de skulle (ville) paaminde.

Futurum exactum indicativi.

Singularis (*i* til *ĕro*).	Pluralis.
Monu*ero*, jeg faaer paamindet.	Monu*erĭmus*, vi faae paamindet.
Monu*eris*, du faaer paamindet.	Monu*eritis*, I faae paamindet.
Monu*erit*, han faaer paamindet.	Monu*ĕrint*, de faae paamindet.

Imperativus.

Singularis.	Pluralis.
Prim. Mon*e*, paamind (du).	Mon*ete*, paaminder (I).
Sec. Mon*eto*, du skal paaminde.	Mon*etōte*, I skal paaminde.
Mon*eto*, han skal paaminde.	Mon*ento*, de skal paaminde.

Infinitivus.

Præs. & Imperf. Mon*ēre*, at paaminde.

Perf. & Plusq. *Monuisse*, at have paamindet.

Fut. Moniturus, a, um, *Acc.* um, am, um, esse, *Plur.* i, æ, a, *Acc.* os, as, a, esse, at skulle paaminde.

Gerund. N. Monendum (est) man skal eller maa paaminde,
G. Monendi, til, efter, at paaminde.
D. Monendo, til at paaminde.
Acc. (ad) Monendum, til at paaminde.
Abl. Monendo, i, af, ved, med, at paaminde.

Supina: Acc. Mon*ĭtum*, for at paaminde.
Abl. Mon*itu*, at paaminde.

Participium.

Præs. og Imperfect. Mon*ens*, paamindende.

Fut. Monit*urus*, *a*, *um*, den som skal eller vil paaminde.

II. *Passivum.*

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præsens.	
Singularis (*o* til *or*).	Singularis (*o* til *ar*).
Mon*eor*, jeg paamindes, bliver paamindet.	Mon*ear*, jeg paamindes.
Mon*ēris* (*ēre*) du paamindes.	Mon*eāris*, (*āre*) du paamindes.
Mon*ētur*, han paamindes.	Mon*eātur*, han paamindes.
Pluralis.	Pluralis.
Mon*emur*, vi paamindes.	Mon*eamur*, vi paamindes.
Mon*emĭni*, I paamindes.	Mon*eamĭni*, I paamindes.
Mon*entur*, de paamindes.	Mon*eantur*, de paamindes.
Imperfectum.	
Singularis (o til *ēbar*).	Singularis (*o* til *ērer*).
Mon*ebar*, jeg paamindtes, blev paamindet.	Mon*ērer*, jeg paamindtes.
Mon*ebaris*, du paamindtes.	Mon*erēris*, (*ēre*), du paamindtes.
Mon*ebatur*, han paamindtes.	Mon*erētur*, han paamindtes.
Pluralis.	Pluralis.
Mon*ebamur*, vi paamindtes.	Mon*erēmur*, vi paamindtes.
Mon*ebamini*, I paamindtes.	Mon*erēmini*, I paamindtes.
Mon*ebantur*, de paamindtes.	Mon*erentur*, de paamindtes.

Perfectum.

(*ſum* og *ſim* med perf. Part. paſſ.)

Singularis.	*Singularis.*
Monitus, a, um, { ſum, jeg er (har været) paamindt. es, du er paamindt. eſt, han er paamindt.	Monitus, a, um, { ſim, jeg er paamindt. ſis, du er paamindt. ſit, han er paamindt.
Pluralis.	*Pluralis.*
Moniti, æ, a, { ſumus, vi ere paamindte. eſtis, I ere paamindte. ſunt, de ere paamindte.	Moniti, æ, a, { ſimus, vi ere paamindte. ſitis, I ere paamindte. ſint, de ere paamindte.

Plusquamperfectum.

(*eram* og *essem* med perf. part. pass.)

Singularis.

Monitus, a, um,
- eram, jeg var, havde været paamindt.
- eras, du var paamindt.
- erat, han var paamindt.

Pluralis.

Moniti, æ, a,
- eramus, vi vare paamindte.
- eratis, I vare paamindte.
- erant, de vare paamindte.

Singularis.

Monitus, a, um,
- essem, jeg havde været (var, skulde have været) paamindt.
- esses, du havde været paamindt.
- esset, han havde været paamindt.

Pluralis.

Moniti, æ, a,
- essemus, vi havde været (vare, skulde have været) paamindte.
- essetis, I havde været paamindte.
- essent, de havde været paamindte.

Futurum Indicativ.

(*o* til *ēbor*).

Singularis.

Mone*bor*, jeg skal eller vil paamindes.
Mone*bĕris*, du skal eller vil paamindes.
Mone*bitur*, han skal eller vil paamindes.

Pluralis.

Mone*bimur*, vi skulle eller ville paamindes.
Mone*bimĭni*, I skulle eller ville paamindes.
Mone*buntur*, de skulle eller ville paamindes.

Futur. exact. indicat.

(*fuero* med perf. part. pass.)

Singularis.

Monitus, a, um,
- fuero, jeg faaer været paamindt.
- fueris, han faaer været paamindt.
- fuerit, han faaer været paamindt.

Pluralis.

Moniti, æ, a,
- fuerimus, vi faae været paamindte.
- fueritis, I faae været paamindte.
- fuerint, de faae været paamindte.

Mærk. Passivum har intet Fut Conjunct.

Imperativus.

	Singularis.	*Pluralis.*
Prim.	Mon*ēre*, lad dig paamindes.	Mon*emini*, lader eder paamindes.
Sec.	Mon*etor*, du skal paamindes.	Mon*eminor*, I skulle paamindes.
	Mon*etor*, han skal paamindes.	Mon*entor*, de skulle paamindes.

Infinitivus.

Præs. og Imperf. Mon*eri*, at paamindes.
Perf. og Plusqu. Monitus, a, um, *Acc.* um, am, um, esse. *Plur.* i, æ, a, *Acc.* os, as, a, esse, at være eller at have været paamindt.
Futur. Monitum iri, at skulle paamindes.

Participium.

Perf. og Plusq. Mon*itus*, *a*, *um*, den som er eller var paamindt.
Futur. Mon*endus*, *a*, *um*, den som skal eller vil paamindes.

III. DEPONENS.

Secundæ Conjugationis.

	Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præs.	Fateor, jeg bekjender.	Fatear, jeg bekjender.
Imperf.	Fatebar, jeg bekjendte.	Faterer, jeg bekjendte.
Perf.	Fassus, a, um, sum, jeg har bekjendt.	Fassus, a, um, sim, jeg har bekjendt.
Plusq.	Fassus, a, um, eram, jeg havde bekjendt.	Fassus, a, um, essem, jeg havde (skulde have) bekjendt.
Fut. simpl.	Fatebor, jeg skal eller vil bekjende.	Fassurus, a, um, sim, jeg skal eller vil bekjende.
Fut. exact.	Fassus, a, um, fuero, jeg faaer bekjendt.	

Imperativus.

	Singularis.	*Pluralis.*
Prim.	Fatēre, bekjend (du).	Fatemini, bekjender (I)
Secund.	Fatetor, du skal bekjende.	Fateminor, I skulle bekjende.
	Fatetor, han skal bekjende.	Fatentor, de skulle bekjende.

Infinitivus.

Præſ. og Imperf. Fateri, at bekjende.
Perf. og Plusqu. Faſſus, a, um, *Acc.* um, am, um, eſſe. *Plur.* i, a, æ, *Acc.* os, as, a, eſſe, at have bekjendt.
Futur. Faſſurus, a, um, *Acc.* um, am, um, *Plur.* i, æ, a, *Acc.* os, as, a, eſſe, at ſkulle bekjende.
Gerund. N. Fatendum (eſt), man ſkal eller maa bekjende.
G. Fatendi, til at bekjende.
D. Fatendo, til at bekjende.
Acc. (ad) Fatendum, til at bekjende.
Abl. Fatendo, i, med, ved, af, at bekjende.
Supina: Acc. Faſſum, for at bekjende.
Abl. Faſſu, at bekjende.

Participium.

Præſens og Imperfect. Fatens, bekjendende, den ſom bekjender eller bekjendte.
Perf. og Plusquamperf. Faſſus, a, um, den ſom har (havde) bekjendt.
Fut. Act. Faſſurus, a, um, den ſom ſkal eller vil bekjende.
Fut. Paſſ. Fatendus, a, um, ſom ſkal eller vil bekjendes.

Mærk. Det er en gammel Skik i den latinſke Grammatik at anføre fateor ſom Paradigma for Deponentia af 2 Conjugation; men da dette Verbum er uregelmæsſigt i Perfect. og og Supinum, var det rigtigere at anføre enten mereor, fortjener, eller vereor, agter, frygter, ſom Paradigma; thi disſe Deponentia ere regelmæsſige efter Pasſivum af moneo.

Tredie Conjugation.

§. 100.

I. *Activum.*

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præſens.	
Singularis.	Singularis (o til *am*).
Lego, jeg læſer.	*Legam*, jeg læſer.

Leg*is*, du læser.	*Legas*, du læser.
Leg*it*, han læser.	*Legat*, han læser.
Pluralis.	Pluralis.
Legĭ*mus*, vi læse.	Legā*mus*, vi læse.
Leg*itis*, I læse.	Leg*atis*, I læse.
Leg*unt*, de læse.	Leg*ant*, de læse.

Imperfectum.

Singularis (*o* til ē*bam*).	Singularis (*o* til ĕ*rem*).
Lege*bam*, jeg læste.	Lege*rem*, jeg læste, (eller maatte, kunde, skulde, vilde læse).
Lege*bas*, du læste.	Lege*res*, du læste.
Lege*bat*, han læste.	Lege*ret*, han læste.
Pluralis.	Pluralis.
Legebā*mus*, vi læste.	Legerē*mus*, vi læste.
Lege*batis*, I læste.	Lege*retis*, I læste.
Legē*bant*, de læste.	Legĕ*rent*, de læste.

Perfectum.

Singularis.	Singularis (*i* til ĕ*rim*).
Leg*i*, jeg har læst.	Legĕ*rim*, jeg har læst.
Leg*isti*, du har læst.	Leg*eris*, du har læst.
Leg*it*, han har læst.	Leg*erit*, han har læst.
Pluralis.	Pluralis.
Legĭ*mus*, vi have læst.	Legerĭ*mus*, vi have læst.
Leg*istis*, I have læst.	Leg*eritis*; I have læst.
Legē*runt*, de have læst.	Legĕ*rint*; de have læst.

Plusquamperfectum.

Singularis (*i* til ĕ*ram*).	Singularis (*i* til *issem*).
Legeram, jeg havde læst.	*Legissem*, jeg havde (skulde have) læst.
Legeras, du havde læst.	*Legisses*, du havde læst.
Legerat, han havde læst.	*Legisset*, han havde læst.
Pluralis.	Pluralis.
Legerāmus, vi havde læst.	*Legissemus*, vi havde læst.
Legeratis, I havde læst:	*Legissetis*, I havde læst.
…erant, de havde læst.	*Legissent*, de havde læst.

Futurum.

Singularis. (*o* til *am*).	Singularis. (*sim* med particip. paa *rus*).
Legam, jeg skal eller vil læse.	Lecturus, a, um, sim, jeg skal eller vil læse.
Leges, du skal eller vil læse.	sis, du skal eller vil læse.
Leget, han skal eller vil læse.	sit, han skal eller vil læse.
Pluralis.	**Pluralis,**
Legemus, vi skulle eller ville læse.	Lecturi, æ, a, simus, vi skulle eller ville læse.
Legetis, I skulle eller ville læse.	sitis, I skulle eller ville læse.
Legent, de skulle eller ville læse.	sint, de skulle eller ville læse.

Futurum exactum Indicativi.

Singuleris (*i* til *ĕro*).	Pluralis.
Legero, jeg faaer læst.	*Legerĭmus*, vi faae læst.
Legeris, du faaer læst.	*Legeritis*, I faae læst.
Legerit, han faaer læst.	*Legerint*, de faae læst.

Imperativus.

Singularis.	Pluralis.
Prim. *Lege*, læs (du).	*Legite*, Læser (I).
Sec. *Legito*, du skal læse.	*Legitote*, I skulle læse.
Legito, han skal læse.	*Legunto*, de skulle læse.

Infinitivus.

Præs. og Imperf. *Legĕre*, at læse.
Perf. og Plusqu. *Legisse*, at have læst.
Futur. Lecturus, a, um; *Acc.* um, am, um, *Plur.* i, æ, a, *Acc.* os, as, a, esse, at skulle læse.

Gerund. N. Legendum (est), man skal eller maa læse.
G. Legendi, til at læse, at læse.
D. Legendo, til at læse.
Acc. (ad) Legendum, til at læse.
Abl. Legendo, i, med, af, ved, at læse.

Supina. Acc. Lectum, for at læse.
Abl. Lectu, at læse.

Participium.

Præſ. og Imperfect. *Legens*, læſende, den ſom læſer eller læſte.

Fut. *Lecturus*, a, um, den ſom ſkal eller vil læſe.

II. *Paſſivum.*

Indicativus. *Conjunctivus.*

Præſens.

Singularis (*o* til *or*).	Singularis (*o* til *ar*).
Legor, jeg læſes (bliver læſt.)	*Legar*, jeg læſes.
Legĕris, (*ĕre*), du læſes.	*Legāris*, (*āre*), du læſes.
Legitur, han læſes.	*Legatur*, han læſes.
Pluralis.	Pluralis.
Legimur, vi læſes.	*Legamur*, vi læſes.
Legimini, I læſes.	*Legamini*, I læſes.
Leguntur, de læſes.	*Legantur*, de læſes.

Imperfectum.

Singularis (*o* til *ēbar*).	Singularis (*o* til *ĕrer*).
Legebar, jeg læſtes (blev læſt).	*Legerer*, jeg læſtes (blev læſt).
Legebaris, du læſtes.	*Legerēris*, (*ēre*), du læſtes.
Legebatur, han læſtes.	*Legeretur*, han læſtes.
Pluralis.	Pluralis.
Legebamur, vi læſtes.	*Legeremur*, vi læſtes.
Legebamini, I læſtes.	*Legeremini*, I læſtes.
Legebantur, de læſtes.	*Legerentur*, de læſtes.

Perfectum.

(*ſum* og *ſim*, eller *fui* og *fuerim*, med perf. Part. paſſ.)

Singularis.	Singularis.
Lectus, a, um, ſum (fui) jeg er (har været) læſt.	Lectus, a, um, ſim (fuerim), jeg er læſt.
es, du er læſt.	ſis, du er læſt.
eſt, han er læſt.	ſit, han er læſt.

Pluralis.

Lecti, æ, a, { sumus (fuimus) vi ere (have været) læste. estis, I ere læste. sunt, de ere læste.

Pluralis.

Lecti, æ, a, { simus (fuerimus), vi ere læste. sitis, I ere læste. sint, de ere læste.

Plusquamperfectum.

(*eram*, *essem*, eller *fueram*, *fuissem*, med perf. part pass.)

Singularis.

Lectus, a, um, { eram (fueram) jeg var (havde været) læst. eras, du var læst. erat, han var læst.

Singularis.

Lectus, a, um, { essem, (fuissem) jeg var, havde (skulde have) været læst. esses, du havde været læst. esset, han havde været læst.

Pluralis.

Lecti, æ, a, { eramus (fueramus), vi vare læste. eratis, I vare læste. erant, de vare læste.

Pluralis.

Lecti, æ, a, { essemus, (fuissemus) vi havde været læste. essetis, I havde været læste. essent, de havde været læste.

Futurum.

(*o* til *ar*).

Singularis.

Legar, jeg skal eller vil læses.
Legēris, (*ere*), du skal eller vil læses.
Legetur, han skal eller vil læses.

Pluralis.

Legemur, vi skulle eller ville læses.
Legemini, I skulle eller ville læses.
Legentur, de skulle eller ville læses.

Futur. exact. Indicat.

(*fuero* med perf. part. pass).

Singularis.

Lectus, a, um, { fuero, jeg faaer været læst. fueris, du faaer været læst. fuerit, han faaer været læst.

Pluralis.

Lecti, æ, a, { fuerimus, vi faae været læste. fueritis, I faae været læste. fuerint, de faae været læste.

Mærk. Passivum har intet Fut. Conjunct.

Imperativus.

	Singularis.	Pluralis.
Prim.	*Legĕre,* lad dig læses.	*Legimĭni,* lader eder læses.
Sec.	*Legĭtor,* du skal læses.	*Legiminor,* I skulle læses.
	Legitor, han skal læses.	*Leguntor,* de skulle læses.

Infinitivus.

Præs. og Imperf. *Legi*, at læses, blive læst.
Perf. og Plusqu. Lectus, a, um, *Acc.* um, am, um, esse, *Plur.* i, æ, a, *Acc.* os, as, a, esse, at være læst, eller at have været læst.
Futur. Lectum iri, at skulle læses.

Participium.

Perf. og Plusquamperf. Lectus, a, um, den som er (var) læst.
Futur. Legendus, a, um, den som skal eller vil læses.

III. DEPONENS.

Tertiæ Conjugationis.

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præs. Loquor, jeg taler.	Loquar, jeg taler.
Imperf. Loquebar, jeg talede.	Loquerer, jeg talede.
Perf. Locutus, a, um, sum, jeg har talet.	Locutus, a, um, sim, jeg har talet.
Plusqu. Locutus, a, um, eram, jeg havde talet.	Locutus, a, um, essem, jeg havde (skulde have) talet.
Futur. simpl. Loquar, jeg skal eller vil tale.	Locuturus, a, um, sim, jeg skal eller vil tale.
Fut. exact. Locutus, a, um, fuero, jeg faaer talet.	

Imperativus.

	Singularis.	Pluralis.
Prim.	Loquere, tal (du).	Loquimĭni, taler (I.)
Sec.	Loquitor, du skal tale.	Loquiminor, I skal tale.
	Loquitor, han skal tale.	Loquuntor, de skal tale.

Infinitivus.

Præs. og Imperf. Loqui, at tale.
Perf. og Plusqu. Locutus, a, um, *Acc.* um, am, um, *Plur.* i, æ, a, *Acc.* os, as, a, esse, at have talet.

Futurum: Locuturus, a, um, *Acc.* um, am, um, esse, at skulle tale.
Gerund. N. Loquendum (est) man skal eller maa tale.
G. Loquendi, at tale, eller til at tale.
D. Loquendo, til at tale.
Acc. (*ad*) Loquendum, til at tale.
Abl. Loquendo, i, med, ved, af, at tale.
Supina: Acc. Locutum, for at tale.
Abl. Locutu, at tale.

Participium.

Præs. og Imperfect. Loquens, talende, den som taler.
Perf. og Plusquamperf. Locutus, den som har talet, eller havde talet.
Fut. Act. Locuturus, a, um, den som skal eller vil tale.
Fut. Pass. Loquendus, a, um, som skal eller bør tales.

Fjerde Conjugation.

§. 101.

I. Activum.

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præsens.	
Singularis.	Singularis (*o* til *am*).
Aud*io*, je hører.	Aud*iam*, jeg hører.
Aud*is*, du hører.	Au*dias*, du hører.
Aud*it*, han hører.	Aud*iat*, han hører.
Pluralis.	Pluralis.
Aud*īmus*, vi høre.	Au*diamus*, vi høre.
Aud*itis*, I høre.	Aud*iatis*, I høre.
Aud*iunt*, de høre.	Aud*iant*, de høre.
Imperfectum.	
Singularis (*o* til *ēbam*).	Singularis (*o* til *īrem*).
Aud*iebam*, jeg hørte.	Aud*īrem*, jeg hørte.
Aud*iebas*, du hørte.	Aud*ires*, du hørte.
Aud*iebat*, han hørte.	Aud*iret*, han hørte.

Pluralis.	Pluralis.
Audi*ebamus*, vi hørte.	Aud*irēmus*, vi hørte.
Audi*ebatis*, I hørte.	Aud*iretis*, I hørte.
Audi*ebant*, de hørte.	Aud*irent*, de hørte.

Perfectum.

Singularis.	Singularis (*i* til *ĕrim*).
Aud*ĭvi*, jeg har hørt.	Aud*iverim*, jeg har hørt.
Aud*ivisti*, du har hørt.	Aud*iveris*, du har hørt.
Aud*ivit*, han har hørt.	Aud*iverit*, han har hørt.
Pluralis.	**Pluralis.**
Audiv*imus*, vi have hørt.	Audiver*ĭmus*, vi have hørt.
Aud*ivistis*, I have hørt.	Audiv*eritis*, I have hørt.
Audiv*ērunt*, (*ere*), de have hørt.	Aud*iverint*, de have hørt.

Plusquamperfectum.

Singularis (*i* til *ĕram*).	Singularis (*i* til *issem*).
Audiv*eram*, jeg havde hørt.	Audiv*issem*, jeg havde (skulde have) hørt.
Audiv*eras*, du havde hørt.	Audiv*isses*, du havde hørt.
Audiv*erat*, han havde hørt.	Audiv*isset*, han havde hørt.
Pluralis.	**Pluralis.**
Audiv*eramus*, vi havde hørt.	Audiv*issemus*, vi havde hørt.
Audiv*eratis*, I havde hørt.	Audiv*issetis*, I havde hørt.
Audiv*erant*, de havde hørt.	Audiv*issent*, de havde hørt.

Futurum.

(*o* til *am.*)	(*sim* med particip. paa *rus*).
Singularis.	**Singularis.**
Aud*iam*, jeg skal eller vil høre.	Auditurus, a, um, sim, jeg skal eller vil høre.
Aud*ies*, du skal eller vil høre.	Auditurus, a, um, sis, du skal eller vil høre.
Aud*iet*, han skal eller vil høre.	Auditurus, a, um, sit, han skal eller vil høre.
Pluralis.	**Pluralis.**
Aud*iēmus*, vi skulle eller ville høre.	Audituri, æ, a, simus, vi skal eller vil høre.
Aud*ietis*, I skulle eller ville høre.	Audituri, æ, a, sitis, I skal eller vil høre.
Aud*ient*, de skulle eller ville høre.	Audituri, æ, a, sint, de skal eller vil høre.

Futurum exactum indicativi.

Singularis (*i* til *ĕro*).	Pluralis.
Audiv*ero*, jeg faaer hørt.	Audiver*ĭmus*, vi faae hørt.
Audiv*eris*, du faaer hørt.	Audiv*eritis*, I faae hørt.
Audiv*erit*, han faaer hørt.	Audiv*erint*, de faae hørt.

Imperativus.

Singularis.	Pluralis.
Prim. Aud*i*, hør (du).	Aud*ite*, hører (I)
Sec. Aud*īto*, du skal høre.	Aud*itōte*, I skulle høre.
Aud*ito*, han skal høre.	Aud*iunto*, de skulle høre.

Infinitivus.

Præsens og Imperfectum, Aud*ire*, at høre.
Perfect. og Plusquamperf. Aud*ivisse*, at have hørt.
Fut. Auditurus, a, um, *Acc.* um, am, um, esse, *Plur.* i, æ, a, *Acc.* os, as, a, esse, at skulle høre.
Gerund. Audiendum (est), man skal eller maa høre.
G. Audiendi, til at høre.
D. Audiendo, til at høre.
Acc. (ad) Audiendum, til at høre.
Abl. Audiendo, i, med, ved, af, at høre.
Supina: Acc. Auditum, for at høre.
Abl. Auditu, at høre.

Participium.

Præsens og Imperf. Aud*iens*, hørende, den som hører.
Fut. Auditurus, a, um, den som skal eller vil høre.

II. Passivum.

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præsens.	
Singularis (*o* til *or*).	Singularis (*o* til *ar*).
Audior, jeg høres (bliver hørt.	Aud*iar*, jeg høres.
Aud*iris* (*ire*), du høres.	Aud*iāris*, du høres.
Aud*itur*, han høres.	Aud*iatur*, han høres.
Pluralis.	Pluralis.
Aud*imur*, vi høres.	Aud*iamur*, vi høres.
Aud*imini*, I høres.	Aud*iamini*, I høres.
Aud*iuntur*, de høres.	Aud*iantur*, de høres.

Imperfectum.

Singularis (*o* til *ēbar*).	Singularis (*o* til *īrer*).
Aud*iēbar*, jeg hørtes (blev hørt).	Aud*irer*, jeg hørtes.
Aud*iebāris*, (*āre*), du hørtes.	Aud*irēris*, (*ēre*), du hørtes.
Aud*iebatur*, han hørtes.	Aud*iretur*, han hørtes.

Pluralis.	Pluralis.
Aud*iebamur*, vi hørtes.	Aud*iremur*, vi hørtes.
Aud*iebamini*, I hørtes.	Aud*iremini*, I hørtes.
Aud*iebantur*, de hørtes.	Aud*irentur*, de hørtes.

(*ſum*, *ſim* eller *fui*, *fuerim*, med perf. part. paſſ).

Singularis.	Singularis.
Auditus, a, um, ſum, (ſui) jeg er (har været, er bleven) hørt.	Auditus, a, um, ſim, fuerim, jeg er hørt.
es, du er hørt.	ſis, du er hørt.
eſt, han er hørt.	ſit, han er hørt.

Pluralis.	Pluralis.
Auditi, æ, a, ſumus (fuimus) vi ere hørte.	Auditi, æ, a, ſimus (fuerimus) vi ere hørte.
eſtis, I ere hørte.	ſitis, I ere hørte.
ſunt, de ere hørte.	ſint, de ere hørte.

Plusquamperfectum.

(*eram*, *eſſem*, eller *fueram*, *fuiſſem*, med perf. part. paſſ.)

Singularis.	Singularis.
Auditus, a, um, eram (fueram) jeg var (havde været) hørt.	Auditus, a, um, eſſem (fuiſſem) jeg var eller havde været hørt.
eras, du var hørt.	eſſes, du var hørt.
erat, han var hørt.	eſſet, han var hørt.

Pluralis.	Pluralis.
Auditi, æ, a, eramus (fueramus) vi vare hørte.	Auditi, æ, a, eſſemus (fuiſſemus) vi havde været hørte.
eratis, I vare hørte.	eſſetis, I havde været hørte.
erant, de vare hørte.	eſſent, de havde været hørte.

Fut. Indicativi. (o til *ar*).		Fut. exact. indic. (*fuero* med perf. part. pass.)
Singularis.		Singularis.
Aud*iar*, jeg skal eller vil høres.	Auditus, a, um,	fuero, jeg faaer været hørt.
Aud*iēris* (*ēre*), du skal eller vil høres.		fueris, du faaer været hørt.
Aud*ietur*, han skal eller vil høres.		fuerit, han faaer været hørt.
Pluralis.		Pluralis.
Aud*iemur*, vi skulle eller ville høres.	Auditi, æ, a,	fuerīmus, vi faae været hørte.
Aud*iemini*, I skulle eller ville høres		fuerītis, I faae været hørte.
Aud*ientur*, de skulle eller ville høres.		fuerint, de faae været hørte.

Mærk. Passivum har intet Futur. Conjunctiv.

Imperativus.

	Singularis.	Pluralis.
Prim.	Aud*ire*, lad dig høres.	Aud*imini*, lader eder høres.
Sec.	Aud*itor*, du skal høres.	Aud*iminor*, I skal høres.
	Aud*itor*, han skal høres.	Aud*iuntor*, de skal høres.

Infinitivus.

Præs. og Imperf. Aud*īri*, at høres.
Perf. og Plusqu. Auditus, a, um, *Acc.* um, am, um, esse eller fuisse. *Plur.* i, æ, a. *Acc.* os, as, a, esse, eller fuisse, at være eller have været hørt.
Futur: Auditum iri, at skulle høres.
(Dette Tempus er uforanderligt).

Participium.

Perf. og Plusqu. Auditus, a, um, hørt, den som er eller var hørt.
Futur. Audien*dus*, a, um, den som skal eller bør høres.

III. DEPONENS.

Qvartæ Conjugationis.

	Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præs.	Experior, jeg erfarer.	Experiar, jeg erfarer.

Imperf.	Experiebar, jeg erfoer eller erfarede.	Experirer, jeg erfarede.
Perf.	Expertus, a, um, sum, jeg har erfaret.	Expertus, a, um, sim, jeg har erfaret.
Plusqu.	Expertus, a, um, eram, jeg havde erfaret.	Expertus, a, um, essem, jeg havde erfaret.
Fut. simpl.	Experiar, jeg skal eller vil erfare.	Experturus, a, um, sim, jeg skal eller vil erfare.
Fut. exact.	Expertus, a, um, fuero, jeg faaer erfaret.	

Imperativus.

	Singularis.	Pluralis.
Prim.	Experire, erfar (du).	Experimini, erfarer (I.)
Secund.	Experitor, du skal erfare.	Experiminor, I skulle erfare.
	Experitor, han skal erfare.	Experiuntor, de skulle erfare.

Infinitivus.

Præs. og Imperf. Experiri, at erfare.
Perf. og Plusqu. Expertus, a, um, *Acc.* um, am, um, esse, at have erfaret.
Fut. Experturus, a, um, *Acc.* um, am, um, esse, at skulle eller ville erfare.
Gerundium. N. Experiendum (est) man skal eller maa erfare, (der maa erfares).
G. Experiendi, at erfare.
D. Experiendo, til at erfare.
Acc. (ad) Experiendum, til at erfare.
Abl. Experiendo, i, med, ved, af, at erfare.
Supina: Acc. Expertum, for at erfare.
Abl. Expertu, at erfare.

Participium:

Præs. og Imperfect. Experiens, erfarende, den som erfarer eller erfarede.
Perf. og Plusqu. Expertus, den som har (havde) erfaret.
Futur. Act. Experturus, den som skal eller vil erfare.
Futur. Pass. Experiendus, som skal eller bør erfares.

Mærk. For at følge en gammel Skik i den latinske Grammatik anføres her experior som Paradigma; men da det har en afvigende Form i Perfectum, kan det bemærkes, at enten

blandior, ſmigrer, eller largior, ſkjenker bort, giver rigelig, vilde være et regelmæsſigt Paradigma for Deponentia af 4de Conjugation.

§. 44.

Conjugatio Periphraſtica.

Verbum Sum gjør med Futurum Participii activi, Præter. Part. pasſivi, og Fut. Part. pasſivi, ligeſom en egen Conjugation, ſom kaldes *Conjugatio Periphraſtica,* (ↄ: den omſkrivende Conjugation).

1) Med *Futurum Participii activi.*

Indicativ. Amaturus, a, um, &c.
- ſum, jeg ſkal eller vil elſke.
- eram, jeg vilde elſke.
- fui, jeg har villet elſke.
- fueram, jeg vilde have elſket.
- ero, jeg vil eller ſkal elſke.
- fuero, jeg faaer elſket.

Conjunctiv. Amaturus, a, um, &c.
- ſim, jeg vil eller ſkal elſke.
- eſſem, jeg vilde eller ſkulde elſke.
- fuerim, jeg vilde have elſket.
- fuiſſem, jeg vilde have elſket.

Infinitiv. Amaturus, a, um, [u]m, am, um, i, [a]e, a, os, as, a,
- eſſe, at ville eller ſkulle elſke.
- fuiſſe, at have villet elſke.

2) Med *Præt. Participii paſſ.*

[I]ndicativ. [A]matus, a, [u]m, &c.
- ſum, jeg er elſket.
- eram, jeg var elſket.
- fui, jeg har været elſket.
- fueram, jeg havde været elſket.
- ero, jeg vil eller ſkal blive elſket.
- fuero, jeg faaer været elſket.

[C]onjunctiv. [A]matus, a, [u]m, &c.
- ſim, jeg er bleven elſket.
- eſſem, jeg var bleven elſket.
- fuerim, jeg har været elſket.
- fuiſſem, jeg havde været elſket.

Infinitivus. Amatus, a, um, &c. { esse, at være elsket.
fuisse, at have været elsket.
fore, at skulde blive elsket.

3) Med *Futurum Participii passivi.*

Indicativ. Amandus, a, um, &c. { sum, jeg skal eller bør elskes.
eram, jeg skulde eller burde elskes.
fui, jeg har skullet eller burdet elskes.
fueram, jeg havde skullet elskes.
ero, fuero, { jeg skal eller bør elskes.

Conjunctiv. Amandus, a, um, &c. { sim, jeg skal eller bør være elsket.
essem, jeg skulde eller burde være elsket.
fuerim, jeg har skullet eller burdet være elsket.
fuissem, jeg havde skullet være elsket.

Infinit. Amandus, a, um, um, am, um, i, æ, a, os, as, a. { esse, at skulle eller maatte elskes.
fuisse, at have skullet eller burdet elskes.

Mærk. 1. De Tempora, som i den periphrastiske Conjugation sammensættes med Perfect. partic. pass., regnes ogsaa med til den sædvanlige Conjugation, som ellers vilde mangle disse Tempora.

Mærk. 2. Amatus sum og fui bruges i lige Betydning, ligeledes amatus eram og fueram, og amatus ero og fuero; men amatus fuero bruges almindeligere end amatus ero. Dog maa man erindre, at det gjør Forskjel i Betydningen, naar Participium staaer som et Adjectiv; f. Ex. litteræ sunt scriptæ, Brevet er skrevet; men litteræ fuerunt scriptæ, Brevet har været skrevet.

Mærk. 3. Derimod have de Tempora, som ere sammensatte med Fut. partic. en egen Betydning; thi amaturus sum betyder: jeg er i Begreb med eller jeg vil til at elske, amaturus fui, jeg har været i Begreb med at elske, o. s. v. Dog bruges amaturus sim simpelhen som Fut. conj. act., og amaturum esse bruges ligeledes simpelhen som Fut. inf. act.; men amaturum fuisse betyder, at han vilde have været til at elske.

Mærk. 4. De Tempora, som ere dannede af Fut. part. pass., have i sig Bemærkelsen af en Slags Nødvendighed, i følge hvilken noget maa eller bør skee. Som: amandus sum, jeg maa eller bør elskes; amandus ero, jeg maa eller bør skulde elskes, jeg vil blive at elske, o. s. v. Især bruges disse Tempora impersonaliter, nemlig Neutr. af Partici-

pium med tredie Person i alle Tempora af Verbum sum; f. Ex. mihi scribendum est, jeg maa skrive, der maa skrives af mig; mihi scribendum erat, jeg maatte skrive; scribendum fuisset, man skulde eller burde have skrevet, (egentlig: der skulde eller burde have været skrevet).

Tabellarisk Oversigt over de fire Conjugationer.

I. *Activum.*

A. *Indicativus.*

1 *Conj.*	2 *Conj.*	3 *Conj.*	4 *Conj.*
	Præsens.		
amo	moneo	lego	audio.
	Imperfectum.		
amābam	monēbam	legēbam	audiēbam.
	Perfectum.		
amavi	monui	legi	audīvi.
	Plusquamperfectum.		
amaveram	monueram	legeram	audiveram.
	Futurum Simplex.		
amābo	monēbo	legam	audiam.
	Futurum Exactum.		
amavero	monuero	legero	audivero.

B. *Conjunctivus.*

	Præsens.		
amem	moneam	legam	audiam.
	Imperfectum.		
amarem	monerem	legerem	audīrem.
	Perfectum.		
amaverim	monuerim	legerim	audiverim.

1 Conj.	*2 Conj.*	*3 Conj.*	*4 Conj.*
	Plusquamperfectum.		
amaviſſem	monuiſſem	legiſſem	audiviſſem.
	Futurum.		
amaturus (a, um) ſim	moniturus (a, um) ſim	lecturus (a, um) ſim	auditurus (a, um) ſim.

C. Imperativus.

	Primus.		
ama	mone	lege	audi
	Secundus.		
amato	monēto	legĭto	audīto.

D. Infinitivus.

	Præſens & Imperfectum.		
amare	monēre	legĕre	audire.
	Perfectum & Plusquamperfectum.		
amaviſſe	monuiſſe	legiſſe	audiviſſe.
	Futurum.		
amaturum (am, um) eſſe	moniturum (am, um) eſſe	lecturum (am, um) eſſe	auditurum (am, um) eſſe.

E. Gerundium.

amandum (eſt)	monendum (eſt)	legendum (eſt)	audiendum (eſt).

F. Participium.

	Præſens & Imperfectum.		
amans	monens	legens	audiens.
	Futurum.		
amaturus a, um	moniturus, a, um	lecturus a, um	auditurus, a, um.

G. Supinum.

1 Conj.	*2 Conj.*	*3 Conj.*	*4 Conj.*
amatum	monĭtum	lectum	audītum.

II. Passivum.

A. Indicativus.

Præsens.

amor	moneor	legor	audior.

Imperfectum.

amabar	monebar	legebar	audiebar.

Perfectum.

amatus	monĭtus	lectus	audītus.
(a, um) sum	(a, um) sum	(a, um) sum	(a, um) sum.

Plusquamperfectum.

amatus	monitus	lectus	auditus
(a, r[illegible]) eram	(a, um) eram	(a, um) eram	(a, um) eram.

Futurum Simplex.

[illegible]r	monēbor	legar	audiar.

Futurum Exactum.

amatus	monitus	lectus	auditus
(a, um) fuero	(a, um) fuero	(a, um) fuero	(a, um) fuero.

B. Conjunctivus.

Præsens.

amer	monear	legar	audiar

Imperfectum.

amarer	monērer	legĕrer	audīrer.

Perfectum.

amatus	monitus	lectus	auditus
(a, um) sim	(a, um) sim	(a, um) sim	(a, um) sim.

Plusquamperfectum.

amatus	monitus	lectus	auditus,
(a, um) essem	(a, um) essem	(a, um) essem	(a, um) essem.

C. *Imperativus.*

1 *Conj.*	2 *Conj.*	3 *Conj.*	4 *Conj.*
	Primus.		
amare	monēre	legĕre	audīre.
	Secundus.		
amator	monētor	legĭtor	audītor.

D. *Infinitivus.*

	Præſens.		
amari	moneri	legi	audiri.
	Perfectum & Plusquamperfectum.		
amatum (am, um) eſſe	monitum (am, um) eſſe	lectum (am, um) eſſe	auditum (am, um) eſſe.
	Futurum.		
amatum iri	monitum iri	lectum iri	auditum iri.

E. *Participium.*

Te.

	Perfectum & Plusquamperfectum.		
amatus	monitus	lectus	auditus.
	Futurum.		
amandus	monendus	legendus.	audiendus.

Om de fra Paradigma afvigende Præteritis og Supinis af den førſte Conjugation.

§. 103.

Verba af den førſte Conjugation have efter Reglen i Præterito *avi*, og i Supino *atum*. Dog afvige følgende derfra, ſom have i Præt. perf. *ui* eller og blot *i*, i Supino *itum* eller og *tum:*

luceo, skinner, og lugeo, sørger, *luxi*; mulceo, klapper, og mulgeo, malker, *mulsi*; paveo, er bange, og pasco, føder, græsser, *pavi*; pendeo, hænger, er ophængt, og pendo, veier, *pependi*.

V. Forskjellige Verba have eet og det samme Supinum; som cresco, voxer, og cerno, sigter, *cretum*: maneo, bliver, og mando, tygger, *mansum*: pando, aabner, item udbreder, og patior, taaler, lider, *passum*; pango, slaaer fast, fæster, og paciscor, gjør Forening, Pagt, *pactum*; sto, staaer, og sisto, stiller, *statum*, (dog har statum af sto et langt a, men af sisto et kort a): succenseo, bliver noget vred, og succendo, antænder, *succensum*; teneo, holder, og tendo, spænder, udspiler, *tentum*: vinco, vinder, overvinder, og vivo,, lever, *victum*: verro, feier, og verto, vender, *versum*.

Om Verbis anomalis eller irregularibus.

§. 108.

Verba *anomala* eller *irregularia* ere de, som enten ikke, eller kun i visse tempora conjugeres efter een af de fire Conjugationer.

§. 109.

Saadanne Anomala ere fornemmelig, foruden verbum *sum* 1) Possum, 2) Fero, 3) Volo, 4) Nolo, 5) Malo, 6) Edo, 7) Fio, 8) Eo, 9) Queo, 10) Nequeo, 11) Veneo.

I. Possum, jeg kan.

(sammensat af potis sum, og gaaer altsaa efter sum.)

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præsens.	
Singularis.	Singularis.
Possum, jeg kan.	Possim, jeg kan.
Potes, du kan.	Possis, du kan.
Potest, han kan.	Possit, han kan.
Pluralis.	Pluralis.
Possumus, vi kan eller kunne.	Possīmus, vi kan eller kunne.
Potestis, I kunne.	Possītis, I kunne.
Possunt, de kunne.	Possint, de kunne.

Imperfectum.

Singularis.	Singularis.
Potĕram, as, at, jeg kunde.	Possem, es, et, jeg kunde.
Pluralis.	Pluralis.
Poterēmus, atis, ant.	Possēmus, etis, ent.

Perfectum.

Singularis.	Singularis.
Potui, uisti, uit, jeg har kunnet.	Potuĕrim, is, it, jeg har kunnet.
Pluralis.	Pluralis.
Potuĭmus, uistis, uērunt, eller potuēre.	Potuerimus, eritis, erint.

Plusquamperfectum.

Singularis.	Singularis.
Potuĕram, ras, rat, jeg havde kunnet.	Potuissem, es, et, jeg havde kunnet.
Pluralis.	Pluralis.
Potueramus, atis, ant.	Potuissemus, etis, ent.

Futur. simplex.	Futur. exact.
Singularis.	Singularis.
Potĕro, ris, rit, jeg skal kunne.	Potuero, ris, rit, jeg faaer kunnet.
Pluralis.	Pluralis.
Poterimus, ritis, runt.	Potuerimus, ritis, rint.

Mærk. *Fut. Conjunct.* fattes: ligesaa *Imperativus.*

Infinitivus.

Præs. Posse, at kunne. Perfect. Potuisse, at have kunnet.

Partic. Potens, mægtig, bruges ikkun som et Nomen Adjectivum.

II. Fero, tuli, latum, ferre, fører, bærer.

Fero er egentlig tertiæ Conjugationis, og gaaer efter lego, undtagen at det i præsenti indicativi og imperfecto conjunctivi, som og i Imperativo og præsenti infiniti-

vi, bliver forkortet, ved at kaste en Vocal bort, som: *fers*, *fert*, for feris, ferit; *fer* for fere; *ferre* for ferere.

Mærk. Vokalen, som bortkastes, er deels *e* mellem tvende *r*, deels *i* mellem r og s eller t.

Activum.

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præsens.	
Sing. Fero, fers, fert, jeg, du, han fører.	Sing. Feram, feras, ferat, jeg fører, bærer.
Plur. Ferĭmus, fertis, ferunt.	Plur. Feramus, feratis, ferant.
Imperfectum.	
Sing. Ferebam, bas, bat, jeg førte, bar.	Sing. Ferrem, ferres, ferret, jeg førte, bar.
Plur. Ferebamus, batis, bant.	Plur. Ferremus, ferretis, ferrent.
Perfectum.	
Sing. Tuli, tulisti, tulit, jeg har ført, baaret.	Sing. Tulerim, ris, rit, jeg har ført, baaret.
Plur. Tulimus, tulistis. tulērunt.	Plur. Tulerimus, ritis, rint.
Plusquamperfectum.	
Sing. Tuleram, ras, rat. jeg havde ført, baaret.	Sing. Tulissem, isses, isset, jeg havde ført, baaret.
Plur. Tuleramus, ratis, rant.	Plur. Tulissemus, setis, sent.
Futurum Simplex.	
Sing. Feram, feres, feret, jeg skal eller vil bære.	Sing. Laturus, a, um, sim, sis, sit, jeg skal eller vil bære.
Plur. Feremus, feretis, ferent.	Plur. Laturi, æ, a, simus, sitis, sint.

Futurum exactum Indicativi.

Sing. Tulero, ris, rit, jeg faaer baaret eller ført. Plur. Tulerimus, ritis, rint.

Imperativus.

Prim. Sing. Fer, bær. Plur. Ferte, bærer (I).
Sec. Sing. Ferto, ferto, du, han, skal føre. Plur. Fertote, ferunto.

Mærk. Ligesom fero, miste ogsaa de 3 verba: dico, duco, facio, Endevokalen e i Imperat., hvilket ogsaa skeer i deres comp., som: edic, adduc, satisfac; dog have de comp. af facio, som forandre a til i, ogsaa Imperativet regelret, som: confice, perfice. Forresten er Imperativus af disse 3 Verba regelret, f. Ex. fac, facite, facito, o. s. v.

Infinitivus.

Præs. Ferre, at føre, bære.
Præterit. Tulisse, at have føret, baaret.
Fut. Laturus, a, um, *Acc.* um, am, um, *Plur.* i, æ, a, *Acc.* os, as, a, esse, at skulle føre, bære.
Gerund. Ferendum (est) man skal eller maa bære, ꝛc.
Supina: Latum, til at føre, bære.
Latu, at føre, bære.

Participium.

Præs. og Imperf. Ferens, den som fører eller førte.
Futurum. Laturus, a, um, den som skal eller vil føre.

Passivum.

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præsens.	
Sing. Feror, ferris, (eller ferre) fertur, jeg føres, bæres.	Sing. Ferar, feraris, feratur, jeg førtes, blev ført.
Plur. Ferimur, ferimini, feruntur.	Plur. Feramur, feramini, ferantur.
Imperfectum.	
Sing. Ferebar, baris, batur, jeg førtes, blev ført.	Sing. Ferrer, ferreris, ferretur, jeg førtes, blev ført.
Plur. Ferebamur, bamini, bantur.	Plur. Ferremur, ferremini, ferrentur.

Perfectum.

Sing. Latus (a, um) sum, es, est, jeg er ført, baaret.
Plur. Lati (æ, a) sumus, estis, sunt.

Sing. Latus (a, um) sim, sis, sit, jeg er ført, baaret.
Plur. Lati, (æ, a) simus, sitis, sint.

Plusquamperfectum.

Sing. Latus (a, um) eram, eras, erat, jeg var baaret.
Plur. Lati (æ, a) eramus, eratis, erant.

Sing. Latus (a, um) essem, esses, esset, jeg var baaret.
Plur. Lati (æ, a) essemus, essetis, essent.

Futurum Indic.

Sing. Ferar, fereris og ferēre, feretur, jeg skal føres, bæres.
Plur. Feremur, feremini, ferentur.

Futur. exact. Indicat.

Sing. Latus (a, um) fuero, fueris, fuerit, jeg faaer været ført.
Plur. Lati (æ, a) fuerimus, fueritis, fuerint.

Mærk. Passivum har intet Fut. Conjunct.

Imperativus.

Primus. Sing. Ferre, lad dig føres, bæres.
Plur. Ferimini, lader eder føres, bæres.
Secund. Sing. Fertor, fertor, du, han, skal føres.
Plur. Feriminor, feruntor.

Infinitivus.

Præsens. Ferri, at føres, bæres.
Præt. Latus, a, um, *Acc.* um, am, um, *Plur.* i, æ, a. *Acc.* os, as, a, esse, at være ført, baaret.
Futur. Latum iri, at skulle føres, bæres.

Participium.

Præt. Latus, a, um, som er ført, baaret.
Futur. Ferendus, a, um, som skal føres, bæres.

III. Volo, jeg vil; Nolo, jeg vil ikke; Malo, jeg vil heller.

Indicativus.

Præs. Sing.	Volo, jeg vil.	Nolo,	Malo.
	Vis, du vil.	Non vis,	Mavis.
	Vult, han vil.	Non vult,	Mavult.
Plur.	Volŭmus, vi ville.	Nolumus,	Malumus.

Pluralis.	Vultis, I ville.	Non vultis,	Mavultis.
	Volunt, de ville.	Nolunt,	Malunt.
Imperf.	Volebam, jeg vilde.	Nolebam	Malebam, as, at, &c.
Perfect.	Volui, jeg har villet.	Nolui,	Malui, uisti, uit, &c.
Plusqu.	Volueram, jeg havde villet.	Nolueram,	Malueram, ras, rat, &c
Futur.	Volam, jeg skal ville.	Nolam,	Malam (sjeld.) es, et, &c.
Futur. exact.	Voluero, jeg faaer villet.	Noluero,	Maluero, ris, rit, &c.

Imperativus.

(er allene brugelig af Nolo).

Primus.	Sing. Noli, du maa ikke ville.	Plur. Nolīte.
Secund.	Sing. Nolīto, du skal ikke ville.	Plur. Nolitote.
	Nolīto, han skal ikke ville.	Nolunto.

Conjunctivus.

Præs. Sing.	Velim, jeg vil,	Nolim,	Malim.
	Velis, du vil,	Nolis,	Malis.
	Velit, han vil,	Nolit,	Malit.
Plur.	Velīmus, vi ville,	Nolīmus,	Malīmus.
	Velītis, I ville,	Nolītis,	Malītis.
	Velint, de ville,	Nolint.	Malint.
Imperf.	Vellem, es, et, jeg vilde,	Nollem, nolles, nollet.	Mallem, es, et, &c.
Perf.	Voluerim, ris, rit, jeg har villet,	Noluerim, ris rit.	Maluerim, ris, rit, &c.
Plusqu.	Voluissem, jeg havde villet,	Noluissem, es, et.	Maluissem, es, et, &c.

Fut. conjunct. mangler.

Infinitivus.

Præs.	Velle, at ville.	Nolle,	Malle.
Perf.	Voluisse, at have villet.	Noluisse,	Maluisse.

Particip. Præs. Volens. Nolens.

Mærk. Af Volo og malo bruger man, i Stedet for Imperativus, anden og tredie Person af Præsens Conjunct., som: Velis, velit, Malis, malit.

IV. Edo, jeg æder.

Edo, med sine Composita, gaaer enten regelmæssig efter Lego overalt, saaledes: Edo, edis, edit, edimus, &c. eller og det kan flecteres efter Verbum Sum i de Personer, som begynde med *es*, saasom:

Indicativus.

Præs. Sing. Edo, jeg æder. Es, du æder. Est, han æder.
Plur. Estis, I æde.

Conjunctivus.

Imperf. Sing. Essem, jeg aad. Esses, du aad. Esset, han aad.
Plur. Essemus, vi aade. Essetis, I aade, Essent, de aade.

Imperativus.

Prim. Sing. Es, æd (du). Plur. Este, æder (I).
Sec. Sing. Esto, du, han skal æde. Plur. Estote, I skulle æde.

Infinitivus.

Præs. Esse, at æde. (Det øvrige fattes).

Saaledes og Composita: Comedo, comes, comest, comestis, comessem, &c.

I passivo, i Stedet for editur. siger man og estur, der ædes, eller man æder.

V. Fio, jeg bliver.

Fio bruges som et passivum af Facio, og deraf har det og adskillige Tempora.

Præsens Indicativi og de Tempora, som deraf komme, gaae rigtigt efter Audio, quartæ Conjug. Undtagen at det antager et *e* foran *r*, og har i Infinit. den passiviske Form fieri, da det ellers conjugeres som et Activum i de Tempora, som ikke ere laante af facio.

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præs. Sing. Fio, jeg bliver.	Præs. Sing. Fiam, jeg bliver.
Fis, du bliver.	Fias, du bliver.
Fit, han bliver.	Fiat, han bliver.
Plur. Fimus, vi blive.	Plur. Fiamus, vi blive.
Fitis, I blive.	Fiatis, I blive.
Fiunt, de blive.	Fiant, de blive.

Imperf. S. Fiebam, bas, bat, jeg blev.	Imperf. S. Fierem, res, ret, jeg blev.
Plur. bamus, batis, bant.	Plur. remus, retis, rent.
Perf. Sing. Factus, a, um, ſum, jeg er bleven, gjort.	Perf. S. Factus, a, um, ſim, ſis, ſit, jeg er bleven, gjort.
Plur. Facti (æ, a,) ſumus, eſtis, ſunt.	Plur. Facti (æ, a) ſimus, ſitis, ſint.
Plusq. S. Factus, a, um, eram, eras, erat, jeg var bleven.	Plusqu. S. Factus, a, um, eſſem, eſſes, eſſet, jeg var bleven.
Plur. Facti (æ, a) eramus, eratis, erant.	Plur. Facti (æ, a) eſſemus, eſſetis, eſſent.
Fut. Simplex. S. Fiam, fies, fiet, jeg ſkal blive.	Fut. exact. Indic. S. Factus (a, um) fuero, ris, rit, jeg faaer været bleven.
Plur, Fiemus, fietis, fient.	Plur. Facti (æ, a) fuerimus, ritis, rint.

Fut. Conj. mangler.

Imperativus.

Prim. Sing. Fi, bliv (du). Plur. Fite, bliver (I).
Sec. Sing. Fito, du ſkal blive. Plur. Fitote, I ſkulle blive.
Fito, han ſkal blive. Fiunto, de ſkulle blive.

Infinitivus.

Præſ. Fieri, at blive.
Præt. Factum (am, um, os, as, a) eſſe, at være bleven.
Fut. Factum iri, at ſkulle blive.

Participium.

Præt. Factus, a, um, ſom er bleven, er gjort.
Fut. Faciendus, a, um, ſom ſkal eller vil gjøres.

Mærk. Naar det danſke Verbum: "at ſkulle blive" bemærker blot "at ſkulle ſkee i en tilkommende Tid" maa det overſættes ved futurum eſſe eller ved fore og ikke ved factum iri, ſom bemærker: "at ſkulle gjøres til noget". Ligeledes forholder det ſig med futurus og faciendus.

Saaledes conjugeres og i Paſſivo de Compoſita af Facio, om beholde *a*, ſom: calefacio, calefio, calefactus, calefieri; men de, ſom i præſenti forandre *a* til *i*, flecteres i paſſivo paa den almindelige Maade, ſom: efficio, efficior, afficio, afficior, &c.

VI. Eo, jeg gaaer; med ſine Compoſitis.

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præſ. Sing. Eo, is, it, jeg gaaer.	Præſ. Sing. Eam, eas, eat, jeg gaaer.
Plur. Imus, itis, eunt.	Plur. Eamus, eatis, eant.
Imp. Sing. Ibam, bas, bat, jeg gik.	Imp. Sing. Irem, res, ret, jeg gik.
Plur. Ibamus, ibatis, ibant.	Plur. Iremus, iretis, irent.
Perf. Sing. Ivi (ii) iviſti, ivit, jeg har gaaet, er gaaen.	Perf. Sing. Iverim (ierim) iveris, iverit, jeg har gaaet, er gaaen.
Plur. Ivimus, (iimus) iviſtis (iiſtis) iverunt (ierunt).	Plur. Iverimus (ierimus) iveritis, iverint.
Plusqu. S. Iveram (ieram) iveras, iverat, var gaaen, havde gaaet.	Plusq. S. Iviſſem (iiſſem), iviſſes, iviſſet, havde gaaet, var gaaen.
Plur. Iveramus (ieramus) iveratis, iverant.	Plur. Iviſſemus (iiſſemus) iviſſetis, iviſſent.
Futurum Indic. Sing. Ibo, ibis, ibit, jeg ſkal eller vil gaae.	Fut. Conjunct. S. Iturus, a, um, ſim, ſis, ſit, jeg ſkal eller vil gaae.
Pluralis. Ibimus, ibitis. ibunt.	Plur. Ituri, æ, a, ſimus, ſitis, ſint.

Futurum exactum Indicativi.

Sing. Ivero (iero) iveris, iverit, jeg faaer gaaet. Plur. Iverimus (ierimus) iveritis, iverint.

Imperativus.

Præſ. Sing. I, gaa (du). Plur. Ite, gaaer (I).
Fut. Sing. Ito, du ſkal gaae. Plur. Itote, I ſkulle gaae.
Ito, han ſkal gaae. Eunto, de ſkulle gaae.

Infinitivus.

Præſ. Ire, at gaae.
Præt. Iviſſe, at have gaaet, at være gaaen.
Fut. Iturum (am, um) eſſe, at ſkulle gaae.

Gerund. Eundum (eſt) man maa gaae, eundi, eundo, eundum, eundo, at gaae, til at gaae, ved at gaae.

Participium.

Præſ. og Imperf. Iens, gaaende, den ſom gaaer eller gik, *Gen.* euntis.

Futur. Iturus (a, um) ſom ſkal gaae.

Saaledes conjugeres og alle Compoſita; ſom: Abeo, adeo, exeo, ineo, obeo, pereo, prodeo, redeo &c.

Circumeo, gaaer omkring, omringer, kan for ved *i* bortkaſte ſit *m*, ſom: circumit, circuit; circumire og circuire &c.

I paſſivo er den tredie Perſon af Eo brugelig, ſom: itur, *Imp.* ibatur, *Perf.* itum eſt eller fuit, ſaa og: ibitur, eatur, itum eſſe eller fuiſſe.

Ambio, jeg gaaer omkring, ſtræber og ſøger efter, conjugeres ligeſom Audio, ſom: *Imperf.* Ambiebam, *Fut.* Ambiam, es, et, *Gerund.* Ambiendum, *Particip.* Ambiens, *Gen.* Ambientis.

Mærk. Uregelmæsſigheden i dette og det følgende Verbum beſtaaer deri, at de have ibam i Imperf. iſtedet for iebam, og ibo i Futur. iſtedet for iam, og i kort i Supinum, og endelig at i, naar det ſtaaer foran en Vocal, bliver til e, undtagen i Nominativ af Participium; thi forreſten gaae de efter 4de Conjugation.

VII. Queo, jeg kan, Nequeo, jeg kan ikke, gaae ſom Eo, men have intet i Imperativo og Gerundio.

	Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præſ. Sing.	Queo, quis, quit.	Queam, queas, queat, &c.
Plur.	Quimus, quitis, queunt.	Queamus, queatis, queant.
Imperfect.	Quibam, bas, bat, &c.	Quirem, quires, quiret &c.
Perf.	Quivi, viſti, vit &c.	Quiverim, ris, rit &c.
Plusqu.	Quiveram, ras, rat, &c.	Quiviſſem, ſes, ſet, ſemus &c.
Fut.	Quibo, quibis, quibit &c.	Quiturus, a, um, ſim, ſis, ſit, ſimus &c.
Fut. exact. Indic.	Quivero, veris, verit &c.	

Imperativus fattes.

Infinitivus.

Præſ. Quire. Fut. Quiturum (am, um) eſſe.
Perf. Quiviſſe. Gerundium fattes.
Supin. Quĭtum, quĭtu.

Particip. præſ. Quiens. *Gen.* Queuntis. Fut. Quiturus. Deraf og i pasſivo: Quita eſt. (hos Terent).

Saaledes conjugeres og Nequeo, hvoraf i pasſivo nequitur, naar infin. pasſiv. følger. Sall. Jug. 31.

VIII. Veneo, jeg ſælges, er til Kjøbs, er ſammenſat af venum, Salg, (bruges kun i Acc. og Dativ.) og eo; det gaaer ſom Eo, men har hverken Gerund., Sup. eller Partic.

Mærk 1. Det Verbum veneo, ſælges, maa man vogte ſig for at forvexle med venio, kommer. Veneo hedder i perf. venii, o. ſ. v.; men venio hedder veni. De ere ſolgte hedder venierunt; men venerunt, de ere komne; Han ſolgtes hedder venibat; men han kom veniebat. Venibit, det ſkal ſælges; men veniet, han ſkal komme, o. ſ. v.

Mærk. 2. Til Øvelſe i alle anomale Verba kunne disſe og lignende Sætninger tjene: quod non *ſum, posſum* fieri; quod *fio*, nondum *ſum; eo, redeo;* quod *queo, nolo; malo,* quod *nequeo;* nunquam *volo,* quod *posſum;* quod *afſero,* non *auſero.*

Mærk. 3. Følgende Anomalier i den ſædvanlige Conjugationsmaade kunne her bemærkes: 1) at præſ. conj. i førſte og tredie Conj. undertiden endes paa *uim, uis, uit, &c.* iſtedet for em og am, f. Ex. duim for dem, duint for dent; perduim for perdam. perduit for perdat. 2) at fut. exactum i 1ſte, 2den og 3die Conjugation endes paa *asſo* og *esſo;* f. Ex. levasſo for levavero; expugnasſo for expugnavero, habesſo for habuero; expetesſo for expetiero. 3) at imperf. og futur. i den 4de Conj. endes paa *ibam* og *ibo*, ligeſom eo og queo, for iebam og iam; f. Ex. *ſcibam* for ſciebam, *mollibo* for molliam; *opperibor* for opperiar. Dog ere disſe Anomalier ſjeldne og bør ikke efterlignes.

Om Verbis Defectivis.

§. 110.

Defectiva kaldes de Verba, ſom ei conjugeres i alle Modi, Tempora, og ere, efter Alphabetet, følgende:

I. Aio, jeg siger.

Indicat. præs. Sing. Aio, ais, ait.
plur. — aiunt.
Imperf. Sing. Aiebam, aiebas, aiebat.
plur. Aiebamus, aiebatis, aiebant.

Conjunct. præs. Sing. aiam, aias, aiat.
plur. — aiant.

Imperat. Ai! siig du.

Particip. præsens. Aiens, sigende, den, som siger.

Mærk. Istedetfor aisne findes ofte ain', siger du det, mener du det? Ligeledes siger man viden' for videsne, seer du?

II. Apage, pak dig, gak bort.

Imperat. Apage (p. b.). (sc. te, ἄπαγε!)

III. Ave, hil være dig! god Dag! har alleneste Imperat. og Infinit. efter den anden Conjugation.

Imperat. Prim. Sing. Ave. plur. Avete (p. l.)
Sec. Sing. Aveto.

Infinit. Præs. Avere.

Mærk. Man finder og have, havete, havere. Egentlig er det Imperat. af aveo, attraaer, har Lyst til.

IV. Cĕdo, giv hid! er Imperativus, og bruges saavel om Sing. som Plurali; man finder dog og i Plurali: Cedite og *contracte* Cette.

V. Cœpi, jeg har begyndt. Dette Verbum er egentlig Perfectum af det forældede coepio, som findes hos Plautus; det har derfor kun de Tempora, som dannes af Perfect, nemlig: i Indicativo *Perf.* coepi; *Plusqu.* coeperam, *Fut. exact.* coepero; og i Conjunctivo *Perfect.* coeperim, *Plusqu.* coepissem; og i Infinitivo *Perf.* coepisse, alt regelmæssigt efter den tredie Conjugation. Desuden findes ogsaa *Fut. Infinit.* coepturum, am, um, esse: og endnu i Participio *Perf. Pass.* coeptus, som er begyndt; og *Fut. Act.* coepturus, a, um, som skal begynde.

Mærk. For Cœpi kan man og ved Infinitiv af Verba Passiva og Neutra bruge cœptus sum, som: Pons institui cœptus est. Discordia miteſcere coepta est, *Liv.*

VI. Memini, jeg kommer ihu, erindrer mig. Dette Verbum, der er Perfectum af det forældede meno, har ligesom coepi, kun de af Perfect. dannede Tempora,

saaledes: i Indicativo *Perf.* memini; *Plusq.* memineram; *Fut. exact.* meminero. I Conjunctivo *Perf.* meminerim; *Plusqu.* meminissem. I Infinitivo *Perfect.* meminisse. Desuden har det i Imperativo *Secundo:* memento, Plural. mementote.

Mærk. Memini har ligesom Odi baade Præsens og Perfectums Bemærkelse; og Plusqvamperfect. af disse Verba kan udtrykke baade Imperfect. og Plusqvamperfectum.

VII. Novi, kjender, item jeg veed. Dette Verbum er Perfectum af det brugelige Verbum nosco, novi, notum, noscere, kjender, og det betyder altsaa egentlig: "jeg har kjendt", det er: jeg veed. Da Perfectum saaledes har Præsens-Bemærkelse, betragtes det som et eget Verbum, der i *Indicativo* har de 3 Tempora: novi, noveram, novero; og i *Conjunctivo*: noverim, novissem; og i Infinitivo: novisse. Tillige maa bemærkes, at dette Verbum lider i alle Tempora, ligesom flere Verba, en Synkope eller Forkortning, som bestaaer i, at Bogstavet v, med den følgende Vokal bortkastes, f. Ex. nôsti for novisti; nôrunt for noverunt; nôrim for noverim; nôram for noveram; nôssem for novissem; nôsse for novisse.

Mærk. En slig Forkortning findes ogsaa i Tempora præterita i alle Conjugationer, som: amâsti for amavisti; amâram for amaveram; amâro for amavero; amârim for amaverim; amâsse for amavisse; quièssem for quievissem af quiesco; complèssem for complevissem af compleo; audîsti for audivisti; audissem for audivissem. Af hvilke Exempler sees, at Stavelsen vi og ve ofte bortfalder i Præterita, naar derefter følger et *s* eller et *r*.

VIII. Odi, jeg hader, er Fjende af. Dette Verbum er ogsaa et Perfectum af det gamle ubrugelige odio, men har ligesom memini og novi tillige Præsens Bemærkelse. Det har følgende regelmæssige Tempora; i Indicativo *Perf.* odi, jeg hader; *Plusqu.* oderam, jeg hadede; *Futur. Exact.* odero; i Conjunctivo: *Perf.* oderim; *Plusqu.* odissem; i Infinitivo: *Perf.* odisse. Desuden i Participio: *Perf.* osus, som hader, eller er hadet; *Futurum:* osurus, som vil hade; hvoraf ogsaa *Futur. Infinit.* osurum, (am, um) esse, at skulle hade.

Mærk. 1. For Odi kan man og sige Osus sum, som: osus sum eum: Deraf kommer og exosus, som tages baade active og passive; men perosus staaer altid active.

Mærk. 2. Af memini og odi har Fut. exact. meminero og odero tillige Betydningen af Fut. Simpl., f. Ex. meminero, jeg vil erindre. Bella civilia gravis & fortis civis fugiet atque *oderit.* Cic.

IX. Dari, at gives.

Dor og Der bruges ei i den Første Person i Præsenti Indicativi og Conjunctivi, men vel i Compositis, som: Addor, Reddor. Derimod daris, datur, &c.

X. Defit, det feiler, mangler, fattes.

Indicat. Præs. Sing. Defit, Plur. Defiunt.
Fut. Sing. Defiet, det skal eller vil feile.
Conjunct. Præs. Sing. Defiat, det feiler, fattes.
Infinit. Præs. Defieri, at feile, fattes.

Mærk. Dette Verbum er egentlig et Impersonale af det gamle defio; ligeledes bruges undertiden confit, det skeer eller udrettes, Infinit. confieri.

XI. Fari, at tale, sige. Det Verbum fari er et regelmæssigt Deponens efter første Conjugation; og det er blot defectivt, fordi det ikke bruges i første Person for og fer i Præsens Indicat. og Conjunct. Ligesom Stamordet mangle ogsaa Composita, som affari, tiltale, effari, udsige, disse Personer.

XII. Forem, for essem og futurus essem, jeg skulde blive eller være, kunde være.

Conjunct. Jmperf. Sing. Forem, fores, foret. Plur. Forent.

Infinit. Fore, det er futurum esse, at skulle blive, være.
Saaledes og Composita: Abfore, Affore (p. b.).

XIII. Infit, det samme som incipit, begynder. Præsentis Indicat. 3 Pers. Dette Verbum er egentlig et Impersonale defectivum af et ubrugeligt Verbum infio.

XIV. Inquam, jeg siger.

Inquam, for inquio, gaaer efter den tredie Conjugation.

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præs. Sing. Inquam, inquis, inquit.	Præs. Sing. Inquias, inquiat.

Plur. Inquimus, (p. b.) Plur. Inquiatis, inquiant.
inquitis, inquiunt.
Imperf. S. Inquiebam, &c.
Perf. Sing. — inquiſti, inquit.
Plur. Inquiſtis.
Fut. Sing. Inquies, inquiet.

Imperativus.

Prim. Sing. Inque, ſig (du). Plur. Inquite (p. b.).
Secund. Sing. Inquito (p. b.).

Mærk. Det Verbum inquam bruges ſom det danſke "ſiger jeg", og indſkydes altſaa mellem den Talendes egne Ord, naar de anføres. For Ex. Jeg hader, ſagde han, Udueligbed og Forſtillelſe; odi, inquiebat, ignaviam et ſimulationem.

XV. Ovas, du ſpringer af Glæde, hoverer.

Indicat. Præſ. Sing. Ovas, ovat. *Conjunct.* Præſ. Sing. Ovet. Imperf. Ovaret.
Gerund. Ovandi. *Particip.* Ovans.

XVI. Quæſo, Kjære, jeg beder!

Indicat. Præſ. Sing. Quæſo. Plur. Quæſumus (p. b).

XVII. Salve, hil være Dig, god Dag! er 2dæ Conjugationis.
Indicat. Fut. Sing. Salvebis.
Imperat. Prim. Sing. Salve, Plur. Salvete (p. l). Sec. Salveto.
Infinit. Præſ. Salvere.

XVIII. Vale, Far vel! lev vel! er 2dæ Conjugationis.
Indicat. Fut. Sing. Valebis.
Imperat. Prim. Sing. Vale. Plur. Valete. Sec. Valeto.
Infinit. Præſ. Valere.

Mærk. Dette Verbum defectivum beſtaaer egentlig af nogle Tempora af det fuldſtændige Verbum valeo, jeg er ſtærk, jeg lider vel; hvilke Tempora bruges i Affkeds-Hilſener, ligeſom ſalve bruges i Velkomſt-Hilſener.

Til Defectiva regnes og

I. Auſim, jeg underſtaaer mig, tør vove, ſom er et gammelt Præt. Perfect. Conjunct. af audeo, iſtedet for auſus ſim, og har Præſentis Bemærkelſe.

Singularis.

Præſens Conjunctivi. { Auſim, jeg tør vove, (for audeam).
Auſis, du tør vove.
Auſit, han tør vove.
Pluralis.
Auſint, de tør vove.

II. Faxo og Faxim, ſom er opſtaaet af fecero og fecerim hvorfor faxo ogſaa er det ſamme ſom faciam eller fe cero, og faxim er det ſamme ſom faciam eller fecerim

Indicat. Fut. Sing. Faxo, faxis, faxit.
Plur. Faximus (p. b.) itis, int.

Conjunct. Præſ. Sing. Faxim, is, it. Plur. faximu (p. b.) faxitis, faxint.

Mærk. Foruden de her anførte verba defectiva, gives der man ge, ſom mangle adſkillige Tempora, iſær perf. og ſup., o de deraf afledede Tempora; disſe ere ovenfor anførte; me desuden gives ogſaa nogle, ſam mangle enkelte Perſoner, ſ Ex. ſcio, veed; thi deraf bruges ikke Imperativus ſci, me ſcito.

Om Verbis Imperſonalibus.

§. 111.

Imperſonalia ere Verba, ſom conjugeres ikkun i de 3die Perſon i Singulari i alle Tempora, og det, uden a ſætte nogen grammatikalſk Perſon, eller nominativus foran

Mærk. Dog kan nogle Imperſonalia, nemlig: decet, dedece libet, licet, liquet, have et neutralt Pronomen til Sub ject. Det ſamme er ogſaa Tilfældet med intereſt og refer og med flere Imperſonalia, der ogſaa bruges ſom perſonlig Verba, ſom: accidit, det hænder ſig, convenit, det paſſe ſig. F. Ex. *Quod* tibi libet, *id* non ſemper licet. Ogſa findes de undertiden med et Subſtantivum ſom Subject; ſ Ex. *barba* decet virum. Endelig findes de ogſaa underti den i den 3die Perſon i Pluralis, naar Subjectet er Plura lis; f. Ex. parvum *parva decent.*

Imperſonalia ere enten Activa eller Pasſiva.

(a) Activa endes paa *t*, og i Danſken kan man ſætte for ve dem den Partikel det eller man, ſom: Decet, de ſømmer ſig; Oportet, man bør.

b) Pasſiva Imperſonalia endes paa *tur*, og have foran ſig i Danſk: her, der, man, ſom: Amatur, her elſkes, dicitur, der ſiges, legitur, man læſer, ꝛc.

c. Imperſonalia Pasſiva kan gjøres af alle Verba Pasſiva, ſom og af nogle Neutra, hvilke dog ellers ei have noget Pasſivo; ſom af Scribo, Scribitur, der ſkrives; af Sedeo, Sedetur, man ſidder; af Sto, Statur, man ſtaaer; af Eo, Itur, man gaaer.

A. Exempler paa Imperſonalia Activa.

Indicativus.

Præſens.

Sing. Me poenitet, jeg fortryder. Sing. Libet mihi, det behager mig, o. ſ. v.
Plur. Nos poenitet, vi fortryde. Plur. Libet nobis, det behager os, o. ſ. v.

Imperfectum.

Sing. Me poenitebat, jeg fortrød. Sing. Libebat mihi, det behagede mig, o. ſ. v.
Plur. Nos poenitebat, vi fortrøde. Plur. Libebat nobis, det behagede os.

Perfectum.

Sing. Me poenituit, jeg har fortrydt, o. ſ. v. Sing. Libuit mihi, det har behaget mig, ꝛc.

Plusqvamperfectum.

Sing. Me poenituerat, jeg havde fortrydt, o. ſ. v. Sing. Libuerat mihi, det havde behaget mig, ꝛc.

Futurum.

Sing. Me poenitebit, jeg vil fortryde, o. ſ. v. Sing. Libebit mihi, det ſkal behage mig, ꝛc.

Futurum exactum indicativi.

Sing. Me poenituerit, jeg faaer fortrydt, o. ſ. v. Sing. Libuerit mihi, det faaer behaget mig, ꝛc.

Conjunctivus.

Præſens.

Sing. Me poeniteat, jeg fortryder, o. ſ. v. Sing. Libeat mihi, det behager mig, o. ſ. v.
Plur. Nos poeniteat, vi fortryde o. ſ. v. Plur. Libeat nobis, det behager os, o. ſ. v.

Imperfectum.

Sing. Me poeniteret, jeg fortrød, o. ſ. v. Sing. Liberet mihi, det behagede mig, ꝛc.

Perfectum.

Sing. Me poenituerit, jeg har fortrydt, o. ſ. v. Libuerit mihi, det har behaget mig, ꝛc.

Plusquamperfectum.

Sing. Me poenituisſet, jeg havde fortrydt, o. ſ. v. Sing. Libuiſſet mihi, det havde behaget mig, ꝛc.

Infinitivus.

Præſ. Poenitere, at fortryde. Libere, at behage.
Perf. Poenituisſe, at have fortrydt. Libuiſſe, at have behaget.

Efter Poenitet gaae efterfølgende Verba Imperſonalia, ſom ſtyre Accuſativum, nemlig: Decet me, dedecet, miſeret, piget, pudet, tædet.

Efter Libet, med Dativo, gaaer Licet, &c.

Intereſt, det ligger Magt paa, conjugeres ſaaledes:

Præſ. Sing.	Intereſt mea, det ligger mig Magt paa.
	Intereſt tua, det ligger dig Magt paa.
	Intereſt illius (ſua) det ligger ham Magt paa.
Plur.	Intereſt noſtra, det ligger os Magt paa.
	Intereſt veſtra, det ligger eder Magt paa.
	Intereſt illorum (ſua) det ligger dem Magt paa.
Imperſect.	Intererat mea, tua, illius (ſua) &c.
Perfectum.	Interfuit mea, tua, &c.
Plusquamp.	Interfuerat mea, tua, &c.
Futurum.	Intererit mea, tua, &c.

Saaledes conjugeres og Refert, det ligger Magt paa: Reſert mea, tua, illius (ſua). &c.

Mærk. 1. Ligesom poenitet gaaer ogsaa oportet, det bør; dog styrer oportet ikke egentlig Accus.; men det sættes meest med Accus. cum infinitivo.

Mærk. 2. Af poenitet, piget og pudet, findes ogsaa Futurum part. pass. og Gerundium; f. Ex. poenitendus, poenitendi causa, o. s. v.

Mærk. 3. Miseret har i perf. misertum est (ikke miseruit); men dette perfect. er egentlig af miseretur, som ogsaa bruges impersonaliter. Af pudet, piget, licet og libet findes tilligemed det active perf., ogsaa et passivt, f. Ex. puditum est, licitum est, etc. Ligeledes pertæsum est af pertædet; men tædet bruges kun sjeldent i perf.

Mærk. 4. Verba impersonalia mangle Imperativus; men istedet derfor bruger man præsens conjunct., f. Ex. pudeat te, skam dig; Misereat te, forbarm dig.

B. Exempler paa Impersonalia Passiva.

Indicativus.	*Conjunctivus.*
Præs. Amatur, der elskes, man elsker.	Ametur, der elskes, man elsker.
Imperf. Amabatur, der elskedes, man elskede.	Amaretur, der elskedes, man elskede.
Perf. Amatum est, der er blevet elsket, man har elsket.	Amatum sit, der er blevet elsket, man har elsket.
Plusquamp. Amatum erat, der var blevet elsket, man havde elsket.	Amatum esset, der var blevet elsket, man havde elsket.
Futur. simpl. Amabitur, der skal elskes.	
Futur. exact. Amatum fuerit, man faaer elsket.	

Mærk. Det danske ubestemte Pronomen man kan ogsaa i Latinen udtrykkes 1) med den første Person i Plur., naar der tales om en Ting, i hvilken vi, som tale eller skrive, kunne eller ville tage Deel; som: hinc videmus, heraf seer man: non decet ea vituperare, quæ non intelligimus, man bør ikke laste, hvad man ikke forstaaer. 2) med den anden Person i Singularis, især naar man underviser og formaner; som: naar man vil blive lærd, bør man ꝛc., si vis fieri doctus, debes &c. Non decet ea vituperare, quæ non intelligis. Non decet alios docere, quæ non didiceris. 3) med den tredie Person i Pluralis, naar der fortælles eller tales ganske i Almindelighed: for Ex. dicunt, man si=

ger; putant, man mener; i dette Tilfælde kan man underforstaae homines i Latinen.

Om Participium.

§. 112.

Participium er den Taledeel (Pars Orationis), som kommer af Verbo, har Genera og Casus, ligesom et Nomen Adjectivum, og har Tempora samt Activi og Passivi Bemærkelse, ligesom et Verbum, som:

Audiens, den som hører, eller hørte.
Auditus, den som er eller var hørt.
Auditurus, den som skal høre.
Audiendus, den som skal høres.

§. 113.

Alle verba paa *o*, saavel transitiva, som intransitiva have i Almindelighed 2 Participia i activo, nemlig 1) Præsens og Imperfectum paa *ns*, som: amans, docens, stans, sedens; 2) Futurum paa *rus*, som: amaturus, docturus, staturus, sessurus.

Ligeledes i passivo 1) Perfect. & Plusquamperf. paa *us*, *a*, *um*, som; amatus, visus, og 2) Futurum paa *dus*, *a*, *um*; som: amandus, videndus.

Mærk. Verba neutra og de verba, som ikke styre Accusativus, have sædvanlig kun participia i activo, som: venio har veniens og venturus, men ikke ventus og veniendus; noceo har nocens og nociturus, men ikke nocitus og nocendus. Dog kunne de bruges impersonaliter i de med verbum sum dannede tempora, som: ventum est; nocendum erat, &c. Ligeledes have disse Verba Gerundium.

Neutro-passiva have 3 Participia, som: gaudeo, *Præs.* gaudens, *Perf.* gavisus, *Fut.* gavisurus. Dog har audeo, som styrer Accusat., fire Participia, nemlig: audens, ausus, ausurus og audendus.

Deponentia have undertiden 4, undertiden ogsaa kun 3 Participia.

1) Deponentia, som styre Accusativum, have fire Participia, nemlig: Præsens, Præteritum og Futurum, baade Activæ Significationis, paa *rus*, og Passivæ Significationis, paa *dus*, som:

Patior: patiens, passus, passurus, patiendus.
Sequor: sequens, secutus, secuturus, sequendus.

2) De Deponentia, som ikke styre Accusativum, have ikkun tre Participia, nemlig: Præsens, Præteritum, og Futurum paa *rus*, som:

Labor: labens, lapsus, lapsurus.
Luxurior: luxurians, luxuriatus, luxuriaturus.

Mærk. 1. Nogle Deponentia, som styre ablat., have undertiden Fut. part. pass. paa dus, f. Ex. fruor, fruendus, utor, utendus, potior, potiundus; men dette er en Levning af den gamle Sprogbrug, hvorefter disse verba construeredes med Accusat.

Mærk. 2. Af adskillige Deponentia bruges Præt. part. ogsaa i passiv Betydning; dog bør denne Sprogbrug, som forældet, ikke gjerne efterlignes; f. Ex. detestatus, afskyet, af detestor, afskyer, Horat. experta clementia, prøvet Mildhed, Liv.

§. 114.

Participia blive ofte til Adjectiva. Dette skeer

1) naar de ganske tabe Begrebet af Tid; som sapiens, viis, tutus, sikker.
2) naar de sammensættes med *in*, som svarer til det danske u (*α* privat. græc.), som infractus, ubrudt, impatiens, utaalmodig, ꝛc.
3) naar de ei længere construeres som Verba, som: patiens frigoris, amans dei, &c.
4) naar de antage Gradus comparationis; som: amans, amantior, amantissimus; egens, egentior, egentissimus; optatus, optatior, optatissimus. Mange have blot Comparativus, som tectus, tectior; andre blot Superlativus, som deditus, deditissimus; meritus, meritissimus; persvasum, persvasissimum, &c.

Om Adverbiis.

§. 115.

Adverbia ere Ord, som hverken declineres eller conjugeres, og som lægges til Verba, Participia, Adjectiva og til andre Adverbia, for at tilkjendegive en vis Beskaffenhed eller en vis Omstændighed, som: docte scribit, han skriver lærdt; abunde dives, meget riig; nuper admodum, meget nyligen.

Mærk. 1. Naar et Adverbium sættes til et Nomen Substantivum, maa det sidste oversættes som et Adjectivum eller Participium, som: populus *late rex*, for populus late regnans; hvilket forekommer hos Poeterne.

Mærk. 2. Et Adverbium i Dansken maa ofte oversættes ved et Adjectivum i Latinen, især naar der tales om en vis Orden eller Følge. For Ex. De kom sidst, ultimi venerunt; De gik først, primi abierunt; han sidder yderst, sedet extremus. Ogsaa andre Adjectiver bruges saaledes; f. Ex. pauper dormit securus, en Fattig sover trygt.

§. 116.

Adverbia kunne efter deres Bemærkelse være 2 Slags; 1) de som betegne en vis **Beskaffenhed**, (Adverbia Qualitatis); 2) de som betegne en vis **Omstændighed**, (Adverbia Modalitatis). **De første dannes af Adjectiva**, og kunne compareres ligesom disse, f. Ex. humane, humanius, humanissime, af humanus, menneskelig; fortiter, fortius, fortissime, af fortis, kjæk, tapper. **De andre ere enten** *Primitiva* **eller de ere afledede af de andre Ordklasser**; f. Ex. haud, ikke; tum, da; forte, af en Hændelse, (hvilket egentlig er Ablat. af fors); funditus, i Bund og Grund, (af fundus, Bund, Grund).

§. 117.

De fleste Adverbia ere dog Derivata, og kunne bedst inddeles efter deres Stamord.

1) Adverbia, som dannes af Substantiva, enten ved **Endelserne** *tus* og *tim*, eller ved **visse Casus af Substantivet**, eller ved **Sammensætning** med en **Præposition**.

Endelsen *tus* betegner, hvorfra noget har sin Begyndelse eller Oprindelse, f. Ex. coelitus, fra Himlen, radicitus, fra Roden af; Endelsen *tim* betegner en vis Fremgangsmaade, f. Ex. gradatim, Skridt for Skridt, trappeviis; gregatim, skareviis; viritim, Mand for Mand; vicatim, fra Gade til Gade.

Exempler paa visse Casus-Endelser ere følgende: gratis, for Tak, uden Betaling, (egentlig abl. plur. af gratiæ, Tak, for gratiis); domi, hjemme (Genitiv. af domus). Og paa Sammensætning med Præpositioner ere følgende Exempler: obviam, imøde, extemplo, strax.

Mærk. Især dannes mange Adverbia af de Substantiva dies, Dag, og modus, Maade, hvilke Adverbia betegne Tid og Maade; f. Ex. hodie, i Dag, quotidie, hver Dag, daglig, pridie, Dagen i forveien, postridie, Dagen efter, perendie, overmorgen; nudius tertius, quartus, &c. for tre, fire o. s. v. Dage siden. Modo, just, ikkun, tantummodo, blot, alene; quomodo, hvorledes, o. s. v.

§. 118.

2) Adverbia, som dannes af Adjectiva. Disse Adverbia endes for det meste paa *e* og paa *ter*, undertiden paa *o* og *um*. F. Ex. amice, venligen, fortiter, tappert, crebro, ideligen, quantum, hvormeget.

Herved er at mærke, at Adverbia, som dannes af Adjectiva af **anden Deklination**, endes sædvanlig paa *e* eller *o*, og undertiden paa *um*, f. Ex. longe, langt, af longus; libere, frit, af liber, fri; sero, sildigt, af serus; solum, alene, blot, af solus. Dog bruges baade humane og humaniter af humanus; dure og duriter af durus; firme og firmiter af firmus; large og largiter, rigeligen, af largus; og nogle faa flere.

Adverbia, som komme af Adjectiva **af den tredie Deklination**, endes paa *ter*; f. Ex. *fortiter* af fortis, tapper; *sapienter* af sapiens, viis; *feliciter* af felix, lykkelig; *audacter* af audax, dristig; *celeriter* af celer, hurtig.

Mærk. 1. Dog hedder Adverbium af Adjectivum facilis, let, *facile*; af sublimis, høi, *sublime*, høit i Veiret, (mere brugeligt end sublimiter); af impunis, ustraffet, *impune*; men disse Adverbia ere egentlig Neutra af de tilsvarende Adjectiva. Ligeledes er Adverbium *recens*, nylig, nys, egentlig Neutrum af Adjektivum recens, frisk, ny. Af Poeterne bruges mange flere Adjektiva saaledes.

Mærk. 2. Adverbia dannes ogsaa af Adjektiva paa samme Maade, som af Substantiva, som: 1) **ved Endelserne** *tus* og *tim*; f. Ex. divinitus, fra Guddommen af, af divinus, guddommelig; paulatim, lidt efter lidt, af paulus, liden (forældet); 2) **ved visse Casus**, f. Ex. *brevi* (sc. tempore) om kort Tid; *rectâ*, (sc. via) lige, ligefremad; 3) **ved Sammensætning med Præpositioner**, f. Ex. denuo (af de novo) paany; de integro, paany, forfra; in primis (eller imprimis), fornemmelig, især.

§. 119.

De Adverbia, som komme af Adjectiva, **compareres** ligesom de Adjectiva, hvoraf de komme, og faae i Comparativo Endelsen *us* og i Superlativo Endelsen *me*, sjelden *um*. Som: docte, lærd, doctius, doctissime; sero, sildigt, serius, serissime; parum, lidt, minus, minime og minimum; facile, let, facilius, facillime; celeriter, hurtigt, celerius, celerrime; bene, vel, melius, optime; male, ilde, slet, pejus, pessime.

Mærk. 1. Nogle Adverbia, som ikke kunne udledes af noget Adjectivum, compareres alligevel; nemlig: sæpe, ofte, sæpius, sæpissime; diu, diutius, diutissime; prope, nær, propius, proxime.

Mærk. 2. Adverbia af de Adjectiva, som compareres ved magis, maxime, have samme Comparations-Maade; som: egregie, ypperligt, magis egregie, maxime egregie; pie, fromt, magis pie, maxime pie.

Mærk. 3. Nogle Adverbia mangle ligesom de tilsvarende Adjectiva een af Comparationsgraderne, hvilket ogsaa finder

Sted hos nogle Adverbia, som ikke kunne udledes af Adjectiva; f. Ex. magis, maxime, mere, meest; ocyus, ocissime, snarere, snarest; nuper, nyligen, nuperrime, nyligst, ganske nys; satis, nok, satius, bedre, tjenligere; secus, anderledes, secius, ringere, mindre; potius, hellere, potissimum, helst.

§. 120.

De Adverbia, som komme af Talord, ere anførte ovenfor §. 73; men 3) dannes Adverbia af Pronomina, af hvilke Steds- og Tids-Adverbia ere de vigtigste. Adverbia loci ere fornemmelig følgende:

1) **paa Stedet**, naar der spørges: **hvor?** (ubi?) ibi, der, hic, her, istic, der, illic, der, ibidem, sammested, alibi, andensteds, usquam, nogensteds, nusquam, ingensteds, utrinque, utrobique, paa begge Sider, ubique, ubivis, allesteds, allevegne.

2) **fra Stedet**, naar der spørges: **hvorfra?** (unde): inde, derfra, hinc, herfra, illinc, derfra, indidem, sammestedsfra, aliunde, andenstedsfra, utrinque, fra begge Sider, undique, allevegnefra, undecunque, ihvorfra end.

3) **igjennem et Sted**, naar der spørges: **hvad Vei?** (quâ?): eâ, derigjennem, hac, herigjennem, illac, derhen igjennem, eadem, ad samme Vei, alia, ad en anden Vei, o. s. v. (Ved disse kan man underforstaae Ablativ af via, en Vei).

4) **til Stedet**, naar der spørges: **hvorhen?** (quo?): eo, derhen, huc, herhid, illuc, derhen, eodem, sammestedshen, alio, andenstedshen, aliquo, etstedshen, utroque, til begge Sider, quocunque, hvorhen end, o. s. v.

Adverbia temporis, som bruges paa Spørgsmaalet: **naar?** (quando?), ere fornemmelig følgende: alias, en anden Gang, aliquando, engang, unquam, nogensinde nunquam, ingensinde, nonnunquam, undertiden, usque, stedse, quandocunque, naarsomhelst, o. s. v.

Mærk. Foruden de Adverbia loci og Adverbia Temporis, som komme af Pronomina, gives der mange andre, som nøiere bestemme Tid og Sted, hvilke maae søges i Lexika.

§. 121.

4) Dannes Adverbia af Verba og især af Participia, f. Ex. mordicus, bidende, ved Biden, (af mordeo, bider), præsto, tilstede, forhaanden, (af præsto, staaer foran), profecto, i Gjerningen, i Sandhed, (af proficio, udretter, gavner), cito, hastig, (af cieo, bevæger), repente, pludselig, (af repo, kryber,) o. s. v.

Mærk. 1. Nogle Adverbia ere sammensatte af tvende Verba, som: scilicet, nemlig, vistnok (af scio, jeg veed, og licet, det er tilladt, altsaa for: scire licet, man kan vide); videlicet, nemlig, vist, (af video, seer, altsaa istedenfor: videre licet, man kan indsee).

Mærk. 2. Mange Adverbia dannes ved Endelsen *im* af Præterita participii passivi, som: raptim, i en Hast (af rapio, snapper), cursim, i Løb, (af curro, løber), passim, hist og her, (af pando, udbreder), statim, strax, paa staaende Fod, (af sto, staaer), o. s. v. Dog er det ikke usandsynligt, at en Deel af disse Adverbia ere dannede af de tilsvarende Substantiva, f. Ex. cursim af cursus, passim af passus, Skridt, (passim skulde altsaa egentlig betyde Skridt for Skridt, eller ved hvert Skridt, dernæst allevegne, hist og her).

Om Præpositionibus.

§. 122.

Præpositiones ere Ord, som sættes forved andre Ord, enten for at sammensættes med dem, eller for at styre en vis casus, eller i begge Henseender. De ere altsaa to Slags, enten separabiles, adskillelige, eller inseparabiles, uadskillelige.

§. 123.

Præpositiones separabiles kunne staae for sig selv alene; og, naar de have et Nomen hos sig, saa styre nogle af dem Accusativum, nogle Ablativum, nogle begge Casus.

§. 124.

Efterfølgende 30 styre Accusativum.

Ad, til, hos, ved.	Ob, ligefor, formedelst.
Adversus eller adversum, imod.	Penes, hos.
Ante, før, førend.	Per, ved, igjennem.
Apud, hos, ved.	Pone, bag ved, bag til.
Circa, circum, omkring, om.	Post, efter, bag efter.
Circiter, henimod, omtrent.	Præter, foruden, fremfor, forbi.
Cis, Citra, } paa denne Side, indenfor.	Prope, nær ved, nær hos.
Contra, imod, tvertimod.	Propter, formedelst, næst hos.
Erga, imod.	Secundum, efter, hos, ved.
Extra, udenfor.	Supra, over, ovenfor.
Intra, indenfor, inden.	Trans, hen over.
Infra, nedenfor, under.	Versus, hen imod, hen til.
Inter, imellem, iblandt.	Ultra, paa hiin Side, derover.
Juxta, nær ved, lige ved, næst efter.	

Mærk. 1. Usque kan ikke regnes blandt Præpositioner; thi det styrer egentlig ingen Casus; men det sættes med andre Præpositioner for at betegne det danske lige; f. Ex. usque ad mortem, lige indtil Døden; ad flumen usque, lige til Floden; usque a mari, lige fra Havet af.

Mærk. 2. Adversus, contra og erga betyde alle imod; men adversus bruges meest om en Beliggenhed og Bevægelse imod, f. Ex, adversus hostem ire, at gaae imod Fjenden; contra bruges meest om en Strid imod, f. Ex. contra naturam, imod Naturen; erga bruges meest om et venligt Forhold imod; f. Ex. meus erga te amor, min Kjærlighed imod Dig

Mærk. 3. Ob og propter betyde begge for eller formedelst; men ob bruges meest om en Grund, som man forestiller sig eller om en Hensigt; men propter mere om en virkelig Aarsag; f. Ex. ob eam rem est iratus, for den Ting er han vred; propter eam causam, formedelst denne Aarsag. Dog synes de undertiden at bruges islæng.

§. 125.

Følgende 11 Præpositiones styre Ablativum,

A, ab, abs, af, fra.	Clam, hemmeligen.
Absque, uden, foruden.	Coram, for, i Nærværelse af.

Cum, med.
De, af, nedaf, om.
E, ex, af, udaf, fra.
Præ, for, frem for, for til.
Pro, for, i Stedet for.
Sine, uden, foruden.
Tenus, indtil, ligetil.

Anmærk. 1. A sættes ikkun for ved en Consonant, som: a puero. Ab forved en Vocal og h; som: ab urbe; ogsaa undertiden forved Consonanter. Abs staaer ikkun undertiden forved t og q; som: abs te, abs quovis.

Anmærk. 2. E staaer ikkun forved en Consonant, som: e medio. Ex staaer forved Vocaler og alle Consonanter; som: ex æquo & bono; ex planitie.

Anmærk. 3. A og Ab betyde gemeenligen en virkende Aarsag, men De en Ting, hvorom man handler, eller hvormed man har at bestille, som: credas, non *de* puero scriptum, sed *a* puero, Plin. 4. Ep. 7.

Anmærk. 4. Tenus og Versus sættes altid bag efter deres Casus, som: Antiochus Tauro tenus regnare jussus est. Cic. pro Deiotar. C. 13. Cum Brundusium versus ires ad Cæsarem. Cic. 11. fam. Ep. 27. Det samme skeer med Cum i mecum, tecum, secum, nobiscum, vobiscum og undertiden quocum, quacum og quibuscum.

Anmærk. 5. Naar Tenus staaer ved et Nomen Plurale, styrer det Genitivum (hvilket nogle forklare elliptice), som: Crurum tenus, indtil Knæerne.

Anmærk. 6. De findes ofte sat imellem sit Adjectivum og Substantivum; som: magnis *de* causis; qua *de* re; Saaledes findes ogsaa flere Præpositioner, især ad, in, og ob; for Ex. quem *ad* diem; tanta *in* varietate; servilem *in* modum; quam *ob* rem.

Anmærk. 7. De Adverbia palam, procul og simul findes undertiden hos Digtere og de sildigere Skribenter som Præpositioner med Ablat.; f. Ex. palam populo, aabenbart for Folket; procul urbe, (for procul ab urbe) langt fra Byen; simul his (for simul cum his) tillige med disse.

§. 126.

Accusativum og Ablativum styre efterfølgende fire Præpositioner:

In 1) med accus. paa det Spørgsmaal: **hvorhen?** in urbem, in forum, til Byen, paa Torvet (f. Ex. jeg gaaer); med abl. paa det Spørgsmaal: **hvor?** in urbe, in foro, i Byen, paa Torvet (f. Ex. jeg

er). 2) med accus., som: amor in Deum, Kjærlighed til (imod) Gud; med ablat., som: doctissimus in Græcis, den Lærdeste iblandt Grækerne.

Sub 1) under, med accus. paa det Spørgsmaal: hvorhen? sub mensam collocavit, han satte (det) hen under Bordet; med abl. paa det Spørgsmaal: hvor? sub mensa positum est, det er sat (staaer) under Bordet. 2) imod, med accus. sub noctem, imod Natten.

Subter, under, neden.
Super, over, ovenfor.
} Dog styrer baade subter og super næsten altid Accus., undtagen naar super staaer istedetfor de, (om); thi da styrer det altid Ablat.

Mærk. Clam findes hos de ældre Skribenter (hos Plautus og Terentius) ikke sjelden med Accusativ; som: clam virum, hemmelig for Manden; clam patrem, uden Faderens Vidende, o. s. v. Derfor kan clam ogsaa regnes iblandt de Præpositioner, som styre baade Accus. og Ablat., skjøndt det første er forældet.

§. 127.

Præpositiones inseparabiles styre ei nogen Casus; man finder dem og aldrig uden sammensatte med andre Ord: De ere fornemmeligen Syv: Amb, Com, Dis, Ne, Re, Se, Ve.

1) *Am, Amb*, om, som: ambire, gaae omkring. For ved Consonanter og H forandres det til *an*, som: anquiro, anceps, amputo, anhelo.

2) *Com*, med, sammen, beholder *m*, forved b, m, p, som: combibo, commeo, compono: for ved de øvrige Consonanter forandrer det *m* til *n*, som: confringo, conjungo &c. M forvandles til den følgende Consonant, naar denne er *l* eller *r*; som: colligo, corruo, for: conligo, conruo. For ved en Vocal og *h* falder *m* ud; som: coëo, cohabito &c., undtagen comedo, comitia. I comburo, opbrænder, (af uro, brænder) an[illegible]er det et b, som dog maaskee kommer af et gammelt V[illegible]m buro, brænder.

3) *Dis* eller *di*, **sønder, i forskjellige Dele**; som: disjicio, digero &c. s forvandles ogsaa til f, som: differo, difficilis &c. for: disfero &c.

Mærk. Foran c, f, p, q, f, t bruges *dis*; foran de andre Consonanter *di*; men foran j bruges snart det ene, snart det andet, som: disjicio, dijudico. Foran Vokaler bruges det ikke.

4) *Ne*, betyder en Nægtelse, som nefas, Uret; nequeo, jeg kan ikke.

5) *Se*, **tilside**, som sepono, lægger tilside. I de 2 Adjektiva sobrius og socors er se blevet til so.

6) *Ve*, **uden**, som vecors, uden Forstand.

7) *Re*, **tilbage, igjen**, som: rejicio, revertor &c. For ved en Vocal og *h* tager det et *d* til sig; som: redeo, redhibeo.

Mærk. 1. Ovenstaaende syv Forstavelser kaldes præpositiones inseparabiles, fordi de ikke findes eneståaende, undtagen Conjunctionen ne, ikke, og desuden com, som blot er en forandret Udtale af cum.

Mærk. 2. Men ligesom disse kunne ogsaa de egentlige Præpositioner sammensættes med andre Ord. Iblandt dem bør især bemærkes: 1) *in*, der i Sammensætning forandres ligesom com, f. Ex. impono, infringo, illido, irruo, ineo. Naar det sammensættes med Verba, betyder det ind i, og paa; eller det forstærker Verbets Bemærkelse, som: immuto; men foran Adjectiva er det benægtende, som: indoctus, ulærd, imprudens, uklog, uforsigtig, ineptus, ubeqvem, udygtig. 2) *sub*, der i Sammensætning baade bemærker under, som suppono; og undertiden formindsker Betydningen baade i Verba og Adjektiva, som subrideo, smiler, subsurdus, tunghørig. 3) *præ*, der i Sammensætning med Verba betyder foran eller fremfor, som: præcedo, prævaleo, og i Sammensætning med Adjektiva forstærker det, og kan udtrykkes i Dansken ved meget, som: præclarus, meget berømt; prædives, meget riig. 4) *per*, der, sammensat med Verba, betyder sædvanlig igjennem eller forstærker Verbets Bemærkelse, som: perlego, perago, percutio, perturbo; og med Adjektiva forstærker disses Bemærkelse og kan udtrykkes ved meget eller aldeles; som: perbonus, aldeles god; pergratus, særdeles kjærkommen.

§. 128.

Naar Præpositiones ei længer styre nogen Casus, regnes de or Adverbia, som: Paucis ante diebus, faa

Dage tilforn. Longo post tempore venit, han kom lang Tid derefter. Circiter hora decima noctis, omtrent Klokken Ti om Aftenen.

Mærk. 1. De Præpositioner, der bruges ofte som Adverbia, ere for det meste de, som betegne Tid eller Sted, nemlig: ante, post, circa, extra, intra, juxta, propter, prope, pone, supra, ultra, super, subter. Desuden bruges følgende ofte som Adverbia: circiter, clam, coram.

Mærk. 2. Ogsaa opstaae der mange Adverbia ved Sammensætning af en Præposition med et andet Adverbium eller med et Pronomen, f. Ex. deinde, dernæst, insuper, desforuden, antea, tilforn, postea, derefter, quapropter, hvorfor, quatenus, forsaavidt som, o. s. v.

Mærk. 3. Præpositionerne prope og versus bruges ofte som Adverbia med en anden Præposition foran eller bagefter; og i den Henseende ligne de Adverbierne procul, simul og usque; f. Ex. prope *ab* urbe, lidt fra Byen; *ad* meridiem versus, hen imod Syden; *in* forum versus, indad mod Torvet.

§. 129.

Nogle Præpositiones ere *Primitivæ*, som: In, Ex, Cis; nogle *Derivatæ*, som: Intra, Extra, Citra.

§. 130.

Af alle Præpositioner er prope den eneste, der compareres, som: castra propius, nærmere Leiren, Italiam proxime, nærmest Italien.

Om Conjunctionibus.

§. 131.

Conjunctiones ere de Ord, som tilsammenføie eller sammenbinde, saavel enkelte Ord, som hele Meninger af en Tale, uden selv at flecteres.

§. 132.

Efter deres Bemærkelse ere de:

1) *Copulativæ*, som: Et, Ac, Atque, que, (encliticum) etiam, quoque, og, ogsaa: nec, neque, neu,

neve, ikke heller, hverken; item, nec non, iligemaade, saa og; cum, saavel, tum, som.

2) *Disjunctivæ*, som: aut, vel, ve (encliticum) enten, eller: sive, sive; seu, seu (i to paa hinanden følgende Commata), hvad enten, eller.

3) *Conditionales*, som: si, dersom, om; sin, men dersom, dersom; siquidem, eftersom; modo, dummodo, naar kuns; ni, nisi, uden saa er, om ikke, naar ikke.

4) *Explanativæ*, naar man forklarer noget; ut, utpote, saasom; og undertiden, sive, seu, vel.

5) *Concessivæ*, som: etsi, etiamsi, tametsi, quanqvam, quamvis, licet (hvilket er egentlig et Verbum) endog, endskjøndt, i hvorvel; quidem, equidem, (p. b.) vel, vist.

6) *Adversativæ*, som: at, ast, autem, verum, vero, sed, men; tamen, dog; atqui, men nu.

7) *Causales*, som: enim, etenim, nam, namque, thi; quia, quoniam, quod, fordi, efterdi; quod, ut, quo, at, paa det at; ne, quin, at ikke; quippe, quandoquidem, siquidem, efterdi, saasom.

8) *Conclusivæ*, som: ergo, ideo, igitur, idcirco, quamobrem, quare, propterea, proinde, itaque, derfor, derover, altsaa, desaarsag.

9) *Ordinativæ* eller *Continuativæ*, som: primum (primo), først, for det første; deinde, dernæst, for det andet; tum, derefter, for det tredie; porro, fremdeles; postea, herefter; denique, postremum (postremo), endelig, tilsidst; adhuc, endnu; præterea, desforuden.

§. 133.

Efter deres Orden, ere nogle Conjunctiones:

a) Præpositivæ, som i en Sætning altid sættes foran, som: Nam, quare, quin, ac, at, ast, namque, sed, verum, nec, sin, sive, &c.

b) Postpositivæ, som i en Tale og Mening sættes altid bag efter et andet Ord, som: Enim, autem, vero, quidem, cunque, og begge Conjunctiones *que* og *ve*, hvilke, ligesom Particula interrogandi *ne*, hænges stedse bag ved et Ord (Enclitica).

c) Communes, som i en Sætning sættes nu foran, nu bag efter, som: Ergo, igitur, itaque, quoniam, tamen, og alle de øvrige.

Mærk. Alle Conjunctioner, endogsaa de, der anføres som ligebetydende, have deres særegne Bemærkelse; hvorfor de ikke maae bruges iflæng; ikkun ved Eftertanke og Øvelse kan man lære deres rette Brug; men til Exempel paa de forskjellige Betydninger kunne følgende tjene:

Et forbinder tvende Ting, der ogsaa kan tænkes adskilte, som: vir & foemina, pater et mater; *que* forbinder tvende Ting ligesom til een Gjenstand, som: senatus populusque Romanus; pius probusque; *ac* (foran Consonanter) og *atque* (foran Vocaler, men ogsaa undertiden foran Consonanter, og især foran c) forbinder blot ved Sammenstillen eller Sammenlignen, og bruges meest i Begyndelsen af en Periode eller en Sætning.

Aut adskiller modsatte, *vel* forskjellige Ting og *sive* blot forskjellige Benævnelser eller Tilfælde, som: mors *aut* vita; calor *aut* frigus; Deus *vel* homo; soror *vel* frater; Paris *sive* Alexander; fato *sive* numine hæc acciderunt.

Om Interjectionibus.

§. 134.

Interjectiones ere Ord, undertiden kun en blot Lyd, hvormed man giver en særdeles Bevægelse i Sindet tilkjende.

Mærk. De kaldes Interjectioner, forbi de indskydes (interjiciuntur) i en Sætning uden at forbindes nøiere dermed, men danne selv et Slags Sætning eller Mellemsætning, der er sammentrængt og udtrykt i et Ord eller en Lyd.

§. 135.

De ere adskillige:

a) *Gaudentis*, naar man glæder sig: Evax, io, jo, ju, evoe!

b) *Ridentis*, naar man leer, ha, ha, he!
c) *Lacrymantis*, naar man græder, Hei, hoi, oho!
d) *Dolentis*, naar man bedrøves over noget, eller græmmer sig: Væ, heu, au, ah, eheu!
e) *Indignantis*, naar man er fortrydelig over noget: Ehem! see det! oh, pro, proh! vah! malum, for en Ulykke!
f) *Blandientis*, naar man smigrer og beder: Eia! ei! cedo! giv hid! sodes, (ɔ: si audes, om Du tør) Kjære, vær saa god! sis! ɔ: si vis! quæso! amabo o. sl.
g) *Vocantis*, naar man raaber paa En: Heus! hør! hidher! O! o! eho! hør her? ho! kom hid!
h) *Respondentis*, naar man svarer: Hem, ehem, see her!
i) *Approbantis*, naar man bifalder eller bejaer noget, Euge, vel! godt! macte, bravo! til Lykke!
k) *Admirantis*, naar man forundrer sig over noget: O! o! vah! hui! hem! ach! papæ, seer man!
l) *Exclamantis*, naar man bruger et stærkt Udraab: O!
m) *Silentium præcipientis*, naar man befaler nogen at tie stille: st, pax!
n) *Fastidientis s. repudiantis*, naar man væmmes ved noget og yttrer sin Foragt: phui! fy! apage! bort!

II.

SYNTAXIS

eller Ordenes Sammenføining i Talen.

Da alt, hvad vi tale eller læse, bestaaer af Sætninger, saa maa man kjende en Sætning og dens Dele tilgavns, forend man er i Stand til at opløse en Tale eller sammensætte den.

Om en Sætning og dens Dele.

§. 136.

Enhver Sætning bestaaer af Subjekt og Prædikat. **Subjektet** er det, som noget siges om, eller det, som gjør eller lider. **Prædikatet** det, som siges om Subjektet, eller det, som Subjektet gjør eller lider. F. Ex. Faderen læser. pater legit; Barnet spøger, puer ludit; Faderen elskes, pater amatur; **Faderen**, **Barnet**, er Subjekt; **læser**, **spøger**, **elskes**, Prædikat.

En **aktivisk** Sætning er den, i hvilken Subjektet gjør noget; som: Faderen elsker Sønnen, pater amat filium. En **passivisk** Sætning den, i hvilken Subjektet lider noget; som: Faderen elskes af Sønnen, pater amatur a filio.

Mærk. 1. Det kommer ikke an paa det Sted, hvor Subjektet og Prædikatet staaer, men paa det rette Begreb om samme. Enten jeg siger: Menneskene ere onde, eller: onde ere Menneskene: *homines sunt mali;* eller: *mali sunt homines:* saa bliver dog Menneskene og *homines* Subjektet, og *sunt mali* ɔ: ere onde, Prædikatet.

Mærk. 2. Subjektet behøver i Latinen ikke altid at være nominativ., men kan ofte være enten accusativus eller ablativus. F. Ex. Patrem dicunt esse ægrotum: de sige, at Faderen er syg; patre ægroto, da Faderen er (eller var) syg. Her bliver patrem og patre ligefuldt Subject. Og Prædikatet, eller en Deel deraf, kan være nominativus. F. Ex. pater est doctus; her hører doctus til Prædikatet. Det er derfor bedre at spørge, hvor Subjektet er i en Sætning, end hvor nominativus er, efterdi der kan være flere nominativi. F. Ex. egregius vir & dux semper habitus est Epaminondas:

her ere tre nominativi: vir, dux og Epaminondas. Men naar der spørges, hvor Subjectet er, vil man let finde, at det er Epaminondas.

Mærk. 3. Subjektet findes i de transitive Sætninger ved at spørge med Verbum i Prædikatet, hvo? eller hvilken Ting (hvad)? f. Ex. Alexander overvandt Darius — hvo overvandt? — Alexander? — Darius blev overvunden af Alexander; hvo blev overvunden af Alexander? — Darius — den Seier gjorde ham megen Ære — hvilken Ting (hvad) gjorde ham megen Ære? — den Seier — det Foretagende blev meget rost? hvilken Ting (hvad) blev meget rost? — Det Foretagende. Saaledes og i andre Sætninger, som: Gud er god; hvo er god? Gud — han var meget lykkelig; hvo var lykkelig? han.

Prædikatet findes, naar man i de active Sætninger spørger med Subjektet; hvad gjør (gjorde, har gjort ꝛc.) han, (den, de,)? f. Ex. hvad gjorde Alexander? — han overvandt Darius — i de passive med Subjektet; hvad bliver (blev Alexander), eller er han (den, det)? f. Ex. hvad blev Darius? overvunden af Alexander. — Saaledes og, hvad er Gud? Gud er god.

§. 137.

Subjektet udelades ofte i Latinen, og ligger enten skjult i Prædikatet, eller forstaaes under fra den foregaaende Sætning. F. Ex. non dubito, d. e. *ego* non dubito: Jeg tvivler ikke paa. Chremes id mutavit, quia me immutatum vidit, d. e. *quia ille* me &c. Chremes gjorde en Forandring deri, fordi han saae mig uforandret.

§. 138.

En Sætning kan have meer end eet Subjekt og Prædikat, og da er det egentlig at ansee, som om der var lige saa mange Sætninger, som der er Subjekter og Prædikater. F. Ex. min Fader og Moder ere døde, pater et mater mortui sunt, er det samme som: min Fader er død, pater mortuus est, og: min Moder er død, mater mortua est. Drengen har liidt Hede og Frost, puer sudavit et alsit, er det samme som: puer sudavit, puer alsit.

§. 139.

I Subjektets Sted staaer undertiden en infinitivus, undertiden en heel Sætning. F. Ex. at lyve er ikke mit Væsen: *mentiri* non est meum. Optimo cuique naturâ tributum est, qvam maximam laudem velle conseqvi. Scire tuum (din Viden) nihil est.

§. 140.

Undertiden bestaaer Subjektet af et eneste Ord eller Begreb, og kaldes da det **grammaticalske Subject**, og Sætningen en **grammaticalsk Sætning**. F. Ex. **Mithridates** vilde udjage Nicomedes af Bithynien. Undertiden faaer Subjektet adskillige Tillægsord, endog hele Sætninger, som enten sigte til at forklare det og gjøre det tydeligere, eller til at bestemme den Tid, de Omstændigheder, den Maade &c., hvorunder det forbindes med Prædikatet. F. Ex. Mithridates, **med Tilnavn den Store, som var Konge i Pontus, og havde Mindre-Armenien tilligemed det Pontiske Hav og Bosporus under sit Herredømme**, vilde fordrive Nicomedes af Bithynien. Saadant et Subjekt kaldes det **logiske**, og Sætningen en **logisk Sætning.**

Mærk. Saamange verba finita, eller Infinitivi og participialske Talemaader, som kan opløses med verb. fin. og subject., saamange grammatikalske Sætninger. F. Ex. i det anførte Exempel bestaaer det logiske Subject af disse 3 grammatikalske Sætninger: 1) Mithridates havde Tilnavnet den Store. 2) Mithridates var Konge i Pontus. 3) Mithridates havde Mindre-Armenien o. s. v. under sit Herredømme. En eneste logisk Sætning kan altsaa bestaae af flere grammatikalske.

§. 141.

Ligesom Subjektet kan forklares og bestemmes ved adskillige Tillægsord, undertiden ved hele Sætninger; saa kan det samme ogsaa skee med Prædikatet og dets Dele. F. Ex. Sertorius *fortunâ variâ sæpe* conflixit; Sertorius sloges ofte **med afvexlende Lykke.** Interim Mithridates Bi-

thyniam, *quam Nicomedes testamento populo romano reliquerat*, rursus voluit invadere.

§. 142.

Efterdi Prædikatet i en aktivisk Sætning udtrykker, hvad Subjektet gjør (§. 136), og nogle Handlinger ikke kunne forklares uden ved Hjelp af den Ting, hvorpaa Handlingen gaaer; saa sees, at der, for at gjøre Prædikatet fuldstændigt i saadanne Sætninger, kræves, at den Ting eller Person maa nævnes, hvorpaa Handlingen gaaer, eller som lider ved Handlingen. Denne Ting eller Person kaldes Objektet, Gjenstanden eller Formaalet. F. Ex jeg skriver et Brev, epistolam scribo; jeg læser en Bog, librum lego: Brev, Bog er Objektet.

Mærk. Nogle Verba have hos sig saavel Tingens som Personens Objekt; f. Ex. jeg vil vise dig Veien, monstrabo tibi viam; han oplærte ham i Videnskaber, edocuit eum artes; han paamindte mig om meget, admonuit me multa.

§. 143.

Objektet kan enten være et enkelt Ord, det være sig nomen, pronomen eller verbum (*objectum simplex*), eller en heel Sætning, conjunctivisk eller infinitivisk (*objectum compositum*). F. Ex. jeg skriver et Brev: Brev er her det enkelte Objekt. Jeg ønsker at læse, cupio legere: infinitivus er her Objektet. Men naar jeg siger: han spurgte, hvorfor han gjorde det, quæsivit, *quare id faceret*, eller: han forlangte, at Lemnierne skulde gjøre det af sig selv, postulavit, *ut Lemnii sua sponte id facerent*; eller: jeg veed, at mange have skrevet saaledes o. s. v. scio, *plerosque ita scripsisse &c.*: saa er Objektet i alle disse Sætninger sammensat, obj. compositum.

§. 144.

Ofte har et Prædikat eller verbum flere Objekter, saavel enkelte som sammensatte. F. Ex. juxta æstimo *vitam*

et mortem: jeg agter Liv og Død lige høit; nequit ſimul *flare et ſorbere:* han kan ikke blæſe og ſøbe tillige; quæſivit, *quare id faceret*, aut *quid Ariſtides commiſiſſet*, han ſpurgde, hvorfor han gjorde det, eller hvad Ondt Ariſtides havde gjort.

§. 145.

Naar Prædikatet ſkilles fra ſit Subjekt, eller fra Hovedordet i Subjektet, ved een eller flere Sætninger, ſom komme ind imellem, kalder man det en **Periode**. F. Ex. **Folk hade dig, fordi du lever ilde**, er ingen Periode; men det kan blive til en Periode i Latinen, naar jeg ſiger: homines, quia male vivis, oderunt te. **Mange ſkulde elſke Dyden meer, naar de kjendte den bedre**, er ingen Periode, men bliver dertil, naar jeg ſiger: **mange, naar de kjendte Dyden bedre, ſkulde elſke den meer**, multi virtutem, ſi accuratius noſſent, melius colerent. **Jeg undrer mig over, hvorledes du kan hade mig, da jeg ſaa høiligen har elſket dig**, miror, quomodo tu me, cum ego te tantopere amaverim, odiſſe posſis.

§. 146.

En Periode er enten **enkelt** (periodus ſimplex), eller **ſammenſat** (periodus compoſita).

En enkelt Periode beſtaar af een eneſte Hovedſætning, hvori Prædikatet adſkilles fra Subjektet ved Mellemſætninger. F. Ex. *Protagoram*, virum ſtudiis doctrinarum egregium, *ajunt, adoleſcentem*, victus quærendi gratia, *vecturas onerum corpore ſuo factitaſſe.* — *Is* aliquando *caudices ligni plurimos*, funiculo brevi colligatos, *portabat*, e rure Abdera in oppidum, cujus civis fuit. — Tum forte *Democritus*, ejusdem civitatis popularis, homoque ante alios virtutis et philoſophiæ gratia venerandus, urbe egrediens, *videt adoleſcentem &c.* Disſe ere lutter enkelte Perioder.

En sammensat Periode bestaaer af flere Hovedsætninger, der ere saaledes forbundne med hinanden, at man maa tænke sig dem tilsammen, for at faae en fuldstændig Mening. Den Sætning, som i en sammensat Periode gaaer foran, kaldes *Antecedens* eller *Prodosis*; den, som følger efter, kaldes *Consequens* eller *Apodosis*. Antecedens begynder gjerne med een af de Conjunktioner: cum, da, quia, fordi quoniam, efterdi, etsi, quamquam, licet, endskjøndt, ubi da, postquam efterat, quando naar; eller og: qui, quantus, qualis, quot, ut, ligesom, quemadmodum, og deslige Ord. F. Ex. 1) Quod *ubi* Protagoras, ut erat petitum, fecit: *animadvertit* Democritus &c. 2) Et *cum* ille a se compositum dixisset: *desideravit*, uti solveret &c. 3) *Qui* ad philosophorum scholas venit, quotidie secum aliquid boni *referat* — ere lutter sammensatte Perioder.

Anm. 1. At en Sætning gaaer foran, vil sige, at den maa tænkes som den første, eller som den, der indeholder Grunden til den følgende; thi ellers kan Consequens, ogsaa gaae foran f. Ex. Gud kan lettelig opreise vore Legemer af Graven, eftersom han har kunnet skabe dem, ɔ: eftersom Gud har kunnet skabe vore Legemer, kan han let o. s. v. Consequens findes let ved det Spørgsmaal: hvad? hvad saa? hvad da?

Anm. 2. Hovedsætningen i en Periode er den, hvilken de øvrige Sætninger tjene til at gjøre fuldstændig, eller for hvis Skyld de øvrige Sætninger ere tilstede; og disse kaldes Bisætninger, propositiones incidentes, minus principales.

§. 147.

Naar en sammensat Periode bestaaer af tvende Hovedsætninger, kaldes den **toleddet**, bimembris; bestaaer den af tre, **treleddet**, trimembris o. s. v.

Anm. Hvad, som her er sagt om Sætninger og Perioder, maa nødvendigen vides af enhver, der skal kunne tyde en Tale, det være sig i det latinske eller danske Sprog, d. e. forklare, hvorledes den hænger sammen, og udtrykke sig tydelig og bestemt derover. Det øvrige Sætninger henhører største Delen til Rhetoriken eller Talekunsten.

Om Substantivernes Forbindelse med hinanden indbyrdes.

§. 148.

1. Regel.

Tvende Substantiva, det være sig nomina eller pronomina Substantiva (see §. 75.), af hvilke det ene forklarer eller bestemmer det andet, eller er som et Tillægsord til det andet, sættes begge i lige casu. Dette kaldes *Appositio*, og er i sig selv ikkun en forkortet Maade at tale paa, da Tillægsordet kan opløses i en Mellemsætning med Pronomen relativ. F. Ex. **Consulen Cicero har gjort dette**, Cicero consul hoc fecit. — Ciceronis consulis officium fuit. — Ciceroni consuli mandarunt ɔ: Ciceroni, qui erat consul &c.

Mærk. 1. Substantiva, som staae per appositionem, maae saa meget mueligt, ogsaa komme overeens i genere og numero. F. Ex. Det har Øvelsen, den bedste Læremester lært mig: docuit hoc me usus, *magister* optimus, ikke magistra. Derimod; exercitatio, *magistra* optima, ikke magister. Saaledes og: Ørnen, Fuglens Konge: aquila, *regina* avium. Men: fluvius *regnator* aquarum. — *Victor* exercitus; men *victrix* flamma. Natura optima dux. Athenæ, urbs clara.

Mærk. 2. I Stedet for substantivum, staaer ogsaa meget ofte et adjectivum og participium per appositionem. F. Ex. Mange, som ere ypperlige i Lærdom, ere slette af Sæder: *multii, egregii* doctrina, sunt pravi moribus. Hannibal uddreven af sit Fædreneland, kom til Antiochus: *Hannibal*, patria *expulsus*, venit ad Antiochum.

Mærk. 3. Naar eet Substantivum lægges til et andet i Danskén med Conjunctionen som, maa dette som for det meste udelades i Latinen, især naar Hovedordet er en Person. F. Ex. Cicero consul verba fecit, Cicero talte som Consul; Flaminius legatus copiis præfuit, Flaminius anførte Tropperne som Legat. Naar derimod som betyder ligesom eller udtrykker en Sammenligning, maa det udtrykkes ved ut eller tanquam &c. F. Ex. Dionysius regjerede som en grusom Tyran, Dionysius ut tyrannus crudelis regnavit; Æren følger Dyden som en Skygge, gloria virtutem tanquam umbra consequitur. Derimod hedder følgende Sætning: Junius indviede som Dictator Salus's Tempel, hvilket han som Consul havde lovet, og som Censor havde bekostet, saaledes paa Latin: Junius ædem Salutis, quam *consul* voverat, *censor* locaverat, *dictator* dedicavit.

2. Regel.

Naar to Substantiva forbindes som Subjekt og Prædikat ved eet af de Verba: sum, fio, existo, maneo, o. s. v., eller ved et Passivum, som bemærker at gjøres, udnævnes, vælges til noget; synes, holdes, ansees for noget, og deslige, saa staaer Prædikatet i samme casu som Subjektet. F. Ex. *Cicero* fuit *consul.* — *Cicero* dicitur fuisse *consul.* — Dicunt, *Ciceronem* fuisse *consulem.* — *Cicero* creatus est *Consul.* — Nominor (*ego*) *leo.*

Mærk. 1. Da adjectiva ikke kunne tænkes uden substantiva, saa gjelder det samme om dem, naar de staae som prædicata ved saadant et verbum. F. Ex. *tu es doctus:* scio te esse *doctum: hic* vocatur *beatus.*

Mærk. 2. Prædicatet bør, saa meget mueligt, staae i samme genere og numero som Subjectet. Jfr. 1 Reg. M. 1. F. Ex. *aquila* dicitur esse *regina* avium — *usus* est *magister* optimus. Dog gaaer det ikke allevegne an; som: *Athenæ* sunt *urbs* (ikke urbes) Græciæ — *Longobardi* sunt *gens* fera (ikke gentes feræ).

Mærk. 3. Verbum sum udelades ofte mellem Subject og Prædikat, især i Tankesprog. F. Ex. malum consilium consultori pessimum: omne principium grave; omnia præclara rara; acti labores jucundi.

3. Regel.

To eller flere substantiva, som forbindes enten ved et, ac, atque, nec, que, og andre Conjunctioner, (eller ved tam — quam, æque — ac, tantum, — quantum o. s. v.,) og have det samme verbum tilfælleds, staae i lige casu. F. Ex.: *pater et mater:* — nec *patrem* nec *matrem* vidi: — scio *te æque* doctum esse *ac patrem tuum.*

Mærk. Det samme gjelder og om Adjektiver, hvad enten de ved saadanne Partikler forbindes med andre Adjektiver eller Substantiver. F. Ex. est *prudentior* quam *ego*, — æque *doctus* ac *prudens.* Habeo illum non minus *doctum* quam *prudentem.*

4. Regel.

Med den casus man spørger, med den samme svares og, naar der intet verbum staaer ved Svaret, som fordrer en

anden casus. F. Ex. **Hvem har gjort det? Jeg, Cajus;** *Quis* hoc fecit? *Ego, Cajus* (feci). — **Hvem siger du, har gjort det? Jeg, Cajus:** *Quem* dicis hoc fecisse? *Me Cajum* (fecisse dico). — **Hvem, siger du, har havt dette Ærinde? Jeg,** *Cui* dicis hoc mandatum fuisse? *Mihi.*

Mærk. 1. Man maa nemlig tænke sig det Verbum, hvormed der spørges, gjentaget, som og ofte skeer. Virtutes narro, — meas? (sc. num narras?) — tuas! (sc. narro); mene vis? te! sc. volo. Dog er man undertiden nødt til at vige herfra, og at see mere paa Begrebet af det Ord, hvormed man spørger, end paa den grammatiske Endelse. F. Ex. *Cujum* (o: cujus?) est pecus? *Melibæi.* *Quanti* (h. e. quanto pretiô) emisti libellum? Duodecim *solidis.*

Mærk. 2. Et bejaende Svar kan i Latinen udtrykkes ved ita, sane, sic, est, &c., et benægtende ved non, minime, absit, &c. et modsættende ved imo eller imo vero; dog er det ved bejaende Svar nok at gjentage Hovedordet i Spørgsmaalet. F. Ex. *Mihine?* Sv. *ita*, eller *tibi.* — Visne, sermoni reliquo demus operam sedentes? Sv. *sane quidem*, eller *volo.* — Dasne, Deorum immortalium numine naturam omnem regi? Sv. *Do sane.* — Num solus abiit? Sv. *solus.* — Estne frater intus? Sv. *non est.* — Non pudet vanitatis? Sv. *minime.* — Num cognatum aut propinquum scripsit hæredem? Sv. *non.* — Num ad te veniet? Sv. *imo* ad Philumenam. — Num profuit? Sv. *imo* obfuit.

5. Regel.

Naar tvende Substantiva forbindes, som tale om forskjellige Ting, skal altid det sættes i genitivo, som endes i Dansken paa s, og eier eller har det andet. F. Ex. **Faderens Bog**, patris liber. — **Bogens Farve**, libri color. — facta virorum fortium.

Mærk. 1. Hvor denne Genitivus skal bruges, kan findes ved Spørgsmaalet: hvis? Det Ord nemlig, som besvarer dette Spørgsmaal, skal staae i Genitiv; og denne Genitiv kan kaldes Eiendomsgenitiv, *genitivus possessivus.* Desuden forekommer der i Latinen tre andre Tilfælde, hvori det ene Substantivum styrer det andet i Genitiv; og disse Genitiver ere deels *genitivus partitivus*, deels *genitivus objecti*, deels *genitivus descriptionis*, hvilke omtales siden efter.

Mærk. 2. Dette Forhold mellem 2 Substantiver udtrykkes tidt i Dansken ved allehaande Præpositioner, især ved i, om,

for, mod, til, af og paa. Naar saa er, udelukkes Præpositionen og det Substantiv, som følger efter den, sættes i Genitiv; f. Ex. Indvaanerne i Byen: incolæ urbis. Græsset paa Marken: gramen campi. En Søn af Philip: filius Philippi. Moder til 2 Konger: duorum regum mater. En Mængde af Guld: copia auri. En Landsflygtighed paa 10 Aar: exilium decem annorum. Mindet om det forbigangne: memoria præteriti. Længsel efter Byen: desiderium urbis. Løn for Arbejder: merces laborum. Middel mod Vreden: remedium iræ Skik hos Romerne, mos Romanorum. Krig med Kong Pyrrhus: Pyrrhi regis bellum (ogsaa cum). Lyst til Kundskab: cognitionis amor.

Mærk. 3. Tidt udtrykkes begge Substantiverne med eet Ord i Dansk. F. Ex. cupiditas honoris, Ærgjerrighed, inopia rei pecuniariæ, Pengetrang, fortuna belli, Krigslykke, auri pondus, en Guldklump.

Mærk. 4. Hertil kunne henføres de tre Ablativer causâ, ergo og gratiâ, og det indeclinable Ord instar, hvilke ligeledes sættes med genitivo. F. Ex. Det er saa langt fra, at Jordens Frugter ere beredte for Dyrenes Skyld, at vi indsee, at Dyrene selv ere skabte for Menneskenes Skyld: tantum abest, ut fruges terræ bestiarum *causa* paratæ sint, ut ipsas bestias hominum *gratiâ* generatas esse videamus. for sin Dyds Skyld, virtutis *ergo*; Plato ene ere mig ligesaa meget som alle, Plato est mihi unus *instar* omnium.

6. Regel.

Naar tvende substantiva forbindes, hvoraf det ene udtrykker et Antal, en Deel, et Slags ꝛc. af det andet, sættes det sidste i genitivo. F. Ex. endeel **Mennesker**: pars hominum — **En Skjeppe Korn**: modius frumenti; tria millia captivorum; id genus piscium; duo talenta dotis; cadus vini; copia verborum.

Mærk. Denne Genitivus kaldes *genitivus partitivus*, fordi den tilkjendegiver en Deling, eller at det ene Substantiv indeholder en Deel af det andet.

7. Regel.

Substantiva, som udtrykke en Tilboielighed, en Afskye, Kundskab eller Forglemmelse o. s. v., tage den Person eller Ting, som er Gjenstand for denne Tilbøielighed o. s. v. til sig i genitivo, hvilken genitivus i Dansken udtrykkes ved

en Præposition. F. Ex. amor mei, tui, sui, nostri, vestri, virtutis, pecuniarum &c. Kjærlighed til mig, dig, sig, os, eder, til Dyden, til Penge o. s. v. — desiderium urbis, Længsel efter Hovedstaden — amor Dei, Kjærlighed til Gud; studium literarum, Lyst til Videnskaber; cura liberorum, Omsorg for Børn; metus hostium, Frygt for Fiender; odium peccati, Had til Synd; spes cædis atque rapinæ, Haab om Mord og Rov.

Mærk. 1. Denne *genitivus objecti* eller *objectivus* maa ikke sættes, naar nogen Tvetydighed kan være at befrygte. F. Ex. Naar man ikke kan vide, om amor Dei skal hedde Guds Kjærlighed, eller Kjærlighed til Gud; om odium patris, skal hedde Faderens Had, eller Had til Faderen; saa sætter man heller: amor in, erga Deum; odium in patrem &c.

Mærk. 2. Nogle Substantiva sætte Objektet i samme Casus, som det Verbum styrer, hvoraf de komme, og istedet for hvilket de staae. F. Ex. Justitia est *obtemperatio legibus*, for: obtemperare legibus. Cic. Multos video esse ejus *honori fautores* ɔ: favere. Id. Quid tibi *me tactio* est, for: cur me tangis. Ter. Men dette bør, som noget forældet og usædvanligt, ikke efterlignes.

Om Adjectivernes Forbindelse med deres Substantiver.

§. 149.

1. Regel.

Et nomen adjectivum, pronomen adjectivum og participium, kan ikke forstaaes uden et substantivum, som enten maa staae hos det, eller dog underforstaaes.

Mærk. Adjectivum staaer enten som et Tillægsord til substantivum, og udgjør altsaa eet Begreb med dette; som: en god Bog, liber bonus; min Bog, liber meus; en kjøbt Bog, liber emtus; eller som et Prædikat; som: Bogen er god, er min, er kjøbt; liber est bonus, est meus, est emtus: hvilket dog er det samme som: liber est bonus liber, est meus liber, est emtus liber.

2. Regel.

Adjectivum skal rette sig efter sit substantivum i genere, numero og casu. F. Ex. Cicero fuit *orator mag-*

nus & clarus — *homines mortui* sunt *sepeliendi* — hic est *liber meus*; ubi habes *tuum?* (forstaae librum); veræ amicitiæ sunt sempiternæ.

Mærk. 1. Naar et adjectivum staaer som Tillægsord til flere substantiva, da enten gjentages det, fornemmelig naar substantiva ere af forskjelligt Kjøn; som: *nostra* villa & *nostra* domus; habeo *multas* villas & *multos* agros; eller og adjectivum sættes foran det første substantivum, eller bag efter det sidste, og retter sig da i genere og numero efter det substantivum, som det staaer hos. F. Ex. habeo *multos* agros & villas, eller: habeo agros & villas *multas*; ligesaa: habeo *multos* & agros & villas.

Mærk. 2. Naar et adjectivum staaer som Prædikat til flere substantiva, staaer det sædvanligen i Plurali, især hvis eet af dem er pluralis. F. Ex. pater & frater *mortui* sunt: — villa & domus sunt *amissæ*: — caput & pectus sunt *servanda*; divitiæ et gloria in oculis *sitæ* sunt. Dog, naar substantiva ere livløse Ting, og Prædikatet kan tænkes til ethvert substantivum især; saa kan det staae i Singul., og, dersom substantiva, forbindes ved & — &; tum — tum; cum — tum: non minus — quam &c., bør det staae i Sing. f. Ex. villa & domus *amissa* est — caput & pectus est *servandum* — & pater & frater est *sanus* — *tum* charta, *cum* penna est *amissa*.

Mærk. 3. Naar et adjectivum staaer som Prædikat til flere substantiva af forskjelligt genus, sættes det i Plurali og i masculino, i fald substantiva ere Personer, men ellers i neutro. F. Ex. pater & mater sunt *mortui* — frater & soror sunt *sani*; Juventas Terminusque se moveri non passi sunt; derimod *labor voluptasque* societate quadam naturali inter se *juncta sunt*. — Huic ab adolescentia bella intestina, rapinæ, discordia civilis *grata* fuere. — In his genus, ætas, eloqventia prope *æqvalia* fuere Dog finder man ikke sjeldent, at genus retter sig efter det sidste substantivum. Som: ab illo *tempus & dies* erat *datus*: video in me omnium vestrum ora atque oculos esse conversos. Derimod findes og: nox atque præda castrorum hostes remorata sunt.

Mærk. 4. Undertiden kan adjectivum i Latinen sættes i neutro, ligesom i Dansken, uden at rette sig efter subjectum, i hvilket Tilfælde adjectivum staaer som et substantivum. F. Ex. Forlibelse hos gamle Folk er noget hæsligt: *turpe* senilis *amor*. — Døden er det Sidste af alle Ting: *mors* est omnium rerum *extremum*.

Mærk. 5. Naar adjectivum staaer som Prædikat til et Subject, der er enten en Infinitivus eller en heel Sætning, sættes det altid i neutro sing., f. Ex. Baade at handle kjækt

og at lide, er romersk, et agere fortia et pati *romanum est.* Det er sødt og hæderligt at døe for Fædrenelandet, *dulce et decorum* est pro patria mori.

3. Regel.

Adjectiva, som bemærke en Omsorg, Begjerlighed, Længsel, Kundskab, Erfarenhed, Erindring, Deeltagelse, Overflødighed, Ødselhed, og det Modsatte: endelig de, som bemærke adskillige Sindsbevægelser, tage Objectet eller den Ting, som de gaae ud paa, til sig i *genitivo*.

Saadanne Adjectiva ere: 1) **Omsorgens:** curiosus, omhyggelig, anxius bekymret for (ogsaa med de); sollicitus, bekymret for (ogsaa med de); studiosus, som har Lyst til eller Yndest for; diligens, flittig, nøiagtig (ogsaa med in, de og ad); det modsatte: incuriosus, ubekymret, socors, sandsesløs, securus, tryg, ubekymret (ogsaa med de). — 2) **Længsels og Begjerings:** avarus, gjerrig, avidus, graadig (ogsaa med ad og in); æmulus, kappelysten, cupidus, begjerlig. Det modsatte: fastidiosus, kræsen, invidus, misundelig. — 3) **Kundskabs og Erfarenheds:** gnarus, kyndig, peritus, erfaren, providus, forsynlig, prudens, klog, forsigtig, docilis, lærvillig (ogsaa med ad), conscius, medvidende, bevidst, præscius, forudvidende, consultus, kyndig (ogsaa med ablat. især med jure), certus, viss paa (ogsaa med de). Det modsatte: ignarus, ukyndig, rudis, raa, udannet, imperitus, uerfaren, imprudens, uforsigtig, inscius, uvidende, nescius, uvidende, dubius, tvivlende. — 4) **Hukommelses og Erindrings:** memor, erindrende; det modsatte: immemor, forglemmende, obliviosus, glemsom. — 5) **Deeltagelsens:** particeps, deelagtig, socius, deeltagende, consors, deelagtig. Det modsatte: expers, udeelagtig, exsors, udeelagtig. — 6) **Rigdoms og Overflødigheds:** plenus, fuld, abundans, overflødig, dives, riig, onustus, belæsset, ferax, frugtbar, fertilis, frugtbar, foecundus, frugtbar, locuples, riig, compos, mægtig. Dog kunne alle disse sidste Adjektiver, paa compos nær, ogsaa sættes med abl. og abundans og onustus bruges meest med abl. Det modsatte: inops, fattig, egenus, trængende, pauper, fattig, liber, fri, vacuus, ledig, nudus, nøgen, indigus, trængende, inanis, tom, viduus, berøvet, impos, ikke mægtig (f. Ex. animi eller sui), impotens, ikke mægtig, som ikke kan holde Maade. Dog kunne disse Adjectiver, undtagen impos og impotens, ogsaa sættes med abl. og nudus og viduus meest med abl. — 7) **Gavmildheds og Ødselheds:** liberalis, gavmild, prodigus, ødsel, profusus, ødsel. Det modsatte: parcus, sparsom, avarus, gjerrig. — 8) **Sindsbevægelsers:** anxius, ængstlig, æger,

syg, mismodig, interritus, uforfærdet, impavidus, ikke bange, timidus, frygtsom, trepidus, bange, fidens, tillidsfuld, properus, hastig, lætus, glad, frugtbar, immodicus, umaadelig, og flere. Dog er denne Constructionsmaade ikke almindelig, og bør derfor ikke heller efterlignes.

Mærk. Nogle andre adjectiva tage *genitivum* til sig, dog meest hos Poeterne og de Skribenter, som efterligne disses Stiil; hvilken genitivus kan forklares med: ratione, in negotio, i Henseende til. Som: *integer* (vitæ), *sollers, præclarus, præcipuus* (artis), *constans* (mentis), *felix* (curarum), *modicus* (virium), *irritus* (spei), *manifestus* (sceleris), *maturus* (animi), *reus* (culpæ), *noxius, innoxius* (conjurationis), *fervidus* (ingenii) og flere, hvoraf dog adskillige findes ogsaa med ablativus, og nogle med Præpositionen de eller a.

4. Regel.

Adjectiva verbalia paa *ax* og de participia paa *ns*, som blive adjectiva, tage *genitivum* til sig. F. Ex. tempus edax rerum, Tiden, som fortærer alt; tenax propositi vir, en Mand, som bliver fast ved sit Forsæt; patiens frigoris, laboris, som kan taale Kulde, Arbeide; appetens gloriæ, begjerlig efter Ære.

5. Regel.

Adjectiva *partitiva*, d. e. de, som bemærke en Deel af flere, ligeledes adjectiva numeralia samt superlativi og comparativi, naar de staae *partitive*, styre *genitivus*, hvilken genitivus i Dansken sædvanlig oversættes ved Præpositionen af eller iblandt.

Saadanne Adjectiva partitiva ere: uter, hvilken af to; alter, den ene (den anden); neuter, ingen af to; uterque, begge; alius, en anden; solus, ene; ullus, nogen; nullus, ingen; quis, hvo? hvem? quisquis, hvosomhelst; multi, mange; plerique, de fleste; nonnulli, nogle; pauci, faa; quot, hvormange; tot, saamange; og deslige.

F. Ex. een af disse, unus horum: hvem af disse to har gjort det? uter horum fecit? Begge Brødre=

ne, uterque fratrum; **Vi begge, I begge**, uterque nostrum, vestrum; **een af de Lærde siger nei, en anden siger ja**: *alius* doctorum negat, *alius* affirmat; eller og: doctorum *illi* negant, *hi* affirmant; omnium rerum *sola* virtus mihi placet; *qvis* hominum id credet? *quos* eruditorum vidi, ii dixere; *doctissimus* Græcorum; *tertius* eorum &c.

Mærk. 1. Naar Superlativus staaer partitivt, retter det sig vel for det meste efter Subjektet i Genus, men det kan ogsaa rette sig efter Genitivets Genus. F. Ex. *Indus* fluminum *maximus*. *Luna* planetarum *infimus*. I det sidste Tilfælde underforstaaes den tilsvarende Casus af Genitivus, som her: luna est planetarum *planeta* infimus

Mærk. 2. Ogsaa i Latinen kan i Stedet for genitivus sættes Præpositionen de, ex, inter, in (med abl.): som: *unus* e multis, de multis, inter multos, in multis.

Mærk. 3. I Dansken bliver Præpositionen ofte udeladt; som: **mange Mennesker**, multi hominum; **faa Lærde**, pauci doctorum. **Vi begge**, uterque nostrûm.

Mærk. 4. Man maa vel bemærke, at disse Adjectiva partitiva styre ikke Genitivus, naar de staae ikke partitivt; F. Ex. **Der er faa Vise iblandt os**, pauci sunt inter nos *sapientes*: **den lærdeste Mand**, homo doctissimus; **han har beviist mig meget store Velgjerninger**; maxima in me beneficia contulit. Derimod: **de største blandt alle Velgjerninger**, maxima omnium beneficiorum; **jeg har mange Fjender**, multi mihi sunt inimici; derimod: **mange Venner (o: mange af mine Venner) have forladt mig**, amicorum multi me deseruerunt. **Disse faa**, hi pauci; **faa af disse**, pauci horum. **De to**, illi duo; **to af dem**, duo illorum.

Mærk. 5. Undertiden udelades det partitive Adjectivum; men den deraf styrede Genitiv bliver dog staaende. F. Ex. Quadrupedum talpis (sc. *solis*, alene) visus non est. Blandt de fireføddede Dyr have Muldvarpene alene intet Syn.

Mærk. 6. Ogsaa Superlativus af Adverbia styrer Genitivus, naar den bruges partitivt. F. Ex. omnium optime vixit, han levede bedst af alle; omnium primum cogitate, betænker allerførst.

Mærk. 7. Adjektiva, som staae partitivt, have for det meste Genit. plural. hos sig; dog findes de ogsaa med Genitiv singul., naar de gaae paa Collectiva eller paa Ord, som ingen Pluralis have, skjøndt de betegne en Mængde Ting eller Handlinger. F. Ex. Plato *totius Græciæ* (o: omnium Græcorum) facile *doctissimus*. Cic. Rutilius vir non *sui*

seculi, sed *omnis ævi optimus*. Decimum quemque *cohortis* fusti necat. Tac. *Totius injustitiæ nulla* capitalior est. Cic.

6. Regel.

Nogle neutra af adjectivis og pronominibus, som betegne et vist Maal eller en vis Grad, staae i singulari som substantiva med en *genitivus*.

Disse ere: tantum saa meget, qvantum hvor meget, aliquantum, noget, plus, mere, multum meget, plurimum det meeste, minus mindre, minimum mindst, reliqvum det øvrige, dimidium det halve, medium det midterste, nimium alt for meget, aliud andet, quid hvad, med sine compositis: aliquid noget, quidquid hvadsomhelst, quidquam noget &c. hoc, illud, istud, quod, idem.

F. Ex. saa megen Flid, tantum studii; hvor mange Penge har du? quantum pecuniarum habes? meer Tid, plus temporis; hvad Forretning? quid negotii? det øvrige af Dagen, reliqvum diei; halvgjort, dimidium facti; et Menneske af den Alder, homo id ætatis ɔ: eâ ætate; id temporis ɔ: eo tempore.

Mærk. 1. Nogle af disse Neutra, fornemmelig plus, og quid med sine composita, og tantum, quantum og id, naar disse sidste bemærke saa meget staae bestandig som Substantiva med genit. efter sig. Andre kunne bruges efter Behag som substantiva eller adjectiva; som: nimium temporis og tempus; medium noctis og media nox; dog siger man heller in medio mari, end in medio maris; heller: in media urbe, end in medio urbis.

Mærk. 2. Adject. af 3 Decl. staae sjelden substantive, og sættes derfor ei ene i Genitiv hos et af disse neutra. Virtus non quidquam habet venale, (ikke *venalis*). Habent hoc in se naturale blanditiæ: etiam cum rejiciuntur, placent. Derimod sættes Adject. af 2 Decl. ofte som Substantiva i Neutr. Saaledes kan man sige aliquid novi, noget Nyt; aliquid humani, noget Menneskeligt. Men man kan ogsaa lade saadanne Adjectiva staae som simple Adjectiva, og sige: aliquid novum, Noget nyt, aliquid humanum, Noget menneskeligt.

Mærk. 3. Alle disse neutra, som tage genitivum til sig, kunne ikkun bruges saaledes i nominat. og accusat., med mindre

en Præposition staaer hos, som styrer Ablat. som: in medio maris, hvilket dog ikke bør efterlignes. Jeg kan sige: tantum librorum habeo; multum pecuniæ mihi eſt; men ikke: tanto librorum utor; multo pecuniæ opus est &c.

Mærk. 4. Til disse Adjectiver kan man henføre nihil, intet, hvilket ogsaa tager det følgende Substantiv, hvorpaa det gaaer, til sig i Genitiv; f. Ex. Af alle Ting er intet bedre end Agerdyrkning, omnium rerum nihil agriculturâ melius; intet Ondt, mali nihil.

7. Regel.

De Adjectiva, som tilkjendegive, at noget er en Person eller Ting til Gavn eller Skade, til Ære eller Skam, med eller imod, let eller vanskeligt, ligt eller uligt, nødvendigt eller unødvendigt; videre: at noget er passende og skikket til noget o. s. v., tage den Person eller Ting, som de angaae, til sig i *dativo*:

Saadanne *Adjectiva* ere: utilis, nyttig, inutilis, unyttig, salutaris, gavnlig, noxius, skadelig, honeſtus, ærefuld, turpis, skammelig, gratus, kjær, jucundus, behagelig, acceptus, kjærkommen, moleſtus, besværlig, acerbus, bitter, carus, kjær, elsket, amicus, venlig, infeſtus, fjendsk, contrarius, imod, facilis, let, difficilis, vanskelig, arduus besværlig, durus, haard, invius, uveibar, ſimilis, par, æqvalis, liig, diſſimilis, dispar, uliig, neceſſarius, nødvendig; alienus, fremmed for, aptus, skikket, habilis, duelig til.

F. Ex. Id potius intuebantur, quod ipſorum dominationi, quam quod univerſæ Græciæ utile eſſet; luxuria cum omni ætati turpis, tum ſenectuti turpiſſima eſt; veritas mihi grata eſt; verba innocenti reperire facile eſt; noxæ poena par eſto! omnibus juſtitia neceſſaria eſt; nihil naturæ hominum accommodatius eſt liberalitate.

Mærk. 1. Saadanne adjectiva kjender man i Dansken meſtendeels derpaa, at de have den Person eller Ting, som de ere til Gavn eller Skade, til Ære eller Skam 2c., for ved sig, eller, dersom den staaer bag efter med Præposition, saa kan denne Præposition udelades, Meningen uskadt, og Substantivet sættes foran Adjektivet. F. Ex. Det er gavnligt for Staten, (det er Staten gavnligt) *utile* eſt civitati; et ondt Raad er skadeligſt for Raadgiveren ɔ: er Raadgiveren skadeligſt: malum conſilium eſt conſultori *peſſimum*.

Mærk. 2. Nogle af disse adjectiva tage ogsaa *genitivum* til sig; som: ſimilis, diſſimilis, især naar de bemærke en indvortes Lighed eller Ulighed; f. Ex. canis ſimilis eſt lupo;

plures Romuli quam Numæ similes fore putabat; nec aqua aquæ, nec lac lacti similius, quam tu hujus, hicque tui est. Plautus. proprius, særegen for, affinis, deelagtig i, (som affinis culpæ), par, dispar, adversus, imod.

Mærk. 3 Nogle af disse Adjectiva construeres ogsaa ofte med Præpositionen ad; men dette gjælder kun om Tingen, til hvilken noget er nyttigt, beqvemt, o. s. v., ikke om Personen, for hvem det er nytttigt, beqvemt, o. s. v.; thi Personen maa stedse sættes i dativo; som: bonus, inutilis, aptus, habilis, idoneus, accommodatus, opportunus, pronus, proclivis, promtus, necessarius &c. F. Ex. motus ad naturam accommodati; multas ad res perutiles sunt Xenophontis libri. Homo ad nullam rem utilis.

Mærk. 4. Propior og proximus sættes deels med dativ. og deels med accusat.; F. Ex. Quod propius vero est. Proximus huic. Hoc vitium propius virtutem erat. Proximus Pompeium sedebam.

8. Regel.

I *accusativo* sættes Maals og Rums Navne til de Adjectiva: latus, bred, longus, lang, altus, høi, og crassus, tyk. F. Ex. fossa erat *centum pedes* longa: turris est alta *centum cubitos*.

Mærk. 1. Maals og Rums Navne sættes ogsaa undertiden i *ablativo*: f. Ex. halv anden Fod langt og een Fod bredt longum *sesquipede*, latum *pede*; ogsaa med Genit.; f. Ex. Cæsar fossam viginti pedum latam duxit, Cæsar drog en Grav, tyve Fod bred.

Mærk. 2. Naar et Maal tilkjendegives med en comparativus, saaledes, at der skal vises, hvor meget det ene er mere end det andet, sættes det i *ablativo*. F. E. han er halv anden Fod længere: sesquipede longior est; det samme gjelder om Tiden, som: Han er tre Aar ældre: major est annis tribus.

9. Regel.

Med *accusativo* staae de participia: osus, exosus, perosus, som hader, pertæsus, keed af, dog det sidste ogsaa med genitivus. F. Ex. hun hadede Brudefakler: *tædas* exosa *jugales*. Almuen hadede Consulern Navn: plebs consulum *nomen* perosa erat; misforne

med sin Uvirksomhed, pertæsus ignaviam suam; misfornøiet med Seendrægtighed, lentitudinis pertæsus.

10. Regel.

Naar substantiva staae hos adjectiva med en Præposition i Dansken, som kan forklares ved i Henseende til, saa udelades Præpositionen, og Substantivet sættes i *ablativo*. F. Ex. syg i Fødderne, æger pedibus; stærk af Rytterie, firmus equitatu (ogsaa *ab* equitatu); stor af Nemme, magnus ingenio; rød af Haar, crine ruber; glædeligt af første Anseende, bedrøveligt i Udfaldet, læta prima specie, tristia eventu.

Anmærk. 1. Det samme skeer undertiden ogsaa med Substantiver ved Siden af Substantiver. F. Ex. han er min Søn i Alder, min Fader i Velgjerninger, min Broder i Kjærlighed: est mihi ætate filius, beneficiis pater, amore frater.

Anmærk. 2. Denne Ablativus kan ofte forklares af den udeladte Præposition a eller ab, som ogsaa undertiden sættes udtrykkelig, f. Ex. Maadelig udstyret i Henseende til Lærdom, mediocriter *a* doctrina instructus; Han er heldigere i enhver Fortjeneste, ille *ab* omni laude felicior. (Cic.)

Anmærk. 3. Ifølge denne Regel sættes Ablativus *natu*, i Henseende til Fødsel eller Alder, med de Adjectiver, grandis, magnus, parvus tilligemed deres Comparationsgrader. F. Ex. grandis natu, gammel, bedaget; major natu, ældre; maximus natu, ældst; minor natu, yngre; minimus natu, yngst.

11. Regel.

Ablativum tage til sig følgende adjectiva: dignus, værdig, indignus, uværdig, macte (vocativ. af mactus), alienus, fremmed for (dog heller med Præpositionen *a*), contentus, fornøiet med, liber, fri for, vacuus, tom, fretus, stolende paa, venalis, tilkjøbs for, captus, betaget, (oculis, mente), extorris, udjaget fra (som patriâ), frequens, præditus, begavet, turgidus, svullen, svulmende, iligemaade adskillige Mangels- og Overflødigheds-Adjectiva, som ellers construeres med genitivo (See 3die Regel). F. Ex. dignus laude, poena; beneficiis indig-

nus; macte virtute esto! til Lykke med din Dyd! gloriâ macti este; non gemmis *venale*, nec auro; contentus pecuniâ, dives est; scripsi liberius fretus conscientia.

Mærk. Contentus sættes ogsaa med Infinitivo; f. Ex. Fornøiet med at have sagt dette, hæc dixisse contentus.

I Særdeleshed om Pronomina.

§. 150.

Pronomina ere enten *substantiva* eller *adjectiva*, og sammensøies derfor i Almindelighed paa samme Maade som disse. Dog er der ogsaa adskilligt i deres Brug, hvilket de ikke have tilfælles med *nomina*, og derfor maae de betragtes for sig selv. Især er den rette Brug af *pronomen relativum: qui, quæ, quod*, vel at mærke.

1. Regel.

Pronomen relativum, *qui, quæ, quod*, retter sig efter det foregaaende nomen eller pronomen i genere og numero, men ikke i casu. Dog kan det af en Hændelse skee, at det følgende verbum styrer den samme casus. F. Ex. faveo *iis*, *qui* virtutem amant: felix est *homo*, *quem* Deus amat: felix est *homo*, *qui* a Deo amatur: faveo *iis*, *quibus* tu faves.

Mærk. 1. Qui, quæ, quod retter sig undertiden efter det foregaaende Ord allene i Henseende til Meningen, og beholder da ikke dets genus. F. Ex. *Quartum genus* est turbulentum, *qui* jampridem premuntur (for: quod premitur; ved qui tænker man *homines*, som ligger i genus).

Især mærke man, naar det gaaer paa et pronomen possessivum; thi da retter det sig i genere og numero efter den Person, som possessivum betegner. F. Ex. *nostrum consilium* laudandum est, *qui* (cum ego) noluerim: omnes laudare fortunas *meas*, *qui* gnatum talem haberem &c.

Mærk. 2. Naar pronomen relativum gaaer paa en heel Tanke eller Sætning, eller og paa flere foregaaende Sætninger,

saa staaer neutrum *quod* eller *id quod,* eller og plur. *quæ.* F. Ex. *in tempore veni, quod* rerum omnium est primum, (nemlig in tempore venire); amas virtutem, colis parentes, *quæ* (hvilke Ting) valde laudanda sunt.

Mærk. 3. Naar relativum gaaer paa substantiva af allehaande genera, især livløse Ting, saa staaer det gemeenlig i neutr. plur. F. Ex. voluptas, vita, divitiæ, *quæ* (hvilke Ting) quidem pro nihilo ducere magni animi est. Delectabatur crebro funali & tibicine, *quæ* sibi sumserat. Naar relativum svarer til Ord, som betegne Personer af forskjelligt Kjøn, retter det sig efter masculinum, f. Ex. Ninus et Semiramis, *qui* Babylona condiderunt. (cfr. 149 §. 2.)

Mærk. 4. Undertiden retter relativum sig ikke efter det Ords genus, hvorpaa det gaaer, men efter det følgende Prædikat. F. Ex. conventicula hominum, *quæ* postea civitates *nominatæ* sunt; domicilia conjuncta, *quas urbes* dicimus; animal hoc providum, *quem* vocamus *hominem.* Dog finder dette gemeenligen ikkun Sted ved de verba at være, kalde, holde for o. s. v., og maa da Prædikatet følge strax efter relativum. Det samme skeer undertiden med substantiva. F. Ex. non omnis *error* stultitia est *dicenda; gens* universa Veneti *appellati.*

Mærk. 5. Ofte retter relativum sig i lige genere og numero efter et Ord, som er udeladt, men let at tænke sig tillagt. F. Ex. sunt, *qui* dicant (forstaae homines). I Særdeleshed udelades is, ea, id, naar qui, quæ, quod staaer hos i lige casu. Som: qui hoc credit, errat; eller errat, qui hoc credit (forstaae *is* errat); quos tu amas, ego amo (forstaae *eos*).

2. Regel.

Pronomen relativum staaer ofte istedet for pron. personalia: ego, tu, nos, vos, ille, is, idem o. s. v. og en Conjunction.

1) Qui staaer ofte istedetfor *et,* eller *sed* og den følgende Sætnings pronom. pers.; f. Ex. og da han havde hørt det, gik han bort, quod (ɔ: & id) quum audivisset, abiit. Han har lovet mig meget, men ikke holdt det, multa mihi promisit, quæ (ɔ: sed ea) non præstitit.

2) Qui staaer ofte istedetfor *enim,* eller *igitur* og den følgende Sætnings pronom. pers., f. Ex. Behersk dit Sind; thi dersom det ikke lyder, hersker det, animum rege, qui (ɔ: ille enim) nisi paret, imperat. Xenophons Skrifter ere saare nyttige i mange Henseender: læser altsaa dem flittigen, multas ad res perutiles Xenophontis libri, quos (ɔ: eos igitur) legite studiose.

3) Qui staaer istedetfor *ut* ego, tu, is, o. s. v., efter de Adjectiva, dignus, indignus, aptus, idoneus og efter Pronomen is, naar det betyder saadan; f. Ex. Han fortjener at elskes; dignus est, *qui* (ↄ: ut is) ametur; I fortjene at elskes, digni estis, *qui* (ↄ: ut vos) amemini. Han er skikket til at tale, idoneus est, *qui* (ↄ: ut is) dicat. Jeg er ikke den, som lyver eller: at jeg lyver, non is sum, qui (ↄ: ut ego) mentiar. Ligeledes efter Comparativer; f. Ex. Jeg er større, end at Lykken kan skade mig, major sum, quam *cui* (ↄ: ut mihi) possit fortunâ nocere.

4) Qui staaer istedetfor *cum* ego, tu, is, o. s. v. F. E. Hvi forraader du mig, da jeg har frelst dig, quid me prodis, *qui* (ↄ: cum ego) te servaverim. Han forfølger mig med Had, skjøndt jeg elsker ham, me prosequitur odio, *qui* (ↄ: cum ego) illum amem.

3. Regel.

Pronomen relativum kan udtrykke alle tre Personers Subjekt, og følgeligen sættes til alle Personer. F. Ex. non is sum, *qui glorier;* non is es, *qui glorieris;* non ii sumus, *qui gloriemur;* dignus sum, *qui amer;* dignus es, *qui ameris;* vos, *qui* virtutem *odistis*, infelices estis; &c.

4. Regel.

I Stedet for qui, quæ, quod staaer ofte *si quis, si qua, si quid*, naar man taler med Vilkaar, eller om en uvis Ting. F. Ex. Fit enim, nescio quomodo, ut magis in aliis cernamus, *si quid* delinquitur (for *id q.* d).

Mærk. *Si quis* &c. er istedetfor *si aliquis;* thi efter si, nisi, ne, num, quum, qui, quo, quanto og ubi bortkaster *aliquis*, og de deraf dannede Adverbia, Stavelserne *ali*. F. Ex. Opera est danda, *ne qua* amicorum dissidia fiant. *Num quas* litteras affers? *Quo quis* est doctior, eo solet humanior esse. Labienus præcipit, *ne quis quem* prius vulneret, quam ducem interfectum viderit. Ligeledes *sicubi*, d. e. si alicubi; *sicunde*, d. e. si alicunde; *si quo* d. e. si aliquo.

5. Regel.

Pronomen relativum staaer smukt hos det Substantivum, hvortil det svarer, som et Tillægsord. F. Ex., i

Stedet for: narrabo tibi eam rem, quam audivi, siger man: quam rem audivi, eam eller hanc tibi narrabo. Ad *quas res* aptissimi erimus, in iis, potissimum elaborabimus, i Stedet for: in iis rebus — ad quas aptissimi erimus &c.

Mærk. Saaledes og quantus, qualis, quot. F. Ex. *quantæ res* a nemine gestæ sunt, tantas gessit. *Quot* bella, alii vix legerunt, tot Pompejus gessit.

6. Regel.

Qui, quæ, quod bruges ziirligen med et substantivum i Stedet for pro. Som: **ifølge din Kjærlighed til mig**: *qui* tuus est in me amor (for: pro tuo in me amore). **Efter** (paa Grund af) **din Menneskekjærlighed**: *quæ* tua est humanitas. Tullia, *qui* illius in te amor fuit, te non vult exspectare, dum tempus dolorem minuat. *Qua* es prudentia, nihil te fugiet.

7. Regel.

Ego og Tu have i genit. plur. baade nostrum, vestrum, og nostri, vestri. *Nostri, vestri* bruges især efter de Ord, som tilkjendegive en Følelse for, Kjærlighed, Hengivenhed, Erkjendtlighed o. s. v. eller Erindring om, som studium nostri; cura vestri; studiosus sum *vestri;* memor est *nostri;* memoria *vestri;* animus dominus *nostri.*

Men *nostrum* og *vestrum* bruges efter substantiva og adjectiva partitiva, hvor der tales om flere, eller naar *omnium* lægges til. Som: omnibus vobis aut majori *vestrum parti;* derimod pars nostri est sangvis; nemo, uterque, quis? *nostrum, vestrum;* video *omnium vestrum* oculos in me conjectos.

Mærk. 1. Som nostri og vestri bruges og Genitiv. sing. *mei, tui, sui.* Animus pars mei est. Magnum desiderium sui reliquit.

Mærk. 2. Naar det personlige Pronomen er Objectet for et Substantivum, Verbum eller Adjectivum, som styrer Ge-

nitiv, sættes Genitivus af dette Pronomen; men naar det kun betegner, hvem noget tilhører, bruges Pronomen possessivum. F. Ex. En Deel af mig, pars *mei*; min Deel, pars *mea*. Saaledes og: Kjærlighed til Dig, amor *tui*; Din Kjærlighed, amor *tuus*. En Deel af os (ↄ: af vort Væsen), pars *nostri*; en Deel af os (ↄ: iblandt os, eller af vort Antal), pars *nostrum*; vor Deel (ↄ: den Deel, som tilhører os), pars *nostra*.

8. Regel.

Pronomina *hic*, *iste*, *ille*, *is*, *qui* &c., naar de staae som subjecta, rette sig gjerne, i Henseende til genus og numerus, efter det substantivum, hvilket i den samme Sætning staaer som Prædikat, endskjøndt man i Dansken bruger neutrum, det, dette. F. Ex. **Det er min Fader, det er min Moder, det er mine Børn**: hic est pater meus, hæc est mater mea, hi sunt liberi mei; ea ipsa causa belli fuit; hæc non profectio est, sed fuga; *quæ* pertinacia quibusdam, *eadem* aliis constantia videri potest.

9. Regel.

Pronomen *is*, *ea*, *id*, og *idem* gjentages ofte med &, que eller nec, for at forklare et foregaaende substantivum, og sættes da i lige casu med dette, endskjøndt man i Dansken bruger neutrum det. F. Ex. **Private Sager, og det ubetydelige**: privatæ causæ *eæque* tenues; certa flagitii merces, *nec ea* parva; multi operam in res obscuras & difficiles conferunt, easdemque non necessarias. Men gaaer det paa et Verbum eller en heel Sætning, saa staaer *id*. F. Ex. exspectabam literas tuas, *idque* cum multis. Crassum cognovi optimis studiis deditum, idque a puero.

10. Regel.

Om de Pronominibus *hic*, *ille*, *iste*, *ipse*, mærke man især:

1) *hic* bruges som oftest om det nomen, som er nærmest; *ille* om det, som er længst borte. Naar derfor hic og ille bruges sammen om to Ting eller Personer, kan *ille* gjerne oversættes **den første**, hic, **den anden** eller **sidste**: f. Ex. Cæsar beneficiis ac munificentiâ magnus habebatur, integritate vitæ Cato. *Ille* mansvetudine & misericordia clarus factus: *huic* severitas dignitatem addiderat.

Har man tre Personer eller Ting, saa kan man bruge *iste* om den mellemste. F. Ex. Marius, Sulla & Cæsar feliciter pugnarunt: ille cum Cimbris, iste cum Mithridate, hic cum Pompejo.

2) Naar *ille, iste, ipse* sættes til substantiva, give de dem gjerne et Eftertryk og en Forhøielse. Som: doctus *ille* Plato, er meer end doctus Plato. Tu *istis* faucibus tantum vini exhausisti. *Ista* eloqventia Tullius. *Ipse* Socrates.

Dog, naar *iste* sættes til nomina propria, staaer det gjerne med Foragt. F. Ex. nugator *iste* Epicurus, den store Ordgyder. Saaledes bruger Cicero ofte *iste* som et Skjeldsord, f. Ex. om Chrysogonus, om Verres o. fl.

3) Naar i en Sætning samme Person er baade Subjekt og Objekt, lægges ofte ipse til, og sættes da som oftest i samme casus som Subjektet, undtagen hvor "Selv" nærmest gaaer paa Personen som Objekt. F. Ex. **Jeg ynder mig selv**, faveo mihi *ipse*; **jeg elsker mig selv**, me *ipse* amo; **han dræbte sig selv**, *ipse* mortem sibi conscivit. Derimod: **han elsker sig selv og ingen anden**, se *ipsum* amat, nec alium quenquam. **I have bedraget ikke mig, men Eder selv**, non me, sed vosmet *ipsos* decepistis.

Mærk. Ogsaa i Dansk gjøres denne Forskjel, ipse te custodias, du faaer selv bære Omsorg for dig; te ipsum custodias, bær Omsorg for dig selv!

4) Nogle af disse Pronomina staae undertiden overflødigen, som *ille* ved quidem, og hoc for ved accu-

sativus med infinitivo. F. Ex. **nye Venskaber ere vel ikke at forkaste:** novæ amicitiæ non sunt *illæ* quidem repudiandæ; *hoc* tibi persuadeas velim, me nihil omisisse; ludo & joco uti illô quidem licet.

Idem staaer undertiden istedetfor etiam. Nihil est liberale, quod non *idem* justum; terra salutiferas herbas, eademque nocentes nutrit; nil prodest, quod non lædere possit idem. Viros fortes, magnanimos, eosdem bonos & simplices esse volo.

11. Regel.

De danske Pronomina **hans** og **deres** oversættes i Latinen ved Genitivus af de personlige Pronomina, *is* eller *ille;* undtagen naar det gaaer tilbage paa Subjektet og da skal være et Reflexivum; men **vores** (vor) og **eders** blive possessiva i Latinen. F. Ex. **hans Børn**, *ejus* liberi; **deres Børn**, *eorum* liberi. **Skylden er eders, ikke vores**, *vestra* est culpa, non *nostra*.

Mærk. 1. Til pronomina *possessiva* lægges for Eftertryks Skyld saa vel de substantiva i genitivi casu, hvilke de angaae, som disse genitivi: *ipsius, solius, unius, ipsorum, duorum, paucorum, omnium, cujusque.* F. Ex. *Tuum, eruditissimi viri,* acumen mihi plane satisfacit. — *Solius meum* peccatum corrigi non potest. — *Mea unius* opera respublica est salva. — *Nostro duorum* jam eventu cernatur. — Ex *unius tua* vitâ pendet *nostra omnium.*

Mærk. 2. **Alle vores** og **alle Eders** kan i Latinen udtrykkes paa 2 Maader; nemlig enten ved at lægge omnium til pronom. possess., eller ved at lægge det til de Genitiver nostrum og vestrum. F. Ex. **Alle vores Liv**, kan hedde paa Latin enten: *nostra omnium* vita, eller: *vita omnium nostrum.* Man kan baade sige: pater noster omnium, og pater nostrum omnium.

Mærk. 3. Forresten udelades pron. possess. ofte, hvor det for Tydeligheds Skyld ei er nødvendigt, pater venit: min Fader kom. Han har mistet al sin Formue ved sin Skjødesløshed, negligentiâ omnem rem familiarem amisit.

12. Regel.

Pronomen *reflexiva sui* og *suus* bruges ikke allene, hvor der i Dansken staaer **sig** og **sin**, men ogsaa, naar **han** eller **hans**, **de** eller **deres**, i Dansken svarer til Sub-

jektet enten i den samme eller foregaaende Sætning. F. Ex. I have en General, som har glemt sig selv: habetis ducem *sui* oblitum. Han bad mig, at jeg vilde være hos ham hver Dag: a me petiit, ut *secum* quotidie essem. Pater scripsit, *se* (patrem) venturum. Derimod: pater de filio scripsit, *eum* (filium) venturum. Ei dormienti idem ille visus est rogare, ut, quoniam *sibi* vivo non subvenisset, mortem *suam* ne inullam esse pateretur. Cic.

Mærk. 1. Naar den tredie Persons Nomen eller Pronomen staaer som Objekt i en Sætning, hvori Subjektet eller Prædikatet har hos sig samme Persons possessive Pronomen, i Dansken hans egen eller deres egen, skal dette sidste i Latinen udtrykkes ved pron. possess. *suus*. F. Ex. Hans egen Forsamling udloe ham, *sua* concio risit eum; hans egen Opførsel vil hævne ham, ulciscentur eum mores *sui*. Jeg vil dræbe dem med deres eget Sværd, *suo* gladio illos jugulabo. De øvrige have Nytte af deres egne Handlinger, jeg har Skade af mine, ceteris *sua* facta prosunt, mea mihi obsunt. At efterstræbe Consulen i hans eget Huus, insidiari domi *suæ* consuli.

Mærk. 2. Hvor Tvetydighed kunde opstaae ved at bruge sui, sibi, se for ejus, ei, eum og suus for ejus og eorum, bruger man ipse. Jugurtha legatos ad consulem mittit, qui *ipsi* liberisque vitam peterent; Bessus Artabazum orabat, ut causam ipsius tueretur; ferre ea modestissime homines debent, quæ ipsorum culpa contracta sunt. Derimod: Milo rogavit Ciceronem, ut *suam* (Contexten viser, at det er Milos) causam ageret.

Mærk. 3. *Suus* sættes gjerne foran *quisque*. Som: Enhver er misfornøiet med sine Kaar: *sua cuique* sors displicet; trahit *sua quemque* voluptas; *sui cuique* liberi cari sunt.

I Særdeleshed om adjectivis numeralibus.

§. 151.

1. Regel.

Unus staaer 1) i plur. især hos Substant., der kun have plur.; som: unæ nuptiæ, eet Bryllup; unæ literæ, eet Brev; 2) hos superlativi, for at forstærke dem; som:

unus doctisſimus, den allerlærdeste; cum unus in Græcia maxime floreret.

2. Regel.

Af *cardinalibus* staaer 1) under hundrede enten det mindre Tal foran det større med &, eller efter det større uden &. Som: ſeptem & triginta, eller triginta ſeptem; quinque & quinquaginta, eller quinquaginta quinque; 2) stiger Tallet over hundrede, saa staaer det større Tal foran med eller uden &. Som: centum & ſeptem, eller centum ſeptem.

3. Regel.

Af *ordinalibus* staaer uden Forskjel snart det større, snart det mindre Tal foran, med eller uden &. Som: ſexto & viceſimo anno, eller viceſimo ſexto anno. Tertius decimus dies, eller decimus tertius dies. Dog staaer det Tal, som udtrykker hundrede eller derover, allerførst. Som: anno ſeptingenteſimo ſexageſimo quinto.

Mærk. Til ordinalia sættes *quisque*, ligesom i Dansken hver, for at udtrykke en Almindelighed. F. Ex. hver syvende Dag er bestemt til Gudstjeneste: ſeptimus quisque dies ſacris faciundis eſt deſtinatus. Han lod hver Tiende ihjelslaae: dicimum quemque occidi juſſit. Han reiser hver tredie Maaned: tertio quoque menſe proficiſcitur. Af hvert Tusende (en iblandt Tusende) kan neppe Een gjøre dette: milleſimus quisque vix iſta facere poteſt. Men quisque maae altid staae bag efter Tallet. Dette efterligne ſuperlativi og quotus. Som: hver Retskaffen: optimus quisque; hvormange troe det? quotus quisque hoc credit?

4. Regel.

Diſtributiva staae 1) egentlig for at tilkjendegive, hvormeget der tilkommer enhver især. F. Ex. han gav hver af os to Bøger: dedit nobis *binos* libros. Han affendte to Skibe, med to Brevdragere paa hvert: *binos* tabellarios in duas naves impoſuit. Decemviri omnes cum duodenis fascibus prodiere. Archontes in

denos annos creantur; 2) hos ſubſtantiva, ſom ikkun bruges i plur. og hos millia ſtaae de i Stedet for cardinalia. Som: binæ literæ, to Breve; bina caſtra.

5. Regel.

Mille i ſing. er et adjectivum; ſom: mille homines, mille hominibus &c. Dog ſtaaer det undertiden ſubſtantive; ſom: mille miſit militum. Men i plur. *millia*, er det et ſubſt., betyder flere tuſinde og ſtyrer altſaa Genitiv. Som: duo (eller bina) millia militum.

Mærk. Derfor forøges mille ved Taladverbia, f. Ex. bis mille, to tuſinde; ter mille, tre tuſinde; men millia ved Cardinaltal, f. Ex. duo (eller bina) millia. Unum (ikke una) & viginti millia, een og tyve Tuſinde.

6. Regel.

Naar et Tal gaaer over hundrede Tuſinde eller tuſinde Gange Tuſinde, forøges det ved Adverbia Numeralia, ſom: 900,000 hedder nongenta millia; men 1,000,000 hedder decies centena millia; 2,000,000 hedder vicies centena millia, &c.

7. Regel.

Seſtertius er en Mynt, ſom beløber ſig omtrent til 2½ Skilling Dansk. Men ſeſtertium i n. g. er en Sum Penge, beſtaaende af 1000 ſeſtertii; altſaa nongentos ſeſtertios (900) ei dedit. ſexagena millia ſeſtertium (ſeſtertiorum) 60000; ſeptem ſeſtertia (7000 ſeſtertii).

Ved Adverbia Numeralia paa *ies* er ſeſtertium altid ſing. n. g.; følgelig ſkulde *decies ſeſtertium* egentlig være 10000 ſeſtertii; men det betyder 1,000,000 ſeſtertii, efterdi *centies* er udeladt. Dette Ord ſeſtertium bruges ſaaledes med adverb. num. i alle caſibus, ſaaſnart Summen er en Million Seſtertier eller mere. F. Ex. en Medgift af 1,000,000 Seſtertſer: dos decies ſeſtertii (eller Hs.) ɔ: decies centena millia ſeſtertiorum. Accepi ſexagies

ſeſtertium (acc.) (6,000,000). Emi octogies ſeſtertio (abl.).

Altſaa er Decem *ſeſtertii*, ti Seſtertier; Decem *ſeſtertia*, ti Tuſinde Seſtertier; Decies *ſeſtertium*, en Million Seſtertier.

Mærk. Seſtertius er det ſamme ſom ſesqui tertius, ſc. numus eller as, to og en halv As. Da nu en as var det ſamme ſom libra (et Pund), ſaa ſkrev man ſeſtertius for Korthedს Skyld L. L. S, d. e. libra et libra et ſemisſis libræ, $2\frac{1}{2}$ Pund eller og ℔ S. (II S,) hvoraf Affkriverne ſiden, for ei at blande det med iis, have gjort HS, hvilket findes i alle Bøger, og maa læſes ſnart ſeſtertii, ſnart ſeſtertia.

I Særdeleshed om Comparativis og Superlativis.

§. 152.

1. Regel.

Naar *comparativus* har i Danſken **end** efter ſig, og det andet Sammenlignings-Led (membrum comparationis) er et ſubſtant., adject. eller pronomen, ſaa overſættes **end** ved *quam*, og det andet Sammenlignings-Led ſtaaer i ſamme caſu ſom det førſte. F. Ex. Jeg har **ingen** ſeet trædſkere **end ham**: callidiorem vidi neminem quam eum; **Man lærer lettere Vers end ubunden Tale**, facilius ediſcimus verſus quam proſam orationem; **Viſt-nok er Uvidenhed om tilkommende Ulykker nyttigere end Kundſkab derom**, certe ignoratio malorum futurorum utilior eſt, quam ſcientia.

Mærk. 1. Hvor et Ord i det førſte Sammenligningsled ſkulde gjentages i det andet, udelades det ſom ofteſt. F. Ex. morbi pernicioſiores ſunt animi quam corporis (morbi); Themiſtoclis nomen, quam Solonis (nomen) eſt illuſtrius; neceſſitatis inventa antiquiora ſunt quam voluptatis. Undertiden maa hele Sammenligningsledet underforſtaaes: f. Ex. Atticum præcipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem Quintus ei carior fuerit, (ſc. quam Atticus).

Mærk. 2. Som Compar. conſtrueres og malo (magis volo) og præſtat. F. Ex. *valere* malo, *quam* dives *eſſe*; *accipere*

præſtat quam facere injuriam; malo, inquit Themiſtocles, *virum*, qui pecuniâ egeat, *quam pecuniam*, quæ viro (egeat).

2. Regel.

Naar det førſte Sammenligningsled er Subjekt (nominat. eller accuſ. med Infinit. eller ogſaa Subjektet ligger i Comparativet, der kan opløſes i en relativ Sætning) udelades ſædvanligen **end**, og det andet Sammenligningsled, ſom i Danſken kom efter **end**, ſættes i Ablativo, naar det nemlig er et Ord, der ſtaaer ſom Subſtantiv; f. Ex. Sølv er ringere end Guld, Guld end Fortjeneſter: vilius argentum eſt aurô, virtutibus aurum; **Lykken formaaer mere end Menneſkenes Beſlutninger,** fortuna plus conſiliis humanis pollet; **Jeg har ingen ſeet, ſom var ſmukkere end han,** neminem illo pulchriorem (ɔ: qui erat pulchrior) vidi. **Han har en Bog, ſom er ſtørre end min,** librum habet majorem (ɔ: qui eſt major) meo.

Men derimod: **Jeg viſer heller Velgjerninger mod Gode end mod Slette,** beneficia probis libentius tribuo quam improbis (her kan *quam* ikke udelades); **Jeg er mere begjerlig efter Dyd end efter Lærdom,** cupidior ſum virtutis quam doctrinæ (her kan ikke ſættes doctrinâ uden quam).

Mærk. 1. Det ſamme ſkeer efter adverbia, ſom ere comp. grad. iligemaade efter comparativi, ſom omſkrives ved magis. F. Ex. Intet tørres haſtigere end Taarer: nihil citius areſcit lacrymâ; haſtigere end man haabede, ſpe citius; hurtigere end man formodede, opinione celerius; mere end billigt, plus æquo: mere end ſædvanlig, ſolito magis; Ingen Pligt er nødvendigere end Erkjendtlighed, nullum officium referendâ gratiâ magis eſt neceſſarium.

Mærk. 2. Plus, amplius, mere, og minus, mindre, ſætte det, ſom kommer efter end, meeſt i abl.; men ogſaa i nominat. og acc., naar nemlig det førſte Sammenligningsled er enten Nominativ eller Accuſativ, i hvilket Tilfælde da *quam* maa underforſtaaes. Som: Rygtet gik, at der var ikke meer end een Skjeppe: fama tenuit, haud plus fuiſſe modio. Det er meer end 6 Maaneder ſiden: amplius ſunt ſex menſes; Det var viſt, at der ikke havde været mindre

end 200 Ryttere, constabat, non minus ducentos equites fuisse.

Mærk. 3. Alius, en anden, construeres undertiden, dog meest hos Digtere, ligesom Compar. med Ablat., f. E. Ne putes alium *sapiente bonoque* beatum. Horat. — Aliud *bello* malo, nec quidquam aliud *communi libertate* quæro. Cic. — Dog dette bør ikke efterlignes; men man sætter i saadant Tilfælde rigtigere alius med quam.

3. Regel.

Til comparativos sættes Maalet, eller det Ord, som giver tilkjende, hvor meget den ene Ting er større eller mindre end den anden, i Abl. Denne abl. er enten et subst., som: *cubito uno* longior me; eller disse adjectiva og pronomina n. g. — dimidio, multo, paulo, aliquanto, nimio; ligeledes: tanto, quanto, hoc, eo, quo; hvilke sidste oversættes: **jo — desto.** F. Ex. dimidio longior — multo doctior me. — tanto modestior, quanto doctior. — hoc (eo) felicior, quo doctior. Pompeius biennio major quam Cicero. cfr. 149 §. 8 Regel.

Mærk. 1. Paa samme Maade sættes ogsaa malo; f. Ex. *multo* maluerunt de suo more decedere, quam de tuis moribus non dicere. Cic. I Stedet for abl.: aliquanto, tanto, quanto, staaer undertiden, dog sjelden, accus. ligesom adverbialiter. F. Ex. quantum doctior, tantum felicior; aliquantum longior &c.

Mærk. 2. Det danske Adverbium **endnu**, hvorved Comparativus forstærkes, udtrykkes i Latinen ved etiam, eller det udelades ganske. Sildigere Skribenter have ogsaa brugt adhuc, hvilket ikke bør efterlignes. Jeg er lykkelig, Du er lykkeligere, han **endnu** lykkeligere: ego felix, tu felicior, ille *etiam* felicior. Plato er mig kjær, Sandheden er mig **endnu** kjærere: Amicus Plato, magis amica veritas. Punctum est, quod vivimus, & *adhuc* puncto minus. Seneca.

Mærk. 3. Jo — desto udtrykkes ogsaa i Latinen, naar der tales i Almindelighed, ved ut quisque — ita med Superlativer, og undertiden blot ved quisque med Superlativer med Udeladelse af ut — ita; f. Ex. Jo bedre man er, jo mindre mistænker man andre, (den bedste mistænker andre mindst), ut quisque optimus est, ita difficillime alios suspicatur; Jo mere nogen er prydet med Dyder, desto mere bør han æres, ita quisque colendus est maxime, ut maxime virtutibus erit ornatus; Jo dybere Floderne ere,

med desto mindre Lyd flyde de, (de dybeste Floder flyde med mindst Lyd), altissima quæque flumina minimo sono labuntur; Jo bedre, desto sjeldnere, optimum quidque est rarissimum.

4. Regel.

Naar der tales om tvende, sættes Comparativus, i Stedet for at Superlativus bruges i Dansken. F. Ex. Af de to Ajacer var **Telamons Søn den tappreste**: Ajacum fuit *fortior* Telamonius (ikke fortissimus); manuum *agilior* est dextra, (ikke agilissima). Saaledes og natu major, **den ældste**, natu minor, **den yngste** (af to).

Mærk. 1. Denne comparativus tager derfor og genitivum til sig som en superlativus; filias duas habuit, nomine Sophrosynen et Areten, *quarum priorem* (den første) Dionysio nuptum dedit. — **Den ældste af de to unge Mennesker**: major juvenum.

Mærk. 2. I dette Tilfælde bruges undertiden Positivus i Dansken; f. Ex. **Lille Asien**, Asia minor, (modsat Asia major, Storasien). **Den gamle Cato**, (modsat den unge Cato) Cato major. Superior, den foregaaende, den næstforrige; posterior, den efterfølgende.

5. Regel.

Comparativi bruges undertiden 1) til at udtrykke det danske **lidt**, **noget** eller **temmelig**, som lægges til Adjectiva; F. Ex. **Han var noget bedrøvet**, tristior erat; **Alderdommen er temmelig snaksom**, senectus est loquacior. I disse Tilfælde kan man i Latinen underforstaae solitô, justô, æquô &c. F. Ex. tristior (solitô) erat, han var mere bedrøvet end sædvanlig. 2) til at udtrykke det danske **altfor** eller **for**. F. Ex. **Themistokles levede altfor frit**, Themistocles *liberius* vixit. **Han var for begjerlig efter Penge**, pecuniæ *avidior* fuit. Ogsaa i dette Tilfælde kan man underforstaae justo eller nimio; f. Ex. pecuniæ (nimio) avidior fuit.

Mærk. Naar 2 Adjectiva eller Adverbia i Dansken sammenlignes ved mere end, staae de begge i Latinen i Comparativo. F. Ex. **En mere truende end farlig Syge**, pestilen-

tia *minacior* quam *perniciosior.* Romerne have ført nogle Krige mere tappert end heldigt, Romani bella quædam *fortius* quam *felicius* gesserunt. Dog kan der i Latinen ligesom i Danſken bruges *magis* og *quam;* f. Ex. Det er mere hæderligt end vanſkeligt, præclarum magis est quam difficile.

6. Regel.

Superlativi kunne udtrykkes i Latinen ved positivus, comparativus eller superlativus, saa vel sing. som plur. num., med det Tillægsord quisque; dog kun i det Tilfælde, at der tales om noget i Almindelighed, saa at quisque kan oversættes ved alle. F. Ex. **de svageste:** invalidus quisque, invalidior quisque, invalidissimus quisque, (alle svage). — **De smukkeste Foretagender ere de vanskeligste:** pulcrum quodque opus difficillimum; eller pulcrius quodque o. d.; eller pulcerrimum quodque o. d.; eller pulcra quæque opera: pulcriora, pulcerrima. —

Mærk. Superlativus udtrykker ikke altid just den høieste Grad, men en meget høi Grad, og kan da oversættes i Danſken enten blot ved Positivus eller ved et tillagt meget eller høist. F. Ex. En stor Mand, vir summus; Han foretog sig en nyttig Ting, til et meget slemt Exempel, i en endnu værre Hensigt, rem utilem *pessimo* exemplo, pejore consilio aggressus est. En høist fortjent Mand, vir meritissimus. Deraf kommer det ogsaa, at Comparativus kan undertiden udtrykke en høiere Grad end Superlativus; f. Ex. Ego *miserior* sum, quam tu, quæ es *miserrima*, jeg er ulykkeligere end du, skjøndt du er høist ulykkelig.

7. Regel.

Superlativus forhøies ved de adverbia: longe, multo, quam, facile, vel. Som: longe doctissimus, overmaade lærd. — facile princeps, **den allerfornemste.** — quam minima, **de allermindste Ting.** — vel tenuissimus, **den allerringeste.** — gratias quam maximas agit, **han takker særdeles meget.**

Mærk. 1. Longe lægges ogsaa til comparativus. Som: longe doctior, longe prudentior.

Mærk. 2. For at udtrykke noget ret stærkt lægges quam eller quantus med possum til superlativo. F. Ex. Jugurtha ud=

ruster saa mange Tropper, som mueligt, Jugurtha, *quam maximas potest*, copias armat. Der er imellem dem den størst muelige Afstand i Sæder og Tilboieligheder, tanta est inter eos, *quanta maxima potest* esse morum studiorumque distantia.

Om Nominum Sammenfoielse med Verbis.

§. 158. 153

I. Nominativus med Verbo.

1. Regel.

I en Sætning skal det Ord staae i nominativo og være subjectum, som er den handlende eller lidende Ting, og hvormed man svarer i Dansken, naar der sporges med hvem (hvo) eller hvad og Verbum; f. Ex. **Kain slog sin Broder Abel ihjel**; Cainus interfecit fratrem Abelum: hvo slog ihjel? Kain. Abelus a fratre Caino interfectus est. **Spil har gjort ham ulykkelig**, alea eum perdidit: hvad har gjort ham ulykkelig? Spil. —

2. Regel.

Subjekts-Nominativet udelades ofte:

1) Naar det er et pronomen personale, og kan forstaaes enten af verbi Endelse eller af Contexten. Som: *amo* te, for: ego amo te. *Amamus* te. Pater te *amat*, et in perpetuum *amabit*; for: *et is* in p. a.

Dog, hvor der er et **Eftertryk** i Talen, eller Personerne **modsættes** hinanden, bør denne Nominativus udtrykkes. F. Ex. er det **mig**? *egone* sum? **Vi Consuler forsømme vor Pligt**, *nos* consules desumus; *ego pauper* sum, *tu* dives. *Tu* illum amas, te *ille* odit.

2) Foran ajunt, dicunt, ferunt, &c., **man siger**, er udeladt *homines*.

3) Naar det er den tredie Person af verbum *sum*, og qui, quæ, quod følger derpaa; som: *est*, qui dicat; *sunt*,

qui dicant; *fuerunt,* qui dicerent; hvor *homo* eller *aliquis* maa underforstaaes.

4) Is, ea, id, udelades ofte, naar qui, quæ, quod, følger efter eller gaaer foran; og svarer dertil. Som felix *est,* qui deum amat, for: felix *est* is, qui. *Errant,* qui hoc credunt; eller qui hoc credunt, *errant*; for: ii qui.

Mærk. Nominativus fattes altid ved tertia perf. sing. passivorum af de verbis, som ingen accusat. styre; thi de bruges blot impersonaliter i Passiv. Som: parcitur mihi, jeg skaanes — persuasum mihi est, jeg er overbeviist om ꝛc. Iligemaade ved verba impersonalia: piget, pœnitet, pudet, &c. og ved nominativ. gerundii og neut. fut. partic. pass. naar det staaer impersonaliter; som: scribendum est, det maa skrives ꝛc.

3. Regel.

I Stedet for Subjects-Nominativet staaer ofte: 1) *infinitivus* baade uden og med casus. F. Ex. *discere* est svave: meum est *discere*, patris *docere: vacare culpa* magnum est solatium: *didicisse* fideliter artes, emollit mores. 2) en heel Sætning. Saasom: accusativus med infinitivo: *vinciri civem Romanum,* facinus est. 3) Undertiden ogsaa andre Ord, som staae *materialiter;* som: *amo* est activum: *amor* est passivum.

~~4. Regel.~~

De verba, som bemærke at være, blive, kaldes, o. s. v., tage det, som En er, bliver o. s. v., til sig i nominativo, hvilken nominativus kaldes **Prædikats-Nominativet.**

F. Ex. sum, forem, fio, existo, evado, maneo, reddor, nuncupor, appellor, perhibeor, creor, eligor, renuncior, existimor, habeor, videor, deprehendor, invenior, reperior, &c. F. Ex. ira *furor* brevis est. — ego huic causæ *patronus* exstiti. — perfectus *Epicureus* evaserat. — Mercurius, Jovis qui *nuntius* perhibetur. — Deiotarus appellatus est *rex.* Cicero designatus est *consul.* — Socrates inventus (repertus) est *innocens,* o. s. v.

Mærk. 1. Ogsaa efter andre verba staaer en nominativus, der vel ikke er Prædikatet; men dog udtrykker en nærmere Bestemmelse af det i verbo liggende Prædikat; og i visse Maader er en appositio; hvorved ofte kan forstaaes tanquam. F. Ex. han lader sig see i Luften: apparet *sublimis*. — Ingen dandser ædru: nemo saltat *sobrius*. — Han kom som Gesandt til Leiren: venit *legatus* in castra. — Griber til Vaaben saa mange I ere! capite arma *frequentes*! Herhen høre mange adjectiva, der staae i Stedet for adverbia; som: primus, ultimus; solus, unus &c. F. Ex. *primus* dixit. — discessit *ultimus*. — ego remansi *solus* &c.

Mærk. 2. Naar et Adjektivum eller Participium staaer saaledes som Tillægsord til Vokativ af et Participium; sættes det dog sædvanlig i Nominativ. F. Ex. Vetito *nudus jaciture* sepulchro, Du som skal ligge nøgen; da Graven er dig forbudt. Stat. Salve *primus* omnium parens patriæ *appellate*. Plin. Maj.

5. Regel.

Prædikats-Nominativet retter sig i genere og numero efter Subjektet. Som *pater* est *doctus*: *mater* est *docta*; hæ *vestes* sunt *nostræ*; *homo* est *mortalis*; *bona* sunt *præferenda* malis.

Mærk. Collectiva have undertiden Prædikatet i plur. Som: *pars* in crucem *acti*, pars bestiis *objecti* sunt. Det samme skeer undertiden efter et subjectum sing. num., naar det forbindes med andre ved *cum*: som: Demosthenes cum ceteris *erant expulsi*. Undertiden er man ogsaa nødt til at sætte Prædikatet i sing., naar ingen plur. lader sig tænke deri. Som: mali cives sunt *sentina* (ikke sentinæ) reipublicæ: ædificia conjuncta vocantur *urbs*; ligesaa er man undertiden nødt til at forandre genus; som pecunia est *autor* multorum malorum. Derimod bør endog Substantiver rette sig efter Regelen; hvor det gaaer an; (see §. 148. Mærk. 1).

6. Regel.

Opus (Fornødenhed) staaer som Prædikat hos verbum *sum* og har den Person, som har noget nødig, hos sig i dativo; og Tingen, som han har nødig, i nominat. eller ablat. Som: **jeg har en Bog nødig**; *liber* mihi opus est, eller opus est mihi libro; libri mihi opus sunt; eller opus est mihi libris.

Mærk. 1. I Stedet for Tingens nominativ. eller ablativus staaer ogsaa infinitivus, eller accusat. med infinit.; eller ut;

eller ſupinum paa u, eller præt. part. paſſ. neutr. gen. i ablat., ſom: non opus eſt *affirmare*: nihil opus eſt, *te exſpectare:* opus eſt, *ut* lavem; erat nihil, cur *properato* opus eſſet. — *cauto* opus eſt; ita *dictu* (factu) opus eſt, ſi me vis eſſe ſalvum. Hvor Tvetydighed kunde foranlediges, ſættes hellere Tingen i Nom. end i Ablat. iſær pron. eller adject. Themiſtocles celeriter, *quæ* opus erant, reperiebat; dixit, *multa* ſibi opus eſſe.

Mærk. 2. *Uſus*, Fornødenhed, bruges paa ſamme Maade hos Poeterne: f. Ex. nu behøves Kræfter: nunc viribus uſus (Virg.) An cuiquam eſt uſus, ſe ut cruciet) (Ter.)

7. Regel.

Verbum ſkal ſtaae i ſamme Perſon ſom Subjekts Nominativet er. Som: ego amo: tu do*ces*; nos ama*mus*; vos do*cetis*; er*rant*, qvi hoc cre*dunt*.

Mærk. 1. *Quot*, naar der ſpørges om det hele Antal, har alle Perſoner i plur. hos ſig. F. Ex. Hvor mange ere vi (tilſammen)? quot ſumus? — Hvor mange ere I? quot eſtis? — Saaledes og Svaret: nos ſumus decem; vos eſtis viginti. Men, naar derimod quot ikkun udtrykker en Deel af Tallet, ſtaaer det ſtedſe med 3 Perſon. plur., ſom: hvor mange ere der af os, af eder, af dem? quot ſunt noſtrum, veſtrum, illorum? Saaledes og Svaret: noſtrum, veſtrum, illorum ſunt decem.

Mærk. 2. *Quisque, uterque, uter, neuter, alter, alius &c.* lægges til verbum, uden at forandre dets Perſon, hvilken retter ſig efter den Hovedperſon, der er ſubjectum. F. Ex. pro ſe *quisque* vim regiam *queruntur:* de klage over Kongens Vold, enhver for ſig, ɔ: enhver for ſig klager o. ſ. v. Cum accidiſſet, ut alter alterum videremus, da det traf ſig, at vi ſaae den ene den anden, ɔ: at vi ſaae hinanden.

Mærk. 3. Men naar disſe Adjektiva ſtaae partitive tage de Verbum til ſig i 3die Perſon uden at rette ſig efter Hovedperſonen. F. Ex. *Uterque* noſtrum ſpe pacis abesſe a belli pertinacia *voluit.*

8. Regel.

Verbum bør ligeledes ſtaae i ſamme *numero* ſom Subjekts Nominativet er. F. E. Brevet er ſkrevet: literæ ſunt ſcriptæ.

Mærk. 1. De Gamle have dog ofte ſeet mere paa det Begreb, ſom ligger i Subjektet, end paa Ordets grammatikalſke nu-

merus: især findes plur. efter collectiva og subst. med cum. Som: *pars* major rec*eperunt* se. — pleraque *nobilitas* cre-de*bant* — *pars* epulis oner*ant* mensas. — *dux cum* principibus (dux et principes) capi*untur*. Dog bør hverken det Sidste, eller andre Afvigelser fra denne Regel efterlignes.

Mærk. 2. Til collectiva kan man ogsaa regne *quisque*, enhver, og *uterque*, begge, hvilke derfor ofte findes med Verbum i plur.; f. Ex. begge ere afsindige, uterque insaniunt. Oscula quisque matri tulerunt: Ovid.

9. Regel.

To eller flere Subjekts=nominativi sing. num. kræve verbum efter sig i plur. Som: pater et mater adhuc viv*unt*. — vita, mors, divitiæ, paupertas omnes homines permo*vent*.

Mærk. Dog, naar det er Ting, og ikke Personer, kan verbum ogsaa sættes i sing. F. Ex. mens et ratio et consilium in senibus *est*. — tempus necessitasque postu*lat*.

10. Regel.

Naar to eller flere Subjecter af forskjellige grammatikalske Personer (ego, tu, ille), have Verbum tilfælleds og staae i samme Sætning, saa staaer Verb. i plur. og retter sig i Henseende til Personen efter den, som har Fortrinnet, d. e. den første Person (ego) har Fortrinnet for den anden (tu), den anden for den tredie. F. Ex. ego et tu *sumus* felices. — ego et ille profecti *sumus*. — tu et pater profecti *estis*.

Mærk. 1. Dog finder man undertiden ogsaa, at Verbum kun retter sig efter det ene Subjekt, men underforstaaes ved det andet. F. Ex. Vos ipsi & senatus frequens restitit. Cic. Men denne Construction bør kun bruges, naar Verbum virkelig mere gaaer paa det ene Subjekt end paa det andet.

Mærk. 2. Naar to eller flere Subjekter af forskjellige Personer have Verbum tilfælles, men dog staae i forskjellige eller modsatte Sætninger, maa Verbum rette sig efter det nærmeste Subjekt i Henseende til Personen, og underforstaaes ved det andet. F. Ex. Ego misere, tu beate *vivis* (ikke vivimus); eller: Ego misere *vivo*, tu beate. Derimod ego et tu beate *vivimus*.

II. Om Genitivus med Verbo.

§. 154.

1. Regel.

Naar det verbum **er** i Dansken har et substantivum med Præposition efter sig, ved hvilket Subjektet paa nogen Maade beskrives, saa sættes verb. sum med dette substantivum i *genitivo*. F. Ex. **de ere af samme Alder**: ejusdem ætatis sunt. — **Han var fra en fremmed Stat**: alienæ civitatis erat. — **Han er i ingen Anseelse hos Krigshæren**: nullius momenti est apud exercitum.

Mærk. 1. Denne Beskrivelsens Genitiv med Verb. sum, udtrykkes i det danske Sprog paa flere Maader, f. Ex. med **har**, eller med et Adject. o. s. v. Forresten har dette beskrivende Substantiv altid et Adjectiv hos sig. Som: **Han har meget stor Forstand**: summi consilii est. — **Han har stor Myndighed**: magnæ autoritatis est. — **Han sov meget kort**: erat brevissimi somni; summæ liberalitatis fuit, han var meget gavmild: navis fuit inusitatæ magnitudinis.

Mærk. 2. Naar en **Person** beskrives ved sine Egenskaber, saa at man kan underforstaae præditus, ornatus, &c., bruges der i Latinen ligesaa ofte Ablativ. som: **Han besidder gammel Retskaffenhed**, est antiqua virtute; **Han har et stort Hoved**, magno ingenio est; **Agesilaus var lav af Vext**, Agesilaus staturâ fuit humili.

2. Regel.

Naar verbum *sum* bruges til at forklare det, som er **Ens Pligt** eller Sag, hvad man bør vente sig af en Person eller Ting, eller hvad der findes hos, eller tilhører En; saa sættes den Person, hvis Pligt eller Sag det er, eller den Ting, som noget findes hos o. s. v., i *genitivo*. F. Ex. **Børns Pligt er det at ære deres Forældre**: liberorum est colere parentes; parentum est alere liberos. — **Ethvert Menneske kan feile**: cujusvis hominis est errare; nullius, nisi insipientis, in errore perseverare. — **Det er noget, man ikke bør vente sig af disse Tider**: non est horum temporum.

Mærk. 1. Man kan enten ansee denne Genitivus for en Eiendomsgenitiv, da derved betegnes, hvad der er nogen eget, eller man kan forklare den ved at underforstaae et Substantivum, som: signum, officium, munus, &c., hvilke Ord ogsaa undertiden udtrykkelig sættes. F. Ex. Det er Fyrsternes Sag at gjøre den letsindige Mængde Modstand, principum est *munus* resistere levitati multitudinis.

Mærk. 2. Naar derfor den, hvis Pligt noget er, som noget kan ventes af, som noget tilhører o. s. v., er et pronom. person., saa maa ikke genitivus af pron. pers. bruges, men meum, tuum, suum, nostrum, vestrum. F. Ex. Det er ikke min Sag at synge: canere non est meum. — Jeg har holdt det for min Pligt: meum esse duxi. — Jeg, du, vi, I bør gjøre det: meum (tuum, nostrum, vestrum) est hoc facere.

Mærk. 3. Til denne Regel kan man henføre den Talemaade: moris est: det er Skik; som: moris est Græcorum, det er Grækernes Skik. — Est hoc gallicæ consvetudinis: det er Gallernes Sædvane.

3. Regel.

Disse genitivi: tanti, quanti, tantidem, quanticunque, quantivis, magni, maximi, parvi, minoris, minimi, pluris, plurimi, assis, flocci, nauci, hili, nihili, hujus, hvilke udtrykke, **hvor meget eller hvor lidet noget er værd,** staae hos følgende verba, som bemærke at **agte, skatte** og **vurdere,** eller at **agtes** og **ansees for,** saavelsom at **sælge** og **kjøbe:** æstimo, duco, facio, fio, habeo, pendo, puto, taxo, existimo, ligesaa: sum, emo, vendo, veneo, sto.

F. Ex. *magni* eum facio. — non *assis* eum facio. — dolorem facit *nihili*: non *hujus* facio, **ikke saa meget værd!** (nemlig "som denne Haandbevægelse") — **Det er Umagen værd;** *tanti* est; — **Det er ikke Umagen værd;** non est tanti; — **Kjøbmændene sælge ikke for samme Priis, som de have kjøbt for;** mercatores non tantidem vendunt, quanti emerunt.

Mærk. 1. Herhid kan regnes den Talemaade: æqui bonique consulere eller facere, **at tage til Takke med.**

Mærk. 2. Æstimare findes ogsaa med ablativo, som: mori æstimamus *magno* (pretio). — Non *nihilo* æstimare.

Mærk. 3. Man kan betragte disse Genitiver som Beskrivelsens Genitiver, og forsaavidt de ere Adjektiver, underforstaae *pretii*; F. Ex. non tanti est ɔ: non tanti pretii est. I øvrigt stemmer det overeens med den græske Sprogbrug, at det Ord, som betegner Værdien, sættes i Genitiv. Derimod bruge Latinerne i Almindelighed Ablativ til at betegne Prisen, hvorfor noget kjøbes eller sælges.

4. Regel.

De verba, som bemærke at **ihukomme** eller **forglemme**, som: memini, recordor, reminiscor, oblivifcor, tage den Ting, som ihukommes eller forglemmes, til sig mestendeels i *genitivo*, men ogsaa i *accusativo*; som: memini *rei* og *rem*; oblivisci injuriæ og injuriam.

Mærk. 1. Memini sættes mere med Genitiv end med Accusativ, naar det gaaer paa en **Person**. F. Ex. Memini *patris*; memento *mei*; meminit *nostri*. Dog sættes det ogsaa med Personens Accus., naar det betyder husker, og ikke just tænker paa, f. Ex. Cinnam memini, jeg husker Cinna.

Mærk. 2. Memini og recordor sættes ogsaa med præpos. *de*, som: Et de Herode & Mettio meminero, & de omnibus, quæ te velle suspicabor modo, jeg skal erindre baade Herodes og Mettius og alt det, som jeg kun formoder Du ønsker. Velim scire, ecquid de te recordere, jeg ønskede at vide, om Du erindrer noget om Dig selv. Cic.

Mærk. 3. Hertil kan man ogsaa regne den Talemaade: venit mihi in mentem diei, hominis &c. for dies, homo venit mihi in mentem: jeg tænker paa den Dag. Venit mihi Platonis in mentem; man kan underforstaae cogitatio.

Mærk. 4. Moneo med composita forekommer ogsaa med Genit. F. Ex. milites temporis et necessitatis monet; men oftere med de eller accus.

5. Regel.

De verba, som bemærke en **Beskyldning**, en **Frikjendelse**, en **Fordømmelse**, sætte den Ting i *genitivo*, som man beskyldes, frikjendes, overbevises eller fordømmes for. Disse verba ere: accuso, arcesso, arguo, adstringo, coarguo, defero, incuso, infamo, insimulo, postulo; absolvo, libero; damno, condemno; convinco. F. Ex. furti eum accusavit. Senatus nec liberavit ejus

culpæ Regem, neque arguit. Ceteros non dubitabo primum inertiæ condemnare, poſt etiam impudentiæ. Man kan underforſtaae: *crimine*, Beſkyldning, eller *nomine*, i Henſeende til.

Mærk. 1. Man finder ogſaa ofte i Stedet for genitivus Præpoſitionen de; ſom: reum facere aliquem *de* vi; nomen deferre altid med *de*, f. Ex. de ambitu; ſaaledes og: de repetundis poſtulare; damnari de repetundis.

Mærk. 2. Damnare ſtaaer ofte med ablat. *capite*. Han dømtes fra Livet eller til Døden kan altſaa hedde enten *capitis* eller *capite* damnatus est. Saaledes findes og det Ord *crimen*, Beſkyldning, og andre lignende, i ablat. ved disſe verba; ſom: abſolvere, damnare aliquem crimine ambibitus: at frikjende, fordømme En for den Beſkyldning af ambitus. Miltiades crimine Pario eſt accuſatus. Nomine ſceleris et conjurationis damnati ſunt multi. Ego me, etſi *peccato* abſolvo, *ſupplicio* non libero. Liv.

Mærk. 3. Damnari voti er en ſæregen Talemaade om: at faae ſit Ønſke opfyldt, egentlig at være fordømt eller forbunden til at betale det Løfte, man har gjort for en Sags gode Udfald. Dog finder man og damnari votis.

Mærk. 4. Naar de Verba, ſom bemærke at anklage, betyde at dadle eller at irettesætte, ſtyre de Tingens Accuſativ, og Perſonen ſættes i Genitiv. F. Ex. accuſare *inertiam alicujus*, at dadle eens Dorſkhed; ligeſom man ſiger reprehendere pertinaciam alicujus, at irettesætte nogen for Stivſindighed, o. ſ. v.

6. Regel.

De verba, ſom give en Tvivl, Sorg og Bekymring tilkjende, tage det Ord animus, Sind, til ſig i *genitivo* eller *ablativo;* ſom: pendeo animi eller animo, jeg er tvivlraadig i Sindet; diſcrucior, angor animo.

Mærk. Nogle Adject. tage animi til ſig med ſamme Betydning. F. Ex. dubius, incertus, anxius animi. cfr. §. 149. Reg. 7.

7. Regel.

De verba, ſom bemærke at ynkes, forbarme ſig over, tage Objektet eller det, man ynkes over, til ſig i *genitivo*; og de imperſonalia: *miſeret*, *pœnitet*, *piget*, *pudet*, *tædet*, tage desuden Subjektet til ſig i *accuſat*. F.

Ex. *neminis misereri* certum est; miserescite *regis;* miseret *me tui;* pœnitet *me facti;* piget *me laboris;* tædet *me laboris;* nonne te miseret mei. *Decemvirorum vos* pertæsum est, Liv.

Mærk. 1. Miseror og Commiseror tage *accusativum* til sig; fordi disse ikke betyde at ynkes over, men at ynke, beklage, og altsaa naturligviis have Objektet i *accus.*, da derimod de ovenanførte Verba have Genitiv efter sig formedelst en Ellipse af causa eller ergo. Som: non queo satis hujus *eventum fortunamque* miserari. — commiseratus est fortunam Græciæ.

Mærk. 2. Nogle af disse og andre Impersonalia tage undertiden pronomen tertiæ pers. neutr. gen. som Subjectum eller nominativus til sig, ligesom i Dansken. *hoc* me pœnitet, pudet eum *quidquam. Quod* permagni *interest,* sæpe pro necessario habetur.

Mærk. 3. Disse Impersonalia kan ogsaa have Infinitiv. til Objekt. F. Ex. Jeg fortryder ikke mit Liv, og er ikke uvillig til at døe, non me pœnitet *vixisse,* neque piget *mori.*

8. Regel.

Ved de verba, **at boe, være, opholde sig paa et Sted**, og i Almindelighed, naar Talen er om det Sted, hvor noget foregaaer eller er skeet, staae nogle Substantiva i *genitivo sing.* paa det Spørgsmaal hvor? nemlig:

1. Byers og mange Øers Navne af den første og anden Deklination og sing. num. Som: fui *Romæ* — habito *Hafniæ* — maluit *Rhodi* vivere — domum habuit *Chersonesi.* Cato *Uticæ* mortuus est. — *Romæ* illum nunquam vidi. — Derimod staae Byers Navne, som ere plur. num. eller tertiæ declin., i *ablativo.* Som: Talis *Romæ* Fabricius, qualis Aristides *Athenis* fuit. Ut *Romæ* consules, sic *Carthagine* quotannis annui bini reges creabantur.

Naar efter disse genitivos sættes et nomen appellativum per appositionem, saa staaer dette i *ablativo.* Som: natus est Antiochiæ, *urbe clarissima.*

2. Genitivus *domi,* hjemme (i Huset); som: sum domi. Denne genitivus kan ogsaa staae med pronomina: meæ, tuæ, suæ, nostræ, vestræ, men ikke med adjectiva, undtagen *alienæ,* naar det sættes imod tuæ, suæ.

F. Ex. vil du ikke hellere være i dit Huus end i et fremmed? nonne mavis domi *tuæ* eſſe, quam *alienæ*.

Derimod ſiges: *in domo*, naar der tales om Huus i Almindelighed, og ikke om Hjem. F. Ex. Chremes *domi* eſt, Chremes er hjemme; men *in domo* Chremetis fui, jeg har været i Chremes's Huus. In *domo* furtum factum eſt ab eo, qui *domi* fuit.

3. *Militiæ* og *Belli*, i Krigen, dog ikkun i Modſætning med domi: f. Ex. quorum virtus fuerat *domi militiæ*que cognita. — quibuscunque rebus vel *belli* vel *domi* poterunt.

4. *Humi* for: in humo, in humum, ſom: cadere humi; ponere, fundere, ſternere, jacere humi.

9. Regel.

De verba imperſonalia *intereſt* og *refert*, det er magtpaaliggende, ſætte den Perſon eller Ting, ſom noget er magtpaaliggende, i *genitivo*, og det, ſom er magtpaaliggende, enten i *infinitivo* eller med *ut* eller med *quis*, og andre Spørgsmaalsord. Saaſom: intereſt *omnium*, recte *facere*; multum intereſt, *utrum* ex animo quid facias, *an* ſimulate; nihil *mea* refert, *quis* dixerit, ſed *num* vera quis dixerit; civitatum multarum hoc interfuit.

Mærk. 1. Naar den Perſon, ſom noget er vigtigt, er et af de pronomina: ego, tu, ſui, nos, vos, ſaa bruges ikke genitivus, men mea, tua, ſua, noſtra, veſtra. Som: *mea* magni intererat — *tua* parvi intererit — *mea* nihil refert. Cæſar dicere ſolebat, non tam *ſua*, quam *reipublicæ* intereſſe, uti ſalvus eſſet; epiſtolis certiores facimus abſentes, ſi quid eſt, quod eos ſcire, aut *noſtra* aut *ipſorum* interſit.

Mærk. 2. Hvor meget eller hvor lidet noget er en magtpaaliggende, udtrykkes ved allehaande adverbia, multum, parum, plus, plurimum, valde, paullum, minime, vehementer, magnopere &c.; iligemaade ved diſſe genitivi neutr. gen. magni, permagni, tanti, quanti, pluris, parvi &c.

Mærk. 3. Intereſt og refert conſtrueres ogſaa med Præpoſitionen *ad*; ſom: *ad* noſtram laudem non multum video *intereſſe*; quid id *ad* meam rem *refert*! magni exiſtimo in-

tereſſe ad decus et ad laudem civitatis, res præclaras litteris contineri; hvor Genit. bruges kan man derfor underſtaae: *ad commoda;* f. Ex. illorum magis (*ad commoda*) quam tua retulit; utriusque noſtrum magni intereſt, ut te videam, antequam decedas ɔ: (ad commoda u. n. intereſt, eller inter c. u. n. eſt).

10. Regel.

Nogle verba, ſom bemærke en Overflødighed eller **Mangel**, og ſom ſædvanligen tage ablativum til ſig, findes ogſaa med genitivo. Saadanne ere: implere, complere, explere, ſaturare, egere, indigere &c. F. Ex. ollam *denariorum* implere, (med Denarier.) — multitudinem *religionis* implere, (med Frygt for Religionen.) — egeo *conſilii* — *artis* indigent, &c.

Mærk. Hertil kan og henføres den Talemaade: ſatagere rerum ſuarum, at have nok at beſtille med ſine egne Ting, at have ſin Plage.

III. Om Dativus med verbo.

§. 155.

1. Regel.

De tranſitiva, ſom have to Objekter, af hvilke det ene angiver den Ting, Handlingen nærmeſt gaaer ud paa, det andet den Perſon eller Ting, for hvis Skyld Handlingen ſkeer, tage hiint (objectum rei) til ſig i *accuſativ*, dette (objectum perſonæ) i Dativ.

Saadanne verba ere: at raade, fraraade, ſkylde, forbyde, befale, paabyde, give, tillægge, fortælle, tilkjendegive, viſe, erklære, ſige, ſkrive, overdrage, beviſe, ſende, forſkaffe ꝛc. Som: ſvadere, disſvadere *alicui aliquid.* — debere *alicui vitam* — imperare *populo tributum* — dare, tribuere *alicui aliquid;* narrare, ſignificare, oſtendere, declarare, dicere, ſcribere, mandare, probare, mittere, comparare, &c. *alicui aliquid.*

Mærk. I Dansken staae undertiden disse to Objekter (Substantiv eller Pronom.) strax efter Verbum ved Siden af hinanden, uden præpos.; saaledes at Personens Objekt kommer først; undertiden staaer derimod Personens Object bag efter Tingens med en Præposition. F. Ex. Han tog Bogen fra mig, eller han fratog mig Bogen: eripuit, subtraxit *mihi librum.* — Kongen lagde Sverrig under sig, d. e. Kongen underlagde sig Sverrig: rex *sibi Sveciam* subjecit.

Undt. De verba: celo, doceo, edoceo, dedoceo, hvilke tage begge Objekter til sig i accus. cfr. 156 §. 8 Regel. Om jubeo, befaler og veto, forbyder, som ikke styre Personens Dativ., see §. 164, Regel 2.

2. Regel.

De verba, som bemærke at **nytte, skade, adlyde, ynde, behage, mishage, hjelpe, unddrage sin Hjelp, møde, give efter for** 2c., tage Objektet enten det er en Person eller en Ting, til sig i *dativo.*

Saadanne ere: obedio, pareo, obtempero, obsequor, adlyder, prosum, gavner, noceo, skader, faveo, ynder, placeo, behager, displiceo, mishager, auxilior, subvenio, succurro, adsum, hjelper, desum, unddrager min Hjelp, occurro, møder, cedo, concedo, viger for. Ligeledes: parco, skaaner, sparer, maledico, forbander, benedico, velsigner, studeo, beflitter mig paa, er hengiven, irascor, bliver vred paa, medeor, helbreder, læger, 2c.

Mærk. 1. Under denne Regel hører ogsaa den Talemaade alicui dicto audientem esse, at være Een lydig eller hørig paa hans Ord. F. Ex. Is Regi dicto audiens non erat, Han var ikke Kongen lydig. Dicto audiens fuit jussis magistratuum. Corn. Nep.

Mærk. 2. Det verbum *juvo*, hjælper, med comp. *adjuvo*, styrer accusat. f. Ex. At hjelpe nogen med Raad, juvare aliquem consilio; Lykken hjelper den Kjekke, fortes adjuvat fortuna. *Lædo*, beskadiger, fornærmer, styrer ligedes accusat. F. Ex. frigus segetem lædit, Kulden beskadiger Sæden; impia lingva læsit deos, den ugudelige Tunge har fornærmet Guderne.

3. Regel.

De verba impersonalia: libet eller lubet, det lyster, licet, det er tilladt, accidit, contingit, evenit, det hændes, conducit, expedit, det nytter, convenit, det skikker sig, sufficit, det er nok, præstat, det er bedre, vide-

tur, det synes &c. tage Personen eller det Ord, der kan ansees for Personen, til sig i *dativo*. Som: licet esse *beato*: expedit, conducit, præstat *mihi*: convenit *sapienti*: men convenit inter nos, betyder: **vi ere enige**.

4. Regel.

Naar Præpositionen til staaer efter visse Verba i Dansken og betegner, **hvortil noget tjener eller anvendes**, enten til Gavn eller Skade, saa sættes i Latinen det Substantivum i Dativo, foran hvilket Præpositionen til staaer i Dansken.

Saadanne Verba ere især: sum, do, tribuo; duco; habeo; verto, venio, mitto, relinquo, o. s. v. F. Ex. Cui *bono* est, **hvem er det til Gavn?** librum mihi *dono* dedit, **han gav mig en Bog til Foræring**; quod aliis *vitio* vertis, id tibi *laudi* ne duxeris, **hvad Du lægger andre til Last, det regne Du ikke Dig selv til Ære.** Mille Platæenses Atheniensibus *auxilio* venerunt. Propinquos Regi *muneri* misit. Turpe est rempublicam *quæstui* habere. Nucleum amisi, putamina mihi *pignori* reliquit. Est *argumento* (til Beviis), *honori* (til Ære), *impedimento* (til Hinder), *exitio* (til Ulykke) o. s. v.

Mærk. Om ogsaa Dansken falder anderledes, naar den kun lader sig forandre saaledes, at verbum faaer dette til efter sig paa omtalte Maade; bør dog Regelen følges. F. Ex. Det gjør ham stor Skam, stor Ære, eller; han har stor Skam, stor Ære deraf, bør oversættes: est illi magno dedecori, magnæ laudi. Lacedæmoniis *crimini* datur, quod arcem induciarum tempore occupassent; vides, quanto sit omnibus *odio* crudelitas, et quanto *amori* clementia; *curæ* mihi est, quemadmodum illis gratiam referam.

5. Regel.

Dativus staaer ved verba, paa det Spørgsmaal: **til hvis Fornøielse, Gavn eller Skade? for hvem?** F. Ex. **Vi lære for Livet, ikke for Skolen**, *vitæ* discimus, non *scholæ*; non sum *uni angulo* natus; non solum *nobis* divites esse volumus; sed et *liberis atque amicis*;

6. Regel.

Det verbum haver udtrykkes ofte med verbum *ſum* og *dativus*, da den, ſom haver, ſættes i *dativo*, og det, ſom haves, i *nominativo* eller *accuſativo* med Infinit. Som: **vi have modne Æbler**, ſunt nobis mitia poma; **Vellyſt har ingen Forbindelſe med Dyd**, nulla eſt voluptati cum honeſtate conjunctio; **Veed Du ikke, at Kongerne have lange Hænder**, an nescis, longas regibus eſſe manus?

Mærk. Saaledes ſtaaer ogſaa ofte Dativ. med et ſubſtant. og verbum ſum iſtedet for Genit. eller pron. poſſesſiv. F. Ex. Nero hoſtis fuit bonis omnibus. Fabio hæres fuit Galba; pollicitus eſt, Capuam fore Italiæ omni caput; ei rei teſtis ſum; nomen eſt mihi Titio (Dativ ved Appoſition iſtedet for Titius eller Titii).

7. Regel.

Nogle Verba, ſom ere ſammenſatte med Præpoſitioner, ſætte det Ord i dativo, ſom i Danſken følger efter Præpoſitionen. Disſe Verba ere deels intranſitiva, ſom ellers ingen Caſus ſtyre: deels ere de tranſitiva, ſom desuden ſtyre Accuſativ. F. Ex. **at vænnes til noget**: asſveſcere rei; **Den Toſkanſke Jord ligger ved den Romerſke**, Tuſcus ager adjacet Romano; **Den Oprigtighed findes hos mig**, is mihi candor ineſt; **At ſammenligne ſtore Ting med ſmaa**, componere parvis magna; **At lægge Haand paa nogen**, injicere alicui manus; **Vi foretrække Dyden for Legemets Goder**, virtutem bonis corporis anteponimus; **Gud har ſat Sjelen over Legemet**, Deus animum præfecit corpori; **Næſen ligger ligeſom en Muur mellem Øjnene**, naſus quaſi murus oculis interjectus eſt.

Mærk. 1. Denne Regel maa anvendes med Forſigtighed; thi der gives mange Undtagelſer derfra; f. Ex. **at gaae til En**, hedder adire aliquem, **at tale med En**, convenire aliquem. Jfr. §. 156, Reg. 1. M. 5 og 6.

Mærk. 2. Mange af disse verba construeres ogsaa, ligesom i Dansken med Præpositioner. Som: comparare *cum* re; eripere *e* periculo; addere ad laudem; de suis commodis detrahere; in animis inprimere; in eô inest &c.

8. Regel.

De verba adulor, smigrer, antecedo, anteeo, gaaer foran, antevenio, kommer foran, anteverto, forekommer, attendo, giver agt paa, incesso, angriber, illudo, spotter over, insulto, springer paa, item forhaaner, occumbo, ligger under, tage baade *dativum*, og formedelst Præpositionen, ogsaa *accusativum* til sig.

Begge disse casus have ogsaa curo, sørger for, deficio, fattes, despero, har Mistvivl om, medicor, læger, moderor, styrer, præcedo, præeo, gaaer foran, præcurro, løber foran, præsto, overgaaer, præstolor, bier, tøver efter, præverto, forekommer, tempero, holder Maade.

Mærk. 1. Nogle af disse verba have sædvanligere den ene casus, andre den anden. Saasom: adulari, antecedere, have sædvanligst accusativum. Moderari og temperare, tage helst dativum til sig, naar de bemærke at tæmme Affekterne, holde Maade i noget, og helst accus., naar de bemærke at styre, regjere. Som: moderari, temperare iræ; men moderari, temperare navim, rempublicam &c.

Mærk. 2. Antecello, præcello, gaaer foran, overgaaer, adversor, er imod, tage sædvanlig kun dativum til sig; og prævenio, forekommer, ikkun accusativ.

9. Regel.

Nogle verba tage i den samme Bemærkelse snart Personens dativum, og Tingens accusativum; snart Personens accusativum og Tingens ablat. til sig. Som: *abdicare* alicui magistratum, og: abdicare se magistratu, skille sig ved en Øvrighedsværdighed. — *Adspergere* alicui maculam; og: adspergere aliquem macula, sætte En en Skamplet paa. — *Donare* alicui aliquid; og: donare aliqvem re, skjænke En noget. — *Exuere* alicui (sibi) vestem, og: exuere aliquem (se) veste, afklæde. — *Impertire* alicui salutem, og: aliquem salute, hilse En.

Induere alicui (sibi) vestem; og: induere aliquem (se) veste, iføre En (sig) Kjortelen. — *Intercludere* alicui fugam, at afskjære En Flugten; og: intercludere aliquem frumento, afskjære En Korntilførsel.

Andre tage, foruden dativum, ogsaa andre casus til sig, eller construeres med Præpositioner. Som: *adscribere* aliquem civitati, in civitatem, in civitate, give En Borgerskab. — *Adfertur* mihi og ad me, mig berettes. — *Confidere* suæ virtuti og suâ virtute, stole paa sin Dyd, Duelighed. — *Excellere* ceteris, og excellere inter omnes, overgaae alle andre. — *Habitare* in loco, og habitare locum, beboe et Sted. — *Incidere* rei, in rem, in re, falde paa noget — *Interdicere* alicui aliquid, eller alicui aliqua re, forbyde En noget. — *Mitto* tibi eller ad te, jeg sender dig (til dig). — *Nubere* viro, at gifte sig med en Mand, og: nuptam esse cum aliquo, være gift med En — *Scribere* alicui og ad aliquem, skrive til En.

10. Regel.

Mange verba have forskjellige casus efter deres forskjellige Bemærkelse. Som:

Accedo tibi, jeg er af samme Mening, som du; hoc tibi accedit ad illud: dette faaer du endnu foruden hiint: accedere ad aliquem, at gaae hen til En: ad rempublicam, begynde at tjene Staten.

Auscultare alicui, adlyde En; aliquem, høre paa En.

Caveo tibi, jeg sørger for dig, ved at afvende en Skade: caveo te, jeg vogter mig for dig. Ogsaa cavere (sibi) ab aliquo, vogte sig for En.

Consulo tibi, jeg sørger for dig, giver dig Raad: te, spørger dig om Raad; in aliquem, behandle, nihil in quenquam superbe consulere decet.

Cupio tibi, er dig bevaagen, aliquid, begjerer noget. Dumnorix cupiebat Helvetiis.

Deficit mihi og me, fattes mig, f. Ex. liber: deficere ab aliquo, falde fra Ens Partie.

Do alicui literas, giver nogen et Brev at besørge: ad aliquem literas, skriver Nogen til.

Horreo tibi, jeg skrækkes paa dine Vegne; aliquid, skrækkes for noget, f. Ex. periculum: horrere aliqua re, kneiser med, f. Ex. ager horret aristis, Kornet staaer i Ax paa Ageren; capilli horrent in capite, Haarene reise sig paa Hovedet.

Impono alicui aliquid, lægger noget paa nogen: ogsaa aliquid in aliqua re, f. Ex. in cervicibus; imponere alicui, at bedrage nogen.

Incumbere rei, lægge sig paa noget: in rem eller ad rem, giver sig stor Møie med noget, lægger sig efter noget.

Interest 1) der er Forskjel, f. Ex. inter hominem et bestiam: ogsaa: stulto intelligens quid interest? hvad Forskjel er der paa en Forstandig og en Daare? 2) det et magtpaaliggende, f. Ex. patris, mea, tua &c. 3) interesse rei eller in re, være tilstede ved, f. Ex. convivio.

Merere sibi aliquid, fortjene sig noget: merere equô, tjene til Hest; merere og mereri de aliquo, gjøre sig fortjent af En.

Metuo (timeo) tibi, jeg er i Frygt for din Skyld: te, jeg frygter dig, er bange for dig: metuo aliquid ab aliquo, frygter for noget ondt af nogen. Ogsaa metuo (timeo) de re aliqua, er i Frygt for en Tings Skyld, f. Ex. metuere de vita, timere de republica.

Peto mihi, jeg henter mig, f. Ex. lignum: aliquem, gaae løs paa nogen: aliquid søge til noget; f. Ex. locum, urbem, søge til et Sted, en Bye; reise: ab aliquo aliquid, forlange noget af En, bede En om noget.

Præbere alicui rem, give En noget: se fortem, vise sig tapper: non legatum, sed tyrannum se præbuit.

Præstare 1) overgaae, alicui og aliquem. 2) aliquid, (aliquem), være ansvarlig for, f. Ex. damnum, culpam. 3) beneficia, officia, honorem, silentium alicui, bevise en Velgjerninger, o. s. v. 4) se fortem, vise sig tapper.

Prospicio, (provideo) alicui, jeg sørger for; aliquid jeg forudseer.

Quærere sibi aliquid, søge sig noget: aliquem, søge nogen: ex aliquo, ab aliquo, sjelden de aliquo, spørge nogen: de re eller homine, spørger eller anstille en Undersøgelse angaaende: in aliquem, anstille et Forhør over nogen.

Recipio tibi, jeg giver dig den visse Forsikring: me in locum forføier mig til et Sted: aliquid, faaer noget igjen, ogsaa: paatager mig noget, f. Ex. causam defendendam recepi.

Referre alicui aliquid, fortælle En noget; ogsaa bringe tilbag til En: referre ad aliquem aliquid og de re aliqua, fore drage noget for En; især: consules retulēre ad senatum refert mea, tua &c. det er mig magtpaaliggende.

Renunciare rei, at frasige sig noget, f. Ex. muneri: alicui, mel de En noget: aliquem consulem, udnævner En til Consul

Respondere alicui, svare En; aliquid, noget; ad aliquid, pa noget, f. Ex. ad quæstionem.

Solvo tibi pecuniam, jeg betaler dig Penge: solvo te, jeg b frier dig, f. Ex. metu: solvere navem, gaae til Seils.

Temperare rei alicui, tæmme, holde Maade i, f. Ex. iræ: alicui, at skaane nogen: aliquid, at styre, regiere, f. Ex. rempublicam; ogsaa at blande, f. Ex. poculum: a re aliqua eller ab aliquo, at afholde sig fra, f. Ex. ab injuria, ab hostibus, (skaane).

Vacare a re og re, være fri for noget: rei, lægge sig efter noget, v. litteris; si vacas, har Du Tid. Ogsaa imperson. si vacat, sc. tempus, dersom Du har Stunder, Fritid.

11. Regel.

Dativus staaer ofte, efter Grækernes Maade, i Stedet for en anden Casus med en Præposition, især hos Digterne; som: **Skriget stiger til Himlen**, it clamor coelo (for *in* eller *ad* coelum); **Druen kappes med Purpur**, certat uva purpuræ (for *cum* purpurâ); **En Medisk Sabel er forskjellig fra Viin og Lamper**, vino et lucernis Medus acinaces discrepat (for a vino &c.).

Fornemmelig finder dette Sted ved Passiva, endog hos Prosaister, især ved futur. partic. passiv., hvor Dativus bruges i Stedet for Præpositionen *a* med Ablativo. F. Ex. **Jeg er her en Barbar, fordi jeg forstaaes af ingen**, barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli (for *ab* ullo); **Det Dydige søges af gode Mænd**, bonesta bonis viris quæruntur; **Vi bør gjøre det, som vore Forældre byde**, faciendum id nobis, quod parentes imperant.

Mærk. Naar der paa denne Maade vilde komme tvende Dativer sammen, maa Præpositionen *a* sættes. F. Ex. **J bør sørge for Eders Medborgere**, civibus *a* vobis consulendum est; Derimod: **J bør spørge Oraklet til Raads**, oraculum vobis consulendum est. Ligesaa: Omnia, quæ vindicaveris in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt.

12. Regel

Ofte staae de dativi *mihi, tibi, sibi, nobis, vobis*, overflødigen ved verba, men meest i den dialogiske Stiil, som ogsaa skeer i Dansken. F. Ex. du er mig den rette Karl: fur *mihi* es. An ille *mihi* liber, cui mulier imperet?

IV. Om Accusativus med Verbum.

§. 156.

1. Regel.

Et verbum activum eller deponens, som har transitiv Bemærkelse, sætter det, hvorpaa Handlingen gaaer ud, (Objektet) i *accusativo*, hvilket bliver nominativus, naar verbum gjøres til et Passivum i Dansken. F. Ex. **jeg eier Bogen**: d. e. Bogen eies af mig: possideo, teneo *librum*. **Jeg har underviist ham**, d. e. han er underviist af mig: erudivi *illum*; **Jeg har opmuntret ham**, hortatus sum *illum*; **Han betragtede Himlen**, contemplatus est *coelum*.

Mærk. 1. Endskjøndt de verba *parco*, jeg sparer, skaaner, *benedico*, velsigner, taler vel om, *maledico*, forbander, taler ilde om, *persuadeo*, overtaler, *medeor*, helbreder, *nubo*, gifter mig med, *invideo*, misunder, *studeo*, beflitter mig paa, studerer, have en aktivisk Bemærkelse, og i Dansken kunne gjøres til Passiva, styre de dog i Latinen dativum, og kunne ikke gjøres til Passiva, uden som impersonalia. F. Ex. **du skaanes**, parcitur tibi; **jeg er overbeviist om**, persuasum est mihi, &c.

Mærk. 2. De depon. utor, fruor, fungor, vescor, potior, styre ablat. cfr. §. 157. 8.

Mærk. 3. De verba neutra, som bemærke at lugte og smage, tage sædvanligen accusativum til sig, paa det Spørgsmaal hvoraf? som: redolere vinum, **at lugte af Viin**; sapere crocum, **smage af Safran**.

Mærk. 4. Ogsaa andre verba neutra **tage** *Accusat.* til sig, der enten er af samme Oprindelse som verbum, og staaer altsaa overflødig; som: errare errorem, pugnare pugnam, vivere vitam, servire servitutem &c.; eller kan forklares af en udeladt Præposition, som *id* indignatus est, d. e. *propter* id; dolueram *meum casum*; *sibila colla* tumentem d. e. *ad*, eller *quod attinet ad* sibila colla; (Constructioner af dette sidste Slags forekomme meest hos Poeterne).

Mærk. 5. Oftere styres accusat. egentlig af den Præpos., hvormed Verb. er sammensat: *adire* (ire ad) aliquem; gentes quæ mare illud *adjacent*; cum V. navibus Africam *accessit*; Socratem *circumsteterunt*; Tanais Europam & Asiam medius *interfluit*; Ciliciam præteriit; Caucasum transcendit; mortem obiēre; moenia exercitu *circumvenit*; insidiis aliquem *circumvenire*; *inire* viam, certamen, foe

dus, &c. Denne Præpos. gjentages derfor ofte ved disse verba. F. Ex. intempestive ad nos adeunt.

Mærk. 6 Dog findes ogsaa nogle verba neutra, som styre accus., skjøndt den Præpos., hvormed de ere sammensatte, styrer Ablativ., i hvilke Tilfælde man maa underforstaae en passende Præposition. F. Ex. convenire aliquem, at tale med En. (Maaskee her kan underforstaaes *ad*). Coire societatem, at indgaae et Forbund (underforstaa: *in)*; exire eller excedere urbem, at gaae ud af Byen (underforstaae: *extra)*; prævenio te, jeg kommer foran dig (underforstaae: *ante)*. Herved maa bemærkes, at de Verba excedo og egredi fornemmelig, naar de tilkjendegive **at overskride Maal eller Grændse**, styre Accusat.; f. Ex. Tiberis alveum excessit; historia non debet egredi veritatem.

2. Regel.

Nogle verba af en aktivisk Bemærkelse (transitiva og deponentia) tage, foruden den naturlige accusativus, en anden til sig, formedelst den Præposition, hvormed de ere sammensatte, hvilken sidste accusativus bliver ogsaa staaende i passivo. Som: Cæsar traduxit eller trajecit copias *Rhenum*. Magna multitudo *Rhenum* traducta est. Darius equo *suos* est circumvectus. Ogsaa: trans Rhenum in Galliam eos transduxit.

3. Regel.

Ved de verba, som bemærke at **vedvare, opholde sig paa et Sted, boe** og deslige, staaer det substantivum, som udtrykker Tidens Længde, i *accusativo;* som: *tres annos* ibi fui, vixi, moratus sum, mansi &c., **i 3 Aar.** *Biduum* Laodiceæ fui, **i 2 Dage.** *Magnam partem* consulatus mei absui, **en stor Deel af.** Egentlig underforstaaes Præpositionen *per*, som og ofte staaer derhos for Eftertryks Skyld, f. Ex. Hannibal Italiam *per* annos sexdecim variis cladibus fatigavit, **(i hele 16 Aar).**

Mærk. 1. Dog findes ogsaa ablativus med verba, som udtrykke Tidens Længde, især, naar der skal gives tilkjende, hvor lang Tid der er medgaaet, inden noget er skeet. Som: *quatriduo* ad me venit, d. e. efter fire Dage. *Triennio* urbs capta est, i en Tid af tre Aar.

Mærk. 2. Paa det Spørgsmaal: paa eller for hvor lang Tid, bruges Præpositionen *in* med accusat. F. Ex. Phaeton udbad sig sin Faders Vogn for en Dag, Phaëton currum patris *in diem* rogavit; Stilstand indgaaet paa hundrede Aar, induciæ *in centum annos* factæ.

4. Regel.

Ved de verba, som bemærke at **være borte**, at **gaae bort**, og andre, staaer det substantivum, som udtrykker Maal og Rum, i *accusativo*. Som: cum abessem ab Amano *iter* unius diei, **een Dagreise**. Non licet *transversum*, ut ajunt, *unguem* discedere — **ikke en Fingersbred**; urbs passus mille a mari sita.

Mærk. Dog finder man ogsaa især spatium og ordinalia i ablativ. Som: bidui *spatio* abest; templum ejus V *millibus* passuum abest ab urbe; Albani ab urbe Roma *duodecimo* milliario absunt; castra *quinto* lapide a Carthagine statuit. Quæ aberant bidui (spatio).

5. Regel.

De verba impersonalia *poenitet*, *pudet*, *piget*, *tædet*, *miseret*, *decet*, *dedecet*, ogsaa disse personalia, naar de staae impersonaliter; *fugit*, *præterit*, *juvat*, undertiden ogsaa *latet*, tage Personen til sig i *accusativo*; som: poenitet *me* facti; tædet *illum* laboris: decet *me* hoc facere; decet *viros* forma neglecta; non fugit, non præterit *me*, (**jeg veed vel**) hostes samâ belli præstare; te valere valde *me* juvat; &c.

Mærk. Dog findes *decet* ligesom *latet* hos Komikerne med Dativo; f. Ex. decet mihi; latet tibi.

6. Regel.

Ved de verba, at **gaae**, **reise**, **komme** og deslige, staae Byers og Øers Navne, iligemaade *domus* og *rus* i *accusativo*, paa det Spørgsmaal **hvorhen**? Som: *Romam* proficisci, venire. Redire *domum* &c. Rus abire, reise paa Landet. Se *Rhodum* contulit. *Ephesum* ad Antiochum venit.

Mærk. 1. Man finder ogsaa *ad* hos Byer. F. Ex. *ad* Romam venire, proficisci &c. Men dette betyder at ankomme ved Rom, at reise til Rom, uden Hensigt strax at gaae ind; saaledes og: *ad* urbem esse, ved, uden for Byen. Legati venerunt in castra ad Iconium.

Mærk. 2. Ved *domum* staae ogsaa de pronomina *meam, tuam, suam, nostram, vestram,* ikke let andre adjectiva. *In* kan ogsaa staae foran, som: *in* domum suam recipere.

Mærk. 3. Ved Landskabers Navne bliver *in*. Som: proficisci *in* Italiam. Dog findes Landskaber undertiden satte i Accusat. uden Præposition, ligesom man paa den anden Side ogsaa finder Stæders og Øers Navne med Præpositionen in. hvilket dog ikke bør efterlignes, undtagen ved de store Øer. Man finder vel hos Cicero: *Sardiniam* cum classe venit; men det er dog almindeligere at sige in Sardiniam venit; ligeledes forholder det sig med de andre store Øer, som Sicilia og Britannia, hvilke i alle Henseender bør construeres som Landskabers Navne.

7. Regel.

De verba passiva, som ved Apposition have en dobbelt nominativum (see §. 153. 4. Regel), have ogsaa en dobbelt *accusativum*, naar de bruges activé. Ligesom: Cicero factus, creatus, renunciatus, designatus est consul; saaledes og: Romani fecerunt, crearunt, renunciarunt, designarunt *Ciceronem consulem.* — Vocor Carolus: vocant *me Carolum.* — Socrates repertus est innocens; repererunt *Socratem innocentem.*

Mærk. Herhid hører ogsaa *præbere se, præstare se,* vise sig, f. Ex. *fortem, virum;* se ducem præbet ad voluptatem; *se omnibus æqualem exhibere.* Dog er dette egentlig en Apposition, hvorved tanquam kan underforstaaes.

8. Regel.

Det verbum *celo,* dølger, iligemaade mange verba, som bemærke at lære, undervise, paaminde, bede, kræve, spørge, tage en dobbelt *accusativum* til sig, Personens og Tingens. Saadanne verba ere: doceo, edoceo, erudio, oplærer, dedoceo, afvænner, moneo, admoneo, paaminder, rogo, oro, exoro, precor, beder, begjerer, flagito, kræver, exigo, posco, fordrer, repo-

sco, kræver tilbage, interrogo, spørger, consulo, spørger til Raads, percontor, fritter. Som: celare *aliquem aliquid* (for En); docere *aliquem artes;* poscere *aliquem pecuniam*, (af En). *Me* primum *sententiam* rogavit; *illud me* præclare admones.

Mærk. 1. De verba, som bemærke at bede og begjere, kunne ogsaa tage Personen til sig i ablativo med en Præposition; som: poscere, flagitare, contendere aliquid *ab aliquo,* og *petere* bruges aldrig anderledes end petere *aliquid ab aliquo;* ligeledes bruges *quæro* ikke med dobbelt Accusativ, men med Præpositioner.

Mærk. 2. De verba, som bemærke at lære eller undervise, tage ofte Tingen til sig i ablativo med Præpositionen *de* eller *in;* som: docere aliquem *de re aliqua*, især i den Betydning at underrette om, erudire aliquem *in artibus*, ogsaa *artibus* (uden præpos.); og instituere, informare, instruere, imbuere, taale ingen accusativum rei; men man siger: instituere &c. aliquem *re aliqua.* Instituere ogsaa med *in.*

Mærk. 3. Verba, som bemærke at paaminde, spørge ꝛc., construeres ofte med *de*, som; monere aliquem *de re* aliqua, ogsaa *rei* alicujus. Saaledes siger man ogsaa: rogare, interrogare, consulere aliquem *de re* aliqua.

Mærk. 4. Tingens accusativus bliver endog, naar verbum sættes i passivo; som: *multa* admonemur; *pauca* docendus es: vir *omnes* belli *artes* edoctus: rogatus *sententiam; alimenta* dives poscebatur terra &c.

9. Regel.

Efter infinitivus af verbum *sum* og alle de verba, som have en nominativum efter sig, staaer Prædikatet i *accusativo*, naar Subjektet er accusativus. Som: scio patrem esse doctum: audio te creatum iri consulem &c. Ogsaa efter *videri;* som: video, tibi hanc rem videri miram. Dog sattes her egentlig *esse.*

Mærk. Efter de verba, som bemærke at høre og see, sættes Objektspersonen med sit Prædikat, som for det meste er et Participium, i Accusativo; hvilket i Grunden er en Appositio. F. Ex. Jeg hører Sokrates tale, *Socratem* audio *dicentem*: Jeg saae ham gaae ud og komme tilbage, *eum* vidi *exeuntem* et *revertentem.* Men efter de verba, som bemærke at mene og troe, udelades ofte Hjelpeverbum *esse*, og det dertil hørende particip. passiv. staaer alligevel, efter Regelen, i accusat.; f. Ex. Zeno meente, at et lyk=

saligt Liv er grundet allene paa Dyd, Zeno in una virtute *positam* beatam vitam putabat; Jeg mener, at al Erindring om Tvedragt bør udslettes, omnem memoriam discordiarum *delendam* censeo.

V. Om Ablativus med Verbum.

§. 157.

1. Regel.

Aarsagen, hvorfor en Ting skeer, **Redskabet** og **Middelet**, hvorved den skeer, **Maaden**, hvorpaa den skeer, og den **Deel af en Ting**, hvori noget skeer, sættes ved verba i *ablativo* uden Præposition.

Som **Aarsagen**: perire *fame, veneno* (af Hunger, af Gift); horrere *frigore*: dimicare *amore* pacis. **Redskabet**: *gladio* aliquem interficere, (med Sværdet); *manibus* apprehendere: naturam expellere *furca*. **Middelet**: *precibus*, (ved Bønner), plus proficimus quam minis; omnia prius experiri *verbis*, quam *armis*, sapientem decet. **Maaden**: pecudum ritu vivunt: *magna lætitia* exceptus fuit rex. **Den Deel i Tingen, hvori noget skeer**: angi *animo*: valere *corpore*.

Mærk. 1. Aarsagens ablativus sættes ofte med de Præpositioner: ob, propter, præ, per, eller med gratiâ, causâ: *ob, propter* lucrum, *præ* mærore, lucri *causa*, *per* morbum non licet proficisci; (formedelst Sygdom). Den virkende Aarsag, der forestilles som en Person, maa ved verba passiva udtrykkes ved Præpositionen *a*; f. Ex. avarus divitias non possidet, sed *a* divitiis possidetur. Cuncta illustrantur *a* sole Derimod: *lumine* solis cuncta illustrantur. Ligeledes siger Cicero cupiditate frangi, bøjes af Begjerlighed, men *a* voluptate vinci, at overvindes af Vellyst; thi her har han tænkt sig Vellysten som en Person.

Mærk. 2. Til Aarsagens ablativus, især naar den udtrykker en Sindsbevægelse, sættes smukt et af disse participia: motus, commotus, permotus, ductus, adductus, inductus, perductus, captus, impulsus, coactus, tactus, perculsus, percitus, adjutus, incensus, incitatus &c., efter Sindsbevægelsens Grad og Beskaffenhed; som: ira *motus*, *permotus*, *concitatus*, *percitus*; amore *ductus*, *incensus*, *inflammatus*; terrore *perculsus*; metu *coactus* &c.

Anm. 3. Redskabets ablativus bruges ikkun om Ting, ikke om Personer. Jeg kan ikke sige; felix factus sum *fratre meo*, ved min Broder; men *per* fratrem meum eller *ope* fratris; ikke: multi proscripti sunt *Sullâ*, ved Sulla; men per Sullam. Ligeledes bruges Præpositionen *a* istedet for Aarsagens Ablativ, naar der tales om Personer; f. Ex. mundus gubernatur *a* Deo; de oratore instituendo *ab* oratore potest optime scribi. (See Anm. 1).

Anm 4. Maadens ablativus beholder Præpositionen *cum,* naar et Følgeskab gives tilkjende. Som: han gik hjem med en Feber: rediit domum *cum* febri. Han blev dræbt med en Dolk: sicâ interfectus est; men derimod: han blev greben med en Dolk (o: tilligemed) : *cum* sicâ deprehensus est.

Anm. 5. Maadens ablativus forandres ofte til et adjectivum, eller part. Som: excepit illum *lætus*: *iratus* id audivit.

Anm. 6. Endelig maa bemærkes, at det er ifølge denne Regel, især om Aarsagens Abl., at de Verba, som bemærke, at glædes, at lide, at stole paa, have det hos sig i Abl., som er Aarsagen til Glæden, Lidelsen og Tilliden. F. Ex. Gaudet equis; delectatur libris; laborare morbo, avaritiâ, &c.; dolere alienâ laude; confidere naturâ loci; dog sættes disse Verba ogsaa med Præpositioner; f. Ex. gaudere med de, laborare med a; dolere med de og ex, o. s. v. Confido bruges ogsaa med dat.

2. Regel.

Verba, som bemærke en Mangel eller Overflødighed, sætte det i *ablativo*, hvorpaa man har Mangel, eller hvoraf man har Overflodighed.

Saadanne verba ere deels *transitiva*, som: impleo, compleo, expleo, suppleo, opfylder, satio, saturo, mætter, farcio, refercio, stopper, cumulo, opdynger, augeo, forøger, locuplēto, beriger, obruo, overvælder, &c., privo, spolio, orbo, berøver, &c. Deels *intransitiva*, som: abundo, redundo, adfluo, circumfluo, diffluo, har Overflodighed af, scateo, vrimler, valeo, har min Styrke i, &c., careo, indigeo, vaco, destituor, deficio, deficior, mangler, &c.

F. Ex. implere aliquem *spe;* satiare *cibo;* cumulare *opibus, gaudio;* privare *vestibus:* orbare *parentibus, liberis;* spoliari *armis* &c. Abundare *divitiis;*

adfluere *opibus;* Antiochia quondam eruditisſimis viris affluebat; diffluere *luxuria*; valere *gratia;* fluvius ſcatet *piſcibus;* vacare *febri, culpa:* deſtitui *amicis;* deficere *viribus, animo.*

Mærk. Nogle af disſe verba tage ogſaa genitivum til ſig. See §. 154. 10 Reg. Ved de verba, der bemærke Overflod o. ſ. v. er det Midlets Ablativ.

3. Regel.

De verba, ſom bemærke at ſælge, kjøbe og vurdere, tage Tingens Værdie (ſom det Middel, hvorfor det erhverves og hvorefter det vurderes) til ſig i *ablativo.*

Saadanne verba ere: emo, mercor, comparo (kjøber), redimo, **indløſer**, vendo, divendo, diſtraho, venundo, **ſælger**, veneo, **ſælges**, liceo, **er tilfals**, liceor, licitor, **byder paa**, indico, **ſiger, hvad det koſter**, addico, **tilſlaaer**, loco, **leier bort**, conduco, **leier af en anden**, taxo, æſtimo, **ſætter Priis paa**, pondero, metior, **veier, maaler**, ſto, conſto, **koſter**, valeo, ſum, **gjelder.**

F. Ex. emi librum *tribus imperialibus.* — *Multo ſanguine* ea Poenis victoria ſtetit: **koſtede Carthaginenſerne meget Blod.** — pretioſa odia et conſtantia *magno*, **Had, ſom koſter meget.** — Medimnus fuit (gjeldte) *Seſtertiis duobus:* conſilia *eventis* ponderare, **efter Udfaldet.** — magnos homines *virtute* metimur, non *fortuna;* Antonius regna addixit pecunia; auro vitam viri vendidit; pacem ingenti pecuniâ mercati ſunt; homines annum ſolis reditu metiuntur.

Mærk. 1. Fornemmelig ſtaaer ablat. *pretio* ved disſe verba, hvilken dog udelades ved de adjectiva: magno, permagno, tanto, quantô, parvo, plurimo, minimo, vili, paululo, nimio, dimidio, tantulo, duplo &c. Som: *parvo, vili,* emere, vendere; for ringe Priis. — *Magno* emere, dyrt, domum non magnô conduxit; nimio emtæ ædes; venditori expedit, rem venire quam plurimo.

Undertiden staae i Stedet for disse ablativi, de genitivi: magni, parvi, pluris, &c., som: emit homo *tanti, quanti* Pythius voluit. Vendo meum frumentum non *pluris* quam ceteri. — ikke dyrere — fortasse etiam *minoris*; Man finder ogsaa i deres Sted adverbia, som: *bene* emere, for godt Kjøb; *bene* eller *recte* vendere, med Fordeel. *Male* emere, kjøbe dyrt; *male* vendere, sælge slet, med Tab, 2c. cfr. 154. §. 3 R.

Mærk. 2. Denne abl. pretii staaer ogsaa til andre Ord, paa det Spørgsmaal: hvor dyre? F. Ex. *decem drachmis* oblonatus est: han har kjøbt Suul for 10 Drachmer.

4. Regel.

Ved verbum *sum* staaer ofte *ablativus* uden Præposition, naar man beskriver en Person enten med er eller haver i Dansken. For Ex. jeg er alt af den Alder, eller: jeg har alt den Alder: jam *ea ætate* sum. Var jeg saa troløs: si essem *ea perfidiâ*. Lad os være saa sindede: simus *ea mente; magn*a est apud plebem *gratia*. Nunquam ægro corpore fuit.

Mærk. 1. Ofte sættes dog og verbum sum med *in*: som: esse in spe, *in* amore, *in* exspectatione rerum; *in* gratia fuit, *in* ære alieno, *in* magno nomine. Herved er dog at mærke, at *in* bruges paa denne Maade, naar der tales om en Tilstand, hvori en Person er; men naar der tales om en Beskaffenhed, hvormed Personen beskrives, maa der bruges genitiv. eller ablat. F. Ex. Han er et meget haabefuldt ungt Menneske, est optimæ spei juvenis; men derimod: in spe summa est, han har det bedste Haab. In summo periculo est, han er i meget stor Fare.

Mærk. 2. Beskrivelsens Ablativ kan ikke bruges om Ting, men kun om Personer. Man siger ikke domus *magna latudine*, men *magnæ latitudinis* est.

5. Regel.

En Tids Navn staaer i *ablativo*, naar man kan spørge naar? som: *hac æstate* evenit — i denne Sommer. *Hyeme* navigare — om Vinteren. *Die quinto* decessit — paa femte Dag. *Triduo* audietis, om tre Dage. Ligeledes *Ludis*, paa den Dag Skuespillet holdtes. Saaledes og: *nuptiis*, *comitiis*, &c. paa Bryllupsdagen 2c.

Mærk. Dog kan Tiden ogsaa udtrykkes paa adskillige andre Maader efter det Spørgsmaal naar? Saasom;

1) med *intra*, som: *intra* biduum morietur, inden; intra decem annos, i et Tidsrum af 10 Aar.

2) med *ad;* f. Ex. nostra *ad* diem dictam fient — paa den bestemte Dag; ad lucem dormitare; ad id, hidtil.

3) med *per;* som: *per* tres dies te non vidi — tre hele Dage, især om en uafbrudt Tidsfølge.

4) med *in;* som: quanti coenas *in* mensem? maanedlig; naar man kan spørge: for hvor lang Tid? til hvad Tid? ad coenam eum invitavit *in posterum diem*.

5) med *de*, naar en Handling tilkjendegives, som gaaer for sig fra en vis Tid af; som: Cæsar *de* tertia vigilia ad hostes contendit. *De* media nocte; multa *de* nocte &c.

6) med *ante*, ogsaa med *sub* og *abhinc;* som: *ante* biduum, for to Dage siden; *sub* vesperam, mod Aften; *abhinc* tres annos eller tribus annis: for tre Aar siden; viginti annis *ante*, tyve Aar tilforn.

7) med *post*, i hvis Sted ogsaa staaer *ex;* som: *ex* illo tempore, fra den Tid af; *post* novem menses, ni Maaneder efter. Annis duobus et viginti *post*, to og tyve Aar efter. Ex bruges egentlig, naar efter er umiddelbar efter eller lige efter i Tiden.

6. Regel.

Byers og Stæders Eiendomsnavne staae ved verba i *ablativo* uden Præposition, paa det Spørgsmaal hvor? og hvorfra? F. Ex. *Athenis mortuus est*, i Athenen. *Carthagine* fugit, fra Carthago. Litteræ mihi *Roma* allatæ sunt, fra Rom.

Mærk. 1. Det Ord *rus* staaer ogsaa i ablativo uden Præposition, paa det Spørgsmaal hvor? Som: *rure* (ruri) vivere, paa Landet; ligeledes saavel *rus*, som *domus* og *humus*, paa det Spørgsmaal hvorfra? Som: domo, rure venit hjemme fra, fra Landet, *humo* surgere, fra Jorden.

Mærk. 2. At Stæders Navne af den første og anden Declination og sing. num., (ligesaa domus og humus) bør staae i genitivo paa det Spørgsmaal hvor? er ovenfor sagt §. 154. 8 Reg. 1. Kun sjelden staae de i Ablat ved en Apposition til urbs eller oppidum f. Ex. Cimon in oppido Citiô mortuus est.

Mærk. 3. Ved Byers Navne, som paa det Spørgsmaal hvorfra? sættes i Ablat., underforstaaes egentlig præp. a eller ab, der og ofte sættes til; som: *ab* Alexandria profectus est; discessit *a* Brundusio; a Delphis Romam rediit; men dette bør dog ikke efterlignes.

Mærk. 4. Paa det Spørgsmaal hvor? underforstaaes *in*, hvilket ogsaa undertiden sættes til. F. Ex. in Philippis Thessalus quidam ei de futura victoria nuntiavit. Saaledes udelades ogsaa undertiden ved andre Ord, som bemærke et Sted eller en Stilling; Præp. *in*: f. Ex. milites *stativis castris* habebat; ut meliore simus *locó*, non est optandum; *terra marique* bellum gessit; *quo statu* sunt? *itinere* eos aggressus est.

Mærk. 5. Ved Landes Eiendomsnavne staaer gjerne en Præposition paa de Spørgsmaal hvor? og hvorfra? Som: fui *in* Italia, rediit *e* Gallia. Dog udelades ogsaa Præpositionen ofte, især hos Digtere.

Mærk. 6. Heraf forklares og deslige Talemaader, som: milites præsidiô decedunt; Dionysium totâ Siciliâ depulit. Amicitia nullo loco excluditur: Aegæo mari, fretô, Pado trajecit; fama totâ urbe discurrit; coloniæ Tyriorum toto orbe diffusæ. Inde Algido Tusculum petiit, o. s. v.

7. Regel.

De verba deponentia: utor, jeg bruger, fruor, nyder, fungor, forretter, (tilligemed deres Compositis), samt potior, jeg bemægtiger mig, og vescor, spiser, styre *ablativum*. F. Ex. hominis est *occasione uti*. — *officio* bene est *functus*; *otio abutuntur*; pericula, quibus nos *perfuncti* sumus; solus *potitus* est imperio.

Mærk. 1. Potior, ligesom og utor, fruor, fungor, vescor, styre undertiden, efter den gamle Maade, *accusativum*, hvorfor der ogsaa findes fut. part. pass. af disse Verba; men potior styrer meget ofte genitivum, især brugt om at faae den høieste Magt. F. Ex. si tibi sit exploratum, te *illius regni* potiri: civitates, quæ *rerum* sunt potitæ.

Mærk. 2. Adskillige andre Verba construeres ogsaa med ablat; men det er ifølge andre Regler. F. Ex. nitor baculo, (Redskabets Ablat.), lætatur divitiis (Aarsagens Abl.), gloriari opibus (ligeledes Aarsagens Abl.). Dignor, holder værdig, sætter det i Abl., hvortil man holdes værdig (dignus). F. Ex. aliquem honore dignari.

8. Regel.

De verba: abdico, frasiger mig, nedlægger, induo, ifører, exuo, afførér, dono, skjænker, impertio, meddeler, adspergo, inspergo, bestænker med, intercludo, afskjærer, circumdo, omgiver, prohibeo, forbyder, hav=

enten Personens accusativum med Tingens ablativo, eller Personens dativum med Tingens accusativo. F. Ex. abdicare se magistratu, og abdicare alicui magistratum; induo, exuo *me veste* og *mihi vestem*. Donare *aliquem libro* og *alicui librum*: impertire *aliquem salute*, eller *alicui salutem*. Adspergere *aliquem labe*, og *alicui labem*. Circumdare *urbem muro*, og *urbi murum*. Prohibere *aliquem re*, ogsaa *a* re, og *alicui rem*. Intercludere *aliquem frumento*, og intercludere *multitudini fugam*. cfr. §. 155. Reg. 9.

Mærk. Naar induo og exuo bruges i Krigssproget om at forskandse sig og at uddrive af Forskandsning, saa have de ikkun Personens accusativum med Tingens ablativo. Som: induere *se vallis*, forskandse sig med Pallisader; exuere *hostem castris*, fratage Fjenderne deres Leir.

9. Regel.

Mange Verba staae med Ablativ, fordi de ere sammensatte med en Præposition, der styrer denne casus. Andre have Ablativ hos sig, fordi den Præposition er udeladt, som Verbum egentlig pleier at construeres med.

Exempler paa det første Tilfælde ere: abest *culpâ*, han er uden Brøde; *bello Romano* fortuna Alexandrum abstinuit, Lykken afholdt Alexander fra Krig med Romerne; *labore* itineris supersedere statuit, han besluttede at undgaae Reisens Besværlighed; pedem *portâ* non extulit, han flyttede ikke sin Fod udenfor Porten. Ofte gjentages dog Præpositionen, hvormed Verbum er sammensat, som: abesse *a* culpa; abstinere se *a* re aliqua; *de* jure suo decessit, &c.

Exempler paa det andet Tilfælde ere: *bello* liberantur (ogsaa med *a*); *templo* arcebantur (ogsaa med *a*); *animo* constamus & *corpore* eller *ex* animo et corpore constamus; pelli regno domoque istedetfor pelli *e* regno domoque, &c.

Mærk. Ligeledes sættes de Participia natus, prognatus, satus, cretus, editus, genitus, ortus, og oriundus, som bemærke Herkomst, ofte med Ablativo istedetfor Præpos. *ex*, hvilket dog ikke maa udelades, naar der tales om et heelt Land eller om Folk og Folkeklasser, hvorfra nogen nedstammer. Deâ natus; heroum genere satus; atavis editus regibus; nobili matre genitus; obscuro loco ortus; peregrina stirpe oriundus. Derimod ex infima plebe ortus; e Thracibus genitus; e Thracia oriundus.

Om Adverbiernes Sammenføielse.

§. 158.

1. Anmærkning.

Adverbia lægges til verba, participia, adjectiva eller Ord, der bruges som adjectiva, og til andre adverbia, for at forklare en Omstændighed ved disse.

Mærk. Adjectivum bruges ofte i Stedet for adverbium; som: *dulce* ridet, *torvum* videt. Dog meest hos Poeterne ved en Græcismus, som ikke bør efterlignes.

2. Anmærkning.

To nægtende Adverbier i den samme Sætning bekræfte altid; som: *nihil non* impetro, **jeg erholder, hvad det skal være**; necnon ɔ: et.

Mærk. 1. Naar de trende Nægtelser ikke høre til samme Sætning, ophæve de heller ikke hverandre. F. Ex. Hæc *nunquam, nusquam* fient; thi dette vil sige, hæc *nunquam* fient, hæc *nusquam* fient. Ligeledes: *Nemo* unquam, *neque* poëta, *neque* orator, fuit, qui quenquam meliorem quam se arbitraretur; thi her staaer neque ikke i samme Sætning, som nemo, men i en Mellemsætning eller Hossætning, (Apposition).

Mærk. 2. I det Tilfælde hvor *non* sættes til andre nægtende Ord, maa man erindre, at *non*, naar det staaer foran den anden Nægtelse, gjør Sætningen kun for en Deel bekræftende; men naar det staaer efter den anden Nægtelse, gjør det Sætningen heel bekræftende. F. Ex. non nihil, noget; nihil non, alt; non nemo, een og anden; nemo non, enhver, alle; non nunquam, undertiden; nunquam non, altid.

3. Anmærkning.

Følgende Adverbia, som tilkjendegive et Antal, en Mængde eller Faahed, nemlig satis nok, abunde overflødigen, parum, lidet, affatim, rigeligen, partim, tildeels, nimis, for meget, findes ofte som Substantiva med *genitivo*. Som: *satis* jam verborum est: **nu er der nok talet.** — *satis temporis* ad dicendum; *parum sapientiæ: terroris et fraudis abunde* est. Auxilia,

quorum affatim erat. Ceteri, *quorum partim* invitisſimi caſtra ſecuti ſunt.

Mærk. Dog kræve disse adverbia ikke nødvendigen genitivum, men ſtaae langt oftere uden ſamme. Som: *ſatis* multa dixi; *ſatis conſilium* haberem: urbs partim direpta, partim incenſa eſt.

4. Anmærkning.

Mange adverbia loci findes med *genitivo:* ſaaſom:

1) Ubi, ubinam, ubicunque, ubivis, quo, quovis, quoquo, aliquo, usquam, nusquam, have de genitivos: *gentium, terrarum, loci, locorum,* for Eftertryks Skyld hos ſig. F. Ex. *ubi terrarum* eſſes, ne ſuſpicabar quidem. *Ubicunque terrarum* ſunt. *Ubinam gentium* ſumus? Fratrem invenio *nusquam gentium.* I Danſken ſige vi: **hvor i Verden? ingenſteds i Verden** o. ſ. v.

2) Ibidem, adhuc, interea, poſtea, have undertiden den genitivum *loci* eller *locorum*, hos ſig, men uden Eftertryk, følgelig overflødigen; ſom: *ibidem loci* res erit, d. e. eodem loco. Te *interea loci* cognovi — **imidlertid.** *Poſtea loci*, **ſiden efter.**

3) Hic, huc, eo, eodem, ſtaae ikke allene ved de genitivos *loci* og *viciniæ*, ſom: eo *loci*, for eo loco; vidi virginem *hic viciniæ* for in hac vicinia; commigravit *huc viciniæ*, for in hanc viciniam; men ogſaa med andre genitivi; ſom: *huc malorum* ventum eſt — **ſaavidt er Ulykken kommen;** *eo dementiæ, audaciæ* progreſſus eſt — **ſaavidt er han gaaet i ſin Affindighed, Driſtighed** o. ſ. v.

5. Anmærkning.

Longe og minime have undertiden *gentium* hos ſig med Eftertryk; ſom: tu autem abes *longe gentium*, — **langt borte i Verden.** — *minime gentium* er meer end minime, nemlig: **ingenlunde for al Verden.**

6. Anmærkning.

Quoad findes og undertiden med *ejus* og bemærker da for saavidt som. *Quoad ejus* fieri posſit; quoad ejus facere potueris. Man kan underforstaae aliquid.

7. Anmærkning.

Pridie og *Poſtridie* have ofte hos sig den genitivum *ejus diei*, som da staaer overflødigen, pridie ejus diei Germani retineri non potuerunt: sjelden følger andre Genitiver, F. Ex. inſidiarum (Tac).

Ellers tage pridie og poſtridie accuſativum til sig, som maa forklares ved at underforstaae *ante* efter pridie og *poſt* efter poſtridie; som: *pridie Calendas* Apriles; *poſtridie ludos* Apollinares; pridie eum diem, &c.

Ogsaa kan *quam* følge efter, som: *pridie quam* hæc ſcripſi; *poſtridie quam* a vobis diſcesſi. Thi pridie er istedetfor *priore die* og poſtridie for *poſteriore die*, og derfor sættes de med *quam* efter sig ligesom Comparativer.

Mærk. Tunc temporis paa den Tid, findes hos Juſtinus, men bør ei efterlignes.

8. Anmærkning.

Med *dativo* findes de adverbia: *prope*, nær, *propius*, *proxime* og *obviam* imøde; som: *propius ſtabulis*; dog har prope oftere accuſativum. *Huic* ad urbem *venienti* tota *obviam* civitas procesſerat.

Men fornemmelig tage dativum til sig de adverbia, der komme af verbis eller adjectivis, som styre denne caſum; som: *convenienter*, *congruenter*, *amice* &c. F. Ex. *convenienter naturæ* vivere, overeensstemmende med Naturen; vitæ hominum amice vivere.

9. Anmærkning.

Naar Præpositionerne miste deres caſum blive de adverbia; som: longo *poſt* tempore, efter lang Tid, eller

lang Tid efter — multis *ante* diebus, for mange Dage siden — eorum ego vitam mortemque *juxta* æstimo: jeg agter deres Liv og Død ligemeget.

Om Conjunctionernes Sammenføielse.

§. 159.

1. Anmærkning.

Conjunctiones copulativæ og disjunctivæ forbinde i Almindelighed lige casus i nominibus, og lige tempora og modos i verbis; som: pulvis et umbra sumus. Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit.

Mærk. Dog kunne ofte de andre grammatikalske Regler og Tankens Beskaffenhed gjøre heri en Forandring; som: fui et Romæ et Venetiis (ikke Venetiarum §. 154. 8). Dic quid velis, et fiet; hoc et feci et posthac faciam; neque tua interest, neque reipublicæ (§. 154. 9.).

2. Anmærkning.

Efter de Ord, som tilkjendegive Frygt, Bekymring, Fare for at, saasom: *vereor, metuo, timeo, paveo, crucior, horreo, sollicitus sum, caveo, metus, timor, pavor, periculum est,* følger ut, eller ne non, hvor vi i Dansken sætte: **at ikke**, og ne, hvor vi sætte: **at**.

Mærk. 1. Timeo, ut sustineas omnes labores; at du ei vil kunne udholde. Vereor, ne bellum oriatur, at der bliver Krig; est utique periculum, ne occasio ei detur veniendi; ne quid mihi prorogetur, horreo; vide, ne nulla sit divinatio, jeg er bange for, at der ikke er nogen; vide, ut probare possit, te non peccasse, jeg er bange for, at han ei kan bevise. Id paves, Pamphile, *ne* ducas tu illam; tu autem, Charine, *ut* ducas, Det frygter Du for, P., at Du skal ægte hende; men Du, Ch., at Du ikke faaer hende.

Mærk. 2. Efter Imperativus af caveo bliver ne ofte udeladt. F. Ex. *Cave, facias.* Quos viceris, amicos tibi esse *cave credas.* Ligeledes udelades ut efter Imperativus af facio. F. Ex. *Fac valeas.* Magnum *fac* animum *habeas* et spem bonam.

Mærk. 3. Naar et Verbum staaer i Imperativo eller Optativo (Conjunctivo), maa Nægtelsen derved ikke udtrykkes ved *non,*

men ved *ne*. F. Ex. Vent ikke, *ne* exſpecta eller *ne* exſpectes, hvilket ogſaa hedder: noli exſpectare. Sid jeg ikke maa leve, derſom jeg lyver, *ne* vivam, ſi mentiar. Ligeledes modo concesſivo; ſ. Ex. Lad være, Smerte er ikke det høieſte Onde; et Onde er det dog viſt, *ne* ſit ſummum malum dolor; malum certe eſt.

3. Anmærkning.

An efter neſcio eller haud ſcio, bemærker hos Cicero ſædvanlig **om ikke**; og *neſcio an* ligeſom *haud ſcio an* kan overſættes ved **maaſkee**, ſom: quod me amas, eſt id quidem magnum, atque haud ſcio, *an* maximum, **om ikke** det ſtørſte, eller: **maaſkee** det ſtørſte. — Cujus ego civitatis diſciplinam, non ſolum Græciæ, ſed haud ſcio, *an* cunctis gentibus anteponendam dicam.

4. Anmærkning.

Naar *ſi* gaaer foran, følger *ſin* efter, og bemærker: **men derſom**; ſom: ſi mihi veniam dederit, utar illius conditione; *ſin* minus, impetrabo aliquid a me ipſo, **men hvis ikke**, ꝛc. Quare ſi plane a nobis deficis, moleſte fero; ſin Panſæ aſſentari commodum eſt, ignosco.

Mærk. Undertiden ſtaaer autem og vero til Overflod hos ſin; ofte ſtaaer ogſaa ſin ɔ: ſi autem, om end den foregaaende Modſætning ikke har ſi; ſ. Ex. Primum ratio habebatur, qui maximus eſſet ex liberis ejus, qui regnans decesſiſſet; *ſin* is virilem ſexum non reliquiſſet, tum deligebatur, qui proximus eſſet propinquitate.

5. Anmærkning.

I ſpørgende Sætninger, ſom indeholde et dobbelt Spørgsmaal, maa den førſte Sætning begynde med *utrum, num,* eller encliticon *ne*, og den anden, ſom i Danſken begynder med **eller**, i Latinen med *an*. For Ex. **Er det eders Skyld eller vores?** *utrum* hæc veſtra, *an* noſtra culpa eſt? Det allene veed jeg ikke, om jeg ſkal lykønſke dig, eller frygte for din Skyld, unum neſcio, gratuler*ne* tibi, *an* timeam.

Mærk. 1. Utrum, num og ne udelades ofte i den første Sætning; f. Ex. Der spørges, om han er Slave eller fri, quæritur, servus sit, *an* liber. Begynder den anden Deel af Spørgsmaalet med eller ikke i Dansken, maa den i Latinen begynde med annon eller necne, (det sidste i en objektiv Sætning); f. Ex. Er hans Fader kommen tilbage, eller ikke? pater ejus rediit, *annon?* Jeg har spurgt Catilina, om han havde været hos Lecca, eller ikke, quæsivi a Catilina, num apud Leccam fuisset, *necne.* Dii utrum sint, *necne,* quæritur.

Mærk. 2. Mon? oversættes ved num, an eller ne; mon ikke? oversættes, naar Svaret tænkes bekræftende, ved nonne? og naar det tænkes benægtende, ved non? F. Ex. Canis *nonne* similis lupo est? Derimod: non mihi respondes?

Mærk. 3. An i et enkelt directe Spørgsmaal betyder eller mon, og har altid Hensyn til en foregaaende Sætning. F. Ex. *an* beatus est? eller mon han er lyksalig? Derimod: *num* beatus est? er han lyksalig?

Om Interjectionernes Sammenføielse.

§. 160.

1. Anmærkning.

Interjectionerne sættes enten uden casus, som: eheu, papæ! eller de have den casus hos sig, som et underforstaaet Ord styrer; f. Ex. o ingentem confidentiam! (forstaae: audio). Hei mihi, (forstaae: timeo). Proh hominum fidem! (forstaae: imploro).

Mærk. 1. Deraf kommer det og, at den samme Interjection findes snart med een casus, snart med en anden, eftersom det underforstaaede Ord er til; som *en!* baade med nominativus og accusativus: f. Ex. en dextra fidesque! (sc. datur tibi): en quatuor aras (sc. locavi, posui). Ligeledes *ecce* med nominat., og accusat.; som: ecce nova turba et rixa (sc. oritur): ecce miserum hominem (sc. ostendo tibi): ligeledes *heu* med nominat. og accusat., som: heu me miserum! heu prisca fides!

Mærk. 2. O findes sædvanlig med accusativo, men udelades ofte, og accusativus sættes alligevel; som: me miserum! qui hæc antea non viderim! testes egregios!

2. Anmærkning.

Naar man glæder eller forundrer eller ærgrer sig, staaer ofte ingen Interjection, men accusativus med infinitivo, tilligemed det spørgende Encliticon *ne.* F. Ex. Er vel no=

gen saa ulykkelig som jeg! adeone infelicem quemquam esse, ut ego sum! O! at en romersk Mand kan saaledes tale Græsk! Hominemne Romanum tam græce loqui!

Mærk. Dette er en Talemaade, hvorved man maa underforstaae et passende Verbum. F. Ex. adeone infelicem (sc. credam) quemquam esse, ut ego sum, skal jeg troe, at nogen er saa ulykkelig, som jeg. Mene Iliacis occumbere campis? sc. oportet s. convenit.

3. Anmærkning.

Naar man vil vise Ærgrelse eller Afskye for noget, blive visse neutra, som: *nefas*, *infandum*, *malum*, *turpe*, ofte formedelst en Ellipsis brugte som Interjectioner. F. Ex. Troja, *nefas!* commune sepulcrum Europæ Asiæque. Terræ, *infandum!* dehiscunt; quæ *malum!* est ista audacia!

4. Anmærkning.

De verba: *quæso*, *sodes*, *obsecro*, *amabo*, *cedo*, *age*, *agedum*, bruges i Opmuntringer og Bønner ligesom Interjectioner. F. Ex. *quæso!* quoties dicendum est tibi? Jamjam, *amabo!* desine ludos facere. *Agedum!* conferte cum illius vita vitam Sullæ. Corrige, *sodes!* hoc.

Om Temporum rette Brug.

§. 161.

1. Regel.

Præsens bruges om den nærværende Tid, og bør altsaa sættes, hvor der siges, at noget paa den Tid, Skribenten taler i, skeer eller kan skee, finder Sted, eller kan finde Sted. F. Ex. Vivo; Velim, adsis, legas; fulgurat; debes litteris operam dare.

Mærk. 1. I Dansk bruge vi ofte Imperf. istedet for Præs. conjunct. F. Ex. utinam veniat! gid han dog kom! quis non

admiretur deum! hvo skulde ei beundre Gud! O præteritos ſi Jupiter mihi referat annos! quid artium multitudinem enumerem? ſi quis objiciat, ſi quis dicat.

Mærk. 2. Naar Talen er om noget, ſom gjelder til enhver Tid, ſaa henfører man det til den nærværende Tid og bruger altſaa præſens. F. Ex. Imperium facillime *retinetur* clementiâ. Nihil *eſt* liberale, quod non idem juſtum.

Mærk. 3. I den hiſtoriſke Stiil forekommer ofte, ſom og i Danſken, præſ. for Perfect., hvorved Fortællingen faaer mere Liv. Cæſar pontem faciendum *curat*. Cæſar legatis imperat, concilium convocat &c. Conſedere duces, et, vulgi ſtante coronâ, *ſurgit* Ajax.

2. Regel.

Imperfectum bruges om det Forbigangne, der vel ſiges begyndt, men ikke omtales ſom fuldendt. For Ex. heri meditabar: her ſiges, min Studering **begyndte** eller **fandt Sted** i Gaar, men ei, at den er bragt til Ende; men derimod heri venit pater.

Mærk. 1. Man maa herved ſtedſe tænke ſig tilbage i den Tid, Skribenten taler i, (f. Ex. Multi Catilinæ inceptis favebant) og dernæſt bemærke, at i Danſk ofte Imperfect. bruges for Perf. (cfr. 3. Reg.) og for Præſens (cfr. 1. Reg.).

Mærk. 2. Imperfectum bruges iſær, naar en Handling afbrydes af en anden for en Tid; f. Ex. dum heri legebam, venit mater, og hvor vi i Danſken ſige, jeg **var i Færd med**, f. Ex. Ibamus ad te. Redditaque Eurydice ſuperas veniebat ad auras.

Mærk. 3. Imperfectum bruges og ſædvanligſt i Biſætninger, hvor Hovedſætningen er perfect. eller plusquamperfectum: Ubi *habitaret*, dixit. Quæ opus *erant*, comparaverat. Ligeledes om hvad der **fordum pleiede at ſkee**: olim litteras ſcribebam. Athenienſes nimiam civium poteſtatem timebant. Af Beſkedenhed ſatte de gamle Konſtnere under deres Arbeider: faciebat, for at tilkjendegive, at de ikke anſaae dem for fuldendte.

Mærk. 4. Præſens infinitivi ſtaaer ofte, iſær hos Hiſtorieſkrivere, iſtedet for Imperfectum indicativi, hvilken Infinitivus kaldes den hiſtoriſke. F. Ex. Poſtquam in ædes irruperunt, diverſi regem *quærere*; dormientes alios, alios occurſantes *interficere*; *ſcrutari* loca abdita, clauſa *effringere*; ſtrepitu et tumultu omnia *miſcere*. — Sulla milites benigne *appellare*; multis rogantibus, aliis per ſe ipſe *dare*; beneficia invitus *accipere*. — Miles *clamare* & *poſcere*, ut perculſis inſtare liceat. — Man kan for det meſte underforſtaae

perfect. af incipio, begynder, undertiden imperfect. af soleo eller cogito.

3. Regel.

Perfectum bruges, hvor man ligefrem tilkjendegiver, at Noget **er skeet, er til Ende, fuldført.** F. Ex. Cæsar commentarios scripsit. Romulus condidit Romam.

Mark. 1. Vi bruge i den historiske Stiil sædvanligst Imperfect. Latinerne derimod perfect. Veni, vidi, vici, jeg kom, saae og vandt. Præs. bruges for Perf. cfr. 1 Reg. og perf. for plusquamperf. cfr. 4 Reg.

Mark. 2. Ofte bruges perfect. conjunct. for præs. conjunct. og for Imperativ, især hvor man i Dansken udtrykker det ved: **jeg vilde vel, torde nok, skulde, maatte o. s. v.**; si quis dixerit (dicat); dixerit aliquis; ne feceris; vix crediderim; quam facile sit hoc, ipse videris; viderint amici! det faae mine Venner at sørge for! non invitus cum Platone erraverim; eum nec nimis valde nec nimis sæpe laudaveris.

Mark. 3. Naar to forbigangne Handlinger, der følge paa hinanden, ere saa nøie forbundne, at de kunne agtes som skeete paa een Tid, sættes de undertiden begge i perf. som: cum hoc audivi, gavisus sum. Postquam mihi renunciatum est (for esset) de morte filiæ tuæ, graviter et moleste tuli. I Almindelighed maa man ellers i dette Tilfælde bruge Plusquamperf. i den første Sætning.

Mark. 4. De Adverbia jamdiu, jamdudum, jampridem og jam olim sættes i Latinen med *præsens*, naar der tales om en Handling eller Tilstand, som vel har været tilforn, men som er endnu. I Dansken bruge vi for det meste perfectum i dette Tilfælde. F. Ex. Ego te *jamdiu* plurimi *facio*, jeg har allerede længe gjort meget af Dig; *jam pridem cupio* Alexandriam visere, jeg har alt længe ønsket at see Alexandria; men derimod: jam pridem *intellexisti* voluntatem meam; thi her tales om en fuldendt Handling.

4. Regel.

Plusquamperfectum giver tilkjende, at ei alene den Handling, som staaer i plusqu. er fuldendt, men at endog en anden er fulgt derpaa. F. Ex. vix hoc *factum erat*, cum pater *venit*; cum hoc *audissem*, *gaudebam*.

Mark. 1. Hvor der altsaa tales om to Handlinger, hvoraf den ene er tilende, førend den anden begyndte, udtrykkes den første ved plusquamperf i Latinen, skjøndt vi i Dansken oftest sætte Imperf.. F. Ex. cum venisset (da han kom), castra

munivit; diuturnum silentium, quo eram his temporibus usus (ikke usus sum, eller utebar), finivit hodiernus dies.

Mærk. 2. Vedbliver derimod den første Handling, eller afbrydes den, uden at fuldendes, af den følgende, da sættes den i Imperf. F. Ex. pars boum genua *inclinarat* (ikke inclinabat) arenis, et jacens æquor *spectabat*, pars autem *errabat* — tunc venit lupus; cum hæc diceret, risus oriebatur, er ikke det samme som: cum hæc dixisset, risus o.

Mærk. 3. Hvor der *tilføies* næsten eller nær, bruges i Dansken plusquamperf., i Latinen derimod altid perf. F. Ex. me ad regiam pæne confecit, han havde nær dræbt mig; pons pæne dedit hostibus iter, Broen havde nær givet Fjenderne en Vei. Eum amo, non minus quam tu, pæne dixi, (nær havde jeg sagt) quam te. Per dolum ac proditionem prope libertas amissa est, ved Svig og Forræderie var Friheden nær bleven mistet. Liv. II. 3.

5. Regel.

Futurum simplex bruges til at udtrykke det, som skal skee, som **vil finde** Sted i Fremtiden; cras proficiscar; fateor plures scriptores legendos esse, quam qui a me nominabuntur.

Mærk. 1. I Dansken bruge vi ofte præs. for fut. mox veniam, jeg kommer strax; nunquam te posthac videbo: hoc nunquam facturus sum! Undertiden bruges fut. indic. for Imperat., især naar man vil vise Tillid, eller af Høflighed undgaae det Bydende. F. Ex. valebis! salvebis! tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ.

Mærk. 2. Det Danske: jeg er i Færd med, staaer i Begreb med, udtrykkes med fut. partic. act. og sum, hvis jeg ikke allerede har ret begyndt derpaa; thi da sættes imperf. Cum examen apum exiturum est, consonant vehementer; bellum civile sum scripturus. Følgende Sætninger maa man vel adskille: jam ad te iturus sum; ad te mox ibo; ibam ad te; ad eum eamus!

Mærk. 3. Naar to *tilkommende* Handlinger omtales, der skulle skee paa een Tid begge, sættes og begge i Fut. simplex; f. Ex. quando Hafniam proficiscar, te in itinere visam.

6. Regel.

Futur. exactum bruges, hvor der i *Indicativo* tales om tvende tilkommende Handlinger, hvoraf den ene maa være forbi, førend den anden kan skee. Den første, der vel er tilkommende, men i Forhold til den følgende maa tænkes som

forbigangen, sætter man da i det af perfectum dannede futurum exactum eller præteritum, den sidste staaer i fut. simplex. F. Ex. ubi librum legero, tibi eum mittam; naar jeg faaer Bogen læst, skal jeg sende dig den.

Mærk. 1. I Dansk udtrykke vi dette tempus ved "faaer" eller ved præs. og perfect. F. Ex. Ut sementem feceris, ita metes: man vil komme til at høste, som man har saaet; id potissimum faciendum puto, quod maxime reipublicæ interesse judicavero, hvad jeg troer ꝛc.

Mærk. 2. Følgende Exempler oplyse Forskjellen mellem dette tempus og perfect. conj. og fut. simplex. "Naar Klokken slaaer 10, kommer jeg til Dig;" cum hora erit decima, veniam ad te; begge Ting skulle skee paa samme Tid; saaledes og: beati erimus, cum erimus expertes cupiditatis. Derimod: "naar Klokken er slaaet 10, kommer jeg:" cum hora decima sonuerit (transierit), ad te veniam. Quæ hac in re effecerim, tibi posthac narrabo, hvad jeg har gjort allerede, quæ effecero, hvad jeg faaer udrettet, quæ faciam, eller facturus sum — hvad jeg agter at gjøre. Naar min Fader kommer, skal jeg skrive — quando venerit (ikke venit) pater, scribam.

Not. Dette er temporum sædvanlige Brug, hvorfra vel stundom især Digterne, afvige, men uden at det bør efterlignes. F. Ex. Virg. AEn. 2. 599. Et ni mea cura *resistat* — jam flammæ *tulerint*, malende istedet for: restitisset — tulissent. Hor. carm. 4. 6. 19. pueros *ureret* flammis, ni divum pater adnuisset. Ni docta comes sine corpore vitas *admoneat* volitare sub imagine formæ, *irruat* & frustra ferrô *diverberet* umbras.

Derimod er det almindeligt, at Romerne i Breve af Høflighed tage meest Hensyn paa den, til hvem de skrive, og derfor bruge Impert. istedet for præs. om det, som vel skeede og fandt Sted paa den Tid, da Brevet skreves, men kunde være forandret til den Tid, Brevet læstes. F. Ex. Man siger nu: homines narrabant. Rygtet gaaer: rumor erat. Jeg vil reise: profecturus eram (sc. cum hæc scribebam); septimum jam diem Corcyræ tenebamur. Habes totum reipublicæ statum, qui quidem tum erat, cum has literas dabam.

Hvad der bestemt er forbi, naar Brevet modtages, sættes derfor i perfect., skjøndt vi bruge præs. F. Ex. nullas iis præterquam ad te *dedi* literas: jeg skriver med dem ikkun dette til Dig: hoc scripsi a. d. XVI cal. Febr. ante lucem, dette skrives. Misi tibi librum; thi Bogen er sendt, og Brevet er skrevet, naar den, til hvem der skrives, læser det. Hvor vi sætte Imperfect., maa altsaa i slige Sætnin=

ger bruges plusquamp. F. Ex. hæc scripsi subito, cum Bruti me convenissent.

Hvad derimod ikke forandres med Tidens Forandring, men gjelder til enhver Tid, det sættes ogsaa i Breve i Præsens, ligesom i Danſken. F. Ex. Tryphonem tibi commendo; cupio equidem Romam visere.

Om Temporum rette Følge (de recta consecutione temporum).

§. 162.

1. Regel.

Ved **Temporum Følge** forstaaer man den Maade, hvorpaa Tempora skulle rette sig efter hverandre i Sætninger, som ere afhængige af hinanden. Ved **afhængige Sætninger** forstaaes her fornemmelig de, som er forbundne med andre Sætninger ved **Conjunctioner**, som at og da, eller ved **Pronomen Relativum**, eller ved **Spørgsmaalsord**.

De tre Hovedtempora Præsens, Perfectum og Futurum forbindes i saadanne Sætninger med hverandre; og paa den anden Side forbindes Imperfectum og Plusquamperfectum med hverandre; men de tvende sidste tempora forbindes ikke med præsens og futurum, men vel med det historiske Perfectum, (Aoristos).

A. 1) Præsens følger efter Præsens, naar begge Sætninger maae tænkes i den nærværende Tid. F. Ex. *Rogo* te, ut *venias* (ikke venires), jeg beder Dig, at Du vilde komme. Nemo *est*, qui *nesciat*, der er Ingen, som jo veed det, eller skulde vide det.

2) Perfectum følger efter Præsens, naar Handlingen i den afhængige Sætning maa tænkes ganske fuldendt. F. Ex. quis *est* tam miser, ut benignitatem Dei non *senserit*. Nemo *reperitur*, qui *sit* studio nihil *consecutus*.

3) Futurum følger efter Præsens, naar Handlingen i den afhængige Sætning maa tænkes i den tilkommende Tid. F. Ex. *nescio*, quo hæc *evasura sint*.

Mærk. 1. Dersom Præsens er det historiske Præsens, som bruges istedetfor Perfectum eller Imperfectum, saa kan det i afhængige Sætninger have Imperfectum eller Plusqvamper-

fectum efter sig. F. Ex. Cæsar ei *persvadet* (for persvasit ut fluvium transire *conaretur*. Ille huic *aperit* (for aperuit), quid ex litteris *comperisset*.

Mærk. 2. Naar man i et Spørgsmaal spørger med en betinget Sætning, saa er denne Sætning ikke afhængig af det spørgende Verbum, men af en anden Sætning, efter hvis Tempus den maa rette sig. F. Ex. Dic mihi, quid faceres, si hostis veniret. Nescio, quid fecissem, si venisset.

B. 1) Imperfectum følger efter Imperfectum, naar den forbigangne Handling endnu maa tænkes vedvarende. F. Ex. Apelles pictores eos peccare *dicebat*, qui non *sentirent*, quid *esset* satis. Ita *vivebat*, ut nulla *esset* voluptas, qua non *abundaret*.

2) Plusqvamperfectum følger efter Imperfectum, naar den afhængige Sætning indeholder en Handling, som maa tænkes fuldendt, førend den anden Handling kunde finde Sted. F. Ex. Unum illud *extimescebam*, ne quid turpiter *facerem*, vel jam *fecissem*. *Nesciebamus*, quid Romæ *actum esset*.

Mærk. Naar Handlingen i en afhængig Sætning, især efter ut, tænkes som øieblikkelig og ikke vedvarende, kan man ogsaa bruge Perfectum efter Imperfectum. F. Ex. Thorius *erat* ita non timidus ad mortem, ut in acie *sit* ob rem publicam *interfectus*. Cic.

C. 1) Præsens følger efter Perfectum, naar Handlingen i den afhængige Sætning maa tænkes i den nærværende Tid; f. Ex. Generi animantium *est* a natura *tributum*, ut se, vitam corpusque *tueatur*. Ea ne me *celet*, *consuefeci* filium.

Mærk. Naar Perfect. Conjunct. bruges istedetfor Præsens Conjunct., følger det af sig selv, at derefter følger Præsens. F. Ex. Hoc si negem, *viderint* sapientes, quam recte id *faciam*.

2) Imperfectum følger efter Perfectum, naar Perfectum bruges i den fortællende Stiil, og naar derefter følger en Handling, som vel maa tænkes forbigangen, men tillige vedvarende, eller ikke fuldendt. F. Ex. *Optavit* Phaëton, ut in currum patris *tolleretur*. *Fuerunt* philosophi, qui omnino nullam habere *censerent* humanarum rerum procurationem deos.

3) Perfectum følger efter Perfectum, naar Handlingen i den afhængige Sætning maa tænkes saa umiddelbart at følge paa den anden Handling, at de begge maae henføres til een Tid. F. Ex. Hoc in tumultu senator adeo *violatus est*, ut vitam *amiserit*. Ligeledes bruges Perfectum efter Perfectum, naar der tales om noget, som er bestemt forbigangent eller fuldendt. F. Ex. Messanam nemo *venit*, quin hæc signa *viderit*. — Imidlertid maa man erindre, at disse Tilfælde

ere sjeldnere, og at Imperfectum oftere bruges efter næstforrige Regel, naar der nemlig tales om en vedvarende eller ufuldendt Tilstand eller Handling.

4) Plusqvamperfectum følger efter Perfectum, naar der tales om en Handling, som var fuldendt, førend den anden Handling kunde finde Sted. F. Ex. Theophrastus moriens naturam *accusavit*, quod tam brevem hominibus vitam *dedisset*.

5) Futurum følger efter Perfectum, naar den paafølgende Handling er tilkommende; f. Ex. Perfidia tua *effecisti*, ut nemo tibi in posterum fidem *sit habiturus*.

D. 1) Imperfectum følger efter Plusqvamperfectum, naar Handlingen i den afhængige Sætning maa tænkes som ufuldendt eller endnu vedvarende. F. Ex. Herodi *mandaveram*, ut statim tibi *scriberet*. Pavor *ceperat* milites, ne mortiferum *esset* vulnus scipionis.

Mærk. Naar Handlingen i den afhængige Sætning maa tænkes fuldendt, bruges Perfectum. F. Ex. Adeo *creverant* opes illorum, ut rebellare *ausi sint*.

2) Plusqvamperfectum følger efter Plusqvamperfectum, naar Handlingen i den afhængige Sætning maa tænkes fuldendt enten førend, eller lige saa tidlig som den anden Handling. F. Ex. Cum *audissem*, quid tibi *evenisset*, valde gavisus sum. *Quæsiverant* ex servis, ubi herus pridie *fuisset*.

E. 1) Præsens følger efter Futurum, naar Handlingen i den følgende eller afhængige Sætning er nærværende, eller maa tænkes nærværende, skjøndt den endnu er tilkommende. F. Ex. Vix quisquam *reperietur*, qui hæc *credat*. Ex his litteris *perspicies*, quali erga te animo *sim*.

2) Perfectum følger efter Futurum, naar Handlingen i den afhængige Sætning maa tænkes fuldendt. F. Ex. Paucis *dicam*, cur huic orationi credere non *debueris*. Bellum maxime omnium memorabile, quæ unquam *gesta sint*, *sum scripturus*.

3) Futurum følger efter Futurum, naar Handlingen i den følgende Sætning maa tænkes endnu sildigere tilkommende end Handlingen i Hovedsætningen. F. Ex. Persvasum tibi habeto, mihi non minori curæ *fore*, qualis respublica post mortem meam *futura sit*, quam qualis hodie sit.

F. 1) Præsens følger efter Futurum Exactum, naar Handlingen i den afhængige Sætning maa tænkes nærværende. F. Ex. mittam tibi libros, quam primum *invenero*, cui recte *committam*. Morati melius erimus, cum *didicerimus*, quæ natura *desideret*.

2) Perfectum følger efter Futurum Exactum, naar Handlingen maa tænkes forbigangen eller fuldendt. Semper me sollicitum habebit, quid agas, donec *comperero*, quid *egeris*.

3) Futurum følger efter Futurum Exactum, naar den ene Handling er heel tilkommende. F. Ex. Ut sementem *feceris*, ita *metes*. De Carthagine vereri non ante *desinam*, quam illam excisam esse *cognovero*.

Mærk. De tvende Infinitiver *fore* og *futurum esse* have den derefter følgende Conjunction *ut* efter sig enten med præsens eller imperfectum; thi dette kommer an paa Tempus af det Verbum, hvoraf fore eller futurum esse er afhængigt. F. Ex. *Credo fore*, ut mox *convalescas*. *Credebam fore*, ut mox *convalesceres*.

2. Regel.

I Henseende til Temporum Følge efter conjunctiones copulativæ og disjunctivæ, som et, ac, cum, tum, aut, vel, o. s. v., gjelder den Regel, at disse Conjunctioner fordre og forbinde lige Tempora, naar Talen er om Handlinger i samme Tid; men de forbinde forskjellige Tempora, naar Talen er om Handlinger i forskjellig Tid. F. Ex. te *amo* & *colo*. Aut *bibe*, aut *abi*! *Amavisti* me & adhuc *amas*. *Amo te* & per omnem vitam *amabo*. Quum hæc decemvir plenus iræ intonuisset, multitudo ipsa se *dimovit*, desertaque præda injuriæ puella *stabat*.

Om modis verborum og deres rette Brug.

I. Om Indicativus og Conjunctivus.

§. 163.

1. Regel.

Indicativus bruges, naar noget ligefrem fortælles og siges, naar noget omtales som virkeligt og vist, ikke blot som mueligt eller ønskeligt.

Conjunctioner og adverbia, der staae som Conjunctioner, kræve altsaa et verbum efter sig i *indicativo*, sjelden (nemlig efter det forbydende *ne*) i imperativo:

I) Naar den Sætning, de staae i, ikke er afhængig af

nogen anden, og man enten ligefrem spørger eller forbyder, eller giver noget tilkjende.

Ubi? hvor? Ubi illic scelus *est*, qui me perdidit?

Cur? Quare? hvorfor? Cur *simulas* igitur? Quare illud, Scævola, *negasti?* quando redis?

Quidni? hvorfor ikke? Quidni Appio *processit* obviam?

An? Num? Utrum? ne, mon? An ipsi sibi somnia *fingunt*? Num ergo is *excæcat* vos? Utrum aliquid gravius in quempiam dici *potest?*

Ne! ikke. Nimium *ne crede* colori! ne crucia te!

Ut? hvorledes? Ut *vales?* ut meminit nostri?

Quin? ja. Quin per mala præceps *fertur!* quin mihi ipsi molestum est. Quin conscendimus equos? hvi bestige vi ei?

II) Naar saadan en Sætning vel er forbundet med en anden Sætning, men saaledes, at det, den indeholder, ligefrem fortælles eller fremstilles som noget bestemt, vist eller virkeligt og er den Talendes egne Ord. F. Ex.

Quia: quia paululum vobis *accessit* pecuniæ, sublati animi estis; her siges ligefrem: at de har faaet Penge. Quinct. 12. 11. non quia prodesse unquam satis sit, sed quia *decet* hoc quoque prospicere — hvad den første Sætning indeholder, siges ikke som Skribentens egen Tanke, thi han antager ikke, quod prodesse unquam satis *sit*, men som en Mening, der kunde finde Sted; derimod det, som den anden Sætning: quia decet, indeholder, er hans egen udtrykkelige Mening.

Quod — utinam illum diem videam, cum tibi agam gratias, quod me vivere coëgisti. Cic ad Att 1. 3. Her tilstaaer Cicero, at Atticus har nødt ham til at leve; ligesaa: utrum tandem sum accusandus? quod doleo, an quod commisi &c. Att. 1, 10. derimod ad Att. 3, 12. hic tu me accusas, quod me affictem: Han anfører ikke dette som sin egen, men som Attici Mening.

Quando: quando ego non curo tuum, ne cura meum; quando esurio, crepant intestina.

Quanquam: quanquam *abest* ab culpa, suspicione tamen non caret.

Si: si id *facis*, hodie me postremum vides; si quâ via est, duces este! Ved Brugen af si maa man nøie lægge Mærke til, om den Sætning, hvori denne Conjunction staaer, antages som en vis og virkelig Betingelse eller Forudsætning, eller blot

som en uvis og muelig Forudsætning; thi i det første Tilfælde skal der bruges Indicativ., i det andet Conjunctiv. I Dansken følger i det første Tilfælde gjerne Præsens efter dersom, i det andet Imperfectum. Dette gjælder ogsaa om de af si sammensatte Conjunctioner.

Nisi: nemo saltat sobrius, nisi forte *insanit.*

Etsi, Etiamsi, Tametsi: etsi suus cuique modus *est,* tamen magis offendit nimium quam parum. Hæc etiamsi falsa *sunt,* non absunt tamen a consvetudine somniorum. Tametsi vicisse *debeo,* tamen meo jure decedam.

Simul ac: simul ac se *remiserat,* intemperans reperiebatur.

Ut, saa snart: Id ut *audivit,* Corcyram demigravit.

Utut, i hvordan end: utut hæc *sunt,* tamen hoc faciam.

Ubi, naar: ubi *voles,* arcesse; derimod: nolunt, ubi velis.

Postquam. Posteaquam: postquam philosophia *processit,* nemo aliter philosophus sentit. Posteaquam mihi *renunciatum est* de obitu filiæ, graviter illud tuli.

Antequam. Priusquam: Nunquam in Sicilia emtum est frumentum, *antequam* iste hoc consilium *dedit.* Quod ego, simulac te adspexi, priusquam loqui *coepisti,* sensi.

Dum, imedens: dum *loquimur,* fugit invida ætas.

Donec, saa længe som: donec *eris* felix, multos numerabis amicos.

Cum, da: dies nondum decem intercesserant, cum alter ille filius *necatur.*

Mærk. De fleste Conjunctioner, der i en afhængig Sætning tage indicativus til sig, have sædvanlig kun til Hensigt at bestemme Tiden.

2. Regel.

Conjunctivus bruges, hvor man vil tilkjendegive, at Noget ikkun er **muelig**t eller **ønskeligt**, at det vel kan tænkes, **indrømmes, forudsættes**, men kun som uvist, ubestemt og ikke virkeligt. Denne Modus bruges derfor ogsaa tidt som optativ, til at **bede, formane, opmuntre, tillade** o. s. v.

F. Ex. dicat aliquis, man kunde sige; velim, jeg vilde ønske. Her udtrykkes kun det Uvisse i Ønsket, der gaaer ud paa det blot Muelige. Siger jeg derimod opto, volo, da er Hensigten at tilkjendegive som factum, hvad der foregaaer hos mig. Dii propitii, quæ dixit, audierint! Guderne høre!

multa exempla ſunt, *ſuffecerit* unum, eet maa være nok; quis *dubitet?* quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam *hortere;* quid commemorem, hvi ſkulde jeg; quid *facerent* miſeri? nihil æque *oblectaverit* animum, quam amicitia fidelis.

Dette gjelder, hvor Tanken eller Fremſtillingsmaaden ſelv fordrer Conjunctiv; men undertiden ſtyres ogſaa Conjunctivet af den Conjunction eller Partikel, ſom forbinder det med en anden Sætning.

I) Naar den Sætning, hvori Conjunctionen ſtaaer, er at anſee ſom Objektet for en anden Sætning; altſaa ſtyrer og ethvert **Spørgsmaalsord**, der er afhængigt af et foregaaende Ord eller Sætning, Conjunctiv. Som:

Ubi: ubi terrarum *esſes,* ne ſuſpicabar quidem; thi den grammatikalſke Conſtruction er: ne ſuſpicabar quidem, ubi &c. Eſt, ubi id valeat.

Quando: quando te viſuri eſſemus, nihil ex tuis litteris potui ſuſpicari; quando venerit, neſcio.

Quo, hvorhen: quæſivit, quo ſe duci *vellet.*

Cur, Quare, Quamobrem: quæſivit, cur tanta poena dignus *duceretur.* Quæſivit, quare id *faceret.* Quæſivit, quamobrem *nollet* reſpondere.

An. Ne. Num. Utrum, om: Neſcio, *gratulerne* tibi, an *timeam.* Rogat, num quid *velit.* Quæſivit, utrum una ſpecies *ſit,* an plures.

Ut, hvorledes: cernis, ut ignavum *corrumpant* otia corpus.

Quin, at jo: non dubito, quin hunc *vindices;* negare nequit, quin rectius *ſit.*

II) Naar den er forbunden, enten med en **conjunktiviſk** eller **infinitiviſk** Sætning, hvis Mening den tjener til at udfylde eller at gjøre fuldſtændig. F. Ex.

Quia. Recordatione amicitiæ veſtræ ſic fruor, ut beate vixisſe videar, quia cum Scipione *vixerim.* Derimod bør det hedde (efter 1 Regel. II); quia cum Scipione *vixi,* beate vixiſſe videor.

Quoniam: rogat, ut, quoniam ſibi vivo non *ſubvenisſet,* mortem non inultam eſſe pateretur. Derimod: quoniam vivo non *ſubveniſti,* ne mortem inultam eſſe patere!

Quando: utinam tunc eſſet natus, quando Romani dona *cepiſſent.* Derimod: tunc natus eſt, quando R. dona *ceperunt.*

Quanquam: narravit, te, quanquam iter *inſtaret*, ſilentium tamen fieri jusſiſſe. Derimod: quanquam iter *inſtabat*, jusſit &c.

Etſi: qui ſemel peieraverit, ei credi non oportet, etſi per plures deos *juret*.

Etiamſi: arbitror eſſe divinationem, etiamſi multa *fallant* eos, qui divinare videantur. Mælium jure cæſum pronunciavit, etiamſi regni crimine inſons fuerit (ikke fuit; thi derved havde man erklæret, at han var uſkyldig), qui vocatus a magiſtro equitum, ad dictatorem non veniſſet. Liv. 3, 15.

Tametſi: non crederem, judices, tametſi vulgo *audirem* &c.

Si: putavit ſe Græcos ſub ſua retenturum poteſtate, ſi amicis ſuis oppida tuenda *tradidiſſet*.

Niſi: ſcripſerunt, ſe capitis eum damnaturos, niſi *reverteretur*.

Simul ac: ut habeant, ſimul ac poſita *ſit* cauſa, quo ſe referant.

Ubi, hvor: velim, nos reviſas, & ibi malis eſſe, ubi aliquo numero *ſis*, quam iſtic, ubi ſolus ſapere *videaris*.

Ubi, naar, derſom: animadvertebat, totum exercitum periturum, ubi id *feciſſet*.

Antequam: qui cogeretur docere, antequam ipſe *didiciſſet*.

Poſtquam: prædicaverunt eum Athenienſes ſuperaſſe, &. poſtquam Thebas *venerit*, etiam ſtudiis ipſorum inſerviiſſe.

Priusquam: accidit, ut, priusquam claſſis *exiret*, omnes hemæ dejicerentur.

Donec, dum, indtil at: intereſt te non exſpectare, donec i eum locum *venias*; noli exſpectare, dum tibi grati *agam:* quod te a Scævola petiiſſe dicis, ut, dum tu *ab**ſes*, provinciæ præeſſet.

Cum: da: ſcis fuiſſe tempus, cum homines *exiſtimarent* &

Quatenus: Diogeni videtur, venditorem, quatenus jure ci conſtitutum *ſit*, dicere vitia oportere.

Anm. 1. De Conjunctioner, ſom udtrykke Begrebet af en T ſom: cum, poſtquam, priusquam &c., have ofteſt verbi i perfecto eller plusquamperfecto hos ſig, hvor Mening ei fordrer et andet tempus, cf. §. 161 og 162. Dog ia tager Cornelius Nepos ikke altid dette, ſom: priusqu claſſis exiret, burde været: *exiiſſet*.

Anm. 2. Hvor man i en ſaadan afhængig Sætning vil viſe, noget er viſt, virkeligt eller beſtemt, bruges dog Indicati

III) Naar ved de Partikler: *ut*; *ne*; *quo*, *quin*, *cum*, *utpote cum*, *quippe cum*, enten Hensigten eller Aarsagen til en Ting skal forklares. Som:

Ut, at; for at: Ut *jugulent* hominem; surgunt de nocte latrones.

Ne, at ikke; for at ikke: negabunt oportere ullam urbem haberi, ne *essent* loca munita — for at der ikke skulde være &c.

Quo, for at; (ut eo) som om: non ea dico, quo mihi *veniat* in dubium fides tua; quid obstat, *quo minus* deus sit beatus? non deterret sapientem mors; *quo minus* reipublicæ consulat.

Quin (ut non) at jo: non fieri potest, quin virtus homines *reddat* felices: quis est; quin *sciat*; svadeo tibi hoc, non quin *credam*, te ipsum esse sapientem; retineri non poterant, *quin* tela conjicerent.

Cum; da, i det at; af den Aarsag at: cujus ratio laudanda; cum amicior omnium libertati; quam suæ *fuerit* dominationi; cum (da dog; endskjøndt) Cato *intercesissset*, tamen perscriptum est.

Utpote cum: incommoda valetudo; qua jam emerseram; utpote cum sine febri *laborassem*.

Quippe cum: non fuit Cimoni turpe habere sororem in matrimonio, quippe cum ejus cives eodem *uterentur* instituto.

Quippe qui og *ut qui* (ↄ: cum): benevoli, quippe qui memores *sitis*; placidus; ut qui nunquam *puniret*.

Mærk. 1. *Ut* styrer altid conjunct. hvor det kan oversættes ved *at*; doctior est, quam ut talia *nesciat*; accidit, ut ille primus *nunciaret*; invitus feci, ut illum *ejicerem*; nihil certius esse potest, quam ut dii *sint*.

Mærk. 2. *Cum*; da; styrer ogsaa; naar det betyder en Tidspunkt; især imperfectum og plusquamp. i conjunctiv. f. Ex. cum Athenis *essem*; Platonem audivi; cum in Africam *venissem*; statim tibi litteras misi; cum *sit* ad nos allatum, commotus sum. Men skal cum oversættes ved *naar* eller *at*; har det indicat. f. Ex. cum recte navigari poterit, tum naviges: recte facis, cum puerum diligis; (ↄ: quod).

IV) Saadanne Sætninger bør udføres med conjunctivo; ved hvilke et Ord; som styrer conjunctivum; forstaaes under, enten de saa staae med eller uden Partikler. Som:

Utinam vixisset, det er: *opto*; *ut* vixisset.

Ne sim salvus; si aliter scribo ac sentio; d. e. *opto*; *ne* sim salvus &c.

(17*)

Ne me *moneatis!* ne er her: ut non; thi der underforstaaes: *precor, quæso.*

Licet arma mihi mortemque *minetur;* thi *ut* underforstaaes altid ved licet.

Quamvis ſis miſer, tamen non es me miſerior, d. e. ſis *quam* miſer *velis:* du maa være saa elendig som du vil &c. Derimod, hvor *quamvis* ikke saaledes kan opløses, og staaer ligefrem, tager det indicativum til sig. Som: erat inter eos dignitate regia, quamvis *carebat* nomine, endskjøndt.

Mærk. 1. Herhid kunne ogsaa regnes de Sætninger, hvori de Partikler *quaſi, quaſi vero, tanquam, perinde ac ſi, dum, dummodo, modo,* (naar kun), *ut* (om end), forekomme; som: quaſi me *pudeat* morum. Perinde ac ſi alius illum *damnaſſet.* — Tu fortaſſe, quid mihi fiat, parvi pendis, dum illi *conſulas.* — Vetat ſpectare fortunam, dum *ſpectetur* fides. — *Ut* (sac ut, sæt at) *deſint* vires, tamen eſt laudanda voluntas. O! mihi præteritos *referat ſi* Jupiter annos. Multi omnia recta & honeſta negligunt, *dummodo* potentiam conſequantur. Manent ingenia ſenibus, *modo* permaneat ſtudium.

Mærk. 2. Iligemaade høre herhid de Sætninger, som i Dansken forbindes med andre ved: jeg vilde, jeg skulde, uden foregaaende Conjunction; som: Jeg skulde ikke sat min Fod herhid, dersom jeg havde vidst det: ſi hoc ſciſſem, nunquam huc *retuliſſem* pedem. — Du skulde alt staae i Felden, dersom ikke Begravelsen opholdt dig; jam in acie *ſtares,* niſi te cura ſepulturæ moraretur.

3. Regel.

Ligesom Conjunctivus bør sættes efter Spørgsmaalsord i Almindelighed, naar der spørges indirekt, eller naar den Sætning, hvormed de begynde, er Objekt for en anden, saaledes er det ogsaa Tilfældet med de spørgende Pronomina og Adjektiva, f. Ex. efter quis, quæ, quid, qui, quæ, quod, qualis, quantus, uter o. s. v. Som: Sæpe ne utile quidem eſt ſcire, *quid* futurum *ſit.* — Incertum eſt, *quo* te loco mors *exſpectet.* — *Qualis ſit* animus, ipſe animus neſcit. — Incredibile eſt, *quantum* aſſiduitate laboris effici *poſſit.* — *Uter ſit* melior, dubito.

Mærk. 1. Neſcio quo pacto eller neſcio quo modo staaer ofte som en Sætning for sig selv og forbindes derfor med Indi-

cativo. F. Ex. Nescio, quo pacto ad præcipiendum delapsa *est* oratio mea, det er: oratio mea delapsa est, nescio, quo pacto.

Mærk. 2. Naar disse Pronomina og Adjektiva staae blot som Relativa, og ikke indirekt spørgende, construeres de ikke med Conjunctivus, med mindre andre Regler fordre denne Modus. F. Ex. Prope oblitus sum, *quod* (ɔ: id quod) maxime scribendum *fuit*, jeg havde nær glemt det, der fornemmelig skulde skrives. Audivi, *quæ legisti*. Vidi, *quæ fecisti*.

Mærk. 3. I Danſken kan man for det meſte kjende det egentlige Relativum derpaa, at det kan opløses ved det som o. s. v. Men de indirekte Spørgsmaal udtrykkes ved **hvad** eller andre spørgende Former. F. Ex. Nescit, *quid* (quantum) possideat, han veed ikke hvad (hvormeget) han besidder. Derimod amisit, *quæ* possedit, han mistede det, som han besad. Ligeledes *quid faciat*, non intelligit, han indseer ikke, hvad han skal gjøre: men derimod: *quæ facit*, non intelligit, han forstaaer ikke det, som han gjør.

4. Regel.

En Sætning, hvori **Pronomen Relativum**, qui, quæ, quod, forekommer, sættes i Indicativo, naar den staaer uafhængig, og i en indikativisk Sætning. F. Ex. Callias, qui magnas pecunias ex metallis *fecerat*, egit cum Cimone. — Tum Thraces eas regiones tenebant, cum *quibus* armis *erat* dimicandum. — In filium, de *quo* supra *commemoravi*, vim suam exercuit fortuna.

Mærk. Naar en relativisk Sætning indeholder noget, der antages blot som mueligt eller som en andens Mening, sættes den med Conjunctivo, endskjøndt den er forbunden med en indikativisk Sætning. F. Ex. Recte Socrates eum exsecrari solebat, *qui* primus hæc *sejunxisset*. Nunc dicis aliquid, *quod* ad rem *pertineat*. Cic. Quî potest temperantiam laudare is, *qui* summum bonum *in* voluptate *ponat*?

Men en **relativisk** Sætning kræver **Conjunktivus**:

I) Naar den afhænger af en **infinitivisk** eller **conjunktivisk** Sætning, hvis Mening den tjener til at udfylde. F. Ex. dixit, eos, qui Asiam *incolerent*, liberos futuros esse a Persarum dominatione. — Certiores eos fecit, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse Athenis

constituisset. — Existimabant, eos esse solos, qui resistere *auderent.* Ligeledes: Factum est, ut huic omnes honores, quos *possent*, haberent. — Efficiebat, ut, inter quos tantæ laudis *esset* æmulatio, nulla intercederet obtrectatio. — Est hoc commune vitium, ut libenter de his detrahant, quos eminere *videant* altius.

Mærk. 1. Men dersomdemonstrativum, og fornemmelig *is, ea, id*, eller *hic, hæc, hoc*, gaaer foran, eller og den relativiske Sætning egentlig er en Parenthesis, hvori der tales bestemt om et vist factum, pleier man, og især Cornelius, at sætte den relativiske Sætning i indicativo. Som: cum summa rerum tradita esset ei, cui Alexander annulum *dederat.* — Certiorem eum fecit, id agi, ut pons, quam ille in Hellesponto *fecerat*, dissolveretur. — Epulabatur luxuriosius, quam, qui *aderant*, pati possent. — Ejus æquitate factum est, cum in communi classe Græciæ esset simul cum Pausania (quo duce Mardonius *erat fugatus)*, ut summa imperii transferretur ad Athenienses.

Mærk. 2. Denne Regel gjelder og om andre relative Adjektiver og Partikler; f. Ex. qualis, quotquot, quantus, ubi o. f., og forsaavidt som de ere Spørgsmaalsord, gjelder om dem den Regel, som angaaer alle Spørgsmaalsord, at de sættes med indicativo, naar der spørges direkt, og med conjunctivo, naar der spørges indirekt. F. Ex. Hvor mange ere I? quot estis? Han spørger, hvormange I ere; rogat, quot *sitis.* (See Reg. 3. ovenfor).

II) Naar relativum *qui, quæ, quod* staaer for *ut ille, ut illa, ut illud,* og det i alle casibus; som: legati venerunt, qui *explorarent,* d. e. *ut illi* explorarent. — Ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt, qui (ɔ: ut ii) *consulerent* Apollinem. — Petiit ducem, quem *præficeret*, d. e. *ut illum* &c. — Turbam modo congregat verborum, *ex qua* sine discrimine *occupet* proximum quodque, d. e. ut ex ea. — Nihil est, quod (ɔ: tale, ut illud) non longinquitas temporis efficere *possit.* — Dignus est, qui a te *diligatur.* — Nihil habeo, quod (ɔ: ut id) tibi *scribam.* — Major sum, quam *cui* (ɔ: ut mihi) *possit* fortuna nocere.

Mærk. 1. Det samme er ogsaa Tilfældet, naar *cum* (da, efterdi) ligger i qui; f. Ex. Caninius fuit mirifica vigilantia,

qui (ɔ: cum is) toto consulatu ſomnum non *viderit*. Quid me prodis, *qui* (ɔ: cum ego) te *ſervaverim*?

Mærk. 2. Denne Conſtruction efterligne ogſaa de relativiſke adverbia: ſom: locum, ubi *conſiſtat*, reperire non poterit, d. e. *ut ibi*, eller: *ut in illo* conſiſtat. — Pontem fecit in Iſtro flumine, *qua* copias *traduceret*, d. e. *ut illac* eller *illa via* copias traduceret.

III) Naar Pronomen relativum ſættes efter den tredie Perſon af de Verba: ſum, reperior, invenior, i de Tilfælde, hvor de ſtaae ſelv ſom Prædicatsverba og altſaa uden andet Prædicat, og ſvare til de danſke Udtryk: **der gives, der findes. Der findes de, ſom ſige**; ſunt, qui dicant. **Der er og har været Philoſopher, ſom mene, at Gud aldeles ingen Omſorg har for de menneſkelige Ting**; *ſunt* philoſophi et *fuerunt, qui* Deum omnino nullam habere *cenſerent* humanarum rerum procurationem. — In omnibus ſeculis pauciores viri *reperti ſunt, qui* ſuas cupiditates, quam qui hoſtium copias *vincerent*. — *Inventi ſunt* multi, *qui* non modo pecuniam, ſed vitam etiam profundere pro patria *parati eſſent*.

Mærk. 1. Egentlig ſættes Pronomen relativum i disſe Tilfælde med Conjunctivo, fordi det kan forklares ved *ut is, ut ii*, &c. F. Ex. ſunt, qui dicant ɔ: ſunt *tales, ut ii* dicant.

Mærk. 2. De Verba invenio og reperio ſættes ogſaa ſaaledes i Activo med pron. relat. og conjunctivus; F. Ex. Vix *invenies, cui* (ɔ: talem, ut ei) fidem *habeas*. Nec adhuc fere *inveni, qui* non concedendum *putaret*. Cic.

Mærk. 3. I Særdeleshed ſtaae de Talemaader, nemo, nullus, nihil eſt, ligeſom quis, quid, quotusquisque eſt, altid med pron. relat, og conjunctivus efter ſig. F. Ex. *Nihil eſt, quod* tam miſeros *faciat*, quam impietas & ſcelus. *Quotusquisque eſt, cui* ſapientia omnibus divitiis præponenda *videatur*.

Mærk. 4. Dette er ogſaa Tilfældet med de Talemaader eſt quod (eller cur og quare), **der er Grund til**, og non eller nihil eſt, quod (eller quare og cur), **der er ingen Grund til**. F. Ex. *Non eſt, quod invideas* iſtis, quos magnos felicesque populus vocat.

Mærk. 5. Naar Verbum *ſum* blot er copula mellem Subjekt og Prædicat, ſættes det følgende Pronomen relativum ikke

med Conjunctivo. F. Ex. Magni atque nobiles sunt illi philosophi, qui divina mente administrari omnia *censent.* — Pauper non est, cui rerum *suppetit* usus. — Pectus est, quod disertos *facit.*

Anm. 6. Endog i de Tilfælde, hvor der efter Reglen og almindelig Sprogbrug skulde sættes qui med Conjunctivus efter Verbum sum, finder man især hos Horatius, og undertiden hos Cicero, Indicativus; men dette bør ikke efterlignes.

5. Regel.

Naar man oversætter af Dansk paa Latin, maa man vel iagttage Følgende i Henseende til conjunctivum;

1) Man blande ikke præsens conjunctivi med futuro indicativi, hvilket let kan skee, fordi begge tempora udtrykkes i Dansken ved **vil**, **skal**; f. Ex. **jeg vil gaae paa Torvet**: in forum ibo, ikke: eam. — **Naar jeg kommer derhen, skal jeg minde ham**: ikke: cum illuc venero, moneam illum, men *monebo.* — **Du skal ikke gjøre det ustraffet**: non hoc *feres* impune, ikke feras.

2) Man vil lægge Mærke til, om de Ord: **kan, skal, vil, maa, kunde, skulde, vilde, maatte**, ere blot at ansee som verba auxiliaria, der tjene til at danne conjunctivum, eller om de medføre Begrebet af **Evne, Villie, Mulighed, Nødvendighed**, o. s. v., som skal udtrykkes ved et eget Ord. F. Ex. **Naar Terminen kommer, skal jeg betale min Gjeld.** Her kommer det an paa, om jeg blot vil give tilkjende, hvad der vil skee, naar Terminen kommer; da maa det hedde: cum dies venerit, *solvam* eller *præstabo* debitum. Men vil jeg give tilkjende, at jeg er nødt til at betale, maa det hedde: necesse est solvam.

Om to Dage maa jeg reise til Helsingøer: kan udtrykkes, eftersom Meningen er: post duos dies Helsingoram *proficiscar*, *proficisci cogito*, *proficiscendum* mihi *est*, *proficisci mihi licet.* — **Han kan gjøre det, dersom han vil**, bør ikke gives med futuris, efterdi **kan** udtrykker Evnen og **vil** Villien, og altsaa maa det første gi-

ves med *possum*, det andet med *volo*. — **Jeg skulde (vilde) have trøstet dig før, dersom jeg havde vidst din Ulykke**, bør derimod hedde: ante te consolatus essem, si casum tuum rescissem, o. s. v.

3) Conjunctivus udtrykkes ikke altid i Dansken ved verba auxiliaria, men adskilles ofte ikke i sin grammatiske Form fra indicativo; da maa Eftertanken sige os, om Sætningen er conjunctivisk; om den nemlig udtrykker noget ubestemt eller betinget, der ikke ligefrem siges at være eller at skee, men antages at kunne skee. F. Ex. **det var at ønske**: optandum *esset*. — **Han havde ikke undflyet Fjenderne, dersom Natten ikke var paakommet**: manus hostium non *effugisset*, nisi nox supervenisset. — **Han havde levet endnu, dersom ikke Græmmelse havde fortæret ham**: *viveret* adhuc, nisi illum mæror confecisset, o. s. v.

4) Ofte maa en infinitivisk Sætning i Dansken gives med en conjunctivisk i Latinen. Som: **jeg skal stræbe at overtale ham dertil**: dabo operam, ut hoc illi persvadeam. — **Der hører megen Møie til at blive lærd**: multo labore opus est, ut fias doctus. Han er nødt til at gjøre det: necesse est, faciat. **Røvere staae op om Natten for at dræbe Mennesker**: ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones.

Mærk. I Henseende til Brugen af Conjunctivus er den saa kaldte oratio obliqua eller indirecta især at bemærke.

Ved oratio obliqua forstaaer man en Tale eller en Ordføining, som er afhængig af en Hovedsætning; eller en saadan Tale, hvori den Talendes egne Ord ikke anføres, men kun deres Indhold fortælles.

Om en saadan Tale gjelde følgende tvende Regler: 1) I *Oratio obliqua* styre alle Conjunctioner og Pronomina relativa og interrogativa Conjunctivus, naar de ikke danne uafhængige og selvstændige Sætninger. 2) I *Oratio obliqua* maae alle de andre Sætninger, endog de, som indeholde Spørgsmaal og Udraab, der ikke ligefrem ere henvendte til en bestemt Person, sættes i Accusativ med Infinitiv.

For at indsee Forskjellen mellem oratio recta og oratio obliqua, sammenligne man følgende: 1) *Oratio recta:* Ars earum rerum *est*, quæ *sciuntur*; oratoris autem omnis actio opinionibus non scientia *continetur*. Nam et apud eos *dicimus*, qui *nesciunt*, et ea *dicimus*, quæ *nescimus* ipsi. Cic. de orat. II. 7. 2) *Oratio obliqua:* (her underforstaaes censet, eller dicit, eller et lignende Verbum) *Artem* earum rerum *esse*, quæ *sciantur*; oratoris *omnem actionem* opinione, non scientia *contineri*, quia et apud eos *dicat*, qui *nesciant*, et ipse *dicat* aliquando, quod *nesciat*. Quinctil II, 17, 36 — Endvidere efterlæse man Cæs. B. G. I, 13 og 14. Ligeledes Livius, I, 50, 51, 52 og 53.

II. Om Infinitivo, om Subjekts-Accusativet med Infinitivo, og om Forskjellen imellem *Ut* og *Quod*.

1) *Infinitivus* **staaer undertiden som et Subjekt**, som: *errare* humanum est, cfr. §. 139.

2) *Infinitivus* **staaer ogsaa undertiden som det enkelte Objekt** ved de verba: *volo, nolo, malo, cupio, conor, tento, audeo, paro,* (er i Begreb med), *dubito, studeo, cogito* (har i Sinde), *possum, queo, nequeo, obliviscor, debeo, cogor, incipio, coepi, constituo, desino, statuo, decerno, consvevi, soleo, dicor, feror, videor,* (ogsaa undertiden *habeo*, jeg kan), *disco, doceo, parce, fuge* for noli o. s. F. Ex. nolo tibi *irasci*. Dubito illud *facere*. Oblitus sum *dicere*. Constitui, statui, decrevi (stat) bellum *finire*. Habeo *dicere*. Didici *legere*. Docuisti me *scribere*. Parce (fuge) *quærere* &c.

Mærk. Infinitivus staaer saaledes som det enkelte Objekt især efter de Verba, som ikke betegne en fuldstændig Handling, men en Villie, en Evne eller en Følelse, hvoraf en Handling følger eller ikke følger.

3) *Infinitivus* staaer med Subjekts-Accusativet efter nogle verba, som i Danssken have en heel Sætning efter sig med at. Denne Forandring kaldes: *per accusativum et infinitivum*, og skeer saaledes, at Conjunctionen at udelades, nominativus subjecti forandres til accusati-

vus subjecti og verbum sættes i infinitivo i samme tempus, som det var. — **Jeg har hørt, at din Fader er syg**: audivi, *patrem tuum ægrotare*. **Han sagde mig, at Bøgerne vare solgte**: dixit mihi, *libros venditos esse*.

Mærk. Naar nominativus subjecti: som skulde gjøres til accusativus, er den tredie Person: han, hun eller i plur. de, skal man vel agte paa, om dette Pronomen svarer til subjectum i den foregaaende Sætning; thi da maa accusativus ikke hedde: illum, illam, eum, eam, eller i plur. illos, illas, eos, eas: men *se*. F. Ex. Han nægtede, at han havde begaaet det Tyverie: negabat, *se* (ikke illum) furtum illud commisisse. — Sentit animus, *se* sua vi, non aliena, moveri, Sjelen fornemmer, at den bevæger sig ved sin egen, ikke ved en fremmed Kraft. — Credunt, *se* negligi, de troe, at de ringeagtes.

4) Accusativus cum infinitivo kan ikke sættes allevegne, hvor en heel Sætning med at kommer efter i Dansken; derfor maa man vide, 1) hvor at bliver staaende, og 2) hvor det forandres til Accus. med Infinitiv.

Reglerne om at: *ut, quod, quin.*

1. Regel.

At bør blive staaende og oversættes ved *ut* med conjunctivo:

1) Naar det er saa meget som: for at, paa det at, af den Aarsag at, til den Ende at, og altsaa tilkjendegiver en **Hensigt**. F. E. scholam freqvento, *ut erudiar*. — Nego factum, u*t elabar*. — Ego festinavi, *ut* Cæsarem ad pacem *incitarem*.

2) Naar det tilkjendegiver en **Følge**, og kan forklares ved saa det, saa at det. F. Ex. Crœsus fuit infelix, *ut* verum sit, neminem semper felicem esse.

3) Naar at i Dansken svarer til et forangaaende saa, og i Latinen til eet af disse smaa Ord; talis, tantus, tot, toties, tantum, tam, adeo, sic, ita, ejusmodi,

is og hic i Stedet for talis: thi ogsaa i disse Forbindelser tilkjendegiver det en Følge. F. Ex. *tam* dives eſt, *ut* nihil deſideret amplius. *Eo* in me animo eſt, *ut* omnibus amicis eum anteponam. *Tantus* eſt nebulo, *ut* verbis deſcribi ſatis nequeat.

4) Naar det ſtaaer efter comparativus med **end**; ſom: det er ſtørre, **end at** det bør forlanges: hoc majus eſt quiddam, quam *ut* ab iis poſtulandum ſit. Det er altfor fiint ſagt, **til at** enhver ſkulde kunne fatte det: hæc ſunt dicta ſubtilius, quam *ut* quivis poſſit ea cognoſcere.

Mærk. Naar der efter dette quam med ut følger et perſonligt Pronomen, ſom gaaer tilbage paa Subjekt eller Objekt i den foregaaende Sætning, ſættes ofte qui iſtedetfor ut med bemeldte Pronomen. F. Ex. Major ſum, quam *cui* (ɔ: ut mihi) poſſit fortuna nocere. Famæ ac fidei damna majora ſunt, quam *quæ* (ɔ: ut ea) æſtimari poſſint. Liv.

5) Efter mange verba og Talemaader, iſær ſaadanne, ſom indeholde en Aarſag til det, den følgende Sætning indeholder. Saadanne ere: **at gjøre, ſørge for, bringe i Stand, ſigte til, raade, tilſkynde, befale, give i Ærinde, ſtræbe efter, have til Henſigt, bevirke, bede, formaae til** ꝛc. Som: *facio, efficio, curo, operam do, eo rem perduco, id ago, ſpecto, ſuadeo, impello, impero, præcipio, mando, rogo, ſit, accidit, contingit, evenit, reliquum, extremum eſt, prope est, reſtat.* For Ex. ejus diligentia fecit, *ut* hæc nobis faciliora ſint. Cura *ut* valeas. Impulit illum, *ut* hæc faceret. Reſtat, ut doceam. Prope eſt, *ut* deſperet. Fieri potest, *ut* recte quis *ſentiat,* et id, quod ſentit, polite eloqui non *poſſit.*

Mærk. 1. Naar *facere* bemærker ſaa meget ſom **at antage** (ponére), tager det ſædvanligt accuſativum med infinitivo efter ſig. Som: *feci,* ſermonem habitum eſſe in Cumano. *Faciamus,* Deum non eſſe. Ligeledes efficio, naar det betyder: **beviſer**, ita effectum eſt, nihil eſſe malum, quod turpe non ſit.

Mærk. 2. Efter denne Regel bruges ogsaa fore med ut efter sig, hvilken Talemaade bruges istedetfor futur. infinit., især naar vedkommende Verbum mangler dette Tempus. F. Ex. Spero, *fore*, *ut* id mihi contingat. Nunquam putavi, *fore*, *ut* ad te supplex venirem.

2. Regel.

At kan oversættes med ut og conjunct. eller forandres til accusativum med infinitivo, efter de verba, som bemærke at **ville, ikke ville, ønske, tillade, taale** (finde sig i); iligemaade efter de Talemaader: **det er billigt, gavnligt, fornødent, det følger.** For Ex. volo *te* id *facere*, og *ut* id facias. Cupio r*empublicam esse* salvam, og *ut* respublica sit salva. Hinc sequitur, *Deum esse justum*, og *ut* Deus sit justus. Eum in hostium potestatem venire, necesse est.

Mærk. 1. Dog synes accusativus med infinitivo at være sædvanligere efter *verum*, *æquum*, *justum*, *utile est*, *expedit*. Men ut med conjunctivo er sædvanligere efter necesse est. Men herved maa vel bemærkes, at dette ut altid udelades efter necesse est. F. Ex. Quidquid oritur, causam *habeat*, necesse est. Virtus necesse est vitium *aspernetur* atque *oderit*. Cic.

Mærk. 2. *Jubeo* tager helst accusativum med infinitivo til sig, især passiv, naar det er **noget**, der skal gjøres; men er det en **Person**, som skal gjøre noget, bruges infin. activ., som: rex illum *abire* jussit. Cæsar portas *claudi*, militesque ex oppido *exire* jussit. **Herodes befoel at slaae de smaa Børn ihjel**: Herodes jussit infantes *occidi* (ikke occidere). **Kongen lod de Fangne udløse**: rex jussit captivos *redimi* (ikke redimere).

Mærk. 3. *Veto*, forbyder, efter hvilket ellers ne bruges, sættes undertiden ligesom jubeo med accusat. cum infinitivo pass., hvilket ogsaa gjelder om impero, befaler, efter hvilket ut dog er almindeligst. Altsaa bør man bruge accusat. cum infinit. efter jubeo, ne efter *veto* og ut efter *impero*; thi dette er almindeligst og sikkrest.

Mærk. 4. Ved de verba, som bemærke: **at ønske eller ville**, maa man see paa, om de enten betegne blot et Ønske i Sindet; thi da sættes de bedst med accusat. cum infinitivo, eller de betegne et Ønske, der yttrer sig i Ord og Handling; thi da sættes de rigtigst med ut. F. Ex. Mos est hominum, ut *nolint eundem* pluribus rebus excellere; Phaëton *optavit*, *ut* in currum patris tolleretur.

Mark. 5. Efter de Verba, som bemærke at ønske, ville, bede og tillade, udelades ofte *ut*; men den deraf styrede conjunctivus bliver. Ligeledes efter licet og oportet og necesse est, hvor ut altid udelades. F. Ex. Velim tibi *persvadeas.* Rogo, *venias.* Nolo *existimes.* *Dicas*, licet. Suis te oportet illecebris ipsa virtus *trahat* ad verum decus.

3. Regel.

At bør blive staaende og oversættes ved *quod*, naar den Sætning, som begynder med at, tjener til at forklare noget i den foregaaende Sætning. For det meste staaer der da, eller ogsaa der underforstaaes i den foregaaende Sætning, et Pronomen Demonstrativum, hvortil *quod* har Hensyn. F. Ex. Mihi quidem videntur homines *hac* re maxime belluis præstare, quod loqui possunt. Qui benigniores volunt esse, quam res patitur, in eo peccant, *quod* injuriosi sunt in proximos. Inter causas malorum nostrorum est (sc. *hæc*), *quod* vivimus ad exempla. Quanta est benignitas naturæ (sc. in *eo*), *quod* tam multa, tam varia tamque jucunda gignit.

Mark. 1. Naar ingen af de forhen omtalte Grunde, som fordre Conjunctivus, finder Sted; sættes dette *quod* med Indicativus, som de anførte Exempler vise; men ofte maae Reglerne for Conjunctivus her anvendes. F. Ex. Est, *quod agas* gratias, non est, *quod irascaris* (See §. 163. Reg 4.) Aristides nonne ob eam causam expulsus est patria, *quod* præter modum justus *esset* (See §. 163. Reg. 2.) Cato mirari se aiebat, *quod* non rideret haruspex, haruspicem cum vidisset. (See §. 163. Reg. 4.)

Mark. 2. Især maa man erindre, at quod sættes med conjunctivo, naar noget omtales, som ikke er Skribentens egen Mening, men en andens Mening eller en muelig Forestillingsmaade. (See §. 163. Reg. 1 No. II).

Mark. 3. De Verba, som bemærke at glæde sig, bedrøves eller sørge og at forundre sig, tage *quod* efter sig i Latinen, naar den følgende Sætning indeholder Aarsagen eller Grunden til den Glæde, Sorg o. s. v. F. Ex. Gaudeo, *quod* convaluisti. Dolet mihi, *quod* stomacharis. I disse Tilfælde kan *quod* ogsaa oversættes ved fordi; men naar disse Verba blot tilkjendegive, at man fornemmer noget med Glæde, Sorg eller Forundring, bruges accusativus cum infinit. efter dem. F. Ex. *Te valere*, gaudeo. Pacis *te cupidum esse*, lætor. Moleste tuli, *te* senatui gratias non *egisse.* Non miror, *hominem* mercede conductum omnia *habere* venalia. (See næste Regel.)

4. Regel.

Ut bør udelades, og accusativus sættes med infinitivo, efter verba sentiendi og declarandi, som bemærke at sige, tale, føle, dømme, erindre, spørge, høre, svare, mene, tænke, troe, vide, see, fornemme, berette, paastaae, vise, det er vist, bekjendt, aabenbart.

Exempler paa *verba sentiendi* ere: ægre fero, animadverto, audio, censeo, cogito, cognosco, confido, credo, disco, existimo, experior, intelligo, judico, lætor, memini, mirum est, obliviscor, opinor, percipio, puto, recordor, reminiscor, scio, sentio, spero, suspicor, video, &c. *Verba declarandi* ere: affirmo, aio, demonstro, dico, nego, ostendo, probo, respondeo, scribo, significo, testor, &c.

Mærk. 1 Naar *dico, scribo* &c. have Begrebet af at befale, ville ꝛc. i sig, høre de ikke herhid, men kræve *ut* efter sig. Som: *dic* filio tuo, *ut* ad me veniat. *Scripsit* mihi pater, *ut ad* se venirem.

Mærk. 2. Persvadeo, overtaler En til at troe noget, d. e. overbeviser En om, at det er saa, har accus. c. Infin. efter sig: militibus persvasit, *se* Romam proficisci; hoc voluit persvadere, non interire animas. Derimod naar det er at overtale til at gjøre Noget, følger altid ut f. Ex. huic persvadet, ut ad hostes transeat. Ligeledes sættes moneo med compos. med accusat. cum infinit, naar det bemærker at minde om at noget er eller er skeet, men med ut efter sig, naar det bemærker at erindre om, at man skal gjøre noget. F. Ex. Ducem monuit, *hostes abiisse;* men derimod: militem monuit, *ut pugnaret.*

Mærk. 3. Ved de passiva: *dicor, feror, videor,* og de øvrige, som sættes i passivo med dobbelt Nominativo, bør i Stedet for Subjectets Accusativus, staae nominativus foran infinitivus. Som: ego dicor esse miser. Tu videris mihi esse doctus. Dives existimatur esse felix. Det samme gjelder om cupio og volo; som: cupio esse doctus. Dog kan man ogsaa sige: cupio me esse doctum. Overalt kræver esse, naar det forbinder Subjekt med Prædikat, samme casum efter sig, som det har for sig. Som: mihi licet esse otioso. Cuivis licet esse beato. Expedit vobis esse bonis. Efter disse impersonale Verba staaer nemlig Subjektet i Dativo, og derefter maa Prædikatet rette sig. Men man kan ogsaa sætte Prædikatet i Accusativ, især naar det er et Substantiv. F. Ex. Civi Romano licet esse *Gaditanum.* Cic. Ei *consulem* fieri licuit. *Medios* esse jam non licebit. Cic. Dog kunne disse Tilfælde ogsaa forklares efter næstfølgende Regel. Mærk. 4.

Mark. 4. Accusativus med Infinitivo staaer undertiden som Subjekt i en Sætning, i hvilket Tilfælde esse ogsaa sættes med Accusativo. F. Ex. Facinus est, *vinciri civem Romanum.* Aliud est, *iracundum esse,* aliud *iratum. Contentum* rebus suis esse, maximæ sunt certissimæque divitiæ. Hvor esse saaledes staaer med et Adjectivum, kan man underforstaae te eller aliquem.

Mark. 5. Efter spero følger som oftest futurum infinitivi, endskjøndt vi ofte bruge præsens i Dansken. Som: jeg haaber at faae Bøgerne i Morgen: spero me libros cras *accepturum* (ikke accipere). Naar spero betyder: meener eller formoder, eller ogsaa bruges om en forbigangen Tid, følger derefter ikke futurum. F. Ex. Quæ sentimus ipsi, reliquos *sentire* speramus. Spero, me tibi causam *probasse.* For fut. infin. bruges fremdeles baade efter spero og andre verba fore og futurum (sc. esse) ut omskrivende. F. Ex. spero fore, ut contingat; scripseras fore, ut ageretur aliquid; spondeo futurum, ut omnia ampliora, quam a me *prædicantur,* invenias, hvilket især maa finde Sted, hvor supinum mangler af det verb., der skulle staae i fut. infin.

Mark. 6. Efter de Verba at ville, byde, som: volo, nolo, jubeo, &c., følger i Latinen præsens, og det danske Hjelpeverbum skal eller skulde maa ikke forlede til at bruge futurum. F. Ex. Herodes jussit, infantes *occidi.* Lacedæmonii corpora juvenum labore *firmari* voluerunt.

Mark. 7. Efter *memini* bruges ogsaa for det meste præsens eller rettere imperfectum infinitivi. F. Ex. Nonne meministi, *clamare me*, omnia periisse? I Dansken bruges ofte Perfectum i dette Tilfælde; f. Ex. Jeg husker, at jeg engang har læst dette: memini me quondam hæc legere. Dog bruges ogsaa Perfectum i Latinen, naar der tales om en Begivenhed, som er aldeles forbi, eller om noget, som ikke er mere. F. Ex. Ego memini, summos in civitate nostra *fuisse* viros. Cic.

Mark. 8. Efter Grækernes Maade udelades hos Digterne undertiden accus. subject., naar det er et Pronomen og samme Person, som Hovedsubjektet, og naar derefter følger et Verbum; der kan have en dobbelt Nominativus hos sig. F. Ex. *Uxor* invicti Jovis *esse* nescis; for: nescis, *te* esse *uxorem.* Horat. Patiens *vocari* Cæsaris *ultor;* for: *te* vocari Cæsaris *ultorem.* Id.

5. Regel.

At bør oversættes ved *quin*, efter Verba dubitandi og andre, naar de have en nægtende Partikel hos sig; i Dansken følger da gjerne jo efter at. For Ex. non dubito, *quin* pater venturus sit. Non facere possum, *quin* scribam. Non fieri potuit, *quin* irem. Paullum ab-

fuit, *quin* ex omnibus bibliothecis ſcripta Livii *amoverit* Caligula. Svet. Non potui mihi temperare, *quin* clamarem. Nihil prætermiſi, *quin* Pompeium a Cæſaris conjunctione avocarem. Deeſſe mihi nolui, *quin* te admonerem; non dubium eſt, *quin* ſiat; non fuit recuſandum, *quin* respublica, in tanto bello, multa perderet.

Anm. 1. Det ſamme gjelder, naar Nægtelſen udtrykkes ved verba dubitandi Spørgsmaalsviis; f. Ex. quis dubitat, quin hoc effici posſit? Efter dubito, og dubium eſt, følger ogſaa accuſ. med Infin. F. Ex. non dubito, fore plerosque, qui leve hoc judicent; nemini erat dubium, eos, ſi Conon adfuiſſet, illam calamitatem accepturos non fuiſſe.

Anm. 2. Iſtedet for ut eo, at derved, og foran Comparativer at deſto, ſættes ofte *quo*. F. Ex. In funeribus ſublata erat celebritas virorum ac mulierum, *quo* lamentatio *minueretur*. Obducuntur libro aut cortice trunci, *quo ſint* a frigoribus et caloribus *tutiores*.

Anm. 3. Naar at ikke betegner en negativ Henſigt, maa det ikke overſættes ved ut non, men ved *ne*. Hoc te rogo, *ne demittas* animum. Nemo prudens punit, quia peccatum eſt, ſed *ne peccetur*. Dette er Tilfældet, hvor noget ſkal forebygges eller afvendes, og hvor at ikke altſaa er det ſamme ſom for at ikke eller paa det at ikke; men ſaa at ikke hedder i Latinen altid ut non.

Anm. 4. Naar ut non ſkulde følge efter en Nægtelſe eller et Spørgsmaal, ſætter man iſtedet for ut non for det meſte *qui non*, nemlig naar den Sætning, hvori ut non ſkulde ſtaae, har et Pronomen til Subjekt eller Objekt. F. E. Nulla tam deteſtabilis peſtis eſt, *quæ non* (ut ea non) homini ab homine *naſcatur*. — Quis navigavit, *qui non* (ɔ: ut is non) ſe mortis periculo *committeret*. — Alexander Magnus cum nullo unquam hoſte congresſus eſt, *quem non* (ɔ: ut eum non) *vicerit*.

Anm. 5. Efter de Verba, ſom bemærke en Hindring, udtrykkes at ved quo minus, men ogſaa ved ne, og naar en Nægtelſe gaaer foran, ogſaa ved quin. F. E. Quid *obſtat*, *quo minus* Deus *ſit* beatus. Non *deterret* ſapientem mors, *quo minus* in omne tempus reipublicæ ſuisque *conſulat*. Iſocrati, *quo minus haberetur* ſummus orator, non *offecit*, quod infirmitate vocis, *ne* in publico *diceret*, *impediebatur*.

III. Om Supinis.

§. 165.

1) Supina paa *um* have en aktivisk Bemærkelse, og styre derfor samme casus, som deres verba. De sættes efter verba, især de, som tilkjendegive en Bevægelse hen til et Sted, og supinum udtrykker da, i hvad Hensigt man kommer, gaaer o. s. v., hvor vi i Dansken bruge **at**, **for at**, **til at**. F. Ex. de komme for at see: *spectatum* veniunt. **Han gik hen for at see Legene:** ivit ludos *spectatum*. Patriam *defensum* revocatus est. Legatos mittunt *rogatum* auxilium. *Coctum* ego non *vapulatum* conductus fui.

Mærk. 1. I Stedet for disse Supina, kan man ogsaa bruge Gerundia eller Participia paa *dus* og *rus*, ogsaa *ut*; og ved mange verba, ere disse brugeligere end Supina, der ofte aldeles mangle. F. Ex. Han gik hen for at see paa Legene, kan oversættes: 1) abiit spectatum ludos; 2) ad spectandum ludos; 3) spectandi ludos causâ (gratia); eller rettere: ludorum spectandorum causâ (gratia); 4) spectaturus ludos; 5) ad spectandos ludos; 6) ut spectaret ludos; og endeligen ved en Græcismus 7) spectare ludos.

Mærk. 2. Futurum Inf. Pass., f. Ex. amatum iri, er egentlig Supinum med infin. passiv. af eo. Men ligeledes bruges ogsaa eo i activo med Supinum for at udtrykke et Forsæt til at handle, eller en Bestræbelse; f. Ex. cur *is* te *perditum?* Fuere cives, qui rempublicam *perditum irent.*

Mærk. 3. Nogle Substantiva sættes paa samme Maade som Supinum efter de Verba eo og venio, hvor man da kan underforstaae Præpos., *ad*. F. Ex. exsequias ire, at gaae til Liigbegjængelse; suppetias venire, at komme til Hjelp; inficias ire, at nægte, at gaae hen og nægte.

2) Supina paa *u* staae gemeenlig efter adjectiva, som beskrive en Ting. F. Ex. **det er vanskeligt at gjøre:** difficile est *factu*. **Det er skammeligt at tale om:** turpe est *dictu*. **En Bog, som er værd at læse:** dignus *lectu* liber; (efter Grækernes Viis: dignus *legi* liber).

Mærk. 1. Dette Supinum bruges ogsaa efter de Substantiva fas, nefas, opus; f. Ex. nefas est dictu; sic factu opus

eſt. Sjelden bruges det efter Verba til at betegne, hvorfra; f. Ex. paſtu redeunt oves; obſonatu redeo.

Mærk. 2. Iſtedetfor Supinum paa *u* med Adjektivo, ſættes ofte gerundium med ad; f. Ex. difficile eſt *ad intelligendum*; cibus facillimus *ad concoquendum*. Den Sætning: Guds Væſen er vanſkeligt at forklare, kan paa Latin hedde: 1) Dei natura *difficilis eſt explicatu*; 2) *difficilis ad explicandum*; 3) *difficile* eller *difficulter explicatur*: 4) *difficilis eſt explicationis*; 5) *difficilis eſt explicatio* naturæ Dei; 6) *difficilis eſt explicanti* eller *explicantibus*, hvilket ſidſte dog ikke er almindeligt.

IV. Om Gerundiis.

§. 166.

Gerundia ere egentlig ikke andet end neutra futuri participii paſſivi, hvilke deklineres igjennem alle caſus undtagen vocativus, og ſtaae ſubſtantive, kun at de ſtyre ſamme caſus, ſom det verbum, hvoraf de dannes. Dog have endogſaa de verba Gerundium, ſom ellers mangle fut. part. paſſ.; ſom: pareo &c. Man mærke om enhver caſus:

1) *Nominativus* gerundii betegner en Fornødenhed, og overſættes ved **bør, faaer, nødes til, kommer til, har fornøden** (nemlig at gjøre &c.). Saaſom: Utendum eſt ætate: **man bør bruge Tiden.** Eundum eſt: **man maa gaae.**

Mærk. 1. Naar Perſonen kommer til, da ſættes den i Dativo; ſom; *mihi* eſt utendum occaſione; det er: a me. Dog, naar der foruden Perſonen allerede ſtaaer en Dativus, ſætter man heller for Tydeligheds Skyld Perſonen med Præpoſitionen a; ſom: quibus eſt *a vobis* conſulendum.

Mærk. 2. Hos de bedſte latinſke Auctores bruges nominativus gerundii ikke, naar Verbum ſtyrer Accuſativ. See den næſtfølgende Mærk. 1. Derimod findes denne Caſus af Gerundium med Accuſ. hos ældre og hos ſlettere Skribenter. F. Ex. *Aeternas poenas* in morte *timendum eſt* hos Lucretius, iſtedetfor det ſædvanlige: *æternæ poenæ* in morte *timendæ ſunt*.

2) *Genitivus* gerundii har altid hos ſig enten et ſubſtantivum, iſær: cauſâ, gratiâ, eller et adjectivum,

som styrer genitivum; som: tempus legendi: venia abeundi; discendi cupidus; insvetus navigandi; ars vivendi; discendi causa; canes venandi gratia comparantur; triste est nomen ipsum carendi; &c. cfr. 148 og 149 §.

Mærk. Undertiden bliver denne Genitivus udført ved præsens infinitivi, efter Grækernes Maade. Som: tempus est *dicere*, for: dicendi. Adest occasio benefacta *cumulare*. Peritus *obsequi*, eruditusque utilia honestis *miscere*. Iniit consilia reges *tollere*. Efter *tempus est* sættes ogsaa accus. cum infin., f. Ex. *Finem* inter nos scribendi *fieri*, tempus est. Tempus est jam, hinc *abire me*, ut moriar, vos, ut vitam agatis. Sed *nos* tempus est hujus libri *facere* finem. Sjelden findes ad med Gerund. for Genit. f. Ex. occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. Otii ad scribendum plus habes.

3) *Dativus* gerundii bruges, skjøndt sjelden, efter et Verbum eller Adjectivum, som fordrer Dativ. efter sig. F. Ex. Magna animi contentio adhihenda est *explicando* Aristotelem. Aqua bituminata aut nitrosa non est utilis *bibendo*. Mercator non est *solvendo* (sc. par). *Scribendo* affuisti. Cic.

Mærk. Dette gerundium forekommer ikke ofte, og man bruger heller i dets Sted ad med gerundium, eller ogsaa futurum participii passivi.

4) *Accusativus* gerundii styres altid af en Præposition, meest een af disse: ad eller inter, som: huc profectus est ad contemplandum urbem. Abiit ad videndum. Promtus ad audiendum. Inter gemendum & orandum exspiravit: imens han sukkede og bad. Inter scribendum vocatus est: imens han sad og skrev. Multum *circa movendum* eloquentia valet. *Ob absolvendum* pecuniam accepit.

Mærk. I Stedet for Accusativus gerundii med ad, bruges undertiden efter Grækernes Maade infinitivus; som: doctus cantare; indocilis pauperiem pati.

5) *Ablativus* gerundii bruges deels uden Præposition, som en ablativus modi eller instrumenti, deels med een af de Præpositioner: in, de, e, ex, a, ab, cum,

pro; ſom: *Diſcendo* delectatur. Nihil *agendo* male agere diſcimus. Tardus eſt *in ſcribendo*. Tu quid cogites de transeundo in Epirum, ſcire ſane velim. Ex defendendo, quam accuſando, major gloria comparatur. Timor nomen habet a timendo. Ratio recte ſcribendi juncta cum loquendo erit. Pro legendo ludit.

Mærk. 1. Naar Gerundia have en caſum hos ſig, forandres de hellere til fut. partic. paſſ., i fald disse ere at have, d. e. i fald verbum ſtyrer en accuſativum. Denne Forandring ſkeer ſaaledes: ſubſtantivum eller pronomen, ſom ſtyres af gerundio, ſættes i den caſu, i hvilken gerundium er; derpaa forandres gerundium til participium, hvilket ſættes i lige caſu, genere og numero med ſubſtantivum eller pronomen. F. Ex. i Stedet for: amandum virtutem, ſcribendum epiſtolam, ſiger man: *amanda* virtus, *ſcribenda* eſt epiſtola. For: avidus congerendi pecuniam: avidus pecuniæ *congerendæ*. For: impellimur ad amandum virtutem: impellimur ad *amandam* virtutem. For: diſcendô linguam, in diſcendo artes, heller: *diſcendâ* lingvâ, in *diſcendâ* lingvâ, in *diſcendis* artibus.

Mærk. 2. Derimod ved verba, ſom ingen accuſativum ſtyre, og altſaa ikke have pasſiv uden imperſonaliter, har denne Forandring ikke Sted, men gerundium bliver; f. Ex. parcendum eſt inimicis, ikke: inimici ſunt parcendi; ſaaledes og: cupidus parcendi inimicis, ikke: parcendorum inimicorum. Impellimur ad parcendum inimicis, &c. Dog maae *utor*, *fruor*, *fungor* og *potior* undtages fra denne Regel; thi af dem bruges Fut. part. pasſ., ligeſom om de ſtyrede Accuſ. F. Ex. Sapientia non paranda nobis ſolum, ſed etiam *fruenda eſt*. Oculus probe affectus ad ſuum munus *fungendum*. Omnia bona ei *utenda* ac posſidenda tradiderat. Hoſtes in ſpem *potiundorum* caſtrorum venerant.

Mærk. 3. Hvor Tydelighed eller Velklang udfordrer det, ſætter man dog heller gerundium; ſom: cupidus multa diſcendi, heller end: multorum diſcendorum, — hoc faciendi cauſa, end: hujus faciendi. Conſilium eſt *aliquid faciendi* aut non faciendi excogitata ratio; ars vera & falſa dijudicandi. Derfor ſtaae neutra adject. plur., helſt med genit. gerund. i accuſ. furor aliena devaſtandi; derimod veri inveniendi ſtudium.

Mærk. 4. Ofte finder man ſui og veſtri med fut. part. paſſ. i ſing. iſtedet for vos og ſe med gen. gerundii. F. Ex. ſui purgandi cauſa venerunt; veſtri adhortandi cauſâ loquor. Ja endog efter andre genitivi plural. findes undertiden fut.

part. pass. i genit. sing. F. Ex. Fuit exemplorum *eligendi* (for: eligendorum) potestas. Siderum causa *collocandi*.

Mærk. 5. Gerundium af transitive Verba staaer undertiden passivisk, og det saavel gerundium med ad, naar det staaer for supinum paa *u* efter et Adjektivum, som ogsaa ablativus gerundii, naar det forbindes med et passivt eller neutralt Verbum. F. Ex. Verba *ad audiendum* jucunda. Memoria *excolendo* (ved at uddannes) augetur. Alitur vitium vivitque *tegendo* (ved at skjules).

Ex. *Ludendi* est quidam modus *retinendus*. Quis est tam *scribendo* impiger, quam ego. Decemviros legibus *scribendis* creavimus. Epicurus, homo non *aptissimus ad jocandum* (til Spøg). *Promtus* animus Gallorum ad *bella gerenda*. Plerisque in rebus *gerendis* tarditas odiosa est. Superstitione tollendâ (fordi, om man end udrydder) non tollitur religio. Perfidos amicos ulciscar, nihil credendo & omnia cavendo (ei: omnibus cavendis). Nemo unquam sapiens proditori credendum putavit. Perficiendum est (sc. tibi), ut homines te studiose audiant. *Faciendum mihi putavi*, ut tuis litteris brevi responderem for: litteris tuis mihi brevi respondendum fuit. Omniane viris bonis, quæ facere possunt, *facienda sunt?* (er det en brav Mand tilladt?) Occultæ inimicitiæ timendæ sunt (ere at frygte).

V. Om Participiis og tvende Sætningers Sammentrækning til een ved Hjelp af Participiis.

§. 167.

1. Regel.

Participiet, der forener et Verbums og et Adjektivs Egenskaber, bruges hyppigere i Latinen end i Dansken, for at give Stilen **Korthed**, **Tydelighed** og **Velklang**.

Naar en Sætning er forbunden med en anden ved Hjelp af de Conjunctioner: **da**, **naar**, **dersom**, **endskjøndt**, **imens**, **i det**, **efterat** og deslige, og man vil sammendrage begge disse Sætninger til een, saa udelades Conjunctionen, verbum sættes i participio i samme tempus, som det tilforn var, og saavel subjectum som participium sættes i den casu, som den følgende Sætning fordrer. F. Ex.

I det Aristides gav efter, mærkede han En, som skrev.
Dum Aristides cedebat, (ille) animadvertit scribentem.

Træk sammen: Aristides cedens animadvertit &c.

Da Antiochus forundrede sig, sagde Hannibal til ham.
Cum miraretur Antiochus, dixit *illi* Hannibal.

Træk sammen: Antiocho miranti dixit Hannibal.

Da Athenienserne opbyggede Murene, søgte Lacedæmonierne at forhindre dem.
Cum Athenienses ædificabant muros, Lacedæmonii *illos* prohibere sunt conati.

Træk sammen: Athenienses ædificantes muros Lacedæmonii &c.

Naar Elephanterne ville gaae over en Flod, sende de de mindste foran.
Cum elephanti amnem transituri sunt, (illi) minimos præmittunt.

Træk sammen: Elephanti amnem transituri &c.

Mærk. 1. Naar der i den Sætning, som skal forandres, er intet andet verbum end er eller **var**, udelades dette ganske, fordi det har intet Participium, og Subjekt eller Prædikat allene sættes i den casu, hvori correlatum staaer; som: dum felix eris, multos numerabis amicos; træk sammen: felix multos numerabis amicos. Cum Cicero consul erat, legem tulit; træk sammen: Cicero consul legem tulit.

Mærk. 2. Quanquam, etsi, quamvis blive tit staaende hos Participiet, ligesom hos et Adject. Milites Germanicum ad capessendam rempublicam perurgebant, quanquam obfirmate resistentem. Cæsarem milites, quamvis recusantem, ultro in Africam sunt secuti. Etsi victus tamen vicit. Ikke altid bør Participiet bruges, men Conjunctionen beholdes, hvor Tydelighed, Eftertryk og Velklang kunne fordre det.

2. Regel.

Dersom den første Sætning er et præteritum (perfectum, plusquamperfectum eller futurum exactum), da, eftersom participia i activo ingen præterita have, maa Sætningen først forandres til passivum, førend nogen Sammentrækning kan skee; som:

Postquam epistolam sigillo impressisset, *illam* pulvino subjecit.

Pass. Postquam epistola sigillo impressa esset, *illam* pulvino subjecit.

Træk sammen; Epistolam sigillo impressam p. s.

Cum gladium strinxisset, (*illum*) pectori admovit.

Træk sammen: gladium strictum pectori admovit.

Mærk. 1. Naar Verbum er Deponens eller Neutro-Passivum, behøves denne Forandring ikke, fordi disse Verba have præ-

terita part. med activ Bemærkelse. F. Ex. Milites cohortatus abiit. Discrimen vitæ adire solitus, pericula minora contemnit. Coenatus abiit. — Ved verba neutra eller intransitiva kan ingen participialsk Construction i Passivo finde Sted.

Mærk. 2. Præs. partic. er baade præs. og imperfect., og kan derfor som imperf. bruges, hvor der tales om den forbigangne Tid. F. Ex. Charidemum, maxime utilia *svadentem*, occidi *jussit*. Ofte staaer participiet mere adjektivisk, og kan da perfecta, som speratus, desideratus, amatus o. s. staae med Betydningen af præs. melior est certa pax quam sperata victoria. Omnia desiderata magis, quam assidue percepta, delectant, (naar de nydes bestandigt).

3. Regel.

Paa samme Maade sammentrækkes de relativiske Sætninger og andre, som ere forbundne ved copula &: saa at man i de første udelader relativum, og sætter verbum i participio, i samme genere og numero som det Ord, hvortil det udeladte relativum svarer; men i de sidste udelades verbum *sum* og copula. Som:

Hic ventus, *qui* a septentrionibus *oritur*, adversum tenet Athenis proficiscentibus.

Træk sammen: Hic ventus, a septentrionibus oriens, adversum tenet &c.

Parum insulam, *quæ* opibus *elata erat*, operibus clausit.

Træk: Parum insulam, opibus elatam, operibus clausit.

At illi loco satis fisi *sunt*, & decreverunt &c.

Træk: At illi, loco satis fisi, decreverunt &c.

Mærk. 1. I de relativiske Sætninger, som saaledes sammentrækkes, indeholdes gemeenlig Grunden til prædicatum, og kan derfor relativum gjerne forklares ved: saasom, eftersom ꝛc. De Sætninger, som forbindes ved copula *et*, og skulle kunne sammentrækkes, bør ligeledes have et Forhold til hinanden, enten som Aarsag og Følge; som: loco satis fisi sunt, & decreverunt; eller i Henseende til Bestemmelsen af Tid, som: iens legebat, imedens han gik, læste han; eller i Henseende til Beskrivelse af Subjektets Tilstand, som: abiit lacrymans: han gik bort og græd.

Men Sætninger kunne ikke ved Hjelp af Participiet drages sammen til een Sætning, naar de i deres gjensidige Forhold eller i Tiden maae tænkes hver for sig. Jeg kan f. Ex. ei oversætte: "han aad og drak, var aldrig glad," ved co-

edens bibit nec unquam lætus fuit, men vel: nunquam lætus, bibit atque comedit, og selv dette var mindre bestemt end b. & c. nec unquam lætus fuit.

Mærk. 2. Pronomen *is*, den, maa ikke lægges til Participium i Latinen, da det ligger deri. F. Ex. Den, som lyder Guds Lov, vil aldrig beqvemme sig til at attraae fremmed Gods: Legi divinæ *parens* nunquam committet, ut alienum appetat. — Historiam *scripturus* vacuus sit a partium studio. — *Cupientibus* multa desunt multa. — Prærupta *videntes* vertigo sequitur. —

4. Regel.

Naar en participialsk Sætning er i Henseende til Casus ganske uafhængig af den anden dermed forbundne Sætning, sættes den førstes Subjekt med sit Participium i Ablativ. Disse Ablativer kaldes *ablativi consequentiæ*.

Dette er Tilfældet, naar begge Sætninger hver have sit eget Subjekt, og naar der i den følgende Sætning er intet Pronomen, som gaaer paa Subjektet i den første. Som:

Ubi actor non probat, reus absolvitur.
Træk sammen: Actore non probante, r. a.

Cum ceteri remoti essent, me jurare jussit.
Træk sammen: Ceteris remotis, me j. j.

Mærk. 1. Naar man derfor har tvende Sætninger, som have eet og det samme subjectum, og man vil bruge ablativos consequentiæ, maa man forandre den første Sætning til passivum, hvorved man faaer forskjellige subjecta; som: Cum hoc dixisset, abiit.

Pass. Cum hoc dictum esset, abiit.
Træk sammen: Hoc dicto, abiit.

Cum librum legero, veniam. c. l. lectus fuerit v.
Træk sammen: Libro lecto, veniam.

Mærk. 2. Naar Antecedens i en Periode bestaaer af tvende Sætninger, som have eet subjectum, men med Prædikatsverbum i forskjelligt Tempus, og den første Sætning har et verbum activum; saa forandres gemeenlig den første Sætning med ablativis consequentiæ, og den anden sættes enten med en conjunctio causalis, som Antecedens til Apodosis; eller trækkes sammen med denne ved et participium. F. Ex. Da jeg havde læst Bøgerne, og saae, at jeg ingen andre havde, blev jeg bedrøvet: Lectis libris, cum viderem (eller videns) me alios non habere, dolui. — Da de romerske Raadsherrer hørte Numa's Navn, og vovede ikke

at foretrække nogen anden for ham, overdroge de Riget eenstemmigen til Numa: Audito nomine Numæ, Patres romani, neminem præferre illi viro ausi, ad unum omnes huic regnum deferendum decernunt.

Mærk. 3. Naar Antecedens bestaaer af 3 Sætninger, som have hver sit forskjellige subjectum, sættes den første Sætning, hvis Prædikatsverbum er Plusqvamperfectum, bedst med ablativis consequentiæ, og de 2 følgende, hvis Verbum staaer i Imperfectum, med en conjunction, som:

Cum tempestas exorta esset, &
— navis jactaretur fluctibus, &
— impii invocarent Deum:
Bias inquit.

sæt: tempestate exorta, cum navis (eller cum tempestate exorta navis) jactaretur fluctibus impiique invocarent Deum, Bias inquit.

Mærk. 4. Naar Antecedens bestaaer af flere Sætninger, som have hver sit Subject med Prædikatsverbum i samme Tempus, sættes de alle med ablat consequ. F. Ex. Armorum *magna multitudine* de muro in fossam, quæ erat ante oppidum, *jacta*, sic ut prope summam muri aggerisque altitudinem acervi armorum adæquarent, et tamen circiter *parte tertia celata* atque in oppido *retenta*, *portis patefactis*, eo die pace sunt usi. I øvrigt kan dette Exempel ogsaa tjene til at vise, hvorledes man bør, naar ablativi consequ. bruges, vogte sig for at sætte i de samme Sætninger andre Ablativer, som formedelst Lighed i Genus og Numerus kunne forvolde Utydelighed.

Mærk. 5. Undertiden staaer participium allene i ablativo, og da bliver et pronomen derunder forstaaet. Man kalder det *ablativus absolutus*. Som:
Cum Gorsines diu pensitasset, an patrio regno consuleret, ad effigiem Cæsaris procubuit.

Pass. Gorsines, cum diu pensitatum esset, an &c.
Træk sammen: Gorsines, diu pensitato, an &c.

Saaledes og: Miles strictum obtulit gladium, *addito*, acutiorem esse. — *Desperato*, regionem posse retineri, gentem suam dedidere. — Hannibal Iberum copias trajecit, *præmissis*, qui Alpium transitus specularentur.

Mærk. 6. Futura participii paa *rus* og *dus* forekomme kun sjelden i ablat. consequentiæ. F. Ex. Rex apum, non nisi *migraturo agmine* foras, procedit. Dionysium in Orientem præmisit Augustus, *ituro* in Armeniam *majore filio*. Quis est, qui *nullis* officii *præceptis tradendis* philosophum se audeat dicere?

Mærk. 7. Ogsaa kunne Substantiva og Adjectiva staae istedetfor Participia i ablat. consequ., i hvilket Tilfælde man kan underforstaae det manglende Præsens Participii af Ver-

dum sum. De Substantiva, der bruges saaledes, ere meest de, som betegne en virkende Person, eller og Embedsnavne, naar Tiden ved dem bestemmes. F. Ex. *Magis auctoribus* (efter Magernes Raad) Xerxes inflammasse templa Græciæ dicitur. *Natura duce* errari nullo pacto potest. Bellum Gallicum *Cæsare imperatore* gestum est. Natus est Augustus *Cicerone* et *Antonio consulibus.* Tu nihil *invitâ* dices faciesve *Minervâ. Hannibale vivo,* nunquam se sine insidiis futuros existimabant. *Sereno* quoque *coelo,* aliquando tonat.

Mærk. 8. Ligeledes kan et Adjektivum staae i ablativo absoluto paa samme Maade som et Participium. (See Mærk. 5.) F. Ex. Juxta *periculoso,* ficta seu vera promeret; dog bør det ikke efterlignes; men man siger hellere: cum periculosum esset.

Almindelige Anmærkninger om Participiernes Brug.

§. 168.

Man maa oversætte de latinske participia paa forskjellige Maader, og ikke altid ved **imedens, naar, efterat** &c., eller med copulative Sætninger, men undertiden f. Ex. ved substantiva; som: Dario *imminens* copias undique contrahit, maa ikke oversættes: han sætter efter Darius og trækker Tropperne sammen; thi derved forvirres Ideerne, efterdi han maa trække Tropperne sammen, forend han kan sætte efter Darius; men bedst ved et Substantivum: **i den Hensigt at sætte efter Darius,** trækker han Tropperne sammen. Undertiden ogsaa paa andre Maader. Som: egregiam *conservati* regis gloriam tulit: han indlagde sig en herlig Ære **ved at redde Kongen.** Coelum *mutatum* non mutat mores: **Forandring** af Himmelegn forandrer ikke Sæderne.

Mærk. 1. Perfectum particip. passivi staaer undertiden efter de Verba: do, volo, cupio, curo og habeo, saaledes at det blot tjener til Omskrivning og Forstærkning af Udtrykket. F. Ex. nunc illos *commonitos* volo, for commoneo. Vos *rogatos* volo, for rogo. *Inventum* tibi curabo et *adductum,* for inveniam et adducam. *Effectum* dabo, for efficiam.

Me excusatum (sc. esse) volo. Ordinem publicanorum *offensum* nolebant. Habeo *perspectum*, for perspicio.

Mærk. 2. Futurum part. pass. staaer ofte i Stedet for infinitivus a) efter curo, naar dette oversættes i Dansken ved lader: som: muros *reficiendos* curavit: han lod Murene sætte i Stand; b) efter andre verba; som: giver, tager paa mig, betinger, skikker, faaer o. s. v., naar en Hensigt skal gives tilkjende, som i Dansken ofte udtrykkes ved til at, for at. Som: corpus *distrahendum* dabis — for at sønderrives. Eumenem propinquis *sepeliendum* tradidit. Attribuit nos *trucidandos* Cethego. Saaledes og: locare domum *ædificandam*, statuas *demoliendas*; rem *agendam* suscipere.

Mærk. 3. Latinerne pleie undertiden, naar to Sætninger forbindes med hinanden, hvoraf den ene er en Følge af den anden, at gjentage den første Sætnings Verbum i perfect. partic. pass., hvilket da i Dansken bedst kan oversættes ved strax eller derpaa. F. Ex. Vidit *visamque* amavit: han saae hende og blev strax forelsket. Romani, cum urbem Honoscam vi cepissent, *captamque* diripuissent, Carthaginem inde petunt: da Romerne havde indtaget Byen H. med Magt og derpaa udplyndret den, o. s. v.

Om at forandre en Sætning fra den aktiviske Form til den passiviske.

§. 169.

1. Regel.

En transitivisk Sætning, som har et enkelt Objekt, forandres saaledes: 1) Objektet som er accus. forandres til Subjekt, og sættes i nominativo. 2) Verbum gjøres til passivum, hvilket maa rette sig i numero og persona efter det nye Subjekt. 3) Subjektet i den aktiviske Sætning sættes i ablativo enten med Præpositionen ab, eller uden Præposition, naar det kan forklares som en Aarsag, et Redskab, en Maade o. s. v., eller og i dativo, meest med futur. part. pass. og disse verba: *audior, intelligor, videor, cernor* &c. F. Ex. Milo interfecit Clodium: *pass.* Clodius interfectus est a Milone. — Hic tumultus permovit Athenienses: *pass.* Athenienses permoti sunt

hoc tumultu. — Latini petituri sunt, eller petere debent, pacem: *pass.* pax petenda est Latinis. — Vix ullus me audit: *pass.* vix ego audior ulli.

Mærk. 1. Verba intransitiva, naar de bruges transitive, eller sammensættes med Præpositioner, forandres paa samme Maade. Som: Jam vivimus tertiam ætatem: *pass.* Jam tertia vivitur ætas. — Ut ego prætercam hæc: *pass.* ut hæc a me prætereantur.

Mærk. 2. En infinitivisk Sætning forandres ogsaa til passivum, naar kun iagttages, at Subjektet altid bliver accusativus, formedelst det foregaaende verbum. Som:

Audio (Milonem interfecisse Clodium.
(Clodium interfectum esse a Milone.

Denne Forandring er nødvendig for at undgaae Tvetydighed, naar baade Subjekt og Objekt i den infinitiviske Sætning ere Personer, og Verbum tillige styrer Accusativ; thi i dette Tilfælde kan man ikke vide, hvem der er den handlende, og hvem den lidende Person, naar den active Construction bruges. Derfor er dette Vers tvetydigt: ajo, te, Aeacida, Romanos vincere posse. Men forandres Sætningen til en passiv, maa Tvetydigheden forsvinde; thi da hedder det enten ajo, te a Romanis vinci posse, eller: ajo, Romanos a te vinci posse, hvilket ikke kan misforstaaes.

Mærk. 3. At Gerundia forandres til futura part. pass., er tilforn erindret; som: ratio scribendi epistolam: *pass.* ratio epistolæ scribendæ. — In defendendo gloriam: *pass.* in gloria defendenda, &c.

Mærk. 4. Deponentia, som i futur. part. pass. have passivisk Bemærkelse, antage ogsaa denne Forandring. F. Ex. exordiri debemus orationem: *pass.* oratio est nobis exordienda.

Mærk. 5. At de Verba, som tage en dobbelt Accus. til sig, beholde Tingens Accus. endog i den passiviske Form, er erindret. §. 156. Reg. 8. Mærk. 4.

2. Regel.

En intransitivisk Sætning, som den, der intet Objekt har, kan heller intet Subjekt have i passivo, og sættes derfor, af Mangel paa Subjekt, impersonaliter og neutraliter. Som: illi flent: *pass.* fletur. — Postquam eo venissent: *pass.* postquam eo ventum esset. — Ita vivere debemus: *pass.* ita vivendum est nobis. — Non possu-

mus jucunde vivere, nisi cum virtute vivatur: *pass.* non potest jucunde vivi, nisi &c.

Mærk. Deponentia intransitiva forandres ligeledes, af Mangel paa Objekt, til futur. part. pass. (eller om man vil kalde det gerundium) impersonaliter og neutraliter. Som: mori debemus: *pass.* moriendum est nobis. — Niti debemus: *pass.* nitendum est nobis.

3. Regel.

Naar en Sætning har til Objekt en heel anden Sætning, som er udtrykt i Conjunctivo, saa bliver denne conjunctiviske Sætning uforandret, naar verbum i den første sættes i passivo neutraliter, forsaavidt nemlig Grunden til conj. vedbliver. F. Ex. Nescio, an Darius multa amiserit: *pass.* an Darius multa amiserit, nescitur, non constat. — Pythia præcepit, ut Miltiadem imperatorem sumerent: *pass.* ut Miltiadem imperatorem sumerent, præceptum est a Pythia,

4. Regel.

Har en Sætning til Objekt en heel anden Sætning, som er udtrykt med infinitivo, saa skeer Forandringen paa en dobbelt Maade: 1) efter næstforegaaende 3die Regel: 2) saaledes, at Subjektet i den infinitiviske Sætning betragtes som Objekt af det foregaaende verbum, og Forandringen skeer efter den 1ste Regel. F. Ex. dicunt, matrem Pausaniæ eo tempore vixisse, kan forandres *passive:* 1) matrem Pausaniæ eo tempore vixisse, dicitur; 2) mater Pausaniæ eo tempore vixisse dicitur. Ligeledes: credunt, me esse beatum, kan hedde 1) me esse beatum, creditur; 2) ego esse beatus credor.

Mærk. Hvor meget denne Forandring kan tjene til at variere Stilen, kan sees af følgende Exempel: De sige, at Kongen længes efter Fred, kan forandres paa disse 6 Maader: 1) dicunt, regem desiderare pacem. 2) dicunt, pacem desiderari a rege. 3) regem desiderare pacem, dicitur. 4) pacem desiderari a rege, dicitur. 5) rex pacem desi-

derare dicitur. 6) pax desiderari a rege dicitur. Dog er den 1, 2, og 5 og 6 Maade almindeligst og rigtigst.

Om Ordenes og Sætningernes Følge i en Tale.

§. 170.

1. Regel.

Ordene i en Tale bør ikke altid sættes i den Orden, som det ene styres af det andet efter Grammatikens Regler; men deres Orden beroer deels paa Begrebernes Gang og Følge, deels paa Sprogets Brug og Skribenternes Sædvane. F. Ex. ego diligerem hunc, cum ille oderit me? er den grammatikalske Orden; men Tankegangen kræver en anden: hunc ego diligerem, cum me ille oderit. Ligeledes: enim non possum facere hoc, er den grammatikalske Orden; men Sprogets Brug fordrer denne: non enim possum hoc facere.

Mærk. At construere burde egentlig hedde: at sætte en Tale sammen efter Sprogets Brug og Begrebernes Følge. Men det bruges i Skolerne om at opløse en Periode i de Dele, den bestaaer af, og sætte dem sammen i deres grammatikalske Orden. Denne Øvelse er god for Begyndere, indtil de ere faste i Syntaxens Regler; men siden bør den efterhaanden afskaffes, og ikkun bruges ved vanskelige og forviklede Constructioner.

2. Regel.

I visse Ord er Følgen og Ordenen bestemt ved Sprogets Brug, og kan ikke overtrædes; saasom:

1) *Nam, namque, at, verum* (men), *sed, quare, quam ob rem, qua de causa,* staae i Begyndelsen af en Sætning. Dette gjøre ogsaa gjerne *si, sin, nisi, quanquam, etsi, tametsi, quamvis, licet, quoniam, quia, cum, etenim,* og taale ikkun undertiden eet eller dog faa Ord for sig; som: qui si; qua de re etsi, &c.

Derimod: *enim, vero, autem, quoque, quidem,* staae ikke i Begyndelsen af en Sætning, og *quidem* og *quoque* staae gjerne efter det Ord, hvortil de høre. Te quoque amant.

2) *Ne quidem,* **ikke engang,** ere to Ord, som altid bør have et Ord imellem sig, nemlig det, hvorpaa Accenten falder, og som i Dansk bør følge strax efter: "**ei engang.**" F. Ex. ne *légere* quidem didicit — ikke engang at læse har han lært — Ne *mihi* quidem (ei engang mig —) librum dedit; eller ne *librum* quidem m. d. (ei engang en Bog). — Ne *minima* quidem res, &c.

3) Naar et Substantiv gjentages i to forskjellige Casus, saaledes at det den ene Gang staaer istedet for alius, da bør for des større Eftertryk begge disse Casus sættes ved Siden af hinanden. F. Ex. *Cuneus cuneum* trudit. *Manus manum* lavat. *Homo hominem* amat. Saaledes og: *alius alium* odit; *aliud alio* melius est.

4) *Quisque* sættes umiddelbar efter suus, sibi, se — &c.; som: *se quisque* amat (ikke quisque se amat); minime *sibi quisque* notus est; *suum cuique* pulcrum videtur. *Suæ quemque* fortunæ maxime poenitet. Vigiles, relicta *sua quisque* statione, fugiunt.

5) *Quisque* sættes ligeledes strax efter superlativus, naar det bruges tilligemed denne, til at udtrykke en Almindelighed. Som: *Doctissimus quisque* est modestissimus. Legi libros *optimos quosque.*

6) *Quisque* sættes ogsaa bag efter Ordenstallene (ordinalia) og Ordet *quotus,* og udtrykker da en Almindelighed. F. Ex. *decimum quemque* (hver tiende) necavit. *Tertio quoque* mense. *Septimus quisque* dies. *Quotus quisque* (hvor mangen af alle) hoc facit? Quotus *quisque* ita vixit, ut tranquillo animo mori possit? Primo quoque (den første den bedste) die.

7) Præpositionerne bør staae foran deres casus. Men der findes adskillige, som staae bag efter (see §. 125. Mærk. 4, 6.); dog kan Genitivus, som hører til Hovedordet, sættes imellem Præpositionen og dens casus. F. Ex. Quid est tam inhumanum, quam eloquentiam, a natura ad salutem hominum et conservationem datam, *ad bonorum pestem* perniciemque convertere? — Quæ poena adversus interfectorem patris justa est, eadem *adversus* matris (sc. interfectorem).

8) I Ordsprog, Titulaturer og allerede indførte Formularer, iagttages den ved Brugen indførte Orden. F. Ex. Equis viris. Velis remis. Terra marique. Jupiter Optimus Maximus. Pater patratus. Pontifex maximus. Senatus populusque Romanus.

9) Det verbum *inquam*, *inquit*, staaer gjerne saaledes, at eet eller flere af de Ord, som anføres, gaae foran. Som: pater, mox, *inquit*, veniam. Egregie Cicero: Voluptas, *inquit*, viro forti indigna est.

10) Non sættes gjerne foran det Ord, hvortil det hører: non credo; non indignus; jus bonumque apud Scythas *non* legibus magis quam natura valebat.

Mærk. Man maa nøie iagttage, at non faaer sin rigtige Plads især ved Verba. F. Ex. *Non possum* dormire, jeg kan ikke sove; possum *non dormire*, jeg kan lade være at sove. Abire *non licet*, man maa ikke gaae bort; licet *non abire*, man behøver ikke at gaae bort.

3. Regel.

I andre Ord er Regelen denne: At det, som først tænkes, maa ogsaa først sættes. Dog kræver ofte Talens Tydelighed, Eftertryk, Behagelighed og Sprogbrug den Plads for et Ord, som egentligen ikke tilkommer det. F. Ex.

1) Nomen proprium staaer gjerne foran appellativum; thi det tænkes først. F. Ex. Cicero consul. Roma urbs. Rhenus flumen. Quintus Mucius *augur* multa narrarre de C. Lælio,

socero suo, memoriter & jucunde solebat. Ikke consul Cicero &c. Dog finder man undertiden Afvigelser hos de Gamle; thi undertiden maa Appellativet tænkes først. F. Ex. Nemo unqvam mihi, Scipio, persvadebit, aut *patrem tuum* Paulum, aut *duos avos* Paulum & Africanum tanta esse conatos, quæ ad posteritatis memoriam pertinent, nisi animo cernerent, posteritatem ad se pertinere.

2) *Qui* bør altid begynde en Sætning. F. Ex. laudo eum, qui Deum colit; ikke: Deum qui colit. Undtagen at dermed søges Eftertryk, større Tydelighed, eller en ubehagelig Lyd undgaaes. F. Ex. hæc qui facit, justus est; putat nempe, recta et honesta quæ sint, ea facere ipsa per se lætitiam; ligeledes staaer det som oftest efter sin præpos. cf. 2 Reg. 7. sjelden findes: modus, quem ultra progredi non oportet; leges, quas contra nemo facere debet. Især bør det staae først efter et Punctum, naar det sættes i Stedet for: hic vero, is vero, & hic, &c. Som: factum hoc est. *Quod* quis negat? ikke: quis quod negat?

3) Vocativus har ingen bestemt Plads. Den afhænger af den Talendes eller Skrivendes Affekt. Dog sætter man den, for Høfligheds og Tydeligheds Skyld, a) ikke langt fra Periodens Begyndelse i et Brev eller en Tale. Som: Ego vero, *Servi*, vellem adfuisses. b) Til den Person (tu, vos, tuus, vester), hvilken man taler til. Som: Credo ego, *vos judices*, mirari. Sed *tua, C. Cæsar*, præstans singularisque natura hunc mihi metum minuit.

4) *Qui* staaer gjerne nær ved det Ord, hvortil det hører. Som: homo, *qui* deum amat, est felix (ikke: homo est felix, qui &c.)

5) De Ord, hvormed man sammenligner eller tilkjendegiver en Aarsag, en Tid, et Sted, en Betingelse ɔc., staae gjerne foran. F. Ex. ego, *ut patrem*, ita te amo. *Te ob pietatem* amo. *Cur fleas*, nescio. *Ubi sit*, nescio. Hunc librum, *si potes*, mihi da. *Ubi bene*, ibi patria. *A bove majori* discit arare minor, *Absque notitia Dei* quæ potest esse solida felicitas?

6) Imellem et Substantiv og dets Adjektiv sætter man gjerne for Tydeligheds Skyld de dertil hørende Ord; som: magnus *patris* amor. Meus *in te* amor. Meam *tuorum erga me meritorum* memoriam nulla unquam delebit oblivio. Naar to Adjektiver høre til et Substantiv, sættes gjerne Pronomen til det første. F. Ex. Libero *tuo* et admirabili ingenio delector. Summa *illius* et invicta virtus.

7) Censtavelsesord staae gjerne foran de Fleerstavelsesord, hvortil de høre. F. Ex. *Vir* clarissimus. *Urbs* pulcherrima. Og i Almindelighed sættes de kortere Ord gjerne foran de Fleerstavelsesord, hvortil de høre, derimod undgaaes de i Enden af Sætninger. F. Ex. In Miltiade erat cum *summa* humanitas,

tum *mira* communitas, ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus pateret; *magna* auctoritas apud *omnes* civitates, nobile nomen, *laus* rei militaris maxima.

8) Modsatte Ord sætter man gjerne nær tilsammen. F. Ex. *otium negotiosum* fuit. Appetis *pecuniam*, *virtutem* abjicis. Multi *famam*, *conscientiam* pauci verentur. Nulla *virtus virtuti* contraria est. cfr. 2 Reg 3.

9) Ord, hvorpaa der hviler Eftertryk, staae gjerne foran. Som: *grave* mihi vulnus inflixit mors patris tui. *Magna* fuit lætitia. *Auri argentique usum*, velut omnium scelerum materiam, Lycurgus sustulit. *Diuturni silentii* finem attulit hodiernus dies. Men undertiden staaer det eftertrykkeligste Ord sidst, især naar man stiger gradeviis i at beskrive en Ting. Som: abiit, excessit, evasit, *erupit*. In omnibus fere minus valent *præcepta* quam *experimenta*.

10) Overhovedet bør Ord, som høre til hinanden, ikke adskilles for langt fra hinanden. F. Ex. patris mihi cara & magna fratri est benevolentia, er barnagtig talt for: magna patris benevolentia mihi & fratri cara est.

11) Sædvanlig staaer verbum sidst, eller dog mod Slutningen af Sætningen, forbindende det Hele. Derfor sættes og tidt foran Substantiver og Adjectiver den Casus, de styre. Deus homini nihil *mente* præstabilius *dedit*. *Infirma est artis* præceptio sine summa *assiduitate* exercitationis.

Mærk. Efter den latinske Sprogbrug sættes, naar ikke andre ovenfor anførte Grunde kræve en anden Orden, det styrede nomen eller verbum forved det styrende, altsaa Genitiv. foran det styrende nomen; Accusat. foran det styrende verbum; Ablativ. foran Comparativ, og Infinitiv. foran verb. infinit., hvilket sidste, med Undtagelse af verbum *sum*, sædvanligen slutter Sætningen. F. Ex. *Omnium animantium* formam vincit *hominis* figura. *Romanorum neminem Varrone* doctiorem *fuisse* existimo. Tantus est innatus in nobis *cognitionis* amor & scientiæ, ut nemo *dubitare* possit, quin ad eas res *hominum* natura *nullo emolumento* invitata rapiatur. Dog maa man vel erindre, at mange Undtagelser her kunne finde Sted, og at kun Eftertanke og Fortrolighed med de bedste Skribenter kan lære os Ordenes rette Følge.

4. Regel.

Paa Ordenes Følge og Orden beroer **Sætningernes.** Disse sættes **deels** foran, **deels** imellem.

1) De Sætninger sættes gjerne foran, som først lade sig tænke. Det er saadanne, i hvilke en Aarsag, Betingelse, den forbigangne Tid, en Sammenligning o. s. v. ud-

trykkes, overhoved de, som begynde med cum, quia, quoniam, etsi, quanquam, quamvis, licet, ubi, postquam, quando, qui, quantus, qualis, quot, ut (ligesom), quemadmodum, og deslige Ord. F. Ex. Det er rigtigere: quia literas odisti, non potes doctus fieri, end: non potes doctus fieri, quia &c. Saaledes siger man: si *potero*, ad te veniam. Qualis pater tuus fuit, talis tu es. Ut patrem tuum amavi, ita te amavi, &c., og ikke omvendt.

Dog kommer det her meget an paa Talens Sammenhæng. Undertiden søger man en Eftertryk i en Sætning, der egentlig skulde staae bag efter, og da staaer den foran. F. Ex. *graviter erras*, cum putas &c. Undertiden kan ogsaa den Sætning, der burde staae foran, ikke staae foran for sin Længdes Skyld.

2) Især adskiller man gjerne Subjectum og Prædicatum ved at sætte en Sætning imellem dem. Derved tilveiebringes den periodiske Stiil (see §. 145. følg.) F. Ex. homines, quia male vivis, te oderunt. Rogo te, ut, si quid scias, mihi dicas. Miror, quomodo, cum ego te tantopere amaverim, me odisse possis. Alios, si possumus, levare ægritudine debemus.

Mærk. 1. For at gjøre Perioder, maa man ofte danne nye Sætninger. F. Ex. i Stedet for den Sætning: Pompejus misere periit: siger jeg: Pompejus, quia nimis fisus erat fortunæ, misere periit: nu er det en Periode. Ligeledes: Cæsar, cum patriæ libertatem oppressisset, jure interfectus videtur. Fornemmeligen maa man forvandle *quidem* til licet, etsi &c., *propter &c.* til quia: saa faaer man Sætninger at sætte ind imellem. F. E. i Stedet for: amo te propter humanitatem tuam, siger jeg: te, quia humanus es, amo. I Stedet for: consilia tua semper quidem probavi, sed multo magis, lectis tuis proximis litteris, siger man: consilia tua, cum semper probavissem, tum multo magis probavi, lectis tuis proximis litteris.

Mærk. 2. Man maa ikke gjøre Perioderne for lange, og ikke overalt ville gjøre Perioder. Ogsaa maa man sørge for, at Periodens sidste Led eller Deel ikke bliver for kort imod den første Deel, men heller længere end kortere; ligesom

man ogsaa maa vogte sig for at ende Perioden med ubetydelige Biord. Konsten at bygge Perioder, lærer man bedst af Cicero, Livius og Cæsar.

Om Ordenes Sammenfoielse i Henseende til Numerus.

§. 171.

Numerus eller Velklang i Ordføiningen bestaaer i et passende Forhold og en vis Liighed mellem forbundne Sætninger og deres Dele, især naar de modsættes hinanden. For at opnaae denne, udfordres altsaa en vis Overeensstemmelse i Udtrykket. Hvorfor man maa iagttage: 1) i Henseende til **de enkelte Ord**, at disse maae i Modsætninger og Sammenligninger, saa meget muligt, være **af eet Slags**, saa at et Nomen gaaer paa et andet, et Participium paa et andet, et Verbum paa et andet, o. s. v. 2) i Henseende til **de forskjellige Sætninger**, som forbindes indbyrdes, eller modsættes hverandre, at de have omtrent **samme Længde**, og især, at den sidste ikke er mærkelig kortere end den foregaaende. F. Ex. Han er ikke **tapper**, men **dumdristig**. Dertil opfordrer **Fornuften** os som **Mennesker**; dertil opfordrer **Skriften** os som **Christne**.

Følgende Exempler af Cicero kunne oplyse begge Dele: Est hæc non *scripta*, sed *nata* lex, quam non *didicimus*, *accepimus*, *legimus*, verum ex natura ipsa *arripuimus*, *hausimus*, *expressimus*: ad quam non *docti*, sed *facti*, non *instituti*, sed *imbuti* sumus. — Hæc studia *adolescentiam alunt*, *senectutem oblectant*, *secundas res ornant*, *adversis perfugium* ac *solatium præbent*, *delectant domi*, non *impediunt foris*, *pernoctant* nobiscum, *peregrinantur*, *rusticantur*. — Multi *levissimam delectationem gravissimæ utilitati*

anteponunt. — *Ferre laborem, contemnere vulnus,* consvetudo docet.

Mærk. Naar man siger: olim vivebas cum laude, nunc non, da er det ikke numerøst, fordi der ikke er et lige Forhold mellem de tvende modsatte Sætninger; men siger man: *olim* vivebas *cum laude, nunc cum ignominia*, da er det numerøst. Ligeledes: nemo sine laboris assiduitate ad doctrinam accedit, er ikke numerøst; men derimod: nemo sine *laboris assiduitate* ad *doctrinæ copiam* accedit. — Hvor Tanken selv medfører en Sammenligning eller Modsætning, bør Numerus i Udtrykket iagttages. Men man bør vogte sig for at jage derefter, og altid erindre, at Udtrykket bør lempes efter Tanken, og ikke omvendt. Cura sit verborum, sollicitudo rerum!

Om Maaden at forbinde Ord og Sætninger paa.

§. 172.

A.

1) **Ord, som betegne Ting eller Forestillinger, der høre sammen, forbindes** a) med et, ac, que, atque, tum — tum, tam — quam o. s. v. Især sættes ofte det dobbelte & i Stedet for det enkelte i Dansken. F. Ex. Fader og Moder elsker mig: & pater & mater me amat. Saaledes og: te & amo & colo: jeg elsker og ærer dig. b) Ved at igjentage en Partikel, eller pronomen *qui* i Stedet for &. Som: *si* deum, *si* virtutem amas; for: si Deum & virtutem amas. Omnia faciam, *quæ* recta, *quæ* justa sunt, for: & justa. Dog maa et Slags Varme i Talen undskylde saadan Igjentagelse.

2) **Ord, som betegne Ting eller Forestillinger, der skulle adskilles, forbindes** gjerne ved et dobbelt aut eller vel, hvor vi i Dansken ikkun have det enkelte. F. Ex. I Gaar eller i Dag: aut heri aut hodie. — Sælg Jord eller Huus: vende aut agrum aut domum. Dog maa Ordenes Bemærkelse virkelig være forskjellig, og man maa derved kunne tænke enten — **eller.**

3) Ord, som betegne noget, der skal benægtes, forbindes ofte a) ved det dobbelte neque eller nec, hvor vi ikke altid i Danſken ſætte hverken — eller. F. Ex. Du elſker og ærer ikke din Fader: patrem nec amas, nec colis. b) ved at igjentage Nægtelſesordet. F. Ex. *Nemo* te colit, *nemo* te amat. *Non* ingenium, *non* doctrina ei defuit. c) ved ne quidem, hvorpaa følger ne dum. F. Ex. Me quidem nihil iſtorum *ne* juvenem *quidem* movit unquam, *nedum* ſenem. d) ved non modo, for non modo non, naar derpaa følger ne quidem. Som: non modo ſcribere, ſed ne legere quidem didicit. Qui magnum ſcelus commiſerunt, *non modo* ſine cura quieſcere, ſed *ne* ſpirare *quidem* ſine metu posſunt.

B.

Sætninger forbindes paa mange Maader. F. Ex. ved &, ac &c.; ved utrum, an &c.; men iſær:

1) med det dobbelte &, aut, vel, neque eller nec, hvor vi i Danſken ofte ikkun forlange en enkelt Partikel; dog maa man altid derved kunne tænke ſig forſkjellige Ting; f. Ex. Deus *&* nobis vitam dedit, *&* nos mente inſtruxit — har givet os Livet og ꝛc. *Aut* pater tibi libros mittet, *aut* ego tibi emam: din Fader ſkal ſende dig Bøger, eller ꝛc. — Si *neque* tu me adjuvas, *neque* alii mihi opem ferre volunt. Et følger ogſaa ofte paa *nec* eller *neque*, det er & non. F. Ex. Furnium a te tanti fieri, *nec* miror, *&* gaudeo, for *& non* miror, *&* gaudeo.

2) ofte med ut for quare, itaque, hinc. F. Ex. Tu neminem amas, ut (ſaa at) non mirari debeas, te a nemine amari — derfor bør du ikke undre dig ꝛc.

3) ofte med ita, ſic, tam, med paafølgende ut, hvor vi undertiden ſætte og; ſom: Deus eſt *tam* benignus, *ut* det nobis &c. Gud er ſaa god og giver os.

4) ofte med ita — ut for quidem — sed. F. Ex. Parentes debent filios *ita* amare, *ut* eorum tamen vitiis non indulgeant — bør vel elske, men dog ikke see igjennem Fingre &c.

5) med is, talis, tantus, tot, hvorpaa følger qui, qualis, quantus, quot, for ut is (ego, tu), ut talis, ut tantus, ut tot. F. Ex. non ego is sum, *cui* (i. e. ut mihi) talia dicas. — Tu non is es, *qui* talia dicas. — Talis (tantus) erat pater tuus, *qualis* (*quantus*) si tu esses, felix fores, cf. §. 150. 2. N.

6) ved at sætte cum, quia &c. foran, i Stedet for quare, hinc &c. bag efter. F. Ex. i Stedet for: tu nihil didicisti: *hinc* non mirari debes, te a nemine coli, siger man; *cum* nihil didiceris, non mirari debes &c.

7) med tantum abest, i Stedet for at, hvorpaa følger a) to Gange *ut*; som: tantum abest, *ut* gaudeam, *ut* potius flere cogar, i Stedet for at glæde mig, maa jeg &c. eller b) eengang *ut*; for Ex. fleo nunc, tantum abest, *ut* gaudeam.

8) med ut, sicut, quemadmodum, hvorpaa følger sic eller ita for &; som: ego te, *ut* semper amavi, *ita* per omnem vitam amabo: jeg har stedse elsket dig, og skal &c. Ut Titanis, ita Gigantibus.

9) med etsi for quidem; med quia for nam, &c. F. Ex. *etsi* non doctus sum, tamen scio, for: non quidem doctus sum &c. — Patris reditum, *quia* ille non scripsit, nescio; for: patris reditum nescio, nam ille &c.

10) med nec eller neque, for & non. F. Ex. amo te, *nec* possum dicere, quare. Saa siger man gjerne: nec ullus, eller nec quisquam, for & nullus, & nemo — Nec quidquam, for & nihil — Nec unquam for & nunquam — Nec usquam for & nusquam. F. Ex. Ratio et oratio conciliat inter se homines: *neque ulla* re longius absumus a natura ferarum. — Thrasybulus ce-

dentes violari vetuit; *neque quisquam* est vulneratus, nisi qui prior impugnare voluit.

Mærk. 1. Heraf sees, at hvor der i Dansken forekommer og med en Nægtelse, sættes som oftest i Latinen, *nec* eller *neque* hvori Nægtelsen ligger, hvorfor det Ord, som i Dansken betegnede Nægtelsen, maa, hvis det ikke var den blotte Nægtelse, i Latinen udtrykkes ved det tilsvarende ubestemte Pronomen eller Adverbium.

Mærk. 2. Man maa erindre, at ullus og quisquam bruges i nægtende Sætninger; men *ullus* er Adjectivum, det modsatte af nullus, og *quisquam* bruges substantivisk, det Modsatte af nemo og nihil. Derimod bruges *quispiam* og især *aliquis* om Nogen eller een og anden i bekræftende Sætninger. *Quidam* er Nogen, en vis, naar der tales gandske ubestemt eller om Noget, som man ikke vil nævne.

Mærk. 3. Imellem Sætninger, som modsættes hinanden, udelades Forbindelses-Partiklen ofte. F. Ex. Tantum cibi & potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non opprimantur. Cic. Vincere scit Hannibal, victoria uti nescit. Liv. Religio Deum colit, superstitio violat. Ignoscito sæpe alteri, nunquam tibi. Dette kaldes Asyndeton.

C.

Hele Perioder forbindes

1) ved *qui, quæ, quod,* for is, ea, id, eller hic, hæc, hoc, ogsaa ego, tu; hvor da de hosstaaende Forbindelses-Partikler: og, men, da &c. falde bort. F. Ex. heri apud fratrem fui. *Cui* cum dixissem &c. — Doleo me non adfuisse: *qui,* si adfuissem, te consolatus essem.

2) ved *nec* eller *neque* paa en dobbelt Maade: a) i Stedet for & non, ligesom ved Sætninger, hvad enten det betyder ogsaa ikke eller og ikke. Herhid hører ogsaa nec quisquam (ullus) for & (etiam) nullus; nec quidquam, for & (etiam) nihil; nec unquam, nec usquam, &c. (see strax foran num. 10). b) i Stedet for det blotte *non.* F. Ex. *neque* (nec) vero credibile est &c. — *neque* (nec) tamen negari potest &c. — *neque* (nec) enim possum &c.

Mark. 1. Saaledes og: *Neque* vero quisquam, quidquam, unquam, usquam; for nemo vero, nihil vero, nunquam vero: *Neque* tamen quisquam, quidquam, unquam, usquam; for: nemo tamen, nihil tamen, nunquam tamen, nusquam tamen: *Neque* enim quisquam, quidquam, unquam, usquam; for: nemo enim, nihil enim, nunquam enim, nusquam enim.

Mark. 2. Saaledes staaer ogsaa ofte: Neque vero non, for vero, sjelden derimod findes nec autem — Neque tamen non, for tamen — Neque enim non, for enim. Ofte skilles non langt fra neque eller nec. F. Ex. *Nec* enim is, qui in te adhuc injustior fuit, *non* magna signa dedit animi erga te mitigati.

3) ogsaa paa andre Maader: a) ved *nam cum*, hvilket er brugeligere end cum enim. b) ved *quod* for quod attinet ad id, quod, f. Ex. *Quod* scribis, te velle scire, qui sit reipublicæ status: summa dissensio est; **Hvad det angaaer, at Du skriver, Du ønskede at vide, hvordan Statens Tilstand er: da** er derom meget forskjellige Meninger. Denne Brug af quod er almindeligst i **Brevstiil.** c) ved *at* **dog, naar** man gjør sig Indvendinger, for: at objici possit: men man kunde indvende. F. Ex. *at* in perturbata republica vivimus.

D.

Beviser og større Dele af en Tale eller et Skrift **forbindes** næsten aldrig ved primo, secundo, tertio &c., men ved *primum*, *deinde*, *tum*, *præterea*, *insuper*, og tilsidst *postremo*, *denique* eller *tandem*. I Stedet for præterea, insuper, staaer ogsaa deinde eller tum end eengang. Man finder ogsaa *primum*, *tum*, *deinde*, *postremo*. De Gamle betjene sig endnu af andre Formularer, som: *accedit quod*, *huc accedit quod*, *reliquum est* eller *restat*, *ut*, &c.

F. Ex. *Primum* igitur est de honesto, *tum* de utili, *post* de comparatione eorum disserendum. Cic. *Primum* mihi videtur de genere belli, *deinde* de magnitudine, *tum* de imperatore deligendo esse dicendum. Id. *Primum*, ut te tanto intervallo viderem; *deinde*, ut tibi possem præsens

gratulari; *tum*, ut quibus de rebus vellemus, nos communicaremus; *postremo*, ut amicitia noſtra confirmaretur vehementius. Id.

Om at gjøre Talen afvexlende ved Taledelenes Ombytning.

§. 173.

Afvexling gjør en Tale behagelig. Men der behøves megen Skjønſomhed og Øvelſe i Sproget til at forhindre, at man ikke, ved at ombytte Ord, forandrer Tankerne ſelv, og ſiger andet, end det man vilde eller burde ſagt.

I. *Subſtantiva* ombyttes

1) imellem ſig ſelv indbyrdes. F. Ex. notitia, cognitio og ſcientia: eruditio og doctrina: adoleſcentia, juventus, ſenectus, for adoleſcentes, ſenes: mens for cogitationes: mors, obitus og finis vitæ. Derimod ſententia og opinio er ikke det ſamme; heller ikke vitium, error, peccatum &c.

2) Subſtantiva ſtaae a) for adjectiva: ſom crurum nimia tenuitas, for crura nimis tenuia. b) for et pronomen, med Eftertryk. Som: Conſul videt, for: ego (conſul) video. c) to Subſtantiva for eet. F. Ex. offendit patris animum, for patrem: vulneravit fratris corpus, for fratrem.

Mærk. Subſtantivum bruges iſær iſtedetfor Adjectivum, naar der ligger Eftertryk paa den Beſkaffenhed, ſom Adjetivum betegner, og dette er ligeſom Hovedordet. F. Ex. Iſocrates *nobilitate* diſcipulorum floruit. Jocus est homine indignus, ſi rerum *turpitudini* adhibetur verborum *obſcoenitas*.

3) Subſtantiva ſtaae og for adverb. ſummo ſtudio, for ſtudioſe; ſingulis diebus for quotidie, iſær hvor Latinen mangler adverbia. F. Ex per litteras, ſkriftligen.

II. *Adjectiva* ombyttes

1) imellem ſig, f. Ex. feſſus, laſſus: certus, indubitatus, exploratus: pulcher, formoſus: magnus, gra-

vis: præclarus, eximius, præstans, excellens, ogsaa insignis: accuratus, diligens, &c. Især mærke man a) Efter sine sætter man heller ullus end omnis. F. Ex. sine ulla dubitatione. b) Comparativus med en Nægtelse staaer gjerne for Superlativus. F. Ex. te nemo est doctior, du er den lærdeste; især hvor qui staaer hos: quô nihil pulchrius vidi; quâ nulla perniciosior pestis. c) for quot staaer ogsaa quantum; f. Ex. librorum. Men betyder **hvor mange**, saa meget som saa, saa staaer quotus quisque; som: quotus quisque hoc credit?

2) Adjectiva a) i Stedet for substantiva. F. Ex. dixit hoc vivus — i levende Live: factum est me vivo — i min Levetid: didici hoc senex; te mortuum diligam, efter din Død; verum, vera dicere, at sige Sandhed. b) for adverbia; f. Ex. nullus dubito for non: misericordia, quæ tibi nulla debetur. Især siger man gjerne primus, solus, unus, &c., for: primum, solum; som: mater venit prima: mihi soli (uni) dixit — mig allene, kun mig. Remo *priori* augurium venit. Hispania *postrema* perdomita est. Erat Romæ frequéns, for frequenter &c.

III. Talord ombyttes

1) imellem sig. Man siger heller duodeviginti, undeviginti end octodecim, novendecim.

2) med andre adjectiva; som: sexcenti, centum, mille, for: overmaade mange, utallige. Saaledes og centies, sexcenties, for sæpissime. Dog maa den egentlige Bemærkelse stedse haves i Tanker; f. Ex. en Mand paa 40 Aar kan ikke sige: Jeg har celebreret min Fødselsdag centies, sexcenties, for: meget ofte.

IV. *Pronomina* ombyttes

1) imellem sig a) nos, nobis &c. siger Cicero ofte for ego, me, mihi &c.; sædvanlig af Beskedenhed, hvor han

tager flere med ſig; f. Ex. quæramus, lad os underſøge. b) id quod for quod; f. Ex. amas virtutem, id quod laudo. c) neſcio quis, quid &c. i Stedet for quidam &c., iſær naar man taler foragteligt; ſom: vidi hominem, neſcio quem: ſcripſit librum, neſcio quem. Tum mihi, neſcio quis, in aurem inſuſurravit. d) qui, quæ, quod, for is, ea, id, ogſaa ego, tu iſær efter dignus, og til at forbinde Perioder. F. Ex. doleo te non adfuiſſe; *qui* ſi adfuiſſes. — Nos non amas; *quos* ſi amares &c. Som: dignus ſum, es, eſt, *quem* ametis. e) ſi quis &c. ſtaaer gemeenlig for: ſi aliquis; ſaaledes og ne quis, quo quis &c.; ſi quid for quod; ſom excerpere ex malis ipſis, ſi quid inſit boni. Cic.

2) Pronomina a) for adjectiva; ſom ipſe for totus, ved Tal: tres ipſos dies abſuit: tre hele Dage: is for talis; ſom: tu es ea doctrina, ut &c.: hic for præſens, ſom: hic homo, hæc tempora: hic for proximus, ſom: his diebus accidit. b) for adverbia; ſom: quid fles? for cur fles; idem for ille etiam. F. Ex. Virgilius ſcripſit Bucolica, idem Æneida fecit: tu legiſti Horatium, ego eundem legi. c) for Præpoſitioner. F. Ex. quæ tua eſt humanitas: qui tuus eſt amor, for: pro tua humanitate, pro tuo amore. d) for Conjunctioner, ſom is for quidem; f. Ex. habes multos libros & eos pulchros: qui for ut og cum, med et andet pronomen. F. Ex. dignus ſum, cui faveatis, for: ut mihi: laudas me, quem non noris, for: cum me non noris.

V. *Verba* ombyttes

1) imellem ſig: ſom ſcio, non ignoro, non me fugit, non me præterit; quis neſcit? nemini dubium eſt, jeg veed: pati, ferre, ſinere, permittere, poteſtatem dare, tillade: ferre, tolerare, perferre, perpeti, taale: ſvadere, conſilium dare, cenſere: habeo

vestes, sunt mihi vestes, vestibus sum præditus, **instructus**, utor. Dog behøves Forsigtighed, f. Ex. versari og esse: verba facere og loqui; prodere memoriæ og memorare, mentionem facere, er ikke det samme. Saaledes ere ogsaa debeo, oportet, necesse est, cogor, forskjellige; ogsaa ægre ferre og vitio vertere eller in malam partem accipere; ogsaa imperare og mandare, &c.

2) Verba a) for substantiva. F. Ex. errare humanum est: pater dicebat moriens, proficiscens — ved sin Død, ved sin Afreise. Saaledes og timens, af Frygt, ꝛc. b) for adjectiva: som: vix credi potest, for: vix credibile est. Hæc damna æstimari non possunt, er: **uvurdeerlige.** Ofte er dette nødvendigt; f. Ex. Deus cerni, comprehendi mente nequit — er usynlig, ubegribelig. c) for adverbia, f. Ex. quid quæris? kort. Necesse est hominem mori: Mennesket maa nødvendig døe. Manifestum est, te mentiri, du lyver aabenbare. Fratrem opinor mortuum esse — er ventelig død. d) især participia i Stedet for Præpositioner; som 1) for sine: Homo carens libris non multum discere potest, et Menneske uden Bøger. 2) for cum: venit instructus magna multitudine, han kom med en stor Hob. 3) for propter: fecit amore ductus, incitatus, motus &c. — af Kjærlighed: angustia temporis impeditus, exclusus, — af Mangel paa Tid. Carens magistro, af Mangel paa en Lærer. 4) for post. Coenatus abiit — efter Bordet: accepta magna clade in Sicilia, efter det store Nederlag i Sicilien. 5) for in: Iter faciens, paa Reisen. 6) for ex: scio experientia edoctus, jeg veed af Erfarenhed. 7) for præter; amisi libros, paucis exceptis, paa faa nær, &c.

VI. *Adverbia* **ombyttes**

1) imellem sig; f. Ex. ita, sic, tam: rursus, denuo: tantum, tantummodo, solum, duntaxat, modo,

ogſaa ofte non niſi: ſaltem, certe: fere, ferme, pæne, propemodum, tantum non: cum primum, ut primum, ſimul med ac eller atque eller uden noget af dem: æque ac, non minus quam; ſi aliquando og tiere ſi quando; ſaaledes og ne quando &c.

2) Adverbia a) i Stedet for ſubſtantiva; ſom: vere, i Sandhed, conſiderate, med Overlæg, ꝛc. Hic, iſtic, illic, for: in hoc, iſto, illo loco; huc, iſtuc, illuc, for: in hunc &c. locum; hinc, iſtinc, illinc, for: ex hoc &c. loco: ita, for hac conditione, hoc exitu. F. Ex. Decreverunt, patres, ut, cum populus regem jusſiſſet, id *ſic* (ita) ratum eſſet, ſi patres auctores fierent. Hoc ipſum *ita* juſtum eſt, ſi eſt voluntarium. b) for adjectiva; ſom: ſic og ita, for talis. F. Ex. ſic vita hominum eſt (ſjelden). c) for pronomina. F. Ex. erat tempus, cum. for quo: domus, unde veniſti, for e qua; hic: for in hoc eller hac in re: hinc for ex hoc, eller hac ex re; ut — ita for quo — eo. (cf. §. 152. Reg. 3. M. 3. d) for Conjunctioner, ſom: ita med ut, for quidem — ſed; f. Ex. amo priſcos ita, ut recentiores tamen non ſpernam, jeg elſker vel — men ꝛc; ut, hvorpaa følger ita, ſtaaer for & eller det dobbelte tum; ſom: amant te ut docti, ita indocti — Lærde og Ulærde.

VII. Præpoſitioner ombyttes

1) imellem ſig a) for apud ſtaaer juxta, ad, propter, ſom: ad urbem eſſe; propter viam. b) for ante ſtaaer ob, præ, pro; ſom ponere ob oculos: præ ſe agere pecus: pro caſtris legiones conſtituere. c) for circiter ſtaaer ad hos Tal; ſom: ad duo millia, mod 2000. d) for contra (imod) ſtaaer adverſus, in, præter; ſom: dicere in aliquem; præter morem. e) for erga ſtaaer in, ſom: amor in Deum. f) for ex ſtaaer de;

som: unus de civibus. g) for de staaer super; som: super hac re scripsi. h) for inter staaer in; som: in doctis numerari. i) for post staaer ex, a, secundum; som ex hoc tempore: a meridie: secundum Kalendas. k) for pone staaer post; som: post aurem. l) for secundum staaer pro, ex, ad; som: pro dignitate: ex æquo: ad voluntatem alicujus loqui. m) for propter, ob, staaer per, pro, præ; som: rogo te per Deum: pro amicitia id facias: præ lacrymis loqui non possum. n) for super (over) staaer heller per i disse Talemaader: currere per agros, montes: ire per forum. o) for versus staaer ad; som: tendere ad urbem.

2) Præpositioner for substantiva: a) *A* for a parte; som: stare ab aliquo, a fronte; ogsaa i Stedet for ratione; som: firmus a peditatu. b) *Ad* i Stedet for in comparatione, f. Ex. nihil ad Persium — i Sammenligning med ꝛc. i Stedet for ratione: som: hæc res est ad fructum uberrima. c) *Contra* for e regione; som: contra Italiam. d) *De* for ratione eller quod attinet ad; som: de me autem, suscipe meas partes. e) *Ex*, for per occasionem; som: epistolam, quam ex tuis literis misi — i Anledning af dit Brev. f) *Pro* for loco, i Stedet for. g) *Præ* for in comparatione; som: felix sum præ te.

3) Præpositioner i Stedet for et verbum. F. Ex. clam patre, i. e. patre ignorante; legi omnes scriptores præter Homerum, i. e. excepto Homero.

4) Præpositioner i Stedet for Conjunctioner; som: pater cum matre profectus est, for: pater & mater profecti sunt.

5) Præpositioner med deres Casus for en heel Sætning; som *in* tanta egestate temporis, for: cum tanta sit egestas temporis. Noscebatur tamen *in* tanta deformitate; for: cum (licet) tam deformis esset.

VIII. Conjunctioner ombyttes

1) imellem sig a) *Aut* og *Vel* ved forskjellige Ting; men *Sive, Seu,* ved forskjellige Navne af den samme Ting; som: Phoebus seu Apollo. b) *Ut* med foregaaende tam, ita, tantus &c. for nam. F. Ex. sum infelix, nam nihil habeo, eller: sum ita infelix, ut nihil habeam; *Ut* for igitur hinc; som: tu neminem amas, ut non mirum sit, te a nemine amari; for: non igitur mirum est &c. c) *Etsi, licet* &c. for quidem, hvorpaa følger tamen for sed, autem, vero; som: etsi initium doctrinæ difficile est, tamen ejus fructus dulces sunt, for initium — est quidem difficile, sed &c.

2) Conjunctioner for verba; som: habes nihil nisi libros, for exceptis libris: ut hæc omnia vera sint, sæt at &c. for: faciamus, fingamus, hæc omnia vera esse.

3) Conjunctioner for adverbia: som: neque for non i Begyndelsen af Punctum; ut for hinc altsaa; som: parentes profecti sunt, ut nunc soli simus.

Mærk. Der gives endnu mange andre Kilder til Afverling i Ord; men som maae bruges med Skjønsomhed: f. Ex.

1) Man sætter i Stedet for Ordet selv, en dobbelt Benægtelse; f. Ex. non indoctus for doctus: non nesció for scio; non nemo for aliquis; nemo non for quisque; non nihil for aliquid; nihil non for omnia; nonnulli for aliquot; nonnunquam for interdum: nunquam non for semper; non semel for sæpe; non sine for cum, &c.

2) Man sætter den foregaaende Tanke eller Forestilling for den følgende; som subire, suscipere onus, for perferre; eller omvendt; som pallere for valde timere.

3) Man sætter Aarsagen for Virkningen: som mens for cogitationes. Eller Virkningen for Aarsagen; som: trepidare for valde timere, terreri.

4) *Genus* for *species*; som: accipere for discere, tradere for docere, decedere for mori, mortales for homines.

5) Det Hele for en Deel, eller omvendt; f. Ex. snart pater est sepultus; snart patris corpus &c.

6) Metaphoriske Udtryk for de egentlige; som: fons for causa.

7) Man omvender Forholdet; som: tu es filius, og: ego sum pater tuus. Mihi nihil scripsisti, og: nihil literarum abs te accepi. Tu es me superior, og: ego sum te inferior.

8) Man bruger Omskrivelse; som: qui me audiunt, for: auditores mei. Qui nos genuere, for: parentes nostri.

9) Man bruger Ordsprog for de egentlige Udtryk. F. Ex. oleum & operam perdidi, for frustra laboravi. Lupum auribus teneo, for loco difficillimo sum. Sisyphi lapidem movet, for irritus ejus labor est. Dog maa man hermed være forsigtig; thi Ordsproget indeholder ofte et Bibegreb, som ikke passer til det Øvrige.

10) Der gives ogsaa en Afvexling i den grammatikalske Styrelse; som: doctior patre, og: quam pater. Dignus est laude, og: qui laudetur. Referre in diis og in deos. Ea res og id rei.

Om Pleonasmus, saavel den virkelige som den, der ikkun synes saa.

§. 174.

I. Mange Ord staae i det latinske Sprog virkelig til Overflod; som: nisi si for nisi; Ut ne for ne; Interea loci, postea loci, for interea, postea, o. s. v.

Mærk. Nogle mene vel, at *ut ne* er forskjelligt fra ne deri, at det første bruges, naar noget, som skal forebygges, tillige fremstilles som bevirket eller tilsigtet; men i mange Tilfælde bruges de iflæng uden Hensyn dertil. F. Ex. Justitiæ primum munus est, *ut ne* cui quis noceat. Cic. Excitanda est animadversio & diligentia, *ut ne* quid temere, inconsiderate negligenterque agamus. Id. Paa disse Steder kunde man, Meningen uskadt, gjerne sætte blot *ne*.

II. Men ofte synes noget at være overflødigt, som dog ikke er det, i det mindste ikke aldeles. F. Ex. a) quod si staaer ofte i Begyndelsen af et Punktum for si, quod nisi for nisi, undertiden ogsaa quod ubi, quod utinam for ubi og utinam. Men det forbinder med det foregaaende, og synes at være det samme som: qua in re, qua re. b) fac scribas, fac sis animo forti o. s. v. er meer end scribas, sis animo forti, ligesom i Dansken: lad see du skriver! lad see du er ved godt Mod! c) vero staaer i nogle af Cicero's Breve strax efter det første Ord, men derfor ikke overflødigen: det har gjerne Hensigt til noget i Correspondentens Brev, og hedder: ja vist. F. Ex. ad Div. IV, 6. Ego vero, Servi, vellem adfuisses: ja jeg havde vist nok ønsket, du havde været hos mig. d) Non is sum, qui negem, er meer sagt

end non nego. Ligeledes: quid est, quod fleas, meer end quid fles? eller cur fles? e) Amabo, quæso, obsecro, staae aldrig omsonst, men indeholde noget smigrende, bedende; f. Ex. facias, quæso; dic, amabo: siig det dog, gjør det dog. f) Ofte sætte de Gamle to verba sammen, hvoraf det ene staaer i participio, og det synes, som om det var overflødigt. F. Ex. sagitta ictus periit: han blev dræbt ved en Piil. Men de have begge deres Idee, nemlig det ene udtrykker Handlingen eller Aarsagen, det andet Virkningen eller Følgen. Saaledes er: res in animo insculptas habebat, meer end insculpserat; og: Stoici te laqueis irretitum tenerent, er meer end om tenerent eller irretitum udelades. g) De Gamle forbinde ofte to eller flere Ord ved &, ac o. s. v, hvoraf det ene synes overflødigt. Men det tjener dog altid til at forstærke eller oplyse Ideen af det andet. F. Ex. tua auctoritate & consilio, er meer end blot consilio, efterdi det giver tilkjende et Raad, som kommer fra en Mand, der ved sin Anseelse kan give sit Raad Vægt. Saaledes siger Cicero: culpa & peccatum: auctor & dux: laus & gloria o. s. v. Især forbinde de Gamle gjerne saadanne Ord, hvoraf det ene tilkjendegiver Aarsagen, det andet Virkningen. F. Ex. libertas & beneficentia; humanitas & facilitas, o. s. v.: hvoraf det ene betegner den foregaaende, det andet den paafølgende Idee; som: consilium & factum, eller factum & consilium: hvoraf det ene udtrykker det Hele eller *genus*, det andet en Deel eller *species*; f. Ex. qui tanta *virtute* & *integritate* fuit: hvoraf det sidste er stærkere end det første; f. Ex. promitto ac spondeo; credas tibique persvadeas: aversari & exsecrari: excitare atque inflammare o. s. v.; hvoraf det ene er egentligt, det andet tropiskt; f. E. debilitare & frangere; via & ratio, Middel; hvoraf det ene betegner Ideen paa en nægtende, det andet paa en bekræftende Maade; f. Ex. homo magnus nec obscuræ famæ; res est præclara nec ubivis obvia, o. s. v. h) Paa samme Maade sættes ofte to eller tre Sætninger i Stedet for een, for at befordre Tydelighed eller Eftertryk. Dog maae de stedse være forskjellige paa den omtalte Maade.

Mærk. I Henseende til Ellipse eller Udeladelse af Ord mærke man sig især følgende:

1. *Locus* udelades ofte, naar derefter følger et relativt eller spørgende Stedsadverbium; og *tempus* udelades, naar derefter følger Tidsadverbium quum. F. Ex. Habes (sc. locum), *ubi* ostendas virtutem tuam. Erit aliquando (sc. tempus), *quum* mei memineris.

2. Pronomina demonstrativa udelades, naar de forbindes med Pronomina relativa i samme Casus-Endelse; og Pronomina possessiva udelades, hvor de let kunne underforstaaes, og hvor der intet Eftertryk ligger paa dem. F. Ex. Mittam tibi (sc. *id*) argenti, *quod* satis erit. Victoria in manibus (sc. meis v. nostris v. ejus) est. Ogsaa udelades Pronomen is, ea, id, naar det skal staae i samme Casus, som det tæt

foran staaende Nomen, hvortil det hører. F. Ex. *Multos* illustrat fortuna, dum vexat (sc. eos).

3. De Verba sum, facio og ago udelades ofte, hvor de let kunne underforstaaes. F. Ex. Jucundi acti labores (sc. sunt). Cic. Nihil est liberale, quod non idem justum (sc. est). Id. Valde considerandum ne quid temere, ne quid crudeliter (sc. *fiat* s. *agatur*). Cic. Nihil ad rem (sc. *facit*) venias, necne. Især udelades facio i Talemaaden *nihil aliud quam*, og deslige; f. Ex. Nihil aliud (fecit) quam flevit. Illa quidem nocte nihil (sc. factum est) præter quam vigilatum est in urbe. Liv. Quibus quid aliud (sc. *facimus*), quam admonemus, nos cives eorum esse. Liv.

4. Naar 2 Sætninger med fælleds Verbum ere forbundne ved Pronomen relativum, udelader man gjerne Præpositionen, som skulde staae foran Pronomen relativum, f. Ex. Cimon incidit *in* eandem invidiam, *(in)* quam pater suus. Nep. Illos *in* eadem, qua (for in qua) antea, familiaritate habuit.

III.

PROSODIA,

eller om Stavelsernes rette Tone og Lyd.

§. 175.

Prosodia er den Deel af Grammatica, som lærer os at give Stavelserne deres rette Qvantitet, eller at udtale hver Stavelse med den rette Længde.

§. 176.

I Henseende til Qvantiteten er en Stavelse enten **lang** (longa), eller **kort** (brevis), eller **snart lang, snart kort**. (anceps, communis, indifferens).

Anm. 1. At **udtale** en Stavelse **lang**, kaldes paa Latin *producere*, at **udtale** den **kort**, *corripere*.

Mærk. 2. Tegnet paa en lang Stavelse er (—) som: Māter.
paa en kort . . . . . (◡) som: Păter.
paa en lang og kort (⏑̄) som: Sācra.

Mærk. 3. Grunden til Stavelsernes Qvantitet ligger ofte i Sprogbrugen allene. Naar man derfor ei af de almindelige Regler kan angive nogen Aarsag, hvorfor en Stavelse er lang eller kort, maa man beraabe sig paa Poeternes Auctoritet.

Almindelige Regler om Stavelsernes Qvantitet.

§. 177.

1. Regel.

En Diphthongus gjør en Stavelse lang, som: ætas, aurum, coena.

Mærk. *Præ* bliver i sammensatte Ord mestendeels kort, naar der følger en Vocal efter, som: Stipitibus duris agitur sudibusque *præustis*. *Virg.*

2. Regel.

Positio gjør en Stavelse lang, det er: Naar der paa en Vocal følge to eller flere Consonanter, de maae være Enkelte eller Dobbelte (Z. X.), enten de staae i samme Ord, eller den ene i Enden af et Ord, og den anden i Begyndelsen af det næstfølgende; saa bliver Vocalen lang, som:

Arma, gaza, rexit. Dīscite jūstitiām moniti, nēc temnere Divos. *Virg.*

Mærk. 1. Det Bogstav *H* bliver i Vers ikke anseet for en Consonant, og derfor gjør den ei heller nogen Position.

Mærk. 2. Naar *I* staaer i et enkelt Ord imellem tvende Vocaler, saa gjør det den foregaaende Vocal lang, som: māior, ēius, cūius. Men staaer det i et sammensat Ord imellem tvende Vocaler, saa er den foregaaende Vocal kort, som: bĭjugus, multĭjugus.

Mærk. 3. Naar *Q* og *V* staae tilsammen i et Ord, saa gjøre de ei nogen Position, men Stavelsen er kort, som: ăqua, ĕquus. Dog er Stavelsen foran qu undertiden lang af andre Grunde; f. Ex. antīquus, inīquus, oblīquus, relīqui (perf. af relinquo)

Mærk. 4. Undertiden, men sjelden, bliver en kort Vokal i Enden af et Ord lang formedelst Positio, naar det følgende Ord begynder med 2 Consonanter. F. Ex. Ferte citi ferrum, date *tel*ā ſcandite muros. Virg. Quid gladium demens *Roman*ā *ſtringis* in ora. Mart. Nulla fugæ ratio, *null*ā *ſpes*, omnia muta. Cat.

3. Regel.

Naar et **ſtumt** og et **flydende Bogſtav** (*muta* cum *liquida*) ſtaae ſammen i een Stavelſe, ſaa kan den foregaaende Stavelſe i Vers være **baade lang og kort**, hvis den ellers **er kort** i ſig ſelv, ſom: Pătris, tenĕbræ, volŭcris. Et primo ſimilis volŭcri, mox vera volūcris. Ovid. Omne ſolum forti pătria eſt, mihi pātria coelum.

Mærk. 1. Dette gjelder i de **latinſke Ord** ikkun om Bogſtavet *r*, og det ikkun, naar det ſtaaer bag efter en muta. Følgelig høre magnus, agmen &c. ikke herhid, hvilke blive lange; ligeledes partes. Videre høre heller ikke herhid compoſita med ab, ob, ſub &c.; f. Ex. ablego, abnuo, obrepo &c., hvilke ogſaa blive lange. I Ord ſom komme af det Græſke finder det og Sted ved de andre liquidæ; f. Ex. Procne og Atlas.

Mærk. 2. En Vocal, ſom i ſig ſelv er **lang**, kan ei gjøres **kort**, ſkjøndt ogſaa derpaa følger muta og liquida, ſom: Mātris, ſalūbris, ſimulācrum, af *Μήτηρ*, ſalūtis, ſimulātum.

Mærk. 3. De Stavelſer, ſom i Vers undertiden gjøres **lange** formedelſt mutam og liquidam bør uden for Vers udtales **korte**, ſom: tenĕbrae, volŭcris.

Mærk. 4. I nogle latinſke Ord er Vokalen foran muta cum liquida *l* ogſaa **kort** udenfor Vers, og i Vers baade **lang** og **kort**. F. Ex. aſſĕcla, dŭplex, decŭplus.

4. Regel.

En Vocal er kort, naar den staaer forved en anden Vocal eller Diphthong, i eet og det samme Ord; som: pĭus, mĭhi, docĕam, audĭam.

Mærk. 1. Fio har et langt *i*, uden der kommer *r* til, da *i* bliver kort, som: Fĭo; fĭebam, fĭerem, fieri, f. Ex. Omnia jam *fient*, *fieri* quæ posse negabam.

Mærk. 2. Genitivi og Dativi i den femte Declination have et langt *e* forved *i*, naar en Vocal gaaer foran; som: diēi, aciēi, men et kort *e* efter en Consonant; som: rĕi, spĕi, fidĕi.

Mærk. 3. Genitivi paa *ius* have et langt *i* uden for Vers, men i Vers ere de baade lange og korte, som:

Unius ob iram Prodimur *Virg.* 1. AEn. 252.

Unius ob noxam & furias Aiacis Oïlei. *Ibid.* 41.

Undtagen: Genit. *solius* og *alius*, som altid ere lange, og *alterius*, som altid er kort.

Mærk. 4. Vokalen bliver lang i de græske Ord paa ius, ion, ia, eus, aus &c., naar den i Græsken var lang. F. Ex. Alexandrīa, Antiochīa, Amphion, Arion, Musēon, spondēus, AEneas, Eos, āër, Menelaus &c. I Academia, Diana, Geryon, finder man i og y snart kort, snart langt. Ogsaa finder man i Patronymicis paa *eis* af de Ord paa eus, *e*, som egentlig er langt, undertiden kort; som: Nereidum Virg. AEn. V. 240.

Mærk. 5. Naar 3 Vocaler komme sammen, og de gjøre hver for sig en Stavelse, gjøres den første lang, som i Philyrēïus, Danaēïus.

Mærk. 6. Eheu har den første Stavelse lang; ohe lang og kort.

Mærk. 7. De Vocativi: Cai, Vultei, Pompei, og de gamle Genitivi paa ai, som aulai &c., have den næst sidste Stavelse lang.

Not. *Jod* staaer undertiden som en Vocal; følgelig kort, som Martial. Caïus ecce iacet.

5. Regel.

Den Stavelse, som bliver sammentrukket, er lang; som nil, for nihil, mâlo, for mavolo; côgo, for coago;

alīus, for aliius; tibīcen for tibiicen (af tibia); derimod tubĭcen (af tuba).

Mærk. Ogsaa ere de Stavelser, hvoraf Consonanter ere udfaldne, lange. F. Ex. subtēmen for subtegmen, exāmen for exagmen, jūnior for juvenior.

6. Regel.

Stavelsernes Qvantitet kan ogsaa undertiden kjendes af Ordets **Accent** eller Betoning. For de latinske Ords Accentuering gjelder nemlig disse tvende Hovedregler: 1) **Tostavelsesord have Tonen paa den første Stavelse, enten denne saa er lang eller kort.** Derfor kan Qvantiteten i saadanne Ords Stavelser ikke kjendes af Accenten. (Nogle Tostavelsesord have dog Tonen paa sidste Stavelse, naar nemlig denne er bleven til ved en Sammentrækning, som Deûm for Deorum). 2) **Trestavelses- og i det Hele Fleerstavelsesord have Tonen paa den næstsidste Stavelse, naar denne er lang, men paa den tredie fra Enden, naar den næstsidste er kort.** F. Ex. imperâtor, paréntes, hómines, homínibus. Deraf følger, at Accenten paa Fleerstavelsesord viser Qvantiteten af den næstsidste Stavelse; thi lægges Accenten paa denne selv, maa den være **lang**; men har den tredie fra Enden Accenten, maa den næstsidste være **kort**.

Naar man altsaa vil vide Qvantiteten af en vis Stavelse, **maa man gjøre den til den næstsidste Stavelse i et Fleerstavelsesord**, hvis Accent er bekjendt, og dette kan skee paa tvende Maader: **1) i Tostavelsesord ved Tillæg af en Forstavelse; 2) i Fleerstavelsesord ved Bortkastelse af een eller flere Endestavelser.** F. Ex. Vil jeg vide, om *a* i amo er langt eller kort, tager jeg det deraf sammensatte adamo, og naar jeg veed, at dette har Accenten paa første Stavelse, da veed jeg ogsaa, at *a* er kort i adamo, og altsaa ogsaa kort i amo. Ligeledes vil jeg vi-

de, om *mi* i hominibus er lang eller kort, kaster jeg Endestavelsen bort, og da jeg siger homini med Accenten paa første Stavelse, seer jeg, at Stavelsen *mi* i homini og altsaa i hominibus er kort. Saaledes finder jeg, ved at sige improbus, at *pro* i probus er kort; ved at sige conscrîbo, at *scri* i scribo er lang; ved at sige adûlor, at *du* i *adulator* er lang; ved at sige audáci, at *da* i audacia er lang, o. s. v.

7. Regel.

Analogien viser ogsaa ofte Stavelsernes Qvantitet. Som jeg siger tutēla, saa og querēla; som virtus, virtūtis, saa salus, salutis; som corpus, corporis, saa pectus, pectŏris; som amābo, saa og rogābo. Dog slaaer dette undertiden feil; f. Ex. i amātum, amāre er *a* langt; i circumdătum, circumdăre kort.

Om den første og de mellemste Stavelsers Qvantitet i Særdeleshed.

§. 178.

1. Regel.

Derivata beholde samme Qvantitet, som deres Primitiva, hvoraf de komme, f. Ex.

Dŏminus har den første Stavelse **kort**, derfor og dŏmina, dŏminor.

Lĕgo, har den første Stavelse **kort**, derfor og lĕgebam, lĕgam.

Valēre har den mellemste Stavelse **lang**, derfor og valētudo.

Virgĭnis har den mellemste Stavelse **kort**, derfor og virgĭneus.

Mærk. 1. Nogle Stavelser findes lange i Derivatis, skjøndt de i Primitivis ere korte, som: Hūmanus, af hŏmo.

Jūgerum, af jŭgum. Mācero, af măcer. Mōbilis, af mŏveo. Pēnuria, af pénus. Rex, rēgis, rēgula, af rĕgo. Sēcius, af sĕcus. Sēdes, af sĕdeo. Suspīcio, af suspĭcor. Tēgula, af tĕgo. Vox, vōcis, vōcula, af vŏco. Nogle ere lange formedelst Contraction. som: jūnior, af juvenior; nōnus, af novenus. *Fi* udi fĭdes, fĭdelis, fĭdeliter, perfĭdus, perfĭdia, er kort, men fīdo, fīdus, infīdus, fīducia, have *fi* lang.

Mærk. 2. Nogle Stavelser findes korte i Derivatis, skjøndt de i Primitivis ere lange, som: Arista, af āreo. Dĭcax, af dīco. Dĭtio, af dis, dītis. Dux, dŭcis, af dūco. Glŏmero, af glōmus. Lŭcerna, af lūceo. Mŏlestus, af mōles. Năto, af Supino Verbi nāre. Nŏta, af nōtus. ŏdium, af ōdi. Săgax, af sāgio. Sŏpor, af sōpio.

Alle Ord, som komme af Supino *statum*, have *sta* kort, som: stătus, stătio, stăbilis, stăbulum. Men det Participium *stāturus*, saa og stāmen og stātor, have *sta* lang.

2. Regel.

Composita beholde samme Qvantitet, som deres Simplicia, som: Vŏco, avŏco; spīro, adspīro; prŏbus, imprŏbus, quĭdem, siquĭdem; rătus, irrĭtus; fēlix, infēlix.

Mærk. 1. Nogle Composita bruges korte, skjøndt deres Simplicia ere lange, som: Deiĕro, peiĕro, af jūro. Innŭbus, pronŭbus, af nūbo. Maledĭcus, causidĭcus, veridĭcus, fatidĭcus, af dīco. Agnitum, cognitum, af nōtum. *Nu* Connubium, af nūbo, er baade lang og kort. Derimod, skjøndt Simplex er kort, bliver dog Compositum Supinum ambītum, og Participium ambitus, af Itum, brugte lange, da Nomina ambitus og ambitio ere korte. Gra udi Gradivus er baade lang og kort, skjøndt det kommer af Grădus.

Mærk. 2. Naar den første Deel af Compositionen i latinske Ord endes paa *a* og *o*, saa er *a* og *o* i saadan en Stavelse lang, som: Quāre, quatenus, contrōversus, utrōbique. Undtagen: sacrosanctus, quăsi, hodie, quandoquidem, omitto, operio. Hvor der i græske Ord

staaer Omicron, bliver o i Latinen kort, som: Argonauta, oeconomus.

Mærk. 3. Naar den første Deel af Compositionen endes paa *e, i, u, y,* og det er ingen Præposition, saa ere disse Stavelser korte, som: Nĕfas, omnipotens, siquidem, bĭpes, quadrupes, ducenti, Polydorus.

Undtagen.

a) Et langt *e* have: Trēviri, venēficus, vidēlicet, saa og: nēquam, nēquitia, nēdum, nēquaquam, nēquicquam, vēsanus, vēcors.

b) Et langt og kort *e* have Composita med *Facio* og med Verbis af den anden Conjugation; som: Liquefacio, tepefacio.

c) Et langt *i* give: Quīlibet, cuīlibet, utrīque, plerīque, tantīdem, quantīcunque, ibīdem, ubīque, utrobīque, scīlicet, īlicet, sīqua, sīquando, sīve, og Composita af dies: bīduum, trīduum, merīdies, merīdianus.

d) Et langt og kort *i* have: Quotidie, quotidianus, ubivis, ubicunque.

Not. Idem bliver langt, naar det er Masculini Generis, men kort, naar det er Neutrius, som:

Per quod quis peccat, per ĭ*dem* punitur & ī*dem*.

Mærk. 4. De Præpositioner ere korte, som i Compositionen endes paa en Consonant, som: ăbeo, perago; med mindre der skeer Position, thi da ere de lange, som: ādduco, pērcurro, īnjicio.

Mærk. 5. De Præpositioner ere **lange**, som i Compositionen endes paa en Vocal, som: āverto, dēpono, ēligo, dīvido; med mindre der kommer en anden Vocal næst efter, som: dĕamo.

Not. *Di* i dĭrimo og dĭsertus, er **kort**.

Pro er **kort** i: procella, profanus, profari, profecto, profestus, proficiscor, profiteor, profugus, profundus, pronepos, protervus. Ligeledes er pro (det græske πϱο) kort i græske Ord. F. Ex. prŏpheta, prŏlogus, &c.

Pro er baade **lang** og **kort** i: procumbo, procuro, prodeo, propino, propago, propello, professus, profusus.

Re er som oftest **kort** i Compositionen, som: rĕfero, rĕ-

pono. Undt. rējicio, rejecto, og Verbum Impersonale rĕfert, hvor det er langt.
Quid tamen hoc rēfert, si se pro classe Pelasga Arma tulisse rĕfert. Ovid.

Ante har e kort; *Contra* har a langt, uden der følger en Vocal efter.

Produc *a, e, de, di, se, præ, pro*que latinum.
Semper sunto breves *ab, ad, in, re, per, ob, super* et *sub*.

3. Regel.

Præterita og Supina af to Stavelser have den første Stavelse lang, med mindre der staaer en Vocal forved en anden Vocal, som: Cūdi, cūsum, af cūdo. Vīdi, vīsum, af vīdeo. Līqui, af linquo. Fēci, af făcio.

Mærk. Dette gjælder ogsaa ifølge foregaaende Regel, naar Verbum sammensættes. F. Ex. provīdi af provĭdeo; relīqui af relinquo; advēni af advĕnio; refūgi af refŭgio.

Undtagen.

a) Syv Præterita af to Stavelser have dog den første kort, nemlig: dĕdi, tŭli, stĕti, stĭti, bĭbi, fĭdi, scĭdi, med deres Compositis, f. Ex. addĭdi, attŭli, restĭti, rebĭbi, diffĭdi, conscĭdi. Hertil kan føies, at Præteritum *perculi* af percello har Stavelsen *cu* kort, formodentlig fordi det er opkommet ligesom repuli af repello.

b) Ni Supina af to Stavelser have den første kort, nemlig: dătum, rătum, stătum, ĭtum, lĭtum, cĭtum, quĭtum, sĭtum, rŭtum, med deres Compositis: Circumdătum, abĭtum, illĭtum, corrŭtum, desĭtum, &c.

Mærk. 1. Supinum statum af sto synes at have et langt a; deraf stāturus. Men Supinum af sisto synes at have kort a; deraf stătus, stătio, &c. Composita baade af sto og sisto have et kort i udi Supinum. F. Ex. adstĭtum af adsto; substĭtum af subsisto.

Mærk. 2. Supinum notum har et langt o; men de Composita, som faae nitum i Supinum, have et kort i; f. Ex. agnĭtum af agnosco; cognĭtum af cognosco. See næste Regel.

4. Regel.

Naar et Præteritum gjør sin Begyndelses-Stavelse dobbelt, og bliver saaledes til tre Stavelser, saa er den første og anden Stavelse kort, som: Cĕcĭdi, dĭdĭci, tĕtĭgi, af cado, disco, tango. **Undtagen:** cecīdi af cædo, og pepēdi af pedo.

Mærk. 1. Naar positio findes i den anden Stavelse, gjælder Regelen naturligviis ikke om denne, som: cucurri af curro, poposci af posco.

Mærk. 2. Naar Reduplikationen tabes i Composita, vedbliver dog den anden Stavelse at være kort, f. Ex. incĭdi af incido, attĭgi af attingo, contŭdi af contundo, repŭli af repello.

5. Regel.

Præterita Polysyllaba paa *Vi* og *Si*, som og Supina Polysyllaba paa *Tum* og *Sum*, have den mellemste Stavelse **lang**, som: Amo, amāvi, amātum; peto, petīvi, petītum; divido, divīsi, divīsum.

Undt. De Supina paa *itum*, som ei komme af *ivi*, eller af det deraf komne *ii*, have den mellemste **kort**; som: Fugio, fugi, fugĭtum; noceo, nocui, nocĭtum, agnosco, agnovi, agnĭtum. Dog har recenseo, recensui, recensum, ogsaa Supinum recensītum.

6. Regel.

Dativi og Ablativi Plurales, paa *bus* gjøre den foregaaende Stavelse **lang**, naar deri staaer *a*, *e*, *o*, (nemlig i 1 og 5 Decl.), som: Deābus, rēbus, duōbus; men de gjøre den samme **kort**, naar deri forekommer *i* og *u*, (nemlig i 3 og 4 Decl.), som: Arcĭbus, lacŭbus.

Undtagen: *Būbus*, som har den første **lang**.

Mærk. Alle Genitiver af den 3 Decl., som have en Stavelse meer end Nominativ og en anden Vokal end Nominativi sidste Vokal, have den næstsidste Stavelse **kort**. F. Ex. comes, comĭtis; flamen, flamĭnis; ebur, ebŏ-

ris. **Undt.** Neutra af Comparativis, som have ōris med langt o, ligesom deres Masculina, skjøndt de selv endes paa us. Ogsaa har vibex, vibīcis.

7. Regel.

Adjectiva paa *inus*, som komme af **Dyrs** Navne, have *i* forved *nus* **lang**, som: Anserīnus; asinīnus. Saa og: Matutīnus, vespertīnus, clandestīnus, intestinus, inopīnus, og de Ord, som tillægges **levende Ting**, især **Mennesker**, som: Nigrīnus, Tiberīnus, Venusīnus, vicīnus, peregrīnus &c.

De øvrige Adjectiva paa *inus*, som bemærke en **Materie**, og ei komme af noget **Dyrs Navn**, ere alle **korte**, som: Adamantĭnus, cedrĭnus, coccĭnus, crocĭnus.

Herhen høre og nogle, som komme af *Adverbiis*, som: Crastĭnus, diutĭnus, perendĭnus, pristĭnus.

Mærk. 1. Adjektiva paa *ilis*, som komme af Verba, have den næstsidste Stavelse **kort**. F. Ex. mobĭlis, utĭlis, facĭlis, amabĭlis Men de, som ikke komme af Verba, have denne Stavelse **lang**. F. Ex. exīlis, subtīlis, civīlis, hostīlis. Dog maae herfra undtages: gracĭlis, humĭlis, simĭlis, sterĭlis og parĭlis.

Mærk. 2. Adjectiva paaa *icus* have den næstsidste Stavelse **kort**. F. Ex. modĭcus, bellĭcus, publĭcus. Dog undtages herfra: amīcus, aprīcus, antīcus, postīcus, pudīcus, mendīcus.

8. Regel.

Patronymica Masculina paa *ades* ere **korte** i Penultima, som: AEneădes, Anchisiădes.

Patronymica Masculina paa *ides*, som komme af Nominibus paa *eus*, ere **lange** i Penultima, som: Atrīdes, Pelīdes, Thesīdes. Men Patronymica paa *ides*, som komme af andre Endelser, ere korte. F. Ex. Priamĭdes af Priamus, Achæmenĭdes af Achæmenes.

Mærk. Patronymica Foeminina paa *eis* have penultima

lang, som: Brisēis, Chrysēis, Nirēis. (cfr. §. 177, 4 Reg. Mærk. 4.)

9. Regel.

Derivata paa *ocinium* have et kort *i*, og et langt *o*, som: Lenōcĭnium, patrōcĭnium.

10. Regel.

Derivata paa *itia* have den tredie Stavelse fra Enden kort, naar de ikke ere dannede af Adjectiva paa ītus. F. Ex. pigrĭtia af piger, stultĭtia af stultus, tristĭtia af tristis; men inscītia af inscitus, imperītia af imperitus.

11. Regel

De Ord, som endes paa u *lentus, uplus, uria, urius* og *urio*, det maa være Nomina eller Verba meditativa, have et kort *u*, som lucŭlentus, decŭplus, Mercŭrius, luxŭria, centŭrio, partŭrio.

Men i cūria, injūria, penūria, er *u* langt. Ligeledes have de Verba paa *urio*, som ikke ere desiderativa, et langt *u*. F. Ex. ligūrio, scatūrio.

12. Regel.

Latinske Ord paa *ulus* have et kort *u* i Penultima, som: figŭlus, garrŭlus.

Men græske Ord have, formedelst Diphthongum *ʊ*, et langt *u*, som: Thrasybūlus.

Not. Fremmede Navne kunne i Vers bruges baade lange og korte, uden saa er, at de almindelige Regler ere derimod, som: Abel, David.

Om Qvantiteten i den sidste Stavelse.

§. 179.

1. Regel.

De Ord, som bestaae af en eneste Stavelse, og endes paa en Vocal, have samme Vocal lang, som: A, ah, e, de, me, te, se, o, proh, vah, pro, do, da, sto.

Undt. **Korte** ere: Encliticæ, que, ne, ve, og visse Stavelser, som hænges bag ved andre Ord, som: ce, te, pse, pte, som: hiccĕ, tutĕ, meoptĕ.

2. Regel.

Naar et Nomen, som bestaaer af een Stavelse, endes paa en Consonant, saa er ogsaa samme Stavelse **lang**, som: Lac, sal, sol, ren, splen, ver, fur, par, plus, lis, jus, mus, os (oris).

Undt. **Korte** ere: Fel, mel, vir, cor, vas (vadis), os, (ossis).

Mærk. Eenstavelsesord, som endes paa en Consonant og ikke ere Nomina, ere **korte**, F. Ex. ut, et, in, an, ad, sed, is, quis. **Undt.**: 1) **Partiklerne**: cur, en, non, quin, sin, sic, hic, (adv., som Pronomen er det anceps), hac, huc; 2) nogle **Personal-Endelser** af Verba: dic, duc, das, vis, sis, is, quis, fis; es af edo er langt, (es af sum kort), fac er anceps.

3. Regel.

De Ord, som endes paa A, E, Y, ere **korte**, som: Mensă, armă, poemă, turpĕ, corporĕ, illĕ, legerĕ, ritĕ, antĕ, moly.

Undt. Et langt A have:

a) Indeclinabilia paa *a*, som: Anteā, contrā, ergā, frustrā, trigintā.
   Men ită, quiă, posteă, eiă, ere korte.

b) Vocativi primæ og tertiæ Declinationis, af Nominibus Masculinis paa *as*, som: AEneā, Pallā.

c) Ablativi primæ Declinationis, som: Mensā.

d) Imperativi primæ Conjugationis, som: Clamā.

Et langt E have:

a) Ablativi quintæ Declinationis, som: Diē, rē, fidē, og Composita: Hodiē, pridiē, quarē. Saa og famē.

b) Imperativi Singulares secundæ Conjugationis, som: Docē, tacē.
   Men Cave, vide, vale, bruges undertiden korte.

c) Adverbia paa *e*, som komme af Nominibus secundæ Declinationis, som: Doctē, valdē, optimē, pulchrē.

Men benĕ, malĕ ere altid, inferne og superne undertiden korte. Ferē, fermē og ohē, ere lange.

d) Græske Ord paa *e*, efter den første Deklination, som: Epitomē, Anchisē. Saa og Neutra Pluralia: melē, tempē, cetē (af det græske *η*).

4. Regel.

De, som endes paa I og U, ere **lange**, som: Domini, dixi, fructu, diu.

Undt. Lange og **korte** ere: Mihi, tibi, sibi, ibi, ubi, og *Adverbium* uti, med Compositis: sicubi, sicuti, veluti. **Korte** ere: Nisi, quasi og cui, naar det har to Stavelser. Saa og Græske Dativi og Vocativi, som: Palladi, Minoi, Alexi, Daphni.

Mærk. I Sammensætninger faaer cui et langt *i*. F. Ex. cuīvis, cuīque. See Reg. 2, Mærk. 3. §. 178.

5. Regel.

O er **langt** og **kort**, som: Virgo, dico, quando, ego, legendo.

Et langt O have:

a) Dativi og Ablativi secundæ Declinationis, som: Dominō, lignō. Undt. Gerundia, som have *o* i Ablat. anceps; dog bruge de bedste Digtere Ablat. Ger. altid med et **langt** o.

b) Adverbia, som komme af Nominibus; som: Subitō, meritō, multō, tantō, quantō, falsō. Saa og: Ad*e*ō, eō, profectō, idcircō, ideō, ultrō, og ergō (for causa).

c) De Ord som i Græsken have *ω*; som: Didō, Cliō, og *Genit.* Androgeo.
Mestendeels **korte** ere:
Modŏ, dummodŏ, postmodŏ, imŏ, illicŏ, citŏ, postrēmŏ og cedŏ (for dic eller da).

6. Regel.

De, som endes paa C, ere **lange**, som: halec, illuc, *Nec* og *donec* ere **korte**.

7. Regel.

Paa D, T, L, M, N, R, ere **korte**, som: apud, caput, animal, lignum, lumen, pater.

Undt. Lange ere: Græske Nominativi paa *an, en, in, on* (med ω), *yn*, naar de ere Masculina eller Foeminina, som: Paeān, Hymēn, Delphin, Corydon, Phorcyn, saa og liēn. Ligeledes ere de græske Accusativi paa *an* og *en* lange; som: Aenean, Mitylenēn. Men de paa in, yn og on (med Omikron) ere korte. F. Ex. Thetĭn, Itўn, Rhodŏn. Dog findes Tethys i Accusativ med yn langt, ligesom Virgil bruger Tethys med langt ys i Nominativ. Græske Ord paa er, som have flere Stavelser i Genitivo end i Nominativo, som: Aēr, æthēr, charactēr, ere **lange** (η).

8. Regel.

Paa AS, Es, Os, ere **lange**, som: Bonitās, amās, fidēs, patrēs, docēs, quotiēs, honōs.

Undt. Et kort As have:

Latinske og Græske Nominativi, som have i Genitivo *adis*, som: Văs, vadis; Iliăs, Pallăs. Ligeledes anăs, anătis. Iligemaade Græske Accusativi tertiae Declinationis, som: Heroăs (p. l.), Rhetorăs (p. b.), Troăs.

Et kort Es have:

a) Nominativi tertiae Declinationis paa *es*, naar de have flere Stavelser i Genitivo end i Nominativo, og den næst sidste Stavelse i Genitivo er **kort**, som: Milĕs, segĕs, praesĕs, divĕs.

Undtagen: Ceres, aries, paries, abies, og pes med sine Compositis, bipes, tripes, quadrupes, som ere **lange**.

b) *Es* af *Sum*, med sine Compositis: abĕs, adĕs, potĕs er og **kort**. Men *Es* af *Edo*, er **lang**. Den Præposition *Penĕs* er og **kort**, som og de Græske Ord paa *es* som ere Singularia Neutra, eller Pluralia tertiæ Declinationis, og ei contraheres, som: Cacoëthes (p. l.) (κακοηθες) Oreades (p. b.) Troĕs.

Et kort Os have:

a) Os (*ossis*), exŏs: compŏs, impŏs.
b) De Ord, som i Græsken have *os* med Omicron, som Delŏs.

9. Regel.

Paa Is, Us og Ys, ere korte, som: Ignĭs, patrĭs, legĭs, tempŭs, patribŭs, legimŭs: secutŭs, saepiŭs, chelys, pecus.

Undt. Et langt Is have:

a) Dativi og Ablativi Plurales, som; Mensīs, servīs, nobīs.
b) Græske Nomina tertiæ Declinationis, som i Genitivo have *inis, itis*, (med et langt *i*) og *entis*, som: Salamis, īnis, Samnīs; ītis, Simois, *entis*.
c) Secunda Persona Singul. Præsentis Indicativi i den fjerde Conjugation, som: Audīs, dormīs, abīs.
d) Vis, sis, velis, med deres Compositis: quamvis, quivis, ubivis, adsis, possis; malis, nolis, som ogsaa ere lange.
e) Accusat. plur. i den 3die Dekl. paa *is* istedetfor *es*, som: omnīs for omnes.

Et langt Us have:

a) Nomina tertiæ Declinationis, som beholde et langt *u* i Genitivo, som: Tellūs, ūris, virtūs, ūtis, salūs, ūtis.
b) Genitivus Singularis, som og Nominativ., Accusat. og Vocat. Plural. Qvartæ Declinationis, som: *hujus* fructūs, *hi*, *hos* og *o* fructūs.
c) De Græske Ord paa us, som: Tripūs. (8)

Undtagen: Oedipūs (p. b.) og Polypus (p. b.), som findes ogsaa brugte med et kort us.

Et langt Ys have:

De græske Nomina propria, som ellers ogsaa endes paa yn; f. Ex. Gortys, Phorcys, Trachys.

Om Scansion, Cæsur og Pedibus i et Vers.

§. 180.

I. En Pes (Versefod) bestaaer af et vist Antal lange og korte Stavelser.

II. Scansion er Verſets Afmaaling efter dets Pedes.

Mærk. 1. Naar en Vokal i Enden af et Ord ſtaaer for ved en Vokal, ſom er det følgende Ords Begyndelſe, ſaa bliver den ved Scanſionen opſlugt, og det kalde Grammatici *Eliſio*, eller *Synaloephe*, ſom:

Tu ne cede malis, ſed con*tra au*dentior ito. *Virg.*
Dura*te et* vosmet rebus ſervate ſecundis. *Id.*

Mærk. 2. M i Enden af et Ord bliver ved Skanſionen opſlugt tilligemed den foregaaende Vocal, naar derpaa følger en Vocal, og dette kaldes *Ecthlipſis*, ſom:

Audend*um eſt*, fortes adjuvat ipſe Deus. I Skanſionen: *Audend' eſt.* Men i Compoſitionen er um midt i et Ord kort, ſom: Circŭmăgo, circŭmeo.

Mærk. 3. Baade Synalóphe og Ekthlipſis kunne ogſaa finde Sted i Enden af et Vers, naar det følgende Vers begynder med en Vocal, f. Ex.

Subſtiterunt, ſubito erumpunt clamore frementes*que*
*E*xhortantur equos.
Aut dulcis muſti Vulcano decoquit humor*em*
Aut ſoliis undam. *Virg.*

Mærk. 4. Undertiden iagttages hverken Synalóphe eller Ekthlipſis. F. Ex.

Et ſuccus peco*ri* et lac ſubducitur agnis. *Virg.*
Inſignita fere ſunt millia mili*tum* octo. *Enn.*

Iſær lide Interjectioner og andre Ord af een Stavelſe, ſom endes paa en Vocal, ikke Eliſion, f. Ex. O, heu, ſeu, &c. F. Ex.

Te Corydon, *o* Alexi, trahit ſua quemque voluptas. *Virg.*
Heu! ubi pacta fides? ubi quæ jurare ſolebas? *Ovid.*

III. Ved Skanſionen af et Vers har man fornemmeligen Cæſuren at iagttage.

Cæſuren er et ziirligt Afſnit af Ordene efter deres Pedes, ſaaledes, at Pedes ikke beſtaae af hele Ord, men at den ſidſte, eller næſt ſidſte Stavelſe af et Ord altid begynder en ny Pedem, ſom:

Una ſa | lus vic | tis nul | lam ſpe | rare ſa | lutem. *Virg.*

Jo flere Cæsurer et Vers har, desto bedre og behageligere klinger det; og derimod, har et Vers ingen Cæsur, klinger det ikke heller vel, som:

Nuper | quidam | doctus | coepit | scribere | versus

Mærk. Undertiden bliver en kort Stavelse ved Cæsur regnet for lang. F. Ex.

Nil opus est *mortē* pro me, sed amore fideque.
Ovid.
Sideraquē ventique nocent, avidæque volucres. Id.
Nec quæ *præteriīt*, iterum revocabitur unda;
Nec quæ *præteriīt*, hora redire potest. Id.

IV. De brugeligste Pedes ere:

Spondeus,	– –	*laudes.*
Pyrrhichius,	∪ ∪	*bene.*
Trochæus, eller Choræus,	– ∪	*astra.*
Iambus,	∪ –	*pios.*
Dactylus,	– ∪ ∪	*tempora.*
Anapæstus,	∪ ∪ –	*animo.*
Bacchius,	∪ – –	*dolentes.*
Antibacchius,	– – ∪	*pelluntur.*
Molossus,	– – –	*gaudentes.*
Tribrachys,	∪ ∪ ∪	*dominus.*
Creticus, eller Amphimacer,	– ∪ –	*cogitans.*
Amphibrachys,	∪ – ∪	*latinus.*
Choriambus,	– ∪ ∪ –	*interimens.*

Om de forskjellige Versearter.

§. 181.

I. *Versus Hexameter* bestaaer af 6 Pedibus, hvoraf de fire første kunne være uden Forskjel Dactyli eller Spondei, men den femte en Dactylus, og den sjette en Spondeus eller Trochæus.

1	2	3	4	5	6
– ◡ ◡	– ◡ ◡	– ◡ ◡	– ◡ ◡	– ◡ ◡	– –
– –	– –	– –	– –		– ◡
Donece	ris ſe	lix, mul	tos nume	rabis a	micos.
Non eſt	in medi	co ſem	per, rele	vetur ut	æger. *Ov.*

Genus Hexametrum kaldes ogſaa *Heroicum.*

Undertiden, dog ſjelden, ved ſærdeles og en Affekt tilkjendegivende Leilighed, bruge de gamle Poeter, i Stedet for Dactylus i den femte Pes, en Spondeus, hvoraf ſligt et Vers kaldes *Spondaicus,* og da ſkal den fjerde Pes være en Dactylus, ſom:

Cara Deum ſoboles, magnum Jovis incrementum.
Virg.
Proximus huic, longo ſed proximus intervallo.
Id.

II. *Verſus Pentameter* beſtaaer af 5 Pedibus, ſom deles i tvende Dele.

Den førſte halve Deel har to og en halv Pedem, hvoraf de tvende førſte kunne være en Spondeus eller Dactylus, men den øvrige halve Pes maa være en lang Stavelſe. Den anden halve Deel har ligeledes to og en halv Pedem, hvoraf de tvende førſte maae allene være Dactyli, men den øvrige halve Pes kan være enten lang eller kort.

1	2		3	4	5
– ◡ ◡	– ◡ ◡	–	– ◡ ◡	– ◡ ◡	–
– –	– –				◡
Tempora	ſi fue	rint	nubila,	ſolus e	ris. *Ovid*
Inter	dum doc	ta	plus valet	arte ma	lum. *Id*

Et Pentameter ſtaaer gemeenligen under et Hexametro, og de udgjøre begge et Diſtichon.

III. *Verſus Adonicus* beſtaaer af de ſidſte Pedibus et Hexametro.

1	2
– ◡ ◡	– –
	– ◡

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemqae fugato. *Boet.*

IV. *Verſus Anapaeſticus* bestaaer af fire Pedibus, hvoraf enhver kan have en Anapaeſtum, eller og i dens Sted en Dactylum, eller Spondeum.

1	2	3	4
⏑ ⏑ –	⏑ ⏑ –	⏑ ⏑ –	⏑ ⏑ –
– –	– –	– –	– –
– ⏑ ⏑	– ⏑ ⏑	– ⏑ ⏑	– ⏑ ⏑

Fatis agimur, cedite fatis;
Non ſollicitae poſſunt curae
Mutare rati ſtamina fuſi. *Senec.*

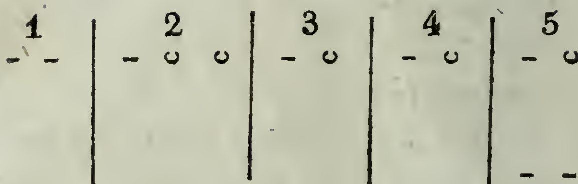
V. *Verſus Sapphicus* bestaaer af fem Pedibus, hvoraf den første skal have en Trochaeum, den anden en Spondeum, den tredie en Dactylum, men den fjerde og femte igjen en Trochaeum. Og sædvanligen efter hvert tredie af dette Slags Vers sættes en Adonicus, som slutter Perioden.

1	2	3	4	5
– ⏑	– –	– ⏑ ⏑	– ⏑	– ⏑
				– –

Integer vitae ſcelerisque purus
Non eget Mauri jaculis, neque arcu,
Nec venenatis gravida ſagittis,
Fuſce! pharetra. *Horat.*

Catullus har undertiden brugt en Trochaeum i Stedet for Spondeo, i den anden Fod.

VI. *Verſus Phalaecius* bestaaer af fem Pedibus, hvoraf den første har en Spondeum, den anden en Dactylum, de tre øvrige en Trochaeum.

Istos composuit Phalaecus olim, *Auson.*

Den første Pes kan ogsaa være en Iambus, eller en Choreus.

Versus Sapphicus og Phalaecius kaldes ogsaa *Versus Hendecasyllabi*, (Ellevestavelses = Vers).

VII. *Versus Iambicus* bestaaer af 4, 6 eller 8 *Pedibus*, hvoraf de ulige Pedes (1, 3, 5, 7) bestaae af en Iambo, eller i dens Sted af en Spondeo, som og af en Anapaesto, Dactylo og Tribrachy; men de lige Pedes (2, 4, 6, 8) bestaae allene af en Iambo eller Tribrachy, dog saa, at der i Enden er kun en Iambus eller en Pyrrhichius.

I Henseende til disse Pedes er Versus Iambicus enten *Quaternarius*, som bestaaer af 4 Pedibus, eller *Senarius*, som bestaaer af 6 Pedibus, eller *Octonarius*, som bestaaer af 8 Pedibus.

Iambicus Quaternarius.

1 | 2 | 3 | 4

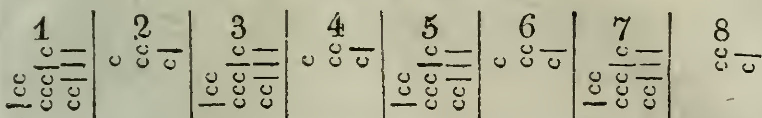
Ut prisca gens mortalium,
Solutus omni foenore,
Neque horret iratum mare. *Hor.*

Iambicus Senarius.

1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6

Beatus ille, qui procul negotiis
Paterna rura bobus exercet suis,
Neque excitatur classico miles truci. *Horat.*

Iambicus Octonarius.

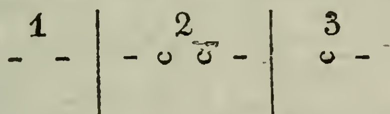
Pecuniam in loco negligere maximum interdum eſt lucrum. *Ter.*

VIII *Verſus Choriambicus Aſclepiadéus* beſtaaer af 4 Pedibus, hvoraf den førſte er en Spondeus, den anden og tredie en Choriambus, og den fjerde en Iambus, eller Pyrrhichius.

Quodſi me Lyricis vatibus inſeres,
Sublimi feriam ſidera vertice. *Hor.*

Der er der og et andet Slags Choriambiſke Vers, ſom kaldes Verſus Glyconicus, og beſtaaer af 3 Pedibus, hvoraf den førſte er en Spondeus, den anden en Choriambus, og den tredie en Iambus, eller Pyrrhichius.

Felices ter & amplius. *Horat.*

Om Figuris Grammaticis.

§. 182.

Figurae Grammaticae ere beſynderlige Maader at tale paa, ſom ei rette ſig efter de almindelige grammatikalſke Regler.

Saadanne Figurer ere fire Slags:

Orthographicae, Etymologicae, Syntacticae, Proſodicae.

I. Om Figuris Orthographicis.

Figurae Orthographicae forandre et Ord, enten ved at **lægge til**, eller **tage fra**, eller ved at **forandre**, eller at omsætte et Bogstav, eller en Stavelse.

De ere tolv:

1) *Prosthesis* er, naar man sætter et Bogstav eller en heel Stavelse **foran til** et Ord, som: *Gnatus*, for *natus. Virg. Adstans* for *stans. Id. Tetulit* for *tulit. Ter.*
2) *Aphaeresis* er, naar man tager et Bogstav eller en Stavelse **for fra** et Ord, som: *Mitto,* for *omitto. Horat. Linquere*, for *relinquere. Quis*, for *aliquis.*
3) *Epenthesis* er, naar et Bogstav eller en Stavelse sættes **ind i Midten** af et Ord, som: *Navita*, for *nauta. Virg. Siet*, for *sit. Ter. Mavors* for *mars. Virg. Induperator*, for *imperator.*
4) *Diplasiasmus* er, naar man **gjør** en Consonant **dobbelt i Midten** af et Ord, for at gjøre den foregaaende Stavelse lang, som: *Relligio*, for *religio. Virg. Repperi*, for *reperi. Id. Quattuor*, for *quatuor. Id.*
5) *Syncope* er, naar man **udkaster** et Bogstav eller en Stavelse af **Midten** af et Ord, som: *Coelicolum*, for *coelicolarum*, *Virg. Virum*, for *virorum. Id. Dixti*, for *dixisti. Puertia* for *pueritia. Hor. Surpuerat* for *surripuerat. Id. Repostus*, for *repositus. Amarunt*, for *amaverunt.*
6) *Paragoge* er, naar man sætter et Bogstav eller en Stavelse til **Enden** af et Ord, som: *Dicier*, for *dici. Pers. Haberier*, for *haberi. Plaut. Faterier* for *fateri. Hor.*
7) *Apocope* er, naar man **tager** et Bogstav eller en Stavelse **bort fra Enden** af et Ord, som: *Audin'*, for *audisne. Ter. Exin*, for *exinde. Virg. Dic*, for *dice. Inger*, for *ingere. Catul.*
8) *Synaeresis*, eller *Crasis*, er, naar man **trækker** tvende Vocaler **sammen til een Stavelse**, som: *Ingeni*, for *ingenii*, *Horat. Queis*, for *quibus. Curt. Cui*, for *cui.*
9) *Diæresis* er, naar man af **een** Stavelse **gjør to**, som: *Aquaë*, for *aquae. Lucret. Ïacobus*, for *Jacobus. Claud. Süavis*, for *svavis. Siliiæ*, for *silvæ.*

10) *Metathesis* er, naar man omsætter et Bogstav, som: *I præ*, for *præi*. *Ter.* *Evandre*, for *Evander*. *Tregeminus*, for *tergeminus*. *Accerso*, for *arcesso*.
11) *Antithesis* er, naar man sætter eet Bogstav i Stedet for et andet, som: *Optumus*, for *optimus*. *Plaut.* *Advorsum*, for *adversum*. *Olli*, for *illi*. *Plostrum*, for *plaustrum*.
12) *Tmesis* er, naar man skiller et sammensat Ord ad, og sætter noget derimellem, som: Thais *maximo* te orabat *opere*. *Terent.* for *maximopere*. *Super* unus *eram*, for unus *supereram*. *Virg.* *Quo* me *cunque* rapit, for *quocunque* me rapit.

II. Om Figuris Etymologicis.

Figurae Etymologicae forandre Ordene enten i Henseende til deres Bemærkelse, eller deres sædvanlige Brug.

De ere tre: *Enallage*, *Hellenismus*, *Archaismus*.

1) *Enallage* er, naar
   a) Partes Orationis, som; Nomen, Pronomen, Verbum &c.
   b) Accidentia Partium Orationis, som Gradus, Genus, Numerus, Casus, Tempus og Modus &c. omverles, og det ene sættes i Stedet for det andet. Det første kaldes Antimeris, det andet Heterosis, som: *Bacchanalia* vivunt, for *bacchanaliter*. *Juven.* *Hostis* habet muros, for *hostes*. *Virg.*
   Herhen hører og Anastrophe, naar en Præposition sættes bag efter sin Casum, eller sit Verbum, som:
   His accensa super. *Virg.*
   Quos adversum ierat, for *adversum quos*. *Sallust.*
2) *Hellenismus*, eller Græcismus Etymologicus, er, naar de latinske Ord flekteres efter den græske Maade, som: *Symbolon*, for *symbolum*. *Lyncas* for lynces; *Hor.* *Phalangas* for phalanges; *Cæs.*
3) *Archaismus* Etymologicus er, naar man sætter gamle og ubrugelige Ord eller Ordformer i Stedet for de brugelige og sædvanlige, som:

Homillus, for *homuncio*. *Lucret.*
Aulaï, for *aulae*. *Virg.* *Duint* for *dent*. *Levasso*, for *levavero*. *Prohibessim*, for *prohibuerim*.

III. Om Figuris Syntacticis.

Figuræ Syntacticæ gjøre Forandring i Constructionen, og afvige noget fra den sædvanlige Maade at tale paa.

Saadanne ere:

1) *Ellipſis*, naar et Ord i en Tale er udeladt, og maa forſtaaes derunder, ſom: Perge, *quâ* coepiſti, ſc. *viâ. Salluſt. Paucis* te volo, ſc. *verbis alloqui. Ter.* Quid multa? ſc. *dicam.* Cic. Ellipſen bliver til *Apoſiopeſis*, naar ikke allene Ord udelades, men endog Meningen bliver ufuldſtændig, ſaa at noget fortiet maa tænkes tillagt. F. Ex. *Quos ego* — ſed motos præſtat &c. *Virg.*

2) *Pleonasmus*, naar et Ord ſættes til Overflod i en Tale, ſom: Sic *ore* locuta eſt. *Virgil* Themiſtocles adire *ad* Magiſtratum noluit. *Nep.* Perfacile *factu* eſſe probat conata perficere. *Cæſ.*

3) *Syneſis*, naar et Pronomen, Verbum eller Participium, ei kommer overeens med Nomina, fornemmelig Collectiva, enten a) i *Genere*, eller b) i *Numero*, men kun i Meningen, ſom: *Capita* conjurationis virgis *caeſi* ac ſecuri *percuſſi*, i. e Principes, qui ſunt capita. *Liv.* Pars navium *hauſtae ſunt. Tacit.*

4) *Syllepſis*, naar et Adjectivum eller Verbum ſvarer i *Plurali Numero* til adſkillige Subſtantiva, men i *Genere* eller *Perſona* retter ſig efter det fornemſte, ſom; *Pater* mihi & *mater mortui. Ter.* Ego populusque Romanus populis priſcorum Latinorum bellum indico facioque. *Liv.*

5) *Zeugma*, naar et Adjectivum eller Verbum ſættes til adſkillige Subſtantiva, og kommer overeens med det næſte Subſtantivo i Genere eller Numero, eller i Perſona, ſom: *Caper* tibi *ſalvus* & haedi. *Virgil.* Sociis & *rege recepto. Id.* Quid ego et populus mecum *deſideret*, audi. *Horat. Utinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit! Terent.*

Men *Zeugma* kaldes ogſaa den Figur, naar det fælles Verbum til flere Subjecter eller Objecter, pasſer ikke til alle, men kun til eet eller andet af disſe: F. Ex. pacem an bellum *gerens* pernicioſior eſſet, in incerto habebatur. *Sall.* Alii naufragio, alii a ſervis ipſius *inter-*

fectum Magonem, ſcriptum reliquerunt. *Corn. Nep.* Phaethontem animo rotisque *expulit. Ovid.* Tuas *rumpere* nuptias & vetus Priami regnum. *Horat.*

6) *Hendiadys*, naar tvende Nomina ſættes ſom adſkilte, og kunne dog forklares om een Ting, ſom:
Pateris libamus & *auro*, for *aureis pateris. Virg.*
Ex tenebris & carcere procedere, for *ex tenebroſo carcere. Curt.*

7) *Hyphen*, naar to Ord udtales ſom eet, ſom: Quæris, quid cogitem de *obviam-itione. Cic. Semper-florentis* Homeri. *Lucret.*

8) *Græcismus* (eller *Hellenismus*) Syntacticus, en en Græſk Conſtruction, ſom:
Læta laborum, for *laboribus. Virg.*
Abſtineto *irarum*, for *iris. Horat.*

9) *Archaismus* Syntacticus, er en gammel og ubrugelig Maade at tale paa, ſom:
Faſtidit mei, for *me. Plaut.*
Talis *in hoſte* fuit Priamo, for *in hoſtem. Virg.*

IV. Om Figuris Proſodicis.

Figuræ Proſodicæ forandre Stavelſerne i deres Qvantitet.

De ere fire:

1) *Syſtole*, naar en lang Stavelſe bruges kort, ſom: Matri longa decem *tulerunt* faſtidia menſes. *Virg.* Cum ſubito asſurgens fluctu nimboſus *Orion. Virg.* (Her er *o* i førſte Stavelſe brugt kort, ſkjøndt det i ſig ſelv er langt.

2) *Diaſtole*, naar en kort Stavelſe udtales lang, ſom: Exercet *Diana* choros. *Virg.* Atque hic *Priamides*: nihil o! tibi, amice relictum. (Her er den førſte Stavelſe i Priamides brugt lang, ſkjøndt den ellers er kort).

3) *Synizéſis*, naar man i Scanſionen udtaler to Vocaler ſom een, ſom:
Sint Mæcenates, non *deerunt*, Flacce, Marones. *Martial.* Vilis amicorum eſt annona, bonis ubi quid *deest. Horat.*

4) *Eliſio* (*Synaloepha*), naar en Vocal eller Diphthong i Enden af et Ord bliver i Scanſionen udſtødt, eller op=

ſlugt af den Vocal eller Diphthong, ſom begynder det næſtfølgende Ord, f. Ex.

Durate *et* vosmet rebus ſervate ſecundis. *Virg.*

Naar den ſidſte Stavelſe af et Ord endes med et m, ſaa bliver den opſlugt af den Vocal, ſom derpaa følger; og det kaldes Ecthlipſis, ſom:

Creſcit amor numi, quant*um ipſa* pecunia creſcit. *Juven.*

Disse Vers kunne ſtyrke Hukommelſen.

Prosthesis apponit capiti, quod *Aphæreſis* aufert.
Syncope de medio tollit, quod *Epentheſis* auget.
Aufert *Apocope* finem, quem dat *Paragoge.*
Conſona quod gemina in medio, dat *Diplaſiasmus.*
Dicitur e binis conflare *Synaereſis* unam;
Rurſus at in binas efflare *Diaereſis* unam.
Litera ſi legitur transpôſta, *Metatheſis* exſtat.
Antitheſin dices, aliam ſi litera mutat.
Antiſtoechon erit, ſi dixeris *impete* & *olli.*
Compoſitae vocis diſſectio *Tmeſis* habetur.
Syſtole productam breviato, *Diaſtole* contra.
Ecthlipſis necat M, perimit *Synaloepha* vocalem.

Nogle Ords Forſkjel i Henſeende til Bemærkelſe, Qvantitet og Retſkrivning:

Cantat *acanthis* avis, ſed creſcit *acanthus* in agris.
Eſt ăcer in ſylvis, equus ācer Olympia vincit.
Conjugia *affines* faciunt, *confinia* campi.
Alga venit pelago, ſed naſcitur *ulva* palude.
Anus pars hominis, ſed femina fit *anus* annis.
Appāret bellum; populus nunc *appăret* arma.
Armus brutorum eſt, *humerus* ratione fruentum.
Turbat *aſilus* equos, miſeros ſuſcepit *aſylum.*
Callus dura cutis, *callis* ſed ſemita plana.
Dum finit hora, *canas:* effoeto corpore *cānes;*
Grandævique *canis* candeſcunt tergora *canis.*
Hæc *casſis* galea eſt, hi *caſſes* retia ſignant.
Casſide conde caput, capiuntur *casſibus* apri.
Cedo facit *cesſi*, *cecidi cado*, *caedo cecidi.*
Silva vetus *cecidit*, quam ferro nemo *cecidit.*
Qui ſculpit, *caelat*, ſervans abſcondita *celat.*
Clava ferit, *clavus* firmat, *clavisque* recludit.

Fert ancilla *cŏlum*, penetrat res humida *cōlum*.
Eſuriens *comedit*, ſed *comiſſatur* aſotus.
Eſt *cutis* in carne; eſt detracta e corpore *pellis*.
Cominus enſe ferit, jaculo cadit *eminus* ipſe.
Comoedi ſcenam, *comedones* quaerite *coenam*.
Vir *comis* multos *comites* ſibi jungit amicos.
Conſortes fortuna eadem, *ſocios* labor idem,
  Unum *collegas* efficit officium;
Sed caros faciunt ſchola, ludus, menſa, *ſodales*.
Conſulo te doctum, tibi *conſulo*, dum tua curo.
Sanguis ineſt venis; *cruor* eſt de corpore fuſus.
Flat *corus*, ſaltatque *chorus* vel carmina cantat.
Ne *cupĭdo* noceat tibi prava *cupīdo*, caveto;
Bellandi *cupido* damno eſt ſua ſæpe *cupido*.
Dedĕre cor divis par eſt, qui tanta *dedēre*.
Deleo, quod ſcriptum eſt, ſed flammam *exſtinguo* lucernae.
Vin' tibi *dĭcamus*, cuî carmina noſtra *dicemus*?
Oblitus *decŏris*, violat præcepta *decōris*.
Educat hic catulos, ut eos *educat* in apros.
Sanus ĕ*dit* carnem: carmen doctiſſimus ē*dit*.
Egĕre cum vomitu, ni vis medicamine ē*gere*.
Non ĕs edax corvus, quia non *es* oſſa luporum?
Solvere *diffidit*, nodum qui *diffidit* enſe.
Qui *vĭr* habet *mĕl* in ore, ejus *cŏr* habet *fĕl* amarum.
Haec *ficus fici* vel *ficus* fructus & arbor:
Hic *ficus fici* malus eſt in corpore morbus.
Cantillat *fide* pſalta, *fide* ſervemur oportet.
Fide, ſed ante *vide*; qui *fidit*, nec bene *vidit*,
Fallitur: ergo *vide*, ne capiare *fide*.
Forfex filorum, *ceps* ferri, *pex*que pilorum:
Forfice ſartores, tonſores *forpice* gaudent.
  At faber ignitum *forcipe* prendit opus.
Piſtor habet *furnum*, *fornace* hypocauſta caleſcunt.
Fornix eſt arcus, ſed *fornax* ſaxa perurit.
Frontem dic capitis, *frondem* dic arboris eſſe.
Fructus arboribus, *fruges* naſcuntur in agris.
Robuſtum *fugio*, ſugientem ſaepe *fugavi*.
Decepit me ſaepe *frĕtum* (Subſt.) nimis aequore *fretum*.
Vir *generat*, mulierque *parit*, ſed *gignit* uterque.
Gibbus terga premit, cervici *ſtruma* moleſta eſt.
Guſtat lingua cibum, qui bene cunque *ſapit*.
Ales *hirundo* canit, nat *hirudo*, movetur *arundo*.
Per quod quis peccat, per ĭ*dem* punitur et ī*dem*.

Difficilis *lăbor* eſt, ſub cujus pondere *labor*.
Lacteo, lac ſugo; *lacto*, lac præbeo nato.
Lævus erit, cui dextra manus non præbeat uſum;
Laevis (levis) adhuc puer eſt, *levis* autem ſermo puellae.
In ſylvis *lepŏres*, in verbis quaere *lepōres*.
Non *licet* aſſe mihi, qui me non aſſe *licetur*.
Ad flumen *ripas*, ad mare *litus* habes.
Sulcus agri *lira* eſt, dat *lyra* tacta ſonum.
Lima terit ferrum; portæ ſunt *limina; limax*
Cochlea; *limes* agri; *limus* dureſcit ab igne;
Et *limis* oculis eſt, qui transverſa tuetur.
Sus ſit amica *lŭto*, *lūtum* color aureus eſto.
Deceptura viros pingit *mala* femina *malas*.
Mala mali malo meruit *mala* maxima mundo.
Malo tamen pulchrum *malo* decerpere *malum*.
Mālus hic in navi; fert poma *hæc malus* in hortis.
Mandat committens: *mandit*, qui conficit ore.
Sic *mănet* alma fides, ut *mānant* flumina retro.
Mānibus ille patris *mănibus* comportat arenam.
Falce *metit messor*, *menſor metitur* agellum,
Et *metatur* eum; *mendax mentitur* iniqua.
Matrōna eſt mulier quaedam, ſed *Matrŏna* flumen.
Es præclarus homo, *miſeris* ſi *miſeris* aurum.
Merx venit numis, operantibus eſt data *merces*.
Judex ſperne *minas*, ſed et auri reſpue *minas*.
Morio *moratur*, quocunque ſub axe *moratur*.
Mucidus eſt panis: caro *rancida*, *pallida* ficus.
Mulcet equos famulus, ſed vaccas ruſtica *mulget*.
Nitere cum ſtudio, ſi vis aliquando *nitere*.
Haec *nŏta* Grammatici non mihi *nōta* fuit.
Nil ego ſcribo *novi*, quia *nōvi* nil niſi *nota*.
Vir *nothus* eſt ſpurius, *nŏtus* auſter, *nōtus* amicus.
Noxam dic damnum aut fraudem; ſed *noxia* culpa eſt.
Oblitus eſt vino, ſed non *oblītus* amoris.
Occīdit latro, verum ſol *occĭdit* almus.
Opperior tardos, pannis *operitur* egenus.
Ordo disponit; *ſeries* progreſſio rerum.
Os, oris, loquitur, ſed *os, oſſis*, roditur ore.
Stagnat quæque *pălus*, fixus ſtat *pālus* acutus.
Uxoris *parĕre* et *parēre*, *parare* mariti eſt.
Pellucet vitrum, *pellicit*, angit amor.
Pendĕre vult juſtus, ſed fur *pendēre* recuſat.
Ludo *pila*, *pilum* contorqueo; *pila* columna eſt.

Pro reti et regione *plăga* eſt, pro verbere *plāga*.
Sunt cives urbis *pŏpulus*, ſed *pōpulus* arbor.
Prora prior, *puppis* pars ultima, et ima *carina*.
Prunus habet *prunum*, *prunam* ignis, et arva *pruinam*.
Dat *propago* merum, ſurgit dè gente *propago*.
Raparum *rāpina* ſeges, raptusque *răpina*.
Pluribus ille *rĕfert*, quae non cognoſcere *rēfert*.
Si qua *sēde sĕdes*, atque eſt tibi commoda *sēdes*,
  Illa *sēde sĕde*, ſi nova tuta minus.
Ne ſit *ſecurus*, qui non eſt *tutus* ab hoſte.
Sunt aetate *ſenes*, *veteres* vixere priores.
Pone *ſĕram* foribus cohibens; quid veſpera, neſcis,
Sēra vehat; *ſerram* ducis, quum ligna ſecantur.
Quae non ſunt, *ſimulo*, quae ſunt, ea *disſimulantur*.
Eſt in veſte *sĭnus*, *sīnus* vas lactis habetur.
Sōlus habere *ſolum*, *ſolea* veſtitus eburna,
  Geſtit; qui *ſolium* condecorare *ſolet*.
Telam texuimus, *telum* torquemus in hoſtem.
Haſtam dic *teretem*, ſphaeram dic eſſe *rotundam*.
Filia ſub *tilia* nebat *ſubtilia fila*.
Torris adhuc ardens, exſtinctus *titio* fiet.
Tribula grana terit, *tribuli* naſcuntur in agris,
Ejusdem partis vocitantur in urbe *tribules*.
  Tergum hominis dorſum eſt: bellua *tergus* habet.
Vadimus in terris, ſed in æquore ſæpe *vadamus*.
Vallamus proprie caſtra, at *ſepimus* ovile.
Spondet *vas vădis*, at *vas vāſis* continet eſcam.
Vas caput, at numos tantum *praes* præſtat amicus.
Eſto tenax ritus *vĕtĕris*, niſi rite *vĕtēris*.
Merx numis *venit*: *venit* huc aliunde profectus.
Præteritâ *vēnit*, ſed præſenti *vĕnit* horâ.
Conſumunt *ventres*, *uterus* parit, egerit *alvus*.
  Nil proſunt *vires*, ni probitate *vires*.
Viroſa eſt vitanda anguis, mulierque *viroſa*.
Ungula conculcat; lacerat, tenet, arripit *unguis*.
Vincere vult fortis, lictor *vincire* malignum.
Non opus eſt *vŏmere* his, qui findunt *vōmere* glebas.

Slægt og Frænder.

Conjugio *affines*, *conſangvinei* genere exſtant.
Agnati patris, *cognati* matris habentur.
Dic *patruos* patris fratres, *amitasque* ſorores.
Frater *avunculus* eſt, ſoror eſt *matertera* matris.

Quos generant fratres natos, dices *patrueles;*
Sed *conſobrinos* dic, quos peperere ſorores;
Quos ſoror et frater gignunt, dices *amitinos.*
Vir natæ *gener* eſt, *nurus* autem femina nati.
Uxoris genitor *ſocer* eſt, *ſocrus*que genitrix.
Vitricus haud verus pater eſt, materque *noverca.*
Ipſe viri frater *levir:* conjux quoque fratris
Fratria: glos uxor fratris, ſoror atque mariti.

Menneſkets Aldere.

Infans (5 Aar), poſt *puer* (14), atque *adoleſcens* (25),
tum *juvenis* (35), *vir* (55);
Dicitur inde *ſenex,* poſt ea *decrepitus.*

Menneſkets 5 Sandſer.

Guſtus & olfactus, auditus, viſio, tactus.

De 4 Verdens Kanter.

Ortus & Occaſus, Septentrio Meridiesque.

Hoved- og andre Vinde:

Aſper ab axe ruit *boreas:* ruit *eurus* ab ortu.
Auſter amat medium ſolem *zephyrus*que cadentem.
Flant *ſubſolanus, vulturnus* et *eurus* ab ortu:
Circius occaſum *zephyrus*que *favonius* adflant.
E ſolis medio emergunt *notus, Africus, auſter.*
Conveniunt *aquilo, boreas* et *caurus* ab urſa.

De 4 Aarstider.

Ver, aeſtas, autumnus, hyems dominantur in anno.
Aeſtas a Geminis, *Autumnus* Virgini ſurgit,
Bruma Sagittifero, *Ver* Piſcibus incipit eſſe.

Dyrekredſens 12 Tegn.

Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Piſces.

Aarets 12 Maaneder.

1) Januarius, Glugmaaned d. 31. 2) Februarius, Blidemaaned 28 (29). 3) Martius, Thormaaned 31. 4) Aprilis, Faaremaaned 30. 5) Majus, Maimaaned 31.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 07 06 16 022 9